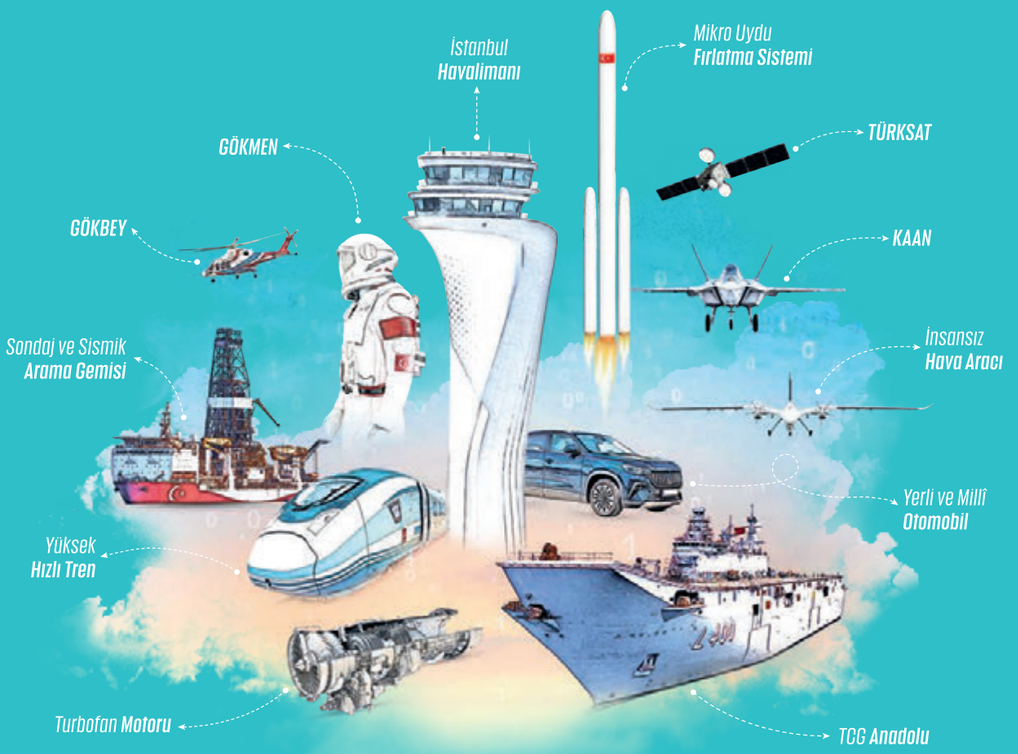
Bu kitaba sığmayan daha neler var!

eba
www.eba.gov.tr

Karekodu okut, bu kitapla ilgili EBA içeriklerine ulaş!

Teknoloji Yolculuğumuz



BU DERS KİTABI MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞINCA ÜCRETSİZ OLARAK VERİLMİŞTİR.
PARA İLE SATILAMAZ.

ISBN: 978-975-11-6827-6

Bandrol Uygulamasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin Beşinci Maddesinin İkinci Fıkrası Çerçevesinde Bandrol Taşıması Zorunlu Değildir.

ADALET ALANI

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ 11 DERS MATERYALİ

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

Adalet Alanı

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ

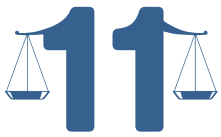


11
Ders Materyali

MESLEKİ VE TEKNİK ANADOLU LİSESİ

Adalet Alanı

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ



Ders Materyali

YAZARLAR

Cennet DİKİCİ MERMER

Ece KORKMAZ

Elif KALELİ

Ömür ÇABUK ALPATA

Salih Gökay DEMİREZEN

Selma BERNA EYGÜN

Sudiye AKSOY

MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI YAYINLARI.....8565
YARDIMCI VE KAYNAK KİTAPLAR DİZİSİ.....2457

Her hakkı saklıdır ve Millî Eğitim Bakanlığına aittir. Ders materyalinin metin, soru ve şekilleri kısmen de olsa hiçbir surette alınıp yayımlanamaz.

HAZIRLAYANLAR

DİL UZMANI Oya ÇETİN

PROGRAM GELİŞTİRME UZMANI Pelin KILIÇ KOÇAK

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME UZMANI Elif SEYLİM

REHBERLİK UZMANI Cemal KOÇ

GÖRSEL TASARIM UZMANI Demet ATMACA

ISBN: 978-975-11-6827-6

Millî Eğitim Bakanlığının 24.12.2020 gün ve 18433886 sayılı oluru ile Meslekî ve Teknik Eğitim Genel Müdürlüğünce ders materyali olarak hazırlanmıştır.



İSTİKLÂL MARŞI

Korkma, sönmez bu şafaklarda yüzen al sancak;
Sönmeden yurdumun üstünde tüten en son ocak.
O benim milletimin yıldızıdır, parlayacak;
O benimdir, o benim milletimindir ancak.

Çatma, kurban olayım, çehreni ey nazlı hilâl!
Kahraman ırkıma bir gül! Ne bu şiddet, bu celâl?
Sana olmaz dökülen kanlarımız sonra helâl.
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl.

Ben ezelden beridir hür yaşadım, hür yaşarım.
Hangi çılgın bana zincir vuracakmış? Şaşarım!
Kükremiş sel gibiyim, bendimi çiğner, aşarım.
Yırtarım dağları, enginlere sığmam, taşarım.

Garbın âfâkını sarmışsa çelik zırhlı duvar,
Benim iman dolu göğsüm gibi serhaddim var.
Ulusun, korkma! Nasıl böyle bir imanı boğar,
Medeniyyet dediğin tek dişi kalmış canavar?

Arkadaş, yurduma alçakları uğratma sakın;
Siper et gövdeni, dursun bu hayâsızca akın.
Doğacaktır sana va'dettiği günler Hakk'ın;
Kim bilir, belki yarın, belki yarından da yakın.

Bastığın yerleri toprak diyerek geçme, tanı:
Düşün altındaki binlerce kefensiz yatanı.
Sen şehit oğlusun, incitme, yazıktır, atanı:
Verme, dünyaları alsan da bu cennet vatanı.

Kim bu cennet vatanın uğruna olmaz ki feda?
Şüheda fışkıracak toprağı sıksan, şüheda!
Cânı, cânânı, bütün varımı alsın da Huda,
Etmesin tek vatanımdan beni dünyada cüda.

Ruhumun senden İlâhî, şudur ancak emeli:
Değmesin mabedimin göğsüne nâmahrem eli.
Bu ezanlar -ki şehadetleri dinin temeli-
Ebedî yurdumun üstünde benim inlemeli.

O zaman vecd ile bin secde eder -varsa- taşım,
Her cerîhamdan İlâhî, boşanıp kanlı yaşım,
Fışkırır ruh-ı mücerret gibi yerden na'şım;
O zaman yükselerek arşa değer belki başım.

Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilâl!
Olsun artık dökülen kanlarımın hepsi helâl.
Ebediyyen sana yok, ırkıma yok izmihlâl;
Hakkıdır hür yaşamış bayrağımın hürriyyet;
Hakkıdır Hakk'a tapan milletimin istiklâl!

Mehmet Âkif Ersoy

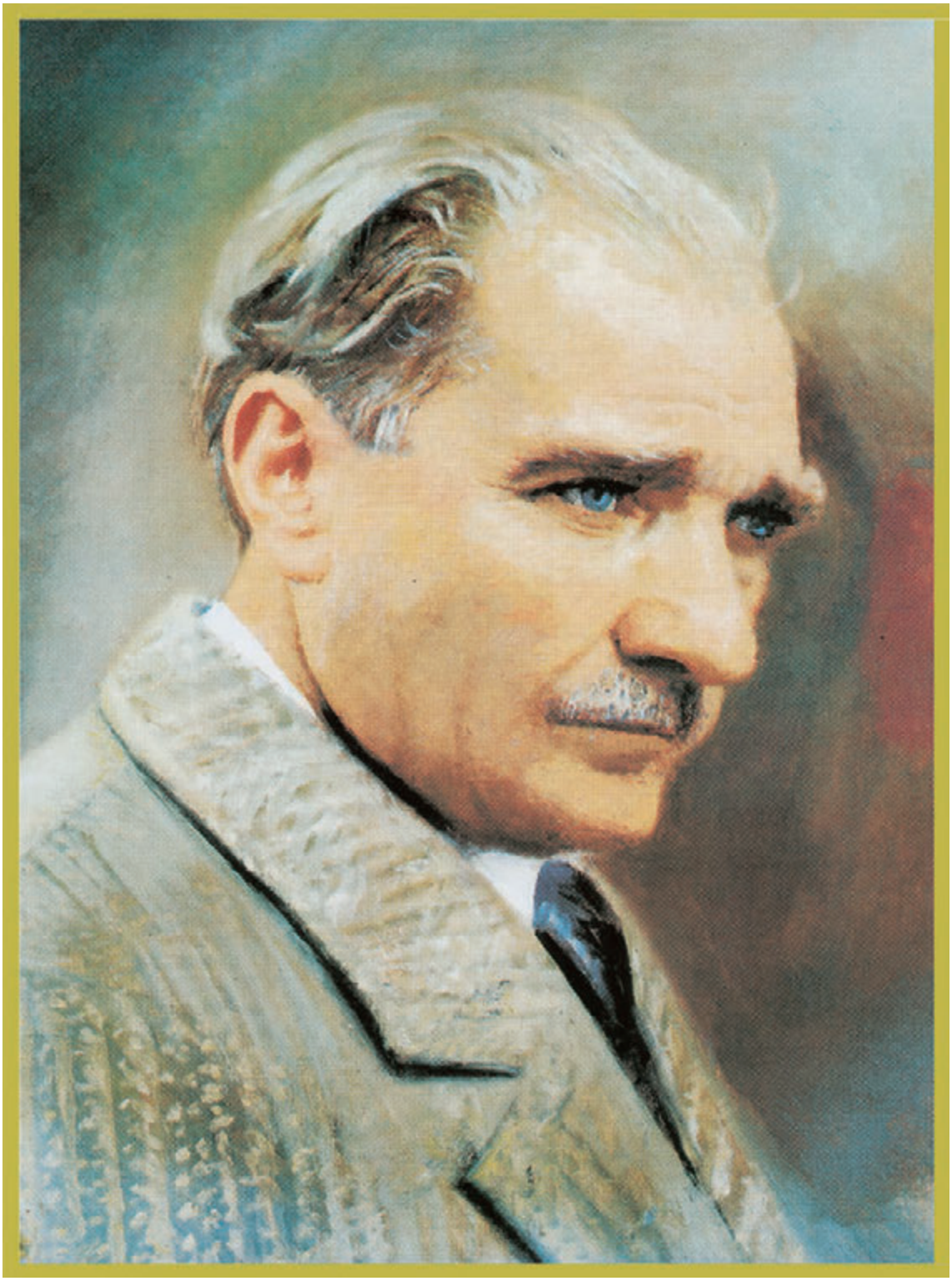
GENÇLİĞE HİTABE

Ey Türk gençliği! Birinci vazifen, Türk istiklâlini, Türk Cumhuriyetini, ilelebet muhafaza ve müdafaa etmektir.

Mevcudiyetinin ve istikbalinin yegâne temeli budur. Bu temel, senin en kıymetli hazinendir. İstikbalde dahi, seni bu hazineden mahrum etmek isteyecek dâhilî ve hâricî bedhahların olacaktır. Bir gün, istiklâl ve cumhuriyeti müdafaa mecburiyetine düşersen, vazifeye atılmak için, içinde bulunacağın vaziyetin imkân ve şeraitini düşünmeyeceksin! Bu imkân ve şerait, çok namüsait bir mahiyette tezahür edebilir. İstiklâl ve cumhuriyetine kastedecek düşmanlar, bütün dünyada emsali görülmemiş bir galibiyetin mümessili olabilirler. Cebren ve hile ile aziz vatanın bütün kaleleri zapt edilmiş, bütün tersanelerine girilmiş, bütün orduları dağıtılmış ve memleketin her köşesi bilfiil işgal edilmiş olabilir. Bütün bu şeraitten daha elîm ve daha vahim olmak üzere, memleketin dâhilinde iktidara sahip olanlar gaflet ve dalâlet ve hattâ hıyanet içinde bulunabilirler. Hattâ bu iktidar sahipleri şahsî menfaatlerini, müstevlîlerin siyasî emelleriyle tevhit edebilirler. Millet, fakr u zaruret içinde harap ve bîtap düşmüş olabilir.

Ey Türk istikbalinin evlâdı! İşte, bu ahval ve şerait içinde dahi vazifen, Türk istiklâl ve cumhuriyetini kurtarmaktır. Muhtaç olduğun kudret, damarlarındaki asil kanda mevcuttur.

Mustafa Kemal Atatürk



MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

1. ÖĞRENME BİRİMİ

GENEL HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ



İÇİNDEKİLER

DERS MATERYALİNİN TANITIMI....14

1.1. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK YAPISI VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI....15

1.1.1. Psikolojinin Tanımı....16

1.1.2. Psikolojinin Alanları....17

1.1.2.1. Deneysel ve Fizyolojik Psikoloji....17
1.1.2.2. Gelişim Psikolojisi....17
1.1.2.3. Kişilik Psikolojisi....18
1.1.2.4. Sosyal Psikoloji....18
1.1.2.5. Klinik Psikoloji....18
1.1.2.6. Okul ve Eğitim Psikolojisi....18
1.1.2.7. Endüstri ve Örgüt Psikolojisi....19
1.1.2.8. Adli Tıp ve Adalet Psikolojisi....19
1.1.2.9. Çevre Psikolojisi....22
1.1.2.10. Sağlık Psikolojisi....22
1.1.2.11. Trafik Psikolojisi....23
1.1.2.12. Bilişsel Psikoloji....23

1.1.3. Kişilik Gelişimi ve Bozuklukları....23

1.1.3.1. Kişilik Yapılarının Temel Ortak Özellikleri....24
1.1.3.2. Kişilik Bozuklukları....25
1.1.3.3. Psikoloji Bilmenin Birey, Grup ve Toplum Düzeyinde Yararları....34

1.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARININ DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE GELİŞİM SÜRECİ VE SUÇ GRUPLARI....35

1.2.1. İşkence....36

1.2.2. İşkence Suçunun Önlenmesi....38

1.2.3. Suç Davranışı ve Suç Endüstrisi....39

1.2.4. Sapma ve Suç Kavramlar....40

1.2.5. Suç ve Suçluya Karşı Toplumsal İlgi....40

1.2.6. Suç Çeşitleri....42

1.2.6.1. Adi Suçlar....46
1.2.6.2 Siyasal Suçlar....47

1.2.7. Suç ve Ekonomi....47

1.2.8. Saldırganlık, Şiddet, Terör....49

1.2.9. Teröre İlişkin Dikkati Çeken Unsurlar....51

1.2.9.1 İdeolojik Unsur....52
1.2.9.2. Örgüt Unsuru....52
1.2.9.3. Şiddet Unsuru....52
1.2.9.4. Terör Örgütlerinin Ceza İnfaz Kurumlarındaki Eylemlerinin Amaçları....53
1.2.9.5. Organize Suçlar....55

1.3. CEZA İNFAZ KURUMUNDA ORTAYA ÇIKABİLECEK PSİKOLOJİK SORUNLAR....56

1.3.1. Ceza İnfaz Kurumunun Hükümlü veya Tutuklu Üzerindeki Etkileri....58

1.3.2. Ceza İnfaz Kurumunda Hükümlü ve Tutuklunun Psikolojik Durumuna Müdahale Edebilecek Servis ve Görevleri....63

1.3.2.1. Psikososyal Servisin Görev ve Sorumlulukları....63
1.3.2.2. Psikologların Görev ve Çalışma Standartları....64

2. ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ



1.3.2.3. Sosyal Hizmet Uzmanın Görev ve Çalışma Standartları 67
1.3.2.4. Serviste Tutulacak Dosyalar 71
1.3.3. Cezaevi Alt Kültürü 72
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 74

2.1. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME 80
2.1.1. Gelişim Psikolojisindeki Gelişim Dönemleri 80
2.1.1.1. Büyüme 81
2.1.1.2. Gelişim 81
2.1.1.3. Olgunlaşma 81
2.1.1.4. Öğrenme 82
2.1.1.5. Hazırbulunuşluk 82
2.1.1.6. Eğitim 82
2.1.1.7. Dönem 83
2.1.1.8. Kritik Dönem 83
2.1.2. Gelişim İlkeleri 83
2.1.2.1. Gelişimin Biyolojik ve Çevresel Yönü 83
2.1.2.2. Gelişimde Bireysel Farklılıklar 83
2.1.2.3. Gelişimde Kritik Dönemler 83
2.1.2.4. Gelişimin Sırası ve Sürekliliği 84
2.1.2.5. Gelişimde Çevresel Faktörlerin Etkisi 84
2.1.2.6. Alanlarına Göre Gelişimin Hızı 84
2.1.2.7. Gelişim Aşamaları ve Devamlılığı 84
2.1.2.8. Gelişimin Bütünlüğü 84
2.1.3. Gelişim Alanları 85
2.1.3.1. Fiziksel Gelişim 85
2.1.3.2. Psikomotor Gelişim 86
2.1.3.3. Bilişsel (Zihinsel) Gelişim 87
2.1.3.4. Dil Gelişimi 88
2.1.3.5. Kişilik Gelişimi 89
2.1.3.6. Duygusal ve Sosyal Gelişim 90
2.1.3.7. Ahlak Gelişimi 90
2.1.4. Gelişim Dönemleri 91
2.1.4.1. Bebeklik Dönemi 91
2.1.4.2. İlk Çocukluk Dönemi 92
2.1.4.3. Son Çocukluk Dönemi (7-12 Yaş) 93
2.1.4.4. Ergenlik Dönemi 94
2.1.5. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Yaşayabileceği Sorunlar 95
2.1.5.1. Çocuk ve Ergenlerde Davranış Problemleri ve Psikolojik Sağlığa İlişkin Sorunlar 95
2.1.5.2. Davranış Problemleri 95
2.1.5.3. Çocuk ve Ergenlikte Psikolojik Sağlığa İlişkin Sorunlar 97
2.1.5.4. Psikolojik Sağlık Açısından Koruyucu Etkenler ve Risk Etkenleri 97
2.1.5.5. Çocuk Adalet Sisteminde Çocuk 99
2.1.5.6. Çocuğun Psikolojik Sağlık Sorunları ve Ceza Sorumluluğu İlişkisi 99
2.1.5.7. Çocuk Adalet Sisteminde Yer Alan Kurum, Kuruluş ile Meslek Elemanlarının Rol ve Sorumlulukları (Aktörler ve İşlevleri) 99
2.1.6. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Yeniden Topluma Kazandırılması ile İlgili Faaliyetler 103

2.1.6.1. Çocuk Hükümlü veya Tutuklulara Uygulanan Psikososyal Destek Programları 103
2.1.6.2. Çocuk Adalet Sisteminde Çocukların Gelişim Düzeylerinin ve İhtiyaçlarının Dikkate Alınması 104
2.1.6.3. Çocuk Eğitimevi 104
2.1.6.4. Denetimli Serbestlik Hizmeti 105
2.1.6.5. Sosyal İnceleme Raporu 105
2.1.6.6. Çocuk Destek Merkezleri 105
2.1.6.7. Çocuk Adalet Sistemine Hâkim Olan İlkeler 106

2.2. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN GÜNLÜK YAŞAMINDAKİ PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME 108

2.2.1. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Gelişim Sürecini Olumlu Etkileyen Faktörler 108
2.2.1.1. Olumlu Sosyal Davranış 108
2.2.1.2. Olumlu Aile Etkisi 109
2.2.1.3. Geniş Aile Yapısı 109
2.2.1.4. Olumlu Akran Etkisi 109
2.2.1.5. Akademik Başarı 110

2.2.2. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Gelişim Sürecini Olumsuz Etkileyen Faktörler 110
2.2.2.1. Ebeveynden Ayrı Kalma-Boşanma 111
2.2.2.2. İstismar 111
2.2.2.3. İhmal 115
2.2.2.4. Olumsuz Aile Etkisi 116
2.2.2.5. Olumsuz Akran Etkisi 117
2.2.2.6. Popülerlik ve Reddedilme 117
2.2.2.7. Saldırganlık ve Öfke 118
2.2.2.8. Risk Alma Davranışı 120
2.2.2.9. Davranış Bozukluğu 120
2.2.2.10. Kendine Zarar Verme ve İntihar 123
2.2.2.11. Suçluluk 127
2.2.2.12. Travmatik Olaylar 128
2.2.2.13. Yoksulluk 128
2.2.2.14. Madde ve Alkol Kullanımı 128

2.3. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN YARGILAMA SÜRECİNDEKİ DURUMU VE YAŞAYABİLECEĞİ SORUNLAR 129

2.3.1. Mevzuata Göre Çocuk Kavramı ve Suça Sürüklenen Çocuk. 129

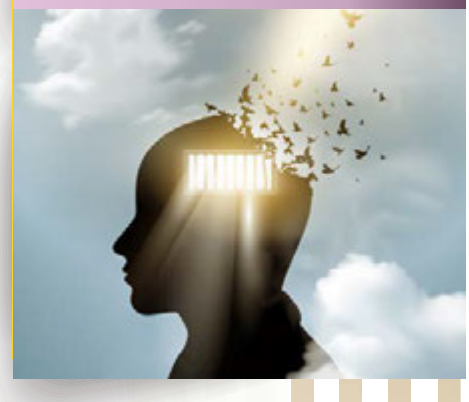
2.3.2. Çocuklarda Ceza Sorumluluğu 130
2.3.2.1. Yaş Gruplarına Göre Ceza Sorumluluğu 130
2.3.2.2. Sağır ve Dilsiz Çocukların Durumu 132

2.3.3. Çocuklar Hakkında Yapılan Soruşturma İşlemleri 132
2.3.3.1. Davet Ve Zorla Getirme 133
2.3.3.2. İfade Alma 134
2.3.3.3. Koruma Tedbirleri 135
2.3.3.4. Uzlaşma 139
2.3.3.5. Ön Ödeme 141
2.3.3.6. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi 141

2.3.3.7. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı 142
2.3.4. Çocuklar Hakkında Yapılan Kovuşturma İşlemleri.....142
2.3.4.1. Kamu Davasının Yürütülmesi, Duruşma Hazırlığı... 143
2.3.4.2. Duruşma..... 143
2.3.4.3. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilebilecek Kararlar 144
2.3.4.4. Kanun Yolları..... 146
2.3.5. Çocuk ve Gençlerin Yaşayabileceği Sorunlar.....147
2.3.6. Çocuk ve Gençlerin Yaşayabileceği Sorunların Sebep ve Çözümleri 147
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME..... 149

3. ÖĞRENME BİRİMİ

YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN PSİKOLOJİSİ



3.1. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU PSİKOLOJİK YÖNDEN CEZAEVİ HAYATINA HAZIRLAMA 154
3.1.1. Hükümlü ve Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Uyması Gereken Kurallar 155
3.1.2. Hükümlü veya Tutukluya Kurallara Uymaması Durumunda Uygulanacak Disiplin Cezaları 157
3.1.2.1. Disiplin Cezaları ve Tedbirleri 157
3.1.2.2. Disiplin Cezalarının İnfazı, Disiplin Cezasını Gerektiren Eylemlerin Tekrarı ve Kaldırılması 161
3.1.3. Ceza Infaz Kurumunda Bulunan Hükümlü ve Tutuklunun Yaşayabileceği Sağlık Sorunları 162
3 1.4. Hükümlü veya Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Psikolojik Sorunlar..... 164
3.1.5. Hükümlü veya Tutukluyu Ceza İnfaz Kurumunda Sosyalleştirme Çalışmaları.....168
3.1.6. Hükümlü veya Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Olumsuzluklara Karşı Alınması Gereken Tedbirler 171

3.2. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU SİVİL HAYATA HAZIRLAMA 172
3.2.1. İyileştirmek Suretiyle Topluma Kazandırma 173
3.2.2. Disiplin ve Koruma Kurullarının Görevleri 174
3.2.2.1. Koruma Kurulu 174
3.2.2.2. Koruma Kurullarının Oluşumu 175
3.2.2.3. Koruma Kurulu Gündeminin Hazırlanması.....175
3.2.2.4. Koruma Kurullarının Çalışma Usul ve Esasları.....175
3.2.2.5. Koruma Kurulunun Görevleri 176
3.2.2.6. Başvuru 176
3.2.2.7. Talep Formu.....177
3.2.2.8. Taleplerin Değerlendirilmesi 181
3.2.2.9. Takip Formu..... 181
3.2.2.10. Projelerin Hazırlanması..... 181
3.2.2.11. Hükümlünün Salıverildikten Sonraki Geleceğini Düzenlemeyi Düşünmesini Sağlayıcı Tedbirler..... 181
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME.....185

4. ÖĞRENME BİRİMİ

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN KRİMİNOLOJİK ÖZELLİKLERİ



4.1. KRİMİNOLOJİ VE VİKTİMOLOJİYE İLİŞKİN KAVRAMLARI AÇIKLAMA 188

4.1.1. Kriminoloji 188

4.1.2. Kriminolojinin Çalışma Alanları 189

4.1.3. Suç Ve Sapma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi 189

4.1.4. Suçun Nedenleri ve Suç Teorileri 190

4.1.4.1. Biyolojik Teoriler 190

4.1.4.2. Suçu Beden Yapılarındaki Farklılıklara Dayandıran Görüşler (Neolombrosian Teoriler) 192

4.1.4.3. Genetik Teoriler 193

4.1.4.4. Psikanalitik Teoriler 194

4.1.4.5. Suçu Psikopatiye Dayandıran Görüşler 197

4.1.4.6. Özel Düşünme Modeli Görüşü 197

4.1.4.7. Sosyolojik Teoriler 198

4.1.4.8. Sosyopsikolojik Teoriler 202

4.1.4.9. Toplumsal Damgalama Kuramı 202

4.1.5. Viktimoloji ve Mağdur Tipi 203

4.1.5.1. Viktimolojinin Tarihçesi 203

4.1.5.2. Viktimolojinin Amacı ve Görevleri 204

4.1.5.3. Viktimolojinin, Kriminoloji ve Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi 204

4.1.5.4. Mağdur Tipolojisi ve Mağdur Tipleri 206

4.1.5.5. Suçta Mağdurun Rolü ve Mağdur Riski 208

4.1.5.6. Mağdura Destek Olacak Kişi ve Kuruluşlar 208

4.1.5.7. Mağdura Yaklaşımda Genel İlkeler 209

4.1.5.8. Yargı Sürecinde Yer Alan Görevlilerin Mağdura Yaklaşımı 209

4.1.5.9. Mağdur Hakları 211

4.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU SUÇA İTEN NEDENLER 212

4.2.1. Ceza İnfaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklunun Tehlike Hâlini Tespit Etme 212

4.2.1.1. Duygu ve Heyecan Kavramı 213

4.2.1.2. Duygu ve Davranış İlişkisi 214

4.2.1.3. Duyguların Sınıflandırılması 214

4.2.1.4. Yüz İfadesi 215

4.2.1.5. Sesler 216

4.2.1.6. Hareket, Beden Durumu, El Kol Davranışı 216

4.2.2. Suçludaki Tehlike Hâli 216

4.2.2.1. Hukuki Belirtiler 216

4.2.2.2. Biyopsikolojik Belirtiler 217

4.2.2.3. Sosyal Belirtiler 217

4.2.2.4. Belirtilerin Önemi 217

4.2.3. Tehlike Hâlinin Çeşitleri 217

4.2.4. Teşhis Araçları 217

4.2.4.1. Bilgi Toplanması 217

4.2.4.2. Sosyal Anket 218

4.2.4.3. Tıbbi Muayene 218

4.2.5. Tehlike Hâline Dair Sosyal Tahmin (Pronostic) 218

4.2.6. Suçluların Tasnifi (Düzenleme) 218

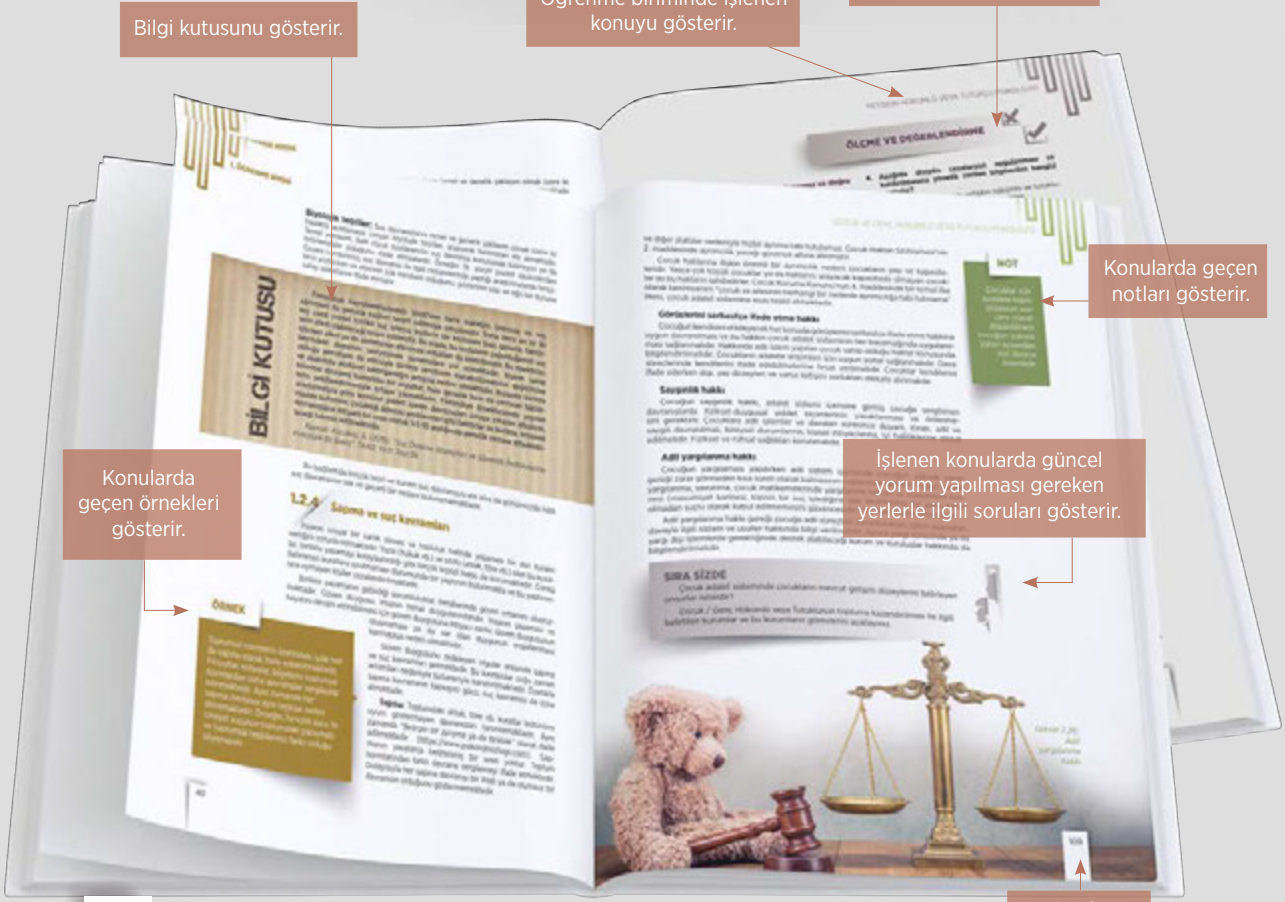
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME 220

CEVAP ANAHTARI 222

KAYNAKÇA 223

DERS MATERYALİNİN TANITIMI





Bu ders materyalinde ölçü birimlerinin uluslararası kısaltmaları kullanılmıştır.



1. ÖĞRENME BİRİMİ

GENEL HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU PSİKOLOJİSİ

KONULAR

1.1. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK YAPISI VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

1.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARININ DÜNYADA-ÜLKEMİZDE GELİŞİM SÜRECİ VE SUÇ GRUPLARI

1.3. CEZA İNFAZ KURUMUNDA ORTAYA ÇIKABİLECEK PSİKOLOJİK SORUNLAR

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Psikoloji Bilimi ve Alt Dalları
- Kişilik Bozuklukları
- Suç Kavramı ve Unsurları
- Terör Kavramı ve Unsurları
- İnfaz Kurumlarının Hükümlüler ve Tutuklular Üzerindeki Etkisi
- Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Psikososyal Servisler

TEMEL KAVRAMLAR

- Psikoloji
- Sosyal Psikoloji
- Klinik Psikolojisi
- Adli Tıp
- İd, Ego, Süperego
- Paranoid Kişilik
- Narsistik Kişilik
- Obsesif-Kompulsif Kişilik
- Adi Suçlar
- Terör
- Sosyal Hizmet Uzmanı

1.1. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK YAPISI VE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Psikoloji bilimini bilmek günlük hayatta ne gibi katkı sağlar?**
2. **İnfaz kurumlarında personele psikoloji eğitimi ne gibi katkı sağlayabilir?**

Psikoloji, davranışı ve zihni inceleyen bilimdir. Bilinçli ve bilinçsiz olayların yanı sıra daha çok duygu ve düşüncenin incelemesini içeren psikoloji, insan davranışını ve bilişsel süreçlerini bilimsel olarak inceleyen bir daldır. Bu tanım, psikolojinin gözlemlenebilir davranışının nesnel olarak incelenmesine verdiği önemi göstermektedir. Bununla birlikte, doğrudan gözlemlenemeyen ancak davranışsal ve nörobiyolojik verilerden çıkarılması gereken bilişsel süreçleri de anlamaya önem vermektedir.

Suç, yasalarda yazılı olan ve yapıldığında ya da yapılmadığında karşılığında cezai yaptırım veya müeyyide uygulanan fiillerdir. Bunlar yasaklanmış, kanunun cezalandırdığı fiillerdir. Bu fiilleri işleyene suçlu ve bu kişinin suç işlemeden önce, suçu işlerken ve suç sonrasını da kapsayan süreçteki bütün davranışlarının psikolojisine ise suçlu psikolojisi denir.

Psikoloji yaşamın her yerindedir ve gittikçe önem kazanmaktadır. Toplumsal yapı ve insan ilişkileri karmaşıklaştıkça insana ilişkin sorunları çözmeye olan ihtiyaç da artmaktadır. İnsanı anlamak, kavramak ve insan davranışlarının nedenlerini yorumlayabilmek psikoloji bilmeyi gerekli kılar. İnsan odaklı yapılan işlerde bu durum ayrıca önem ve anlam kazanır. Adalet alanı ve ceza infaz kurumları da insan odaklı çalışılan kurumlardandır. Suç ve suçlu ile doğru teması biliyor olmak "psikolojik yorumlamayı" gerektirir. Bu sebeplerle adalet ve ceza infaz kurumu çalışanlarının psikolojiyi bilmeleri hem kendi yaşantılarında hem iş yaşantılarında onları güçlü kılacaktır.

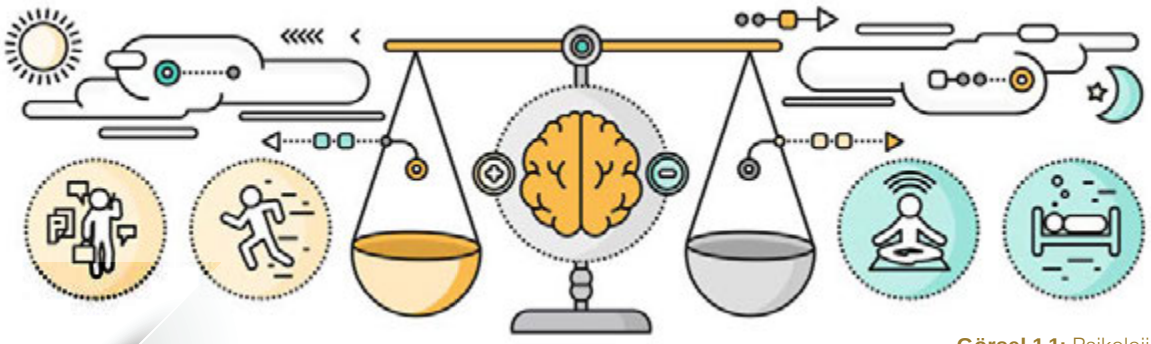
1.1.1. Psikolojinin Tanımı

Psikoloji, kişilerin davranışlarını ve bu davranışların nedenlerini açıklamaya yönelik bir bilim dalıdır. İnsanın "Neden?", "Niçin?", "Nasıl?" davrandığını araştırır ve bilinç durumlarını inceler. Ayrıca doğrudan gözlemlenemeyen bilişsel süreçleri de anlamaya önem verir.

Psikoloji biliminin temel amacı dikkatli ve sistemli gözlemler yaparak davranış ya da sürecin ne olduğunu, ne şekilde ortaya çıktığını tanımlamak üzere veri toplamaktır. Böylece incelenecek davranış ya da süreç tarif edilmiş, çeşitli boyutlarıyla ortaya konulmuş olur.

Gündelik yaşamda; bakmak, görmek, duymak, duyumsamak, tanımak, anlamak, düşünmek, hatırlamak, bilmek kavramlarından söz edilir. Bu kavramlar psikoloji ile doğrudan ilgili kavramlardır. Psikoloji öğrenerek kişi kendisini, diğer insanların davranışlarının nedenlerini, süreci daha iyi anlayabilir ve tanıyabilir. Kişi, psikolojinin temel kavramlarını öğrenerek insanlarla iletişimlerini düzenler ve sağlıklı iletişim kurabilir. Psikoloji biliminin temel görevi insanı anlamaktır.

Psikoloji genel olarak insan davranışlarını incelemekle birlikte kendi içerisinde alt dallara ayrılır. Bu alanların her birinde davranışlar farklı şekillerde incelenerek değerlendirilir.



Görsel 1.1: Psikoloji

1.1.2. Psikolojinin Alanları

Psikoloji insanların dünyayı nasıl algıladıklarıyla, dünyaya nasıl tepkiler verdikleriyle de ilgilenir. *"İnsan nasıl öğrenir, nasıl anlar, nasıl algılar, nasıl yorumlar, diğer insanlarla ne tür ilişkiler kurar, insanın toplumdaki fonksiyonu nedir?"* gibi sorulara yanıtlar bulmaya çalışır.

İnsanın biyo-psikososyal (Beyin ve organların bir kompleks olarak birleşmesi ve karşılıklı olarak ilişki içinde olmaları ve fiziksel uyarılara olduğu gibi sosyal değişikliklere de duyarlı oldukları temeline dayanır.) yapısı onun çok yönlü olarak araştırılmasını gerektirir. Psikoloji bilimi, Wilhelm Wundt (Vilhem Vunt) tarafından 1879 yılında ilk psikoloji laboratuarı kurularak deneysel psikoloji alanında tanınmaya başlamış olsa da süreç içerinde farklı alt alanlara ayrılarak ilerlemiştir. (Görsel 1.1)

Psikoloji; deneysel ve fizyolojik psikoloji, bilişsel psikoloji, gelişim psikolojisi, kişilik psikolojisi, sosyal psikoloji, klinik psikoloji, okul ve eğitim psikolojisi, endüstri ve örgüt psikolojisi, adli tıp ve adalet psikolojisi, çevre psikolojisi, sağlık psikolojisi, trafik psikolojisi olmak üzere on iki alana ayrılır. (Şekil 1.1)



Şekil 1.1: Psikolojinin alt dalları

1.1.2.1. Deneysel ve Fizyolojik Psikoloji

Deney metodunu kullanarak davranışın temel ilkelerini araştırır. Bu alan denekler üzerinde deney ve gözlem yapar. Olayları ve olguları neden-sonuç ilişkisi içerisinde değerlendirir. Araştırma konularının başında bilişsel süreçler yer alır. Uyarıcıların "nasıl duyumsandığını, algılandığını, öğrenilip hatırlandığını" ve "bellek" gibi bilişsel süreçleri inceleyerek açıklamaya çalışır. Ayrıca hayvan davranışları da deney metoduyla incelenmektedir.

Psikolojinin bu alt alanı özellikle zihinsel faaliyetler ve davranışı belirleyen süreçler üzerinde durur. Deneysel psikoloji, psikolojinin diğer alanlarında kullanılan pek çok yöntemi içinde barındırır.

Davranışın temelinde yatan nedenleri anlamak için araştırma yapar. Davranışın fizyolojik temelleri olan; duyum, algı, dikkat, bellek, öğrenme gibi konularda deneyler yapar. Bu alanda uzmanlaşan psikologlar daha çok dıştan, doğrudan gözlenen davranışlar üzerinde çalışır.

1.1.2.2. Gelişimsel Psikoloji

Anne karnından başlayıp bebeklik, çocukluk, ergenlik, gençlik, yetişkinlik ve yaşlılık dönemlerinin tamamında gerçekleşen gerek davranış boyutundaki gerekse zihinsel boyuttaki bütün gelişim süreçlerini inceleyen psikolojinin alt ana alanına **gelişim**

psikolojisi denir. Yani gelişim psikolojisi bireyin yaşı ile davranışının türü arasındaki ilişkiyi inceler. Belirli bir beceriye örneğin büyümekte olan çocuğun dilinin nasıl geliştiği ve değiştiği ya da belirli bir yaşam dönemine (bebeklik, okul öncesi ya da ergenlik gibi dönemlerine) mercek tutar. Duyu organlarının yaşla beraber nasıl geliştiği, bazı karmaşık davranışların hangi yaşlarda ve hangi basamaklardan geçerek öğrenildiği konusu üzerinde yoğunlaşır. Gelişim psikolojisi çocukluk dönemiyle (çocuğun gelişim dönemleri) ilgilendiği kadar yaşlılık dönemiyle de ilgilenir.

İnsan hayatını çeşitli dönemlere (doğum öncesi, bebeklik, çocukluk, ergenlik, orta yaş ve yaşlılık) ayırarak her dönemin kendine özgü fiziki ve psikolojik özelliklerini ortaya koymaya çalışır.

1.1.2.3. Kişilik Psikolojisi

İnsan kişiliğini araştıran alt daldır. Bireyleri birbirlerinden ayıran özellikler vardır ve kişilik psikolojisi kişiyi odak alarak bu özelliklerin incelemesini yapar. Bireyden bireye farklılık gösteren davranışlar ve bu davranışlara sebep olan etkenler üzerinde durur. Kişiliğin ne olduğunu, nasıl ortaya çıktığını ve gelişimini inceler. Kişilik yapısını etkileyen , belirleyen faktörlerin de neler olduğunu saptamaya çalışır. Kişilik özelliklerini ölçmek için çeşitli testler ve ölçekler uygular.

1.1.2.4. Sosyal Psikoloji

Bireyin grup içindeki davranışlarını inceler. Bireyin topluma, toplumun bireye etkisini konu edinir. Sosyal etki altında bireyin davranışlarındaki şekillenmeyi inceler. Tutumlar, ön yargılar, itaat etme, sosyal normlar, kamuoyu, propaganda, liderlik, moda, reklam gibi bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim konularıyla ilgilenir.

Sosyal psikoloji, diğer insanlarla etkileşimin ve sosyal ortamın bireyin tutum, düşünce, duygu ve davranışlarına etkisiyle ilgilenir. İnsan sosyal bir canlıdır ve gelişimin büyük bir kısmı da sosyal psikolojik olaylarda, tutum ve davranışlarda meydana gelir.

1.1.2.5. Klinik Psikoloji

Psikolojinin en geniş uzmanlık alanıdır. Davranış bozukluklarının teşhisi ve tedavisiyle uğraşır. Amacı insanın her türlü ruhsal sorunlarının çözümüne yardımcı olmak ve bireyin çevresiyle uyum içinde yaşamasını sağlamaktır. Kişinin sorunlarını anlama, tanılama ve tedavisinin yürütülmesinin yanı sıra kişinin hayata ve sosyal çevreye uyumunun arttırılması ile çok yönlü bir değerlendirmeyi içermektedir.

Klinik psikologların çalışma alanları daha hafif düzeyde uyum sorunları olabileceği gibi duygu durum bozuklukları ve kaygı bozuklukları gibi psikopatolojik vakalar da olabilir. Klinik psikologlar kişilerin değerlendirilmesi sürecinde klinik gözlem ve görüşmeler yapar. Klinik ölçek ve testler uygular ve bu testleri yorumlar. Bu sayede bireysel ve grup psikoterapi uygulamalarında vakalara göre şekillenen terapi teknikleri uygular.

Tıbbi tedaviye veya ilaç tedavisine gerek duyulan hastaları klinik psikologlar psikiyatriye sevk eder. Psikiyatrist, tıp doktorudur. Psikiyatrik hastalara ilaç yazabilir ve tıbbi tedavi uygulayabilir.

1.1.2.6. Okul ve Eğitim Psikolojisi

Psikolojide elde edilen bulguların eğitim-öğretim hayatında uygulanmasını konu edinen alt daldır. Okul ve eğitim psikolojisinin amacı, öğretim tekniklerini geliştirmek ve bireylerin daha etkili bir biçimde öğrenmesini sağlamaktır. Bunun için bireylerin nasıl öğrendiği ve etkili öğrenmenin nasıl gerçekleştirileceği üzerinde durur. Eğitim için gerekli araç, gereç ve yöntemleri geliştirir, becerileri değerlendirir, eğitim programlarının düzenlenmesine ve okulun fiziksel koşullarının düzenlenmesine yardımcı olur. Böylece daha uygun ortamlarda eğitim-öğretim faaliyetlerinin yapılmasını sağlar.

1.1.2.7. Endüstri ve Örgüt Psikolojisi

İş ve çalışma hayatına psikoloji biliminin uygulandığı alt daldır. İş yerinde kişiler arası ilişkileri (işçi işveren, işçi işçi ilişkilerini), personel seçimi, personel eğitimi, iş analizi, işveren değerlendirmesi, iş doyumu, işçi motivasyonu, iş verimini artırma gibi konularla ilgilenir. (Görsel 1.2)



Görsel 1.2: Endüstri ve örgüt psikolojisi

1.1.2.8. Adli Tıp ve Adalet Psikolojisi

Psikolojik bilgi ve tekniklerin yasal alanda uygulanmasıyla oluşan psikolojinin alt dalıdır. Adliyeler, Ceza İnfaz Kurumları, Denetimli Serbestlik Müdürlükleri, Emniyet Müdürlükleri ve Adli Tıp Kurumları ağırlıklı çalışma alanlarıdır. Sorgulama yöntemleri, suç tespiti, suç ve suçlu psikolojisi, tanıklığın değerlendirilmesi, evlat edinme, suça sürüklenen çocuklar, uyuşturucu kullanımı, gruplar arası çatışma gibi konularla ilgilenir.

Adli psikoloji en sade hâliyle hukuk ve psikoloji kesişimi olarak tanımlanabilir. Amerikan Psikoloji Birliği (APA) adli psikolojiyi şu şekilde tanımlar:

"Hukuk ve psikolojinin bir alt alanı olan adli psikoloji, psikolojinin bilimsel ve mesleki donanımının hukuk ve adalet sisteminde karşılaşılan soru ve meselelere uygulanmasını amaçlayan bir alandır."

Adli psikolojinin konusunu hükümlü ya da tutuklu hâlde olan kişilerin davranışlarını değerlendirmek, mağdur hâlde olan kişilerin, sanıkların ve tanıkların mevcut hâli, sanığın cezai ehliyetinin bulunup bulunmaması, çocuğun velayetinin kimde olması gibi olaylar oluşturmaktadır.

Suçluların kişilik profilleri oluşturulurken genellikle projektif (yansıtma) testlerinden yararlanılır. Projektif testlerin temel unsurları kelime, resim ve şekillerden oluşur. Yaygın olarak kullanılan projektif testlerden birkaçı şunlardır: Tematik Algı Testi, Rorschach (Rorşhaç) Mürekkep Testi, Beier (Belır) Cümle Tamamlama Testi vb. testler kullanılır.

Adli psikologlar, akıl hastalarının suç işlerken bilinç düzeyinin belirlenmesinde ve akıl hastalarının ceza alıp almaması konusunda gerekli raporları düzenler. Ayrıca cezayı gerektirici suç işleyen çocukların, cezai sorumluluk taşıyıp taşımadıklarını belirler. Yani çocuğun işlediği suçun ne kadar bilincinde olduğunu ve zekâsının cezai sorumluluk alabilecek düzeyde olup olmadığını araştırır.

Adli psikologların psikoloji eğitiminden sonra yüksek lisans veya doktora düzeyinde eğitim almaları gerekmektedir. Bazı psikologlar, psikoloji lisansından sonra adli tıp enstitüsünde; hukuk alanında yüksek lisans ve doktora eğitimi alarak adaletle ilgili alanlarda çalışabilir.

Adli psikologlar çalışmalarıyla ilgili davalarda mahkemenin daha kısa sürede sonuçlanmasında ve olayların daha çabuk aydınlanmasında etkin rol oynar. Ayrıca yazdıkları raporlarla birçok davanın karar verme sürecine destek olurlar. Adli psikologların yaptıkları çalışmalardan birkaçı şöyle özetlenebilir:

- Velayet davalarında ebeveynlerin ve çocuğun psikolojik yapılarını inceleyerek hangi ebeveynin velayeti almaya daha uygun olduğunu belirlemeye çalışmak.
- Suçlunun zihinsel kapasitesinin, kendisini mahkemede savunacak yeterlilikte olup olmadığını belirlemek.
- Çocuk ve yetişkin tanıkların, tanıklık edebilecek zihinsel ve ruhsal yeterliliğe sahip olup olmadıklarını saptamak.
- Suça sürüklenmiş çocukların, işledikleri suçların farkında olup olmadıklarını araştırmak.
- Suçluları "yargılama için yeterlilik", "ceza sorumluluğu ve infaz için yeterlilik" yönünde psikolojik olarak değerlendirmek.

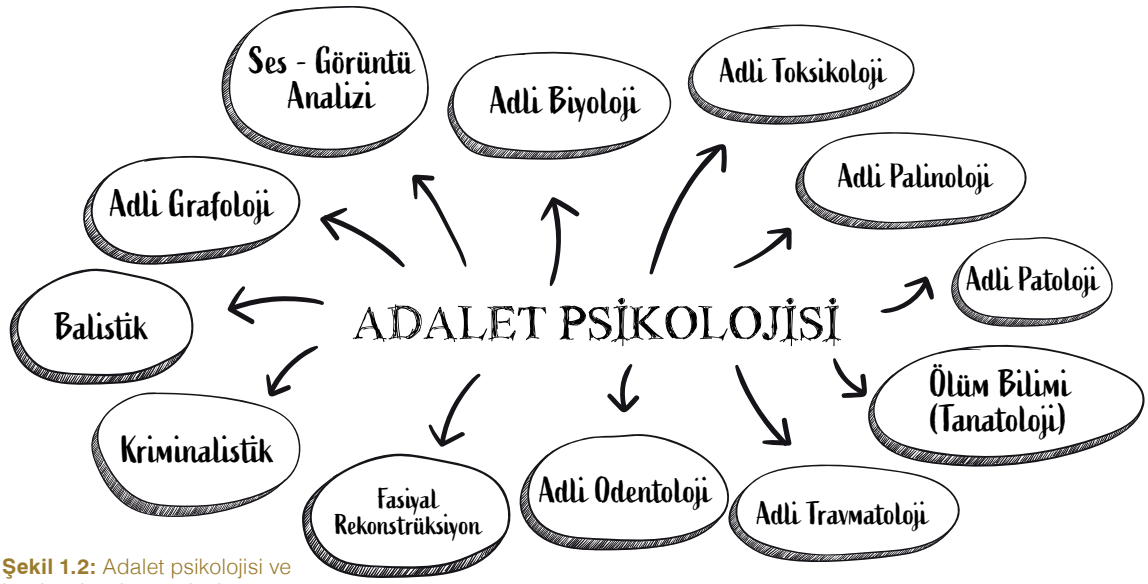
- Suçları ispatlanamamış zanlıların gerçekten suçlu veya suçla ilişkilerinin olup olmadıklarına yönelik psikolojik araştırmaları yapmak.

Adalet Psikolojisi

Hukuksal sorunlar ve süreçlere psikolojik ögeleri de içeren genişlikte bakarak hukuksal alanın adil, etkin ve insan haklarına uygun sonuçlara kavuşmasını sağlamaya çalışan disiplinler arası bir çalışma alanıdır. Suçun nitelendirilmesi, suçlunun psikolojik profilinin (tutum veya eğilim) çıkarılmasından başlayarak suçlu psikolojisi ve hükümlü psikolojisi ile süreç içindeki diğer kişilerin psikolojik ve hukuki açıdan betimlenmesine hizmet eder. (Şekil 1.2)

a) Adli Biyoloji

Biyolojik materyal ve mikroorganizmaların incelenmesidir. Vücut sıvıları (ter, gözyaşı, tükürük), insana ait bulgular biyolojik delil olarak değerlendirilir. İnsana has bu özelliklerin analiz edilmesi adli biyoloji çalışmaları olarak nitelendirilir. Ayrıca ölü beden üzerindeki böcek veya kurtların biyolojik incelenmesi ile ölüm zamanının kesin belirlenmesi yine bu alanın yeni açılımlarındandır. (Görsel 1.3)



Şekil 1.2: Adalet psikolojisi ve bağlantılı çalışma alanları



Görsel 1.3: Adli biyoloji

b) Adli Toksikoloji (Adli Kimya)

Toksikoloji zehir bilimdir. Adli toksikoloji, kimyasallar ile biyolojik sistem arasındaki etkileşimleri, zararlı sonuçları yönünden inceleyen bilim dalıdır. Bir başka ifadeyle, kimyasalların zararsızlık limitlerini belirleyen bilim dalıdır. Belirli tip ölümlerde vücut kimyası üzerinde yapılan araştırmalarla kişinin ölüm nedeninin veya etkenlerin ortaya konulmasıdır. Zehirlenmeye bağlı ölümlerde yol göstericidir.

c) Adli Palinoloji

Olay yeri incelemelerinde ölü beden, ortam ya da sanık üzerindeki kalıntıların incelenerek suçun aydınlatıldığı alandır. Polen, spor (tek hücreli organizma) ve palinomorfların bulaşması ile mekân ve zaman belirlenimi yapma olanağı araştırılır. Palinologlar olay yerinde bulunan ve palinomorflar olarak adlandırılan mikroskobik partikülleri incelemektedir. Palinomorflar tıpkı insan parmak izi gibi özeldir ve olay hakkında fikir verir. Dağılım ve miktar dağılım hızları farklılığı kanıt olarak kullanılır. Bitki coğrafyasının bilinmesi ve önceden hazırlanmış ayrıntılı polen haritaları kriminal olayların çözümünde yararlı olmaktadır.

ç) Adli Patoloji

Genel anlamda ölümün yol açtığı veya ölüme yol açan durumları inceler. Ölüm nedenlerini, orjinlerini (kaynaklarını), şekillerini, ölümün belirtilerini, ölüm zamanını, ölüme etki eden faktörleri ve bunlarla ilgili diğer öğeleri belirlemek için otopsi yöntemini kullanan çalışma alanıdır. Ölmüş kişilerin kimliklerinin belirlenmesi için yapılan her türlü çalışmayı içerir. (Görsel 1.4)



Görsel 1.4: Adli patoloji

d) Ölüm Bilimi (Tanatoloji)

Tanatoloji ölümü inceleyen bilim dalıdır. Tanatolojik çalışmaların hücre ya da organ düzeyinde detaylandırılmasında kimyasal bilgi, hücre analizi veya ölüm nedeninin anlaşılması için bazen sadece otopsi yetmez. Laboratuvar ortamında patolojik araştırmaya ihtiyaç duyulabilir. Otopsi sonrasında elde edilen vücut parçaları veya sıvılarının mikroskobik incelenmesi de adli patolojinin konusudur.

e) Adli Travmatoloji

Bir yaranın meydana gelmesinde çok değişik faktörler rol oynar. Yaralanmayı meydana getiren kuvvetlerin eşit olduğu durumlarda bile aynı nitelikte ve aynı boyutta yaralar meydana gelmez. Adli travmatoloji, her türlü yaralanmanın fiziki, psikolojik neden ve sonuçları ile iş ve emarelerden (belirtilerden) travmayı ortaya çıkaran alet ve eylemi gerçekleştirenin kimliğine ulaşmaya ilişkin çalışmaların bütününü kapsar.

f) Adli Odontoloji

Odontoloji, anatominin dişleri konu alan dalıdır. Başta kimliklendirme amaçlı diş kayıtlarının karşılaştırılması, dişlerden yaş ve cinsiyet tahmini ve ısırık izi analizi olmak üzere pek çok alanda kullanılmaktadır. Kimliği belirsiz cesetlerin kimliklendirilmesinde ve çeşitli adli olguların çözümünde önemli rol oynar. Ciddi hasar görmüş vakalarda kafatasının korunaklı yapısı sayesinde ağız içi en az hasarı gören bölgedir. Bu sebeple olayın çözümlenmesinde oldukça etkili bir alandır.

g) Fasiyal Rekonstrüksiyon (Yeniden Yüzlendirme)

Yumuşak dokunun elde edilemediği adli olaylarda (yanmış, ileri derecede çürümüş yüz) ya da vücudun tanınması zor derecede zarar görmüş olduğu durumlar ile tamamen iskelet hâlini almış cesetler üzerinde çalışan alandır. Ölen kişinin özellikle kafatasının yeniden şekillendirilmesi için plastik malzeme veya bilgisayar ortamının kullanılması tekniğidir. Çağdaş ve yeni bir yöntem olarak kimlik araştırmalarını anlaşılabilir duruma getirir. Az sayıda delilden yola çıkarak mağdur ya da suçlunun kimlik tespitine hizmet eden yardımcı çalışma alanıdır.

ğ) Kriminalistik

Suçluların bilimsel yöntemler kullanılarak tespit edilmesini ve suç olaylarının aydınlatılmasını içerir. Kriminalistik; maddi delillerin elde edilmesi, delillerden sanığa ulaşma, teknik yeterlilik ve adil yargılanma açısından usulünce yapılan her türlü çalışmayı kapsar. Kriminalistik kriminolojiye ilişkin bilgilerden yararlanmakla birlikte kriminolojiden farkı, sadece bir teknik oluşudur.



Görsel 1.5: Balistik

h) Balistik

Balistikte silah ile birlikle mermi çekirdeğinin, mermi çekirdeği parçalarının veya saçma tanelerinin incelenmesi esas alınır. Ateşli silah veya kullanılmış çeşitli patlayıcı maddelerin yapısal analizi ile merminin hangi silaha ait olduğuna ilişkin yapılan teknik araştırmaları içerir. (Görsel 1.5)

ı) Adli Grafoloji

Yazı, imza incelemesidir. El yazısından karakter tahlili yapmaya, bir imzanın "asıl mı, kopya mı?" olduğunu veya iki ayrı belgenin aynı şahıs tarafından yazılıp yazılmadığı gibi konuları inceleyen alt alandır. İmza veya kimlik kartlarının gerçekliği kıymetli evrak, belge ve not üzerinde yapılan her türlü araştırmayı kapsar. Yazı, imza gibi el ürünü işaretlerin yanında daktilo, bilgisayar gibi teknik aletlerin suçun konusu olduğu durumlarda bağlantıyı ortaya çıkarma ile ilgili yapılan her türlü bilgi de adli grafoloji uzmanlarınca araştırılır. Burada dikkat edilen husus yazım hataları, yapılan vurgulamalar ve kullanılan imla kalıplarıdır. (Görsel 1.6)



Görsel 1.6: Adli grafoloji

i) Ses Görüntü Analizi

Adli ses, herhangi bir adli vaka sonucunda delil niteliği taşıyan ve olayın aydınlanmasını sağlayabilecek her türlü kayıt cihazından elde edilmiş ses olarak tanımlanabilir. Ses izi, retina veya biyometrik fotoğraf gibi tekniklerin veya bunlara ilişkin okuyucuların (telefon, güvenlik kamerası, ses kayıt cihazı vb.) kullanılması ile kişinin belirli bir yerde bulunup bulunmadığına ilişkin araştırmaları kapsayan alt alandır. Aynı zamanda adli ses inceleme konusu da bu adli deliller üzerinde doğruluğu kanıtlamak için yapılan işlemleri oluşturur. Uzmanlar dinlenilen kayıtlarda değişiklik, temizlenme, ses iyileştirme yapılıp yapılmadığı üzerine çalışır.



Görsel 1.7: Çevre psikolojisi

1.1.2.9. Çevre Psikolojisi

Fiziksel çevrenin insan davranışı üzerindeki etkisini inceler. Araştırma konularının başında stres yaratıcı ögelerin (gürültü, hava kirliliği, kalabalık, sıcak ve soğuk) ve çevre özelliklerinin (kat düzenleri, binaların büyüklüğü ve yerleşimi, doğaya yakınlık) etkileri gelir. (Görsel 1.7)

1.1.2.10. Sağlık Psikolojisi

Sağlık psikolojisi sağlığın geliştirilmesi, sürdürülmesi, hastalıkların ve ilişkili işlev kayıplarının azaltılması, tedavisi için psikoloji disiplininin kendine özgü eğitimsel, bilimsel ve mesleki katkılarının toplamı olarak değerlendirilmektedir. Hastalıkları önleme, sağlığı koruma, tedavi öncesi ve sonrası psikolojik durum gibi konuları inceler. Hastalık ve sağlık durumunu biyolojik, fizyolojik, psikolojik ve sosyal açıdan inceleyen psikolojinin bir alt alanıdır.

Sağlık; fiziksel, zihinsel ve sosyal yönden tam bir iyilik hâli olarak tanımlanır. Sağlık psikolojisi uzmanları ayrıca zihnin (bilişsel işleyişin) bedeni nasıl etkilediğini araştırırlar. Bu tür araştırmalardan elde edilen verileri, insanın sağlıklı yaşam kalitesini yükseltmede kullanılırlar.

1.1.2.11. Trafik Psikolojisi

Trafik psikolojisi, trafikte yaya ve sürücülerin davranışlarını bilimsel olarak inceleyen psikoloji alanlarından biridir. Trafik işaretleri, yön levhalarının sürücüler ve yayalar üzerindeki etkilerini araştırır. Sürücülerin araç sürme eylemi sırasındaki algı, dikkat ve biliş süreçleri, sürücü kişiliği, risk alma davranışı, tutumları ve duyguları trafik psikolojisinin çalışma alanlarındandır. Başlıca amacı trafik kazalarını ve bu kazaların sonucu olan yaralanma ve ölümleri azaltabilmektir. (Görsel 1.8)



Görsel 1.8: Trafik psikolojisi

1.1.2.12. Bilişsel Psikoloji

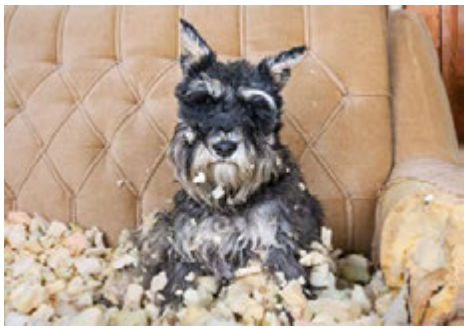
Duyu organları tarafından algılanan iç ve dış uyaranların incelenmesi, dünyanın algılanması ve anlaşılmasına yönelik işlevler bütünü "Bilişsel" terimi altında ifade edilir. Bu işlevleri inceleyen psikoloji alt dalı ise bilişsel psikolojidir. Bir temel bilim dalı olan bilişsel psikoloji, günümüzde, duyum, algılama (görsel, işitsel ve nesne algılama), dikkat (aktif, pasif, odaklanmış ve bölünmüş dikkat), lisan (lisanın öğrenilmesi ve kavranması), bellek (belleğin türleri, özümseme, depolama, hatırda tutma, geri çağırma), irdeleme, problem çözme gibi konularda araştırmalar yapar.

1.1.3. Kişilik Gelişimi ve Bozuklukları

Kişilik kavramı, bireyi diğerlerinden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür. Kişilik, doğuştan getirilen bazı eğilimleri de kapsamakla beraber ağırlıklı olarak bebeklikten itibaren bireyin çevresindeki insanlarla kurduğu etkileşimler ve bu etkileşimler sonucu yaşadıkları ile şekillenir. Ruh bilimcilere göre kişilik, bireyin kendine özgü ve ayırıcı davranışlarının bütünü olarak tanımlanır.

Kişiliğin oluşum ve gelişimi doğum öncesi, doğum sonrası, çocukluk ve ergenlik dönemindeki fiziksel koşullar ve öğrenme etkenleriyle biçimlenir. Kişilik gelişiminde, genetik faktörler, ailesel ve çevresel etmenler etkili olmaktadır. Kişiliğin gelişimini farklı bilim insanları, farklı kuramlarla açıklamaktadır.

Freud'un (Furoyd) Yapılsalcı Kişilik Kuramı'na göre kişilik id, ego ve süper egodan oluşur. Bu üç sistem sürekli olarak birbiriyle etkileşerek bireyin davranışlarını yönlendirir.







Görsel 1.9: İd, ego, süper ego

İd: Kişiliğin ilkel yönüdür. Daima haz ilkesine göre hareket eder. Gerçek dışı ve mantık dışı istek ve arzulara sahiptir. Bireyin içsel dürtülerinin her ne pahasına olursa olsun derhal doyurulması doğrultusunda bir işlevde bulunmaktadır. Freud'a göre yaşamın ilk yıllarında büsbütün "id"den oluşan ilkel yapı ayrımlaşarak "ego" ve "süper ego"yu oluşturur. (Görsel 1.9)

Ego: Kişilik yapısının gerçeklik ilkesine göre hareket eden ve kısmen de olsa bilinçli olan bölümüdür. Kişiliğin yönetim mekanizması gibi davranır. Ego, gerçekliğin sınırlarını

zorlamadan bireyin içsel dürtülerinden kaynaklanan ihtiyaçlarının uygun bir şekilde nasıl karşılanacağını belirlemektedir. Bu noktada birey için doğru olan davranışı gerçekleştirmeye çabalar. "İd" ile "süper ego" arasında denge kurmaya çalışır. Dengeyi sağlayabilecek güce sahip ego, sağlıklı bir kişiliğin yapılanması için temel oluşturur.

Süper Ego: Kişiliğin ahlaki yönünü yani toplumu temsil eder. Zaman içerisinde toplumsallaşma ve değerlerle şekillenir. Tüm kararlarında ahlak ilkesinden yola çıkar. Sosyal kurallar çerçevesinde özellikle "id"in haz ilkesi ile ilişkili isteklerini ahlaka uygunluğu açısından denetler. Süper ego kabul edilmesi mümkün olmayan aşırı istek ve taleplerin karşılanmasına karşı çıkar.

Erik Erikson'un (Erik Eriksın) oluşturduğu Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre kişiliğin oluşumunda biyolojik etmenlere kıyasla toplumsal etmenlerin belirleyici rolü daha baskındır. Diğer bir ifadeyle insan davranışlarını etkileyen temel güçler, biyolojik kökenli dürtüler değildir. Psikososyal Gelişim Kuramı insanın yaşamı boyunca sekiz gelişim döneminden geçtiğini ve her bir gelişim döneminde, bireyin başa çıkması gereken yeni bir karmaşa ile yüz yüze geldiğini ileri sürer.

Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre bu sekiz gelişim dönemi şu şekilde sıralanmıştır:



Şekil 1.3: Psikososyal kuramın evreleri

Bu dönemlerin sağlıklı geçirilmemesi sonucunda gelişen kişilik örüntülerine **kişilik bozuklukları** adı verilir. Kişilik gelişim sürecindeki herhangi bir eksiklik, yanlış gelişim ve sürecin kesintiye uğraması kişilik bozukluklarının gelişimine neden olmaktadır. Kişilik bozukluklarının çoğunda nedensel etkenler net biçimde belirgin olmasa da bozukluğun özelliklerine ve bireyin yaşam öyküsünün detaylarına bakarak hangi gelişim sürecinde bir sorun olduğu öngörülerek kişiye destek olunabilir. (Şekil 1.3)

1.1.3.1. Kişilik Yapılarının Temel Ortak Özellikleri

Kişinin doğuştan getirdiklerinin yanı sıra çevrenin etkisi ve eğitim faktörleri ile gelişen dinamik yapıya **kişilik** denir. Kişilik özellikleri, belirli bir sürede oluşan ve nispeten tutarlı davranış biçimleridir. Kişilik özellikleri bireye özgüdür. Kişiliğin özelliklerini belli standartlarla açıklamak hem kişiliğin tanımlanmasını kolaylaştırmakta hem de hastalıkların özelliklerini ifade etmektedir. Bu açıklamalar tedaviye yol gösterici rol oynar ve uygun yöntemlerin uygulanmasını sağlar.

Allport (Alport), Murray (Möri) ve Cattel (Katıl) gibi araştırmacılar tarafından geliştirilen ***ayırıcı özellik kişilik yaklaşımı*** herhangi bir durum karşısında insanın nasıl davranış sergileyeceği konusunda tahmin yürütülmesini sağlar. Yaklaşım içerisinde yer alan **Beş Faktör Modeli**, kişiliğin temel yapı taşlarına sahip olduğunu ve bu yapı taşların davranışlar üzerinde şekillendirici rol oynadığını ifade eder.

Beş Faktör Modeli'nde yer alan özellikler; öz denetim, uyum, dışa dönüklük, nörotiklik ve gelişime açıklıktır. Bu özellikleri oluşturan yapı taşları aşağıda belirtildiği gibidir:

- **Öz denetim:** Otokontrollü davranma, temkinli hareket etme, çalışkan olma, hassasiyet, güvenilir olma, güçlü irade.
- **Uyum:** Merhamet, yardımseverlik, alçakgönüllülük, fedakârlık, dürüst olma, sempatiklik, bağışlayıcı olma.
- **Dışa dönüklük:** Aktif, enerjik, yüksek risk, olumlu duygular, hevesli olma, liderlik, problem çözme becerisi.
- **Nörotiklik:** Kaygı, güven duymama, karamsarlık, kırılganlık, umutsuzluk, otokontrolde güçlük.
- **Gelişime Açıklık:** Özgünlük, zekâ ve düşünce esnekliği, entelektüel merak, yaratıcılık, duyarlılık.

Beş Faktör Modeli'nde yer alan özellikler birbirleriyle bir bütün olmakta ve kişiliği tanımlamakta yol gösterici rol üstlenmektedir.

1.1.3.2. Kişilik Bozuklukları

Kişilik bozukluğu; ergenlik ve genç erişkinlik döneminden itibaren başlayıp uzun süre devam etme eğiliminde olan, kişiyi aile, sosyal çevre ve iş yaşantısında kayıplara ya da ciddi uyum problemlerine sürükleyen davranış ve uyum bozukluklarıdır. Çocuklara (on sekiz yaş altı) kişilik bozukluğu tanısı konulamaz. Benzer şikâyetler çocukluk dönemi için davranış bozukluğu olarak adlandırılır. Kişilik bozukluğu tanısı konabilmesi için bireyin her şeyden önce toplumsal uyumunda ve kişiler arası ilişkilerinde bozulmalar olması ve bunun uzun süreden beri devam etmesi, ayrıca kalıcı olması gerekmektedir. Kişilik bozukluğunun oluşmasında gelişim dönemlerindeki aksaklıklar dışında psikolojik ve sosyokültürel etkenlerin de rolü vardır.

Genetik, çevresel, mizaç tipleri ve psikolojik birçok etkenin etkileşimleri sonucu ortaya çıktığı düşünülen kişilik bozukluğu; kişinin duygu, düşünce, davranış ve dürtülerinde belirgin şekilde, katı bir biçimde kendini gösterir. Bu nedenle tanımlama ve sınıflandırması zordur.

Birçok alanda kişi işlevselliğini yitirir. Kişiler arası ilişkilerde yoğun ve ani değişimler olduğu gözlenmektedir. Kişinin içinde bulunduğu çevre ile iletişimi azalır. Aile içi ilişkilerde sosyal ve mesleki uyumda önemli sorunlar görülür. Çünkü insanları algılamakta, durumları anlamlandırmada güçlük yaşarlar. Ancak sorunun kendilerinden değil diğerlerinden kaynaklandığını düşünerek tedaviye karşı direnç gösterirler. Kişilik bozukluğu, kişinin kültürüne göre beklenenden önemli ölçüde sapmalar göstererek devam eden bir iç yaşantı ve davranış örüntüsüdür. Yaygındır ve esnekliği yoktur. Ergenlik veya genç erişkinlik yıllarında başlar, zamanla kalıcı olur ve işlevsellikte bozulmaya yol açar.

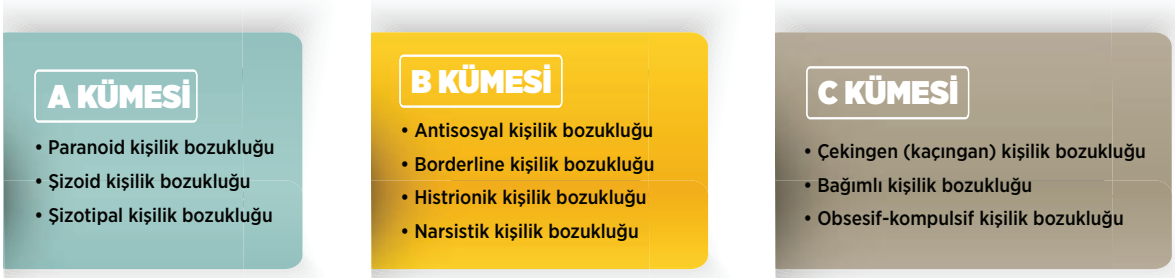
Her bireyde çeşitli biçimlerde görülebilecek kişilik özelliklerinin, kişilik bozukluğu olarak değerlendirilebilmesi için bunların esneklikten yoksun ve uyum bozucu olması, işlevsellikte belirgin bir bozulmaya neden olması gerekmektedir. Değişmeyen bu tutum ve davranış kalıpları şu alanlarda kendini gösterir:

- Düşünce farklılıklarında (kişinin kendisini, başkalarını ve olayları yorumlama biçiminde),
- Duygulanım farklılıklarında (duygusal tepkilerin görülme aralığı, yoğunluğu, değişkenliği ve uygunluğu),
- İnsanlar arası ilişkilerde yaşanan zorluklarda, isteklerini kontrol etmekte yaşanan zorluklarda.

Herhangi bir kişinin davranışları toplum düzenini bozuyor ve diğer bireylere zarar verdiği hâlde kişi suçluluk ve pişmanlık duymuyorsa bu kişinin kişilik bozukluğu gösterdiği düşünülebilir. Bu ve benzer davranış örüntülerinin psikiyatristler tarafından değerlendirilmesi önemlidir.

Kişilik bozukluklarında dürtü kontrol ve duygu düzenlemede meydana gelen zorluklar şiddete bağlı suç riskini arttırabilmektedir. Her bir kişilik bozukluğunun suça yön veren farklı nitelikleri olduğu görülmektedir. (Şekil 1.4)

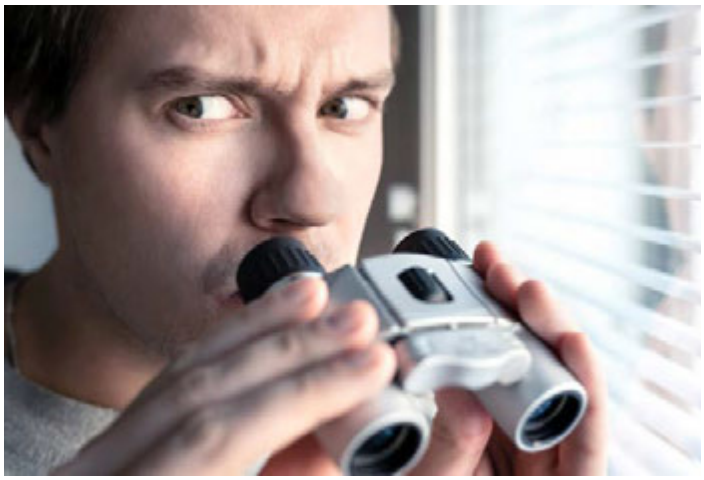
Tüm dünyada tanı kriterleri normal ve anormal ayrımını belirlemede en önemli etkendir. Yaygın bir şekilde psikiyatrik hastalıkların tanısında referans kaynağı olan, hastalıkların tanımlamaları ve belirtilerinin yer aldığı DSM V'te ***[Diagnostic and Statistical Manual of Mental Disorders (Mental Bozuklukların Tanısal ve İstatistiksel El Kitabı)]*** yer alan kişilik bozuklukları şunlardır:



Şekil 1.4: Kişilik bozuklukları

A) Paranoid Kişilik Bozukluğu

Temel özelliği, başkalarının davranışlarını kötü niyetli olarak yorumlayıp sürekli bir güvensizlik ve kuşkuculuk içinde olmalarıdır. Paranoid kişilik bozukluğunun anlaşılması ve saptanması güçtür. Dışarıdan normal ve dengeli bir psikolojiye sahip görünürler. Genellikle belli bir konudaki yoğun şüpheleri dışında davranışlarında ciddi sapmalar yoktur. Eşlerinin ya da partnerlerinin sadakatsizliği en yoğun şüphe duydukları konulardır.



Görsel 1.10: Paranoid kişilik bozukluğu

Paranoid kişilik bozukluğu dönem dönem ya da uzun süreli belirtilerle kendini gösterir. Tedavi süreci önemli olan bu kişilik bozukluğunda hastanın tedaviye direnç göstermesi sonucu psikoza (akıl hastalığı) girmesi söz konusudur. Her kişide farklı şekillerde kendini gösteren paranoid kişilik bozukluğu genel özellikleri itibariyle iki alt tipte ortaya çıkar. Bunlar "kendi içine kapanma" ve "kendini lider konumunda görme"dir. (Görsel 1.10)

Kendi içine kapanma depresyonla karıştırılabilir. Kişide kendine olan güvensizlik ve atfedilen değere karşı yetersizlik söz konusudur. Depresyondan farklı olarak halüsinasyonlar da bulunur ve yoğun şüphe vardır.

Kendini lider konumunda görmede ise yüksek bir ego söz konusudur. Kişi kendini olduğundan çok daha özel ve güçlü hisseder. Diğerleriyle olan ilişki ve iletişimi kendini üstün kılması ve diğerlerini manipüle etme durumu söz konusudur.

Paranoid kişilik bozukluğu birçok kişide farklı özellikler gösterse de tehlikeli bir kişilik bozukluğudur.

Başkalarının kendisini sömürdüğünden, aldattığından ya da kendisine zarar verdiğinden kuşkulanırlar. Yakınlarının kendisine olan bağlılığı ya da güvenilirliği üzerinde yersiz kuşkuları vardır. Söylediklerinin kendisine karşı kötü niyetli kullanılacağından korkar, başkalarına sır vermek istemezler. Sürekli olarak aşağılandıkları, çevresi tarafından kendisine gözdağı verildiği biçiminde algılamaları vardır. Çevreye karşı kin besler, kendisine karşı yapılan haksızlıkları bağışlamazlar. Çabuk öfkelenir ve ani tepkiler verirler.

B) Şizoid Kişilik Bozukluğu

Şizoid kavramı betimsel psikiyatri ve nesne ilişkileri kuramları ile açıklanmaya çalışılır. Burada şizoid kişilik bozukluğunun gözlemlenebilen davranışları ile bilinç dışı motivasyonundan bahsedilir. Aynı zamanda kavramın fobik (güçlü korku) davranışlar ve anksiyete (kaygı) ile olan ilişkileri ele alınır.

Temel özelliği, sosyal ilişkilere, yakınlık kurmaya isteksiz olma ve duygulanım kısıtlılığıdır. Asosyaldirler (sosyal olamayan). Başkalarının övgü ya da eleştirilerine karşı ilgisizdirler. Çevreye karşı duygusal olarak soğuk, kopuk ve tekdüze bir duygulanım gösterirler. Genellikle gün boyu tek bir konuya odaklanır ve o konuya takılarak başka hiçbir etkinliğe katılmaz. Çok güldükleri, neşelendikleri ya da çok üzgün, kızgın oldukları görülmez. Şiddetli duygusal tepkiler göstermezler. Birçok olaya karşı ilgisiz görünürler. Konuşurken ya da insanlarla bir aradayken de güçlü bir duygusal tepki vermezler. Çoğu zaman tekdüze ve yüzeysel bir duygulanımları vardır. Kendileriyle ilgili projelerden çok bilgi vermezler. Evren, din, felsefe, astronomi, zooloji vb. konularda sıradışı projeler üretirler.

Şizoid kişilik bozukluğu için birçok tedavi yöntemi vardır. Ancak en sık kullanılan üç yöntem bulunur. Bu yöntemlerden biri, düşünce ve davranış yapısını değiştirmeye yönelik bilişsel davranışçı yaklaşımdır. Bir diğer yöntem; farkındalık ve içgörü kazandırmada etkili grup terapileridir. Kullanılan bir başka yöntem ise değişen hormon düzeylerini dengelemek ve kişilik bozukluğuna eşlik eden farklı bir ruhsal bozukluğun (depresyon, anksiyete vs.) belirtilerini hafifletmek üzere verilen ilaç tedavileridir.

C) Şizotipal Kişilik Bozukluğu

Temel özelliği, yakın ilişkilerde birdenbire rahatsızlık duyma ve yakın ilişkilere girebilme becerisinde azalmadır. Belirli toplumsal ve kişiler arası yetersizliklerin yanı sıra bilişsel ya da algısal çarpıklıkların ve alışılagelenin dışında davranışlardır.

Şizotipal kişilik bozukluğu her yaş ve cinsiyette görülebilir. Bununla birlikte şizotipal kişilik bozukluğu üç kategoriden oluşur. Bu kategoriler; bilişsel, kişiler arası ve dezorganizedir (net düşünememe ve doğru tepki verememe).

Referans (aşırı alınganlık) fikirlere sahiptir. Kültürel değerlerle uyumlu olmayan acayip inanışları ya da büyüsel düşünceleri (fal, sihir, tılsım, altıncı his gibi) vardır. Bedensel yanılsamalar yaşayabilirler. Kuşkucu ve paranoid düşüncelere rastlanabilir. Duygulanımları genellikle uygunsuz ya da kısıtlıdır. Yakın arkadaşları, sırdaşları yoktur. Aşırı toplumsal anksiyete (kaygı) taşırlar.

Kendisiyle hiç ilgisi olmayan olaylardan kendisiyle ilgili anlamlar çıkarır. Çeşitli iddialarını bu tür yorumlarla desteklerler.

Şizotipal vakalarda; büyüsel inanış ve düşünceler, garip fikirler, batıl inançlar, gaipten sesler, kişilerle görüşmeler ve mesajlar aldığına inanma, telepati ve altıncı his saplantısı gibi durumlar sıklıkla görülür. Kişinin duygu, düşünce ve davranışları birbirinden bağımsızlaşarak savrulur. Düşünsel ve içsel özel güçlerinin olduğuna inanırlar. Konuşmaları net değildir ve yorum gerektirir. Yakın ilişkilere girerken rahatsızlık duyma veya zorlanma ortaya çıkar.

Rakamlardan ve harflerden anlamlar çıkarır. Bunları kendileri ile ya da inandıkları şeylerle ilgili delillermiş gibi yorumlarlar. Kültürel olmayan inanışları ve büyü, sihir, tılsım gibi ritüelleri vardır. Kuşku ve uygun olmayan duygulanımları mevcuttur.

Şizofreni ile çok sık karıştırılan bir bozukluktur. Ancak şizotipal kişilik bozukluğunda kişinin halüsinasyonları ve sanrıları kısa süreli ve geçicidir. Zaman zaman algısal problemler yaşasalar da halüsinasyonlarının farkındadırlar. Şizoid vakalar gibi yakın ilişki kurmaktan kaçınırlar ancak maruz kaldıkları zorunlu hâllerde yoğun endişe kaygı hissetmezler.

Tedaviye sıcak bakmazlar ancak ailelerinin tedavi süreçlerinde etkisi büyüktür. En sık kullanılan tedavi yöntemleri arasında psikoterapi ve ilaç tedavisi bulunur. Bunun yanı sıra ev ödevi şeklinde kişinin daha sosyalleşebileceği aktivite ödevleri verilerek tedaviye hızlı yanıt vermeleri sağlanır.

Ç) Antisosyal Kişilik Bozukluğu

Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış bireyler, on beş yaşından itibaren devam eden bir biçimde, başkalarının haklarını saymama ve başkalarının haklarını yok sayma davranışları gösterirler. Başkalarının haklarını hiçe sayarak kendi istekleri öncelikli davranma eğilimindedirler. Yasalara ve toplumsal kurallara aykırı tutum, manipülatif (yönlendirme) tavır, sürekli yalan söyleme, dürüst olamama gibi davranışlar gösterirler. Dürtüsellik, davranışlarında ön plandadır ve belirleyicidir. Dürtüsellik: Dikkat dağınıklığı, yüksek risk alan, genellikle uygun olmayan davranışlarla kendini gösteren ve çoğu zaman istenmeyen sonuçlarla karşılaşılan davranışları ifade eder. (Görsel 1.11)

Birçok psikiyatrik hastalığın temel belirtisi olarak tanımlanır. Dürtüselliğin eşlik ettiği bozukluklar arasında antisosyal kişilik bozukluğu ve sınırda (borderline) kişilik bozukluğu gelmektedir.



Görsel 1.11: Antisosyal kişilik bozukluğu (Joker karakteri)

Antisosyal kişilik bozukluğuna sahip bireyler gelecekleri için tasalanmazlar. Tekrarlayan kavga, saldırganlık davranışları ile kendini gösteren sinirlilik ve öfke kontrol güçlüğü en belirgin özellikleridir. Mali yükümlülüklerini yerine getirmez, belirgin bir sorumsuzluk davranışı içindedirler. Yaptıklarına kendilerince mantıklı açıklamalar getirme eğilimi ve zarar verici davranışlardan ötürü vicdan azabı çekmeme hâlleri diğer en belirgin özellikleridir. Erkeklerde görülme sıklığı kadınlara oranla daha yüksektir.

Diğer insanlarla ilgili düşünce kalıpları, onların sömürücü oldukları yönündedir. Bu yüzden zayıf ve güçsüz gözüküyor olmak sömürülmeyi kolaylaştırır. Bunu engellemenin yolu ise dişli ve tetikte olmakla mümkündür. Ayrıca kendilerini toplum tarafından olumsuz muameleye maruz kalmış hissederler. Bu nedenle diğer insanlara kötü davranmaya hakları olduklarını savunurlar. Antisosyal kişilik bozukluğu tanısı almış bireylerin pek çoğu kurallara karşı koymayı ve saldırganlığı bir statü gibi görürler.

Tanısal belirtileri şu şekilde sıralanır:

- Suça yönelik tekrarlayıcı eylemlerde bulunmak, yasalara ve toplumsal kurallara ayak uyduramamak.

- Sürekli yalan söylemek, takma isim kullanmak, kişisel çıkar ve zevkleri için başkalarını kandırmak.
- Dürtüsellik, gelecek için tasarılar yapamamak.
- Sinirlilik ve saldırganlık, sürekli kavga veya saldırı olaylarına karışmak.
- Kendilerinin ve başkalarının güvenliği konusunda umursamazlık.
- Belirgin derecede sorumsuzluk, bir işi sürekli devam ettirememek, mali yükümlülüklerini yerine getirememek.
- Başkalarına zarar verdikleri, kötü davrandıkları veya bir şey çaldıklarında olaya karşı ilgisizlik, kendine göre mantıklı açıklamalar getirmek, vicdan azabı çekmemek.
- Empati duygusundan yoksunluk.
- Yüzeysel çekicilik, ilk başta insanları etkileyebilmek.
- Sürekli olarak haksızlığa uğradığına inanmak.
- Kendini beğenmişlik.

Antisosyal kişilik bozukluğunun toplumda görülme oranı erkeklerde %3-7 kadınlarda %1 olmakla birlikte, bu vakalardaki kanunsuz işler, otoriteye karşı direnme, suça yatkınlık gibi davranış örüntüleri nedeniyle ceza infaz kurumlarında en sık rastlanan kişilik bozukluğudur. Manipülatif ve zorlayıcı davranışları karşısında bu kişilerle temas eden ceza infaz kurumu çalışanlarının doğru yaklaşım ve müdahaleleri bilmesi önemlidir. Ceza infaz kurumu çalışanlarına önerilen doğru yaklaşım tarzları şöyledir:

- Bu vakalara karşı güçlü ve dik duruş sergilemek önemlidir. Daha zayıf gördükleri kişiler onlar için daha kolay ele geçirilen ve yönetilebilecek bireylerdir.
- Tüm hükümlü veya tutuklularla kurulan ilişkide mesafeyi koruyabilmek önemlidir. Bu örüntüye sahip bireylerde ise daha fazla bir dikkat gerekmektedir.
- Bu vakalar bilgi edinmeye çalışarak sınırları zorlayabilir. Sınır zorlama konusunda temkinli olmak önemlidir.
- Yüzleştirmeye tahammülleri yoktur. Genelde başkalarını suçlamaya eğilimlidirler. Bu nedenle yüzleştirme yapılmamalıdır. İnatlaşmak, agresyon (sinir) düzeylerini arttırabilir ve sonuç vermez.
- Yalan söyleme eğilimleri nedeniyle söyledikleri her şeye inanmamak gerekir. Farklı kaynaklardan yararlanarak söylediklerini doğrulatmak yararlıdır.
- İletişimde sınırlar baştan iyi konulmalıdır.
- Zorlayıcı davranışları nedeniyle çalışanlarda olumsuz bir etki bırakırlar. Profesyonel davranışlar sergileyerek olayların kişiselleştirilmemesi önemlidir.
- Bu vakalar için başka birine zarar vermek çok kolaydır. Tehlikelilik riskleri çok yüksektir. Bu nedenle güvenlikli ortamda tutulmalıdırlar.
- Genelde eğitim durumları düşük düzeydedir. Bu nedenle eğitim eksikliklerinin giderilmesi önemlidir.
- Antisosyal kişilik bozukluğu tanılanmış bireyler alkol, madde ve kumar gibi bağımlılıklara yatkındırlar. Bu yüzden ceza infaz kurumlarında ilaç kötüye kullanımı (kırmızı-yeşil reçeteli ilaçlar) konusunda sıkça ısrarcı olabilirler. İlaç ve madde temini için pek çok yolu deneyebilirler. Bu konuda dikkatli ve titiz olunmalıdır.
- Yoğun alkol, madde vb. kullanımı sonrası ceza infaz kurumuna girdiği ilk dönemlerde madde yoksunluğu yaşayabilirler. Bu durum hekim kontrolünde, ilaç tedavisi gerektirebileceğinden psikososyal servis ve hekimle bu bilgileri paylaşmak önemlidir.
- Bu vakalarda sıklıkla kendilerini kesme ve kendilerine zarar verme davranışları görülebilir. Çoğu zaman bu davranışları manipülatiftir. Ancak bu davranışların yine de psikososyal servis ve hekimle birlikte değerlendirilmesi gerekmektedir.

D) Sınırda (Borderline) Kişilik Bozukluğu

Temel özellikleri, insanlar arası ilişkilerde kimlik duygusunda ve duygulanımda

tutarsızlıklar ile itkilerini (itici neden, güdü) kontrol etmekte zorluk çekmeleridir. Kişiler arası ilişkilerde benlik algısında tutarsızlık, belirgin dürtüsellik ile kendisini gösterir. Sürekli olarak gerçek ya da hayali bir terk edilmeden kaçınır ve bu durumu engellemek için çılgınca çaba gösterirler. Çevresindeki insanları, gözünde aşırı büyütme (göklere çıkarma) ve yerin dibine sokma uçları arasında gidip gelen gergin ve tutarsız ilişkileri vardır. Sürekli kimlik karmaşası içindedirler. Kendine zarar verme olasılığı yüksek davranışları (Seçici olmayan cinsellik, madde kötüye kullanımı, pervasızca araba kullanma vb.) sıklıkla tercih ederler.

Tekrarlayan intihar girişimleri ve göz korkutma davranışları mevcuttur. Duygu durumlarında afektif (görünen duygu hâli), instabilite (sabit olmama) baskındır. Örneğin sabah saatlerinde çok neşeli ve keyifli iken aynı günün akşamında karamsar, çökkün, isteksiz olabilirler. Kendilerini genellikle boşlukta hissetme hâlleri vardır. Yoğun öfke patlamaları, sık sık kavgaya karışma hâlleri, stres altında gelip geçici paranoid düşünceler ya da ağır dissosiyatif (ayrılma, bölünme, kopma) belirtiler gösterirler.

Sınırda kişilik bozukluğu, bireylerin hayatlarında ciddi sorunlara yol açması nedeniyle tedavi edilmesi gereken bir bozukluktur. Yapılan araştırmalar genellikle sınırda kişilik bozukluklarına depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, yeme bozuklukları, alkol ve uyuşturucu bağımlılığı gibi bozuklukların eşlik ettiğini gösterir.

Çocukluk ya da ergenlik döneminde görülen bazı dürtüsel davranışlar sınırda kişilik bozukluğunu düşündürse de zaman içerisinde bu davranışlar ortadan kalkabilir. Bu nedenle sınırda kişilik bozukluğu tanısı yetişkinlere konulmaktadır. Kadınlarda görülme oranı erkeklere göre daha fazladır.

İyileşme oranı ve kolaylığı düşük bir bozukluktur. En sık kullanılan tedavi yöntemleri psikoterapi ve ilaç kullanımıdır. Bireyde ilerleyen belirtilerin varlığı söz konusu olduğunda hastanede yatılı olarak tedavisine karar verilebilir.

E) Histriyonik Kişilik Bozukluğu

Aşırı duygusallık ve yoğun ilgilenilme arayışı gösteren sürekli bir davranış örüntüsü içindedirler. İlgi odağı olmadığı durumlardan rahatsız olurlar. Uygunsuz bir biçimde cinsel yönden ayartıcı ya da baştan çıkarıcı davranışları belirgindir. Hızlı değişen ve yüzeysel kalan duygular sergilerler. Sürekli olarak fizik görünümlerini ilgiyi üzerlerine çekmek için kullanırlar. Başkalarını etkilemeye yönelik ayrıntıdan yoksun konuşma biçimleri vardır. Gösterişe meraklı, yapmacık tavırları belirgindir. Duygularını abartma eğilimindedirler. Telkine yatkındırlar. İlişkilerinde yakın ilgi odağı olma istekleri belirgin olup sürekli ilgisizlikten yakınırlar.

Anne baba tutumları histriyonik kişilik bozukluğunun gelişiminde önemli rol oynar. İhmalkâr anne baba tutumunun erken dönemde bu bozukluğun görülmesinde etkili olduğu söylenebilir.

Bununla birlikte Sprock (Sipirok), kadınlarda görülme sıklığının erkeklere göre daha fazla olduğunu ve bunun nedenini ailelerin çocuklarını cinsiyetçi yetiştirme tarzlarından kaynaklandığını ifade eder. Aynı zamanda histriyonik kişilik bozukluğuna sahip olan kadınlarda çekingen, bağımlı ve obsesif-kompulsif bozukluğun eşlik ettiğine yönelik çalışmaları vardır.

F) Narsisistik Kişilik Bozukluğu

Fransızca “narcissisme” (narsisizm) kelimesinin sözlük anlamı özseverlik olarak tanımlanır. Kişinin kendi bedenine yönelik belirgin haz duygusunu ifade eder. Her insan kendini beğenir ve diğerlerinin de bunu onaylamasını bekler. Yapılan araştırmalar narsisizmi sağlıklı bir gelişim olarak ele alır. Ancak benliğe duyulan ilginin ve kendine yönelik beğeninin tedavi gerektirecek şekilde yoğunlaşması patolojik narsisizmi ortaya çıkarır. Heinz Kohut (Haynz Kohut), patolojik narsisizmi gelişimde yaşanan duraklama olarak ifade eder.

Narsisistiklerin genellikle kendilerini fazla seven ve kendilerine fazla güvenen kişiler olduğu zannedilir. Oysa gerçek durum bunun tam tersidir. Narsisistik bir şey yapmaksızın kendini sevemediği ve kendisine saygı duyamadığı için kendisini sevebilmek ve saygı duyabilmek adına, durmadan bir şeyler yapma ihtiyacı duyar. (Görsel 1.12)

Temel özelliği, davranışta büyüklenmecilik, kendisine hayranlık duyulması ihtiyacı ve başkalarının duygularını anlamaktaki yetersizliktir. Üstünlük duygusu, sürekli olarak beğenilme gereksinimi, empati yapamama davranışları belirgindir. Başarılarını ve yeteneklerini abartır, üstün biri olarak bilinmeyi beklerler. Başarı, güç, zekâ, güzellik ya da kusursuz sevgi düşleri üzerine kafa yorarlar. Ancak toplumsal durumu üstün kişi veya kurumların kendisini anlayabileceğine inanırlar. Her daim çok beğenilmek isterler. Kişiler arası ilişkilerini kendi çıkarları için kullanırlar. Amaçlarına ulaşmak için başkalarının zayıf yanlarını kullanmaktan çekinmezler. Çoğu zaman başkalarını kıskanır ve başkalarının kendilerini kıskandıklarına inanırlar. Kendini beğenmiş davranış, tutumlar sergilerler.



Görsel 1.12: Narsisistik kişilik bozukluğu

Narsisistik kişilik bozukluğuna sahip olan bireyler tedaviyi kabul etmezler. Başkaları tarafından beğenilme, özel olduğunu hissetme gibi durumları terapisti için de geçerlidir. En sık kullanılan tedavi yöntemi psikodinamik yaklaşım olan narsisistik kişilik bozukluğunda terapistin zorlayıcı davranışlara karşı sabırlı ve hoşgörülü olması beklenir. Narsisistik kişilik bozukluğuna yönelik herhangi bir ilaç bulunmamaktadır. Uzun süreli psikodinamik terapilerle hastanın kendini tanıması ile farkındalık ve içgörüsünün artırılması sağlanarak beğenilme, özel hissetme veya onaylanma gibi durumlarına olan ihtiyacı azaltılır. (Terapileri uzun sürelidir. Bu terapilerde farkındalık ve içgörü kazanımı sağlanır. Böylece hastanın beğenilme, özel hissetme veya onaylanma gibi durumlarına olan ihtiyacı azaltılır).

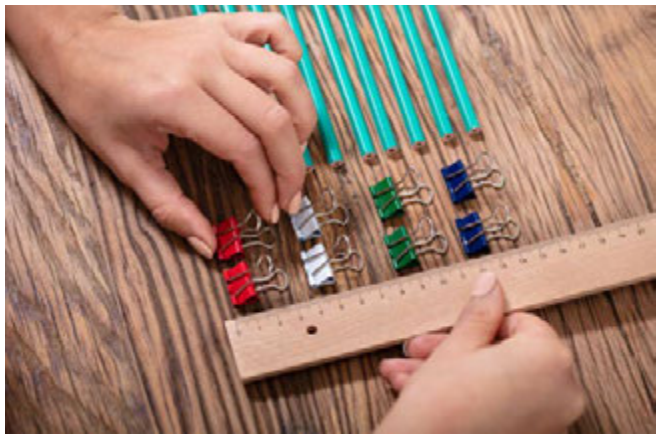
G) Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu

Obsesyon: Sözlük anlamı takıntıdır. Kişinin zihninden uzaklaştıramadığı, sürekli tekrar eden düşünce ve dürtüler için kullanılır.

Kompulsiyon: Sürekli tekrar eden davranışlar ve zihinsel eylemleri ifade eder.

Günlük yaşamda birçok insan zaman zaman endişe verici ve kaygı uyandırıcı olaylarla karşılaşır. Çoğu zaman bu duygular baş edilebilir ve çözümlenebilir. Ancak kişinin günlük yaşamını olumsuz etkileyecek düzeyde ve birçok davranışını engelleyecek şekilde kaygı ve endişe yaşaması ile obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu görülmeye başlanır.

Obsesif-Kompulsif kişiliğe sahip hastalar var olan bu düşüncelerin,



Görsel 1.13: Obsesif-kompulsif kişilik bozukluğu

dürtülerin ve ihtiyaçların hiçbir mantıklı sebebi olmadığını bilseler dahi bunları durdurmaya çalışmak konusunda kontrolleri olmadığını bilirler. Esnek olamama hâli ve mükemmeliyetçilik en belirgin özellikleridir. Verimsizlik pahasına düzenlidirler. Kişiler arası ilişkilerini kontrol altında tutmaya aşırı derecede kafa yorarlar. Yaptıkları etkinliğin asıl amacını unutacak derece ayrıntıcı, kuralcıdırlar. Sıralama yapma, organize etme ya da program yapma üzerine uğraşıp dururlar. Boş zamanlarını değerlendirme etkinliklerinden ve arkadaşlarından yoksun kalacak derecede kendisini işe veya üretkenliğe adarlar. (Görsel 1.13)

Ahlak, doğruluk ya da değer yargıları gibi konularda vicdanlarının sesini aşırı derecede dinler, esneklik göstermezler. Eskimiş, değersiz eşyalarını elden çıkartmakta zorlanırlar. Zaman zaman istifleme davranışları görülür. Görev dağılımı yapmakta isteksiz, başkalarıyla birlikte çalışmak konusunda uyumsuzdurlar. Para harcama konusunda cimri, davranışlarında katı ve inatçıdırlar.



Görsel 1.14: Çekingen kişilik bozukluğu

Obsesif-Kompulsif kişilik bozukluğunda kültürel ve toplumsal farklılıklar vardır. Yapılan araştırmalar obsesif-kompulsif kişilik bozukluğunun her yaşta görülebildiğini ve bunun yanı sıra kadınlarda erkeklere oranla daha sık rastlandığını ifade eder. Obsesif-Kompulsif kişilik bozukluğunun oluşum nedenleri arasında; genetik nedenler, serotonin hormonunun azalması, çocukluk çağı cinsel istismar, ayrıntıcı ve mükemmeliyetçi kişilik yapısı sayılabilir. Bu bozukluğa sahip olan kişilerin tedavisinde özellikle serotonin hormonu (mutluluk hormonu) seviyesinde değişiklik sağlayacak ilaç tedavisi uygulanır. Bununla birlikte psikoterapi ile düşünce veya davranışlar üzerinde kontrolü yeniden sağlaması amaçlanır.

G) Çekingen Kişilik Bozukluğu

Temel özellikleri şunlardır: yetersizlik duygusu ve olumsuz değerlendirilmeye aşırı duyarlılık ile sosyal ketlenmedir (engellenme). Toplumsal yetersizlik duygularının ve olumsuz değerlendirilmeye aşırı duyarlılığın sürekli olduğu davranış örüntüsü içindedirler. Eleştirilecek, beğenilmeyecek ya da dışlanacak olma korkusuyla kişiler arası ilişki gerektiren durumlardan kaçınırlar. Sevildiğinden emin olmadıkça insanlarla ilişkiye girmek istemez, mahcup düşeceği, alay konusu olacağı korkusuyla yakın ilişkilerde bile tutukluk gösterirler. Yetersizlik duyguları yüzünden yeni kişilerle aynı ortamda bulunduğu durumlarda ketlenmeler yaşarlar. Kendilerini toplumsal yönde beceriksiz, kişisel olarak albenisi olmayan biri olarak görür, başkalarından aşağı olduklarını düşünürler. Yeni etkinliklere katılmakta isteksizdirler. (Görsel 1.14)

Çekingen kişilik bozukluğunda en sık kullanılan tedavi yöntemi psikoterapidir. Psikoterapi ile kişinin özgüveni güçlendirilerek değersizlik duyguları ile baş etmesi sağlanır. Aynı zamanda kişinin sosyal aktiviteleri ve kişiler arası ilişkileri arttırılmaya çalışılır. Çekingen kişilik bozukluğunun ilaç tedavisi yoktur. İlaç tedavisi kişide eşlik eden depresyon ya da kaygı düzeylerini kontrol etme amacıyla başlanır.

H) Bağımlı Kişilik Bozukluğu

Bağımlı: Sözlük anlamı başka bir kişinin ya da nesnenin gücüne veya yardımına aşırı derecede bağlı olandır. Kültürden ve cinsiyetten bağımsız olarak gelişen bağımlılık her yaşta görülmektedir. Bağımlı kişilik bozukluğunda kişinin çocukluk çağlarından itibaren davranışlarına yönelik sürekli kısıtlamalar ve engellemeler söz konusudur. Uzun süreli tekrarlayan bu kalıp davranışlar, kişinin yetişkin olmasıyla birlikte bağımlı davranış özellikleri olarak görülür.

Uysal davranışları ve ayrılma korkuları belirgindir. Sürekli olarak bakım gereksinimleri vardır. Başkalarından öğüt ve destek almazlarsa gündelik kararlarını bile vermekte güçlük çekerler. Desteklerini yitireceklerini ya da kabul görmeyecekleri korkusuyla başkalarıyla aynı görüşü paylaşmadıklarını söylemekte zorluk çekerler. Kendi başlarına

iş yapmakta belirgin zorlukları vardır. Başkalarını bakım ve desteğini sağlamak için hoş olmayan şeyleri yapmayı isteyecek kadar aşırıya giderler. Tek başlarına kaldıklarında kendilerini rahatsız ve çaresiz hissederler. Yakın bir ilişkisi sonlandığında bakım ve destek kaynağı olarak derhâl bir başka ilişki arayışı içine girerler.

Bağımlı kişilik bozukluğunda en sık kullanılan tedavi yöntemi psikoterapidir. Bu sayede kişinin hayatının sorumluluğunu alabilme ve kendi kararlarını verebilme ile ilgili davranışlar kazandırılır. Psikoterapinin yanı sıra kişinin kaygı ya da depresyon düzeyinin yüksek olması durumunda ilaç tedavisi başlanır.

I) Pasif-Agresif Kişilik Bozukluğu

Yoğun öfke içeren duygu ve düşüncelere sahip olmasına rağmen bu duygu ve düşüncelerini diğerlerine ifade etmekte zorluk çeken kişilik bozukluğudur. Çocukluk yıllarında ayıp, yasak ve kısıtlamalar ve engellemeler nedeniyle suçlanma korkuları ile gelişir. Güven duyguları gelişememiştir. Bu nedenle kişi, istek ve ihtiyaçlarını diğerlerinden gizler. Kişinin iletişim dili dolaylı ve imalı cümlelerden oluşur. Genellikle hayır diyebilme becerisi gelişmemiştir. Kişiye yaptığı birçok eylemde yetersizlik duygusu eşlik eder. Başarısız olduklarında ya da kendi hayatlarında karşılaştıkları olumsuzluklarda başkalarını suçlama söz konusudur. Empati becerileri gelişmemiştir. Alay eden ve sürekli somurtan bir yapıda görülür.



Görsel 1.15: Pasif agresif kişilik bozukluğu

Pasif agresif kişilik bozukluğunda en etkili tedavi yöntemi psikoterapidir. Kişinin sorumluluk duygusu geliştikçe tedavi olumlu yönde ilerler. (Görsel 1.15)

Herhangi özgül bir kişilik bozukluğunun tanı ölçütlerini karşılamayan ancak kişinin işlevselliğini önemli derecede bozan, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da birden fazla önemli işlevsellik alanında (toplumsal, mesleki, ailevi) neden olan, klinisyen tarafından kişilik bozukluğu olarak tanımlanan tanı grubunu içerir.

İ) Sadomazoistik Kişilik Bozukluğu

Bazı uzmanlar sadomazoistik kişilik bozukluğunu iki ayrı başlıkta ele alır. Bunlar; sadizm ve mazoizmdir.

Sadizm: Başka birine duygusal (aşağılama, hakaret etme, küçük düşürme vb.) veya fiziksel (tokat atma, vücudunda sigara söndürme vb.) olarak acı çektirirken duyulan hazdır.

Mazoizm: Kendisine duygusal ya da fiziksel olarak acı çektirilirken duyulan hazdır. Bazı araştırmalar da her iki başlığı birlikte ele alır.

Sadomazoistik kişilik bozukluğuna sahip olan kişilerde sosyal norm ve değerlerle birlikte yasaların değerlendirmesinde sıkıntı görülür. Çevresinde yaşananlara karşı apatiktir (kayıtsız, duygusuz).

Herhangi özgül bir kişilik bozukluğunun tanı ölçütlerini karşılamayan ancak kişinin işlevselliğini önemli derecede bozan, klinik açıdan belirgin bir sıkıntıya ya da birden fazla önemli işlevsellik alanında (toplumsal, mesleki, ailevi) neden olan, klinisyen tarafından kişilik bozukluğu olarak tanımlanan tanı grubunu içerir.

Sonuç olarak, kişilik bozuklukları genel olarak biliş, duygulanım, dürtü denetimi ve kişiler arası ilişkilerde sorunlara sebep olan, süreklilik gösteren davranış örüntüleri olarak tanımlanır. Kişinin kendisinde ve çevresinde oluşturduğu risklerin azaltılması

önemli ve oldukça da zordur. Bu kişilik bozukluklarına sahip kişilerle çalışmak, onlarla temas hâlinde olmak, doğru yaklaşımı bilmeyi önemli kılar.

Ceza infaz kurumlarında da zaman zaman kişilik bozukluğu tanısına ya da kişilik bozukluklarının temel belirtilerine sahip olan hükümlü ve tutuklular bulunmaktadır. Ceza infaz kurumu çalışanları hükümlü ve tutuklulara yönelik görev ve sorumlulukları dâhilinde profesyonel yaklaşım sergiler. Aynı zamanda kişilik bozuklukları tanısı ya da temel belirtisi olan mahkûmlara daha fazla hassasiyet gösterir:

- Borderline kişilik bozukluğu tanısı ya da temel belirtilerine sahip bir mahkûmun intihar söylemlerinin ve intihar riskinin yüksek olabileceğini bilmesi.
- Obsesif-Kompulsif kişilik bozukluğu olan bir mahkûmun kaygılı davranışlarını kişiselleştirmemesi ve sadece otoritesini sarsma çabası olarak algılamaması.
- Çekingen kişilik bozukluğuna sahip bir mahkûmun profesyonel yaklaşım korunarak desteklenmesi.

Kişilik bozukluklarının özelliklerini bilmek, doğru yaklaşımı beraberinde getirir. Bu sayede kişilik bozukluklarının belirtilerinin tetiklenmesi önlenir ve olumsuz davranışların pekiştirilmesinin önüne geçilir. Aynı zamanda kişilerin tedavi sürecinde ve kurumsal işleyişte kolaylaştırıcı özellik taşır.

1.1.3.3. Psikoloji Bilmenin Birey, Grup ve Toplum Düzeyinde Yararları

Genel tanımıyla "psikoloji" insan davranışlarını inceleyen bilim dalıdır. İnsan merak eden ve öğrenme ihtiyacında olan bir varlıktır. Hem kendini hem de kendi dışındaki dünyayı, yaşanan olayları merak eder ve sorgular. Aynı zamanda anlamak ve anlaşılmak yine insanların ihtiyaç duydukları durumların başında gelir. Elde edilen bilgiler insanın çevresine uyumunu kolaylaştırır. Psikoloji, insan davranışlarının oluşum biçimini ve nedenlerini açıklayarak bireye yol gösterici olur. İnsanlarda görülen normal ve normal dışı davranışları; düşünme, öğrenme, duygu ve heyecan gibi insanın psikolojik süreçlerini anlamasını kolaylaştırır.

Psikoloji araştırmalarını inceleyen ve psikolojinin temel kavramları ile süreçlerini öğrenen birey, kendi davranış, düşünce ve duygularını daha iyi anlama olanağına sahip olur. Psikolojinin temel kavramlarını bilen birey, kendi duygu, düşünce ve davranışlarının altında yatan nedenleri daha iyi anlayabilir. Kendi davranışlarını etkileyen iç ve dış etkenlerin daha bilimsel olarak farkına varır. Bu yolla bilinç gelişir.

Bilinçli bireyler, bilinçli grupları ve toplumları oluşturur.

Bilinçlenme düzeyine ulaşan birey, yaşamın farklı yanlarını tam anlamıyla yaşayabilme olanağına ulaşır. Daha iyi bir anne ve baba, daha yakın ve tatmin edici bir eş, daha etkin bir meslek insanı ve sorumlu bir insan, sorumlu bir vatandaş olur.

Psikoloji bilmenin ve psikolojik bakış açısı kazanmanın bireysel avantajları dışında grup düzeyinde de avantajlarından bahsetmek mümkündür. İnsan, günlük yaşamının önemli bir bölümünü diğer insanlarla birlikte geçirir. Anne, baba, kardeş, eş, diğer aile bireyleri, arkadaşlar, iş yaşamındaki çalışma arkadaşları, hizmet veren ve hizmet alan bireyler gibi çok sayıda insanla iletişim kurar.

Grup iletişiminin doğasını inceleyen psikologlar, önemli kavramlar ve teknikler geliştirmişlerdir. Bu kavram ve teknikler aile ilişkileri ile ilgili olabildiği gibi öğrencinin sınıf içindeki davranışını ya da bir şirketin yönetim kurulunu ilgilendirebilir. Bu bağlamda bireyler psikolojinin yöntem ve kavramlarından yararlanarak, hem kendisi hem de etrafındaki bireylerle olan ilişkilerini düzenli, sağlıklı, verimli yönde geliştirebilir ve yönetebilirler. Yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, bireyin ve grubun psikolojisini bilen kişilerin günlük yaşantılarında ve iş alanlarında daha başarılı olduklarını göstermektedir.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki bulmacada karışık harfler arasında, "Kişilik Bozuklukları" verilmiştir. Öncelikle '_' şeklinde ifade edilen boşlukları doldurunuz. Daha sonra 'yukardan aşağıya, aşağıdan yukarıya, sağdan sola, soldan sağa' ve 'çapraz' olarak gizlenmiş kelimeleri bularak işaretleyiniz.

B	O	R	D	E	R	L	I	N	E	P	B	I	H	V	H	H	A	Q	N
V	M	Ç	E	K	İ	N	G	E	N	C	H	A	J	G	H	W	M	I	M
J	K	H	F	L	J	Z	V	V	Q	K	V	L	Ğ	I	Q	B	I	Z	A
P	A	R	A	N	O	İ	D	N	İ	Q	Z	B	Z	I	H	T	Z	G	J
O	X	H	K	W	I	A	O	N	F	D	H	Y	F	C	M	K	M	P	V
H	K	E	A	I	B	A	O	A	I	L	D	U	R	I	L	L	E	J	H
P	U	F	B	C	C	Y	V	A	K	I	T	X	D	Z	S	C	I	N	T
L	X	A	W	A	İ	Y	U	R	W	R	P	R	F	Q	S	Y	N	X	N
P	S	X	H	R	L	Z	P	S	R	V	C	I	K	Z	G	V	K	J	C
K	H	Y	T	Q	O	S	H	E	Z	C	J	İ	O	A	K	O	M	A	E
T	D	S	Ş	O	N	I	W	V	Z	V	T	E	Y	L	R	C	T	F	U
O	İ	G	J	İ	O	W	I	E	Z	S	Z	B	A	A	N	S	S	X	H
H	A	K	S	R	Z	P	P	B	İ	M	X	P	A	G	L	C	L	N	S
I	H	D	K	D	Y	O	M	S	B	B	İ	Q	H	E	R	Y	H	Y	C
I	M	F	Q	T	T	E	İ	U	F	T	J	B	L	P	T	Q	P	G	I
O	P	R	J	B	O	S	J	D	O	Q	Q	Q	D	Y	V	H	X	A	D
C	X	T	E	B	R	K	X	Z	Y	B	I	U	T	O	X	C	G	K	R
G	O	Y	K	A	N	T	İ	S	O	S	Y	A	L	U	I	M	D	B	C
W	J	O	N	I	Q	Ş	H	K	H	X	L	D	E	U	D	Q	F	C	L

P__AN__D
Şİ__D
Ş_Z__PAL
__TİSO_Y_L
B_RD__LIN
_İST__YO__K
N_R__SİST_K
O_B
BA_I_LI
_E__NGEN

Cevaplar kitabın en son kısmında yer almaktadır.

1.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLU HAKLARININ DÜNYADA VE ÜLKEMİZDE GELİŞİM SÜRECİ VE SUÇ GRUPLARI

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Bireyi suça iten nedenler neler olabilir? Tartışınız.**
2. **Ekonominin suç üzerinde nasıl bir etkisi vardır? Yorumlayınız.**
3. **Organize suç deyince aklınıza ne gelmektedir? Sınıfta paylaşınız.**
4. **Terör örgütü üyelerinin ceza infaz kurumlarında hangi davranışları göstermesi beklenir?**

Eski zamanlarda yargılamalar yapıldıktan sonra hükümlülerin cezalarının infaz edildikleri zindanlar oldukça bakımsız ve sağlık koşulları iyi olmayan fiziksel mekanlardan oluşmaktaydı. Hükümlüler toplumdan uzaklaştırılmış izole bir yaşam süren kişiler olarak kabul edilmekteydiler. İnsan hakları bakımından dünyada gelişmeler yaşandıkça hükümlülerin sahip oldukları haklarda da gelişmeler yaşandı. Sağlıklı besinler tüketme, sağlıklı koşullarda barınma, kötü muamele görmeme gibi çeşitli hakları kazandılar. Bu bakımdan

kişi hangi suçu işlerse işlesin işkence vs gibi fiziksel muameleye maruz kalmaması günümüzde tüm hukuk devletlerinde kabul edilmektedir.

1.2.1. İşkence

Farsça kökenli kelime olan işkence, bir kişiye istemediği bir şeyi yaptırmak ya da düşüncesini öğrenmek amacıyla psikolojik veya fizyolojik (bedensel veya ruhsal) davranışlarla eziyet etme anlamına gelmektedir. İşkence, ister fiziksel olsun ister ruhsal, bir göz korkutma, caydırma, intikam alma, cezalandırma veya bilgi toplama amacı olarak bilinçli şekilde insanlara ağır acı çektirmekte kullanılan her türden edimlerdir.

Geçmişten günümüze işkence çeşitleri bulunmaktadır.

a) İdeolojik nedenlerle karşıt görüştekileri cezalandırmak, korkutmak ve sindirmek,

b) Suçluların cezalandırılması ya da suç delillerinin elde edilmesi, suçla ilgili bilgilere ulaşılması, sanığın itiraf ve ikrarının sağlanması amacıyla bir usul işlemi (adli işkence) olarak uygulanmıştır.

İşkence bedene yönelik olmanın dışında bilişsel, düşünsel ve ruhsal anlamda da yapılabilmektedir.

İşkencenin kullanım amaçları kapsamında ele alınan konulardan biri de ceza infaz kurumlarıdır. Yüzyıllar içerisinde ceza infaz kurumlarının tanımlamaları, şekilleri, oluşum biçimleri değişim ve gelişim göstermiştir. İşkence konusunun dünyada ve ülkemizdeki ele alınışı ile birlikte hükümlü ve tutuklu haklarının modern infaz hizmetlerinde dinamik bir yapıda olduğu görülmektedir. Bu bağlamda ceza infaz kurumlarının tarihsel süreci ele alınarak işkence konusunun kavranması önem arz etmektedir.

Arapça kökenli hapishane (ceza infaz kurumu, cezaevi), hapis cezasına çarptırılmış kişilerin ceza sürelerini infaz edebilecekleri, alıkonulan, zapt edilen yer olarak ifade edilmektedir.

Hapishaneler 17. yüzyıla kadar bugünkü bilinen amacından farklı amaçlarla kullanılmıştır. 1555 yılında Londra'da şehirleri dilenci ve serserilerden korumak amacıyla bilinen anlamıyla ilk hapishanenin yapıldığı düşünülmektedir.

Ceza sistemlerinin tarihsel gelişim sürecinde 16. yüzyıla kadar intikam düşüncesinin yer aldığı bilinmektedir. Bu tarihten itibaren aydınlanma dönemine kadar mahkûmun iyileştirilmesi ön plana çıkmaktadır. 20. yüzyıldan günümüze kadar gelen süreçte ise uluslararası standartlar görülmeye başlanmıştır.

BİLGİ KUTUSU

Aydınlanma Dönemi: 18. yy. itibariyle geleneksel ve değişmez kabul edilen varsayım ve ön yargıların özgürleştirilerek akılcı düşünsel gelişimi kapsayan dönemdir. 1789 yılında meydana gelen Fransız Devrimi sonucu ortaya çıkan rönesans ve reform hareketleri de aydınlanmaya yol açan düşünsel gelişimlerdir. Rene Descartes (Röne Dekart) ve Gottfried Wilhelm Leibniz (Gotfirid Vilyım Libniz) aydınlanmanın ilk temsilcileri kabul edilir.

Dünyada İnfaz Sistemleri

Ceza infaz kurumunun fiziki yapısı gibi ceza sistemleri de tarihsel gelişim göstermiştir. 18. yüzyıldan başlayarak gerek Avrupa gerekse Amerika'da büyük gelişmeler gösteren hürriyeti bağlayıcı cezaların infazı konusunda geliştirilen sistemler beş grupta toplanabilir:

A) Toplu Hapis Sistemi: Suçlular arasında herhangi bir ayrımın yapılmadığı bu sistemde pişman olan suçlu ile ağır cezası bulunan suçlu bir arada bulunmaktaydı.

B) Pensilvanya (Hücre) Sistemi: Yalnızlık sistemi de denilen bu sistemde ceza infaz kurumunda hükümlüler gece ve gündüz tek kişilik hücrelerde kalırlar ve "gardiyanlar" dışında hiç kimse ile görüştürülmezdi. Böylece birbirlerinden olumsuz etkilenmeyecekler ve disiplin sağlanabilecekti. Tek başına kalmak psikolojik olarak etki edecek, olumsuz davranışların sorgulanması ile pişmanlığı sağlayacaktı.

C) Auburn Sistemi: Sessizlik sistemi olarak adlandırılan bu sistemde mahkûmlar gündüz atölyede bir arada bulunuyor fakat konuşmuyorlar, geceleri ise yalnız başına kalıyorlardı.

Ç) Dereceli Sistem: Bu sistemde mahkûmların işledikleri suçun ağırlığına göre ceza infaz kurumuna girişte not belirleniyor ve mahkûmun da tahliye olmak için iyi hâl ve çalışma ile bu nota ulaşması gerekiyordu. Mahkûma, günlük yaşantısındaki iyi ve ıslah amacına uygun davranışından dolayı olumlu not, kötü davranışta bulunması hâlinde ise olumsuz not veriliyordu.

Günümüzde bu infaz sistemleri uygulanmamaktadır.

D) Günümüzde Uygulanan Çağdaş Sistemler: Bu sistemde cezada acı ve ıstırap fikri terk edilmiştir. Buna göre sistem; suçluluğu yargısal bir kararla kesinleşen kişinin, tamamen uzmanların kontrolündeki kurumlarda iyileştirilmesi, tekrar sosyalleşmesi ve toplumla uyum sağlaması amacıyla mümkün olan bütün bilimsel yöntemlerin kullanılması fikrine dayanır. (Görsel 1.16)



Görsel 1.16: Çağdaş sistemlere örnek bir ceza infaz kurumu

E) Türk İnfaz Sistemi: Modern anlamda Türk infaz sisteminin oluşumu, Osmanlı İmparatorluğunun Tanzimat Dönemi ile hukuk sisteminde yapılan reformların sonucunda başlar. Dereceli sisteme göre düzenlenip çağdaş gelişime göre yenilenmiş bir sistemdir.



Görsel 1.17: Türk infaz sisteminin tarihsel gelişimi

Cumhuriyet Dönemi'ne gelindiğinde:

- 1925 yılında 765 sayılı TCK yürürlüğe girmiş, ceza infaz kurumlarının yönetimi İçişleri Bakanlığından alınarak Adalet Bakanlığına verilmiştir.
- 1930 yılında Hapishane ve Tevkifhanelerin İdaresi Hakkında Kanun yürürlüğe girmiş, ceza infaz kurumlarında işyurtlarının oluşturulacağını belirtmiştir.
- 1965 yılında 647 sayılı Cezaların İnfazı Hakkında Kanun ile modern infaz sistemi getirilmeye çalışılmıştır. (Görsel 1.17)
- 2004 yılında 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile modern infaz sistemine son hâli verilmiştir.

1.2.2. İşkence Suçunun Önlenmesi

İkinci Dünya Savaşıyla birlikte önem kazanan işkence konusu ulusal ve uluslararası hukukta savaş hâli dâhil olmak üzere hiçbir istisna gözetilmeden sözleşmelerle yasaklanmıştır.

Her insanın fiziksel ve ruhsal bütünlüğüne saygı gösterilmesi, temel haklarının korunması, insanlık dışı ve aşağılayıcı hiçbir muameleye maruz kalmaması birçok sözleşmeyle belirlenmiştir.

Bu sözleşmeler arasında;

- 1949 Cenevre Sözleşmesi
- 1966 Birleşmiş Milletler Medeni ve Siyasi Haklar Uluslararası Sözleşmesi
- 1984 Birleşmiş Milletler İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele ya da Cezaya Karşı Sözleşme
- 1987 İşkence ve İnsanlık Dışı veya Aşağılayıcı Muamele veya Cezanın Önlenmesi Avrupa Sözleşmesi yer alır.



Görsel 1.18: Adaleti sembolize eden Themis heykeli.

Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 3. maddesinde işkence suçu "Hiç kimse işkenceye veya insanlık dışı ya da aşağılayıcı muamele veya cezaya tabi tutulamaz" ifadesiyle tanımlanmıştır. Sözleşmedeki bu madde ile işkencenin hiçbir gerekçe ile kabul edilemeyeceği net bir şekilde belirtilmiştir. (Görsel 1.18)

Türkiye Cumhuriyeti 1982 Anayasası'nın 90. maddesi uyarınca milletlerarası antlaşmalar kanun hükmündedir ve haklarında Anayasaya aykırılık iddiası ile Anayasa Mahkemesine başvurulamaz. Usulüne göre yürürlüğe konulmuş temel hak ve özgürlüklere ilişkin milletlerarası antlaşmalarla kanunların aynı konuda farklı hükümler içermesi nedeniyle çıkabilecek uyuşmazlıklarda milletlerarası antlaşma hükümleri esas alınmak zorundadır.

Anayasa'nın "Cumhuriyetin Nitelikleri" başlıklı 2. maddesinde "Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde, insan haklarına saygılı, Atatürk Milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal bir hukuk Devletidir" olduğu belirtilmektedir. Devletin temel amaç ve görevlerinin düzenlendiği 5. maddede devletin görevleri arasında kişinin temel hak ve hürriyetlerini sosyal hukuk devleti ve adalet ilkeleriyle bağdaşmayacak surette sınırlayan siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmak ve insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamak da yer almaktadır. Ayrıca 17. maddede herkesin yaşama, maddi ve manevi varlığını koruma ve geliştirme hakkı güvence altına alınmaktadır. Maddeye göre tıbbi zorunluluklar ve kanunda yazılı hâller dışında, kişinin vücut bütünlüğüne dokunulamaz ve rızası olmadan bilimsel ve tıbbi deneylere tabi tutulamaz. Kimseye işkence ve eziyet yapılamaz.

Bu kapsamda **5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu**'nun Üçüncü Bölümünde ***İşkence ve Eziyet***

başlığı altında yer alan 94 ve 95. maddede işkence suçunun unsurları ve cezası açık ve net bir şekilde ifade edilmiştir. Söz konusu suçun hiçbir şekilde zaman aşımına uğramadan işleyeceği belirtilmiştir.

1.2.3. Suç Davranışı ve Suç Endüstrisi

Psikoloji bilimi, insan davranışları ve nedenleri ile ilgili açıklamalar yaparken birçok teori ve kuramı beraberinde getirmektedir. Bununla birlikte suç davranışı ile ilgili de çeşitli araştırmalar yapmakta ve suç davranışının nedenlerini anlamaya çalışmakta suç davranışını önleyici faktörlerin neler olabileceği konusunda geribildirimler vermektedir.

Suç davranışının çok yönlü olması onun tek bir teori ya da kuramla açıklanamayacağını göstermektedir. Suç davranışına neden olan etmenler arasında genetik, kişilik özellikleri, aile, sosyal çevre, eğitim, ekonomi, ruhsal bozukluklar, toplum vs. yer almaktadır. Bu kapsamda suç davranışını açıklamaya çalışan teoriler bireysel, biyolojik, psikolojik ve sosyolojik teoriler şeklinde dört ana başlıkta toplanabilmektedir.

A) Rasyonel Seçim Teorisi: Rasyonel seçim teorisi ile suç davranışını açıklamaya çalışan psikologlara göre suç ve suç davranışı arasında bir orantı bulunmaktadır. Bir kişi suç davranışını göstermeden önce rasyonel hesaplamalar yapmakta ve kendileri için en yüksek faydayı sağlayacak adımları atmaktadır. Bu rasyonel hesaplama, suç davranışı sonucu ne kazanacağının yanı sıra suç davranışı sonucunda ne gibi bir bedel ödeyeceği arasında bir hesaplamadır.

B) Davranışsal Psikoloji: Davranışsal psikologlar, insanın her davranışının ödül ve ceza ile belirlenebileceğini ifade etmektedir. Davranışsal psikologlara göre ödüllendirilen her davranış pekiştirilmekte iken cezalandırılan her davranış da sönmektedir. Bu noktada suç davranışı sonucu elde ettiği fayda cezadan daha fazla olan kişi suç davranışı göstermeye devam etmektedir.

C) Sosyal Öğrenme Kuramı: Sosyal öğrenme kuramına göre her insan, davranışı gözlem yaparak ve model alarak öğrenmektedir. Sosyal öğrenme kuramcıları suç davranışının da diğer davranışlar gibi öğrenerek kazanıldığını ifade etmektedir. Bireyin suç davranışına yön verecek etmenin bireyin içinde bulunduğu aile, akran grubu ve sosyal çevresinin olduğunu belirtmektedir.

Ç) Biyolojik Teoriler: Suç davranışlarını temel ve genetik yaklaşım olmak üzere iki başlıkta açıklamaya çalışan biyolojik teoriler, anatomik farklılıkları ele almaktadır. Temel yaklaşım, belli vücut özelliklerinin suç davranışı konusunda belirleyici ya da belirlenebilir olduğunu ifade etmektedir. Örneğin 19. yüzyıl pozitif ekolcülerden Cesare Lombrosso (Sezar Lamburosso), suç davranışı ile ilgili cezaevlerinde yaptığı araştırmalarda hırsızların yüzlerinin ve ellerinin çok hareketli olduğunu, gözlerinin şaşı ve eğri bir buruna sahip olduklarını ifade etmiştir.

BİLGİ KUTUSU

Finlandiya hapishanelerindeki binden fazla mahkûm izlenmiş ve suç eğilimleri ile genetik bağları tespit edilmeye çalışılmıştır. Daha önce en az iki kez ciddi şiddet içerikli suç işlemiş kişilerin bir kısmında bazı genetik faktörlerin etkili olabileceği tespit edilmiştir. Bu arada, bu suçluların çoğunluğunun suç işlerken alkol ya da sentetik uyarıcı etkisinde oldukları da bildirilmiştir. Bu maddeler, beyindeki dopamin seviyesinde oynamalara yol açmaktadır; kişinin sahip olduğu genotipin de etkisiyle birlikte serotonin metabolizmasının değişimine ve akabinde dürtüsel saldırganlığın artışına neden olmaktadır. Bununla birlikte kriminal davranış kompleks bir olgudur; hem genetik hem de çevresel faktörlerin şekillendirmesiyle ortaya çıkmaktadır. Finlandiya örnekleminde yapılan araştırmalara göre kriminal şiddet içeren davranışları ortaya çıkaran alkolizm, madde kullanımı, çocukluk dönemi problemleri gibi faktörler ile birlikte, kriminal davranışların ihtiyatlı bir oran olarak %5-10 aralığında genetik zemine atfedilebileceği tahmin edilmektedir. Kaynak: Küçükay, A. (2019). "Suç Önleme Stratejileri ve Güvenlik Politikalarına Psikolojik Bir Bakış". TAAD, Yıl:11, Sayı:38.

Bu bağlamda birçok teori ve kuram suç davranışını ele alsa da günümüzde hâlâ suç davranışının tek ve geçerli bir nedeni bulunamamaktadır.

1.2.4 Sapma ve Suç Kavramları

İnsanın sosyal bir varlık olması ve topluluk hâlinde yaşaması bir dizi kuralın varlığını zorunlu kılmaktadır. Yazılı (hukuk) ve sözlü (ahlak, töre vb.) olan bu kurallar, birlikte yaşamayı kolaylaştırdığı gibi birçok kişisel hakkı da korumaktadır. Çünkü belirlenen kurallara uyulmaması durumunda bir yaptırım bulunmakta ve bu yaptırımlara uymayan kişiler cezalandırılmaktadır.

Birlikte yaşamanın getirdiği sorumluluklar, beraberinde güven ortamını oluşturmaktadır. Güven duygusu, insanın temel duygularındandır. İnsanın yaşaması ve hayatını devam ettirebilmesi için güven duygusuna ihtiyacı vardır. Güven duygusunun oluşmaması ya da var olan duygunun engellenmesi karmaşaya neden olmaktadır.

ÖRNEK

Her sapma davranışı aynı tepkiye neden olmamaktadır. Örneğin hırsızlık suçu ile cinayet suçunun toplumdaki yansıması ve toplumsal tepkilerinin farklı olduğu söylenebilir.

Güven duygusunu zedeleyen olgular arasında sapma ve suç kavramları gelmektedir. Bu kavramlar çoğu zaman anlamları nedeniyle birbirleriyle karıştırılmaktadır. Özellikle sapma kavramının kapsayıcı gücü, suç kavramını da içine almaktadır.

Sapma: Toplumdaki ahlak, töre vb. kurallar bütününe uyum göstermeyen davranışları tanımlamaktadır. Aynı zamanda *"Belirgin bir ayrışma ya da farklılık"* olarak ifade edilmektedir. Sapmanın yasalarca belirlenmiş bir sınırı yoktur. Toplum normlarından farklı davranış sergilemeyi ifade etmektedir. Dolayısıyla her sapma davranışı bir ihlali ya da olumsuz bir davranışın olduğunu göstermemektedir.

Suç: Yasalarca kapsamı ve sınırları belirlenmiş, toplum düzenini bozan eylemlerin bütünü olarak ifade edilmektedir. Maddi ve manevi yaptırımları bulunmaktadır.

İnsanlık tarihi boyunca suç kavramı ile karşılaşılmış ve birçok bilim insanı suç kavramını açıklamak için çalışmalar yürütmüştür. Suç kavramını ele alan ve suçun oluşumu ile birlikte önlenebilmesi adına araştırmalar yapan bilimler arasında sosyoloji bilimi gelmektedir. Sosyologlara göre bir toplumda suçun oluşumuna neden olan etmenler olduğu gibi suçun önlenmesinde rol oynayabilecek etmenler de bulunmaktadır. Bu nedenle suç, temelde çok yönlü ele alınması gereken bir kavramdır. Suç kavramının hukuksal yönünün yanı sıra psikolojik, sosyolojik, ekonomik açıdan da değerlendirilmesi gerekmektedir.

1.2.5. Suç ve Suçluya Karşı Toplumsal İlgi

Suç olgusu toplumdan topluma ve içinde bulunulan zamana göre değişkenlik göstermektedir. Her suç sosyal, siyasal, kültürel ve ekonomik problemleri beraberinde getirmektedir. Suçları neden sonuç ilişkisi içerisinde inceleyen kriminoloji bilimi, suçun en temel sebeplerini ekonomik, sosyal ve kültürel olarak tanımlamaktadır.

ÖRNEK

Bir bireyin karnının tok olduğu ama tehlikede olduğu durumda bu bireyin kitap okuyarak kendini gerçekleştirme ihtiyacı duymayacağı kesindir. Bireyin bu durumda yapmak isteyeceği ilk şey kendisine tehlike yaratan durumdan uzaklaşmak, tehlike yaratan durumu kontrol altına almaya çalışmak olacaktır.

İnsan bir arada bulunduğu toplumun norm ve kuralları ile hareket etmektedir. Toplumsal norm ve değerlerle ilk karşılaşılan kurum olan aile, kişilik gelişiminde ve kültürel aktarımı sağlamada oldukça önemli rol oynamaktadır. Birey, aile içerisinde temellerini attığı bu norm ve değerleri daha sonra sosyalleşme süreciyle öğrenmekte ve geliştirmektedir.

Hümanist yaklaşımcılardan Abraham Maslow (Abraham Maslov), insan davranışlarını geleceğe yönelik hedef ve beklentilerin belirlediğini ifade etmektedir. Maslow, bireylerin

her alanda ihtiyaçlarının olduğunu ve bu ihtiyaçların bir araya gelmesi sonucu bazı kategorilerin oluştuğunu belirtmektedir. İleri sürdüğü Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi temel ihtiyaçlar (eksiklik) ve üst düzey ihtiyaçlar (gelişim) olarak sınıflandırılmaktadır. Aynı zamanda bu ihtiyaçlar beş kategoriden oluşmaktadır.

Şekil 1.5'te de görüldüğü gibi Maslow'a göre birey ihtiyaçlarını belirli kategorilerde sağlamakta ve her bir alt kategorinin tamamlanarak bir üst kategoriye geçiş yaptığını vurgulamaktadır. Maslow'a göre kişilik gelişimi hayat boyu yapılan özgür seçimler sonucunda sağlıklı bir şekilde gerçekleşmektedir. Sağlıklı kişilik gelişimi de belirtilen her bir kategorinin tamamlanarak bir üst basamağa geçilmesini ifade etmektedir.

Kişilik gelişiminin boyutu ihtiyaç kategorilerinin niteliğine yani ne kadar tamamlandığına bağlıdır.

Bütün kategorilerin %100 tamamlanmadığı ancak belirli bir oranın karşılandığı ifade edilmektedir. Örneğin fizyolojik ihtiyaçlar %85, güvenlik ihtiyacı %70, kendini gerçekleştirme ihtiyacı %10 şeklinde tamamlandığı tahmin edilmektedir.

Maslow'un İhtiyaçlar Hiyerarşisi göz önüne alındığında bireyin kişilik gelişimine bağlı olarak toplumsal değerleri algılama ve yorumlama şekli değişmektedir.



Şekil 1.5: Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisi

Birey ve toplum sürekli etkileşim içindedir. Sosyal sorunlar toplumun var olan norm ve değerlerini değiştirmekte ve böylece yeni kurallara ihtiyaç duyulmaktadır. Toplumsal kurallar sosyal düzeni sağlamak için önemli ve gerekli olmaktadır. Çünkü toplumsal yapı bireyin bütün ihtiyaçlarını karşılayabildiği gibi bireyin suç işlemesine de neden olabilmektedir. Bu nedenle toplumsal kurallara uymayan her davranış sapma ya da suç olarak nitelendirilmektedir.

Suç kavramı toplumdan topluma farklı tanımlamalar ve yaptırımlarla ifade edilse de suçu açıklama, suçun nedenlerini bulma ve suçu önleme çabası her toplumda görülmektedir. Bir diğer ifadeyle suç olgusu evrensel bir nitelik taşımaktadır. Bu nedenle suç olgusunun toplumdan tamamen arındırılması mümkün değildir. Ancak suçun oluşum nedenlerine yönelik alınacak tedbirler sayesinde suçun toplumsal olumsuz etkilerini azaltmak mümkün olabilir.

Toplumsal yapı, suç olgusunun niceliksel ve niteliksel açıdan şekillenmesinde oldukça etkili bir faktör olarak rol oynamaktadır. Toplumdaki nüfus artışı, eğitim seviyesi, sosyal ilişkiler, gelir düzeyi, sanayileşme, teknoloji, iç ve dış göçler toplumun gelişmişlik oranını etkilemektedir. Bu nedenle suç kavramı ele alındığı ilk yıllarda psikoloji, fizyoloji ve biyoloji bilimleri tarafından bireysel teorilerle açıklanmaya çalışılsa da 19. yüzyıl itibariyle sosyoloji biliminin konusu hâline gelmiştir. Sosyologların en temel açıklamaları arasında suçun nedenleri, işleniş şekli, sosyo-kültürel ve sosyo-ekonomik yapının suça etkileri, suçu önlemek için geliştirilen çözüm yolları gibi konular gelmektedir.

Suç olgusu geniş bir çerçevede ele alınmakta ve kimi, ne zaman mağdur edeceği bilinmemektedir. Bir davranışın suç olarak tanımlanması, içinde bulunulan zamana ve toplumsal yapıya göre değişkenlik göstermektedir. Toplum içerisinde suç oranının artması toplumun güvenini azaltmakta ve toplumsal değişimler meydana getirmektedir. Dolayısıyla toplumun huzurunu sağlamak ve toplumsal düzeni koruyabilmek adına suça yönelik önleyici tedbirlerin alınması gerekmektedir.

5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 26.09.2004 tarihinde kabul edilmiş olup 12.10.2004 tarihinde 25611 sayılı Resmî Gazete'de yayınlanmıştır. Söz konusu Kanunda toplam 345 madde bulunmaktadır. Kanunda yer alan suçlar ve kapsadığı maddeler şu şekildedir:

1.2.6. Suç Çeşitleri



Görsel 1.19: Organ, doku ticareti

a) Uluslararası Suçlar: Uluslararası hukuka aykırı olan ve uluslararası sözleşmelerle kovuşturulması kabul edilen suçları kapsamaktadır. Bu kapsamda yer alan suçlar:

- Soykırım
- İnsanlığa karşı suçlar
- Göçmen kaçakçılığı
- İnsan ticareti.

b) Hayata Karşı Suçlar: İnsanın hayatına karşı kasıtlı ya da taksirli davranışlar sonucu insan hayatına son verdirilmesini kapsamaktadır. Bu kapsamda yer alan suçlar:

- Kasten öldürme
- Nitelikli kasten öldürme
- Kasten öldürmenin ihmali davranışla işlenmesi
- İntihara yönlendirme
- Taksirle öldürme.

c) Vücut Dokunulmazlığına Karşı Suçlar: İnsanın vücut bütünlüğüne karşı verilen zararları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Kasten yaralama
- Neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralama
- Kasten yaralamanın ihmali davranışla işlenmesi
- Taksirle yaralama
- İnsan üzerinde deney
- Organ veya doku ticareti. (Görsel 1.19)

ç) İşkence ve Eziyet: İnsan onuruna aykırı, bedensel ve ruhsal açıdan insanın acı çekmesine ve aşağılanmasına neden olan davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- İşkence
- Neticesi sebebiyle ağırlaşmış işkence
- Eziyet.

d) Koruma, Gözetim, Yardım veya Bildirim Yükümlülüğünün İhlali: Bakım ve gözetime ihtiyaç duyan bireyin uzun süre yalnız bırakılması, ihmal davranışları ile bakımının gerçekleşmemesi suçlarını kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Terk
- Yardım veya bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi.

e) Çocuk Düşürtme, Düşürme veya Kısırlaştırma: Hamile bir kadının bebeğinin kendisi ya da bir başka biri/birileri tarafından zorla yaşamına son verilmesi; bir kadının çocuk sahibi olmasının önlenmesi suçlarını kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Çocuk Düşürtme
- Çocuk Düşürme
- Kısırlaştırma.

f) Cinsel Dokunulmazlığa Karşı Suçlar: Cinsel arzuları tatmin etmek veya cinsel bir amaçla bir insana karşı gerçekleştirilen hareketleri kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar dört ana başlık altında toplanmaktadır:

- Cinsel saldırı
- Çocukların cinsel istismarı
- Reşit olmayanla cinsel ilişki
- Cinsel taciz.

g) Hürriyete Karşı Suçlar: Kişinin düşünce ve davranışlarına yönelik her türlü kısıtlama ve zorlamayı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Tehdit
- Şantaj
- Cebir
- Kişiyi hürriyetinden yoksun kılma
- Eğitim ve öğretim hakkının engellenmesi
- Kamu hizmetlerinden yararlanma hakkının engellenmesi
- Siyasi hakların kullanılmasının engellenmesi
- İnanç, düşünce ve kanaat hürriyetinin kullanılmasını engelleme
- Konut dokunulmazlığının ihlali
- İş ve çalışma hürriyetinin ihlali

- Sendikal hakların kullanılmasının engellenmesi
- Haksız arama
- Dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi
- Nefret ve ayırımcılık
- Kişilerin huzur ve sükûnunu bozma
- Haberleşmenin engellenmesi.

ğ) Şerefe Karşı Suçlar: Yaşayan ya da ölen kişinin şeref, onur ve saygınlığına yönelik küçük düşürücü, aşağılayıcı bütün davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Hakaret,
- Haksız fiil nedeniyle veya karşılıklı hakaret,
- Kişinin hatırasına hakaret.

h) Özel Hayata ve Hayatın Gizli Alanına Karşı Suçlar: Bir kişinin başkaları tarafından bilinmesini istemediği yaşam olaylarına yönelik her türlü saptama ve kaydetme fiillerini kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Haberleşmenin gizliliğini ihlal
- Kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması
- Özel hayatın gizliliğini ihlal
- Kişisel verilerin kaydedilmesi
- Verileri hukuka aykırı olarak verme veya ele geçirme
- Verileri yok etmeme.

ı) Mal Varlığına Karşı Suçlar: Ekonomik değerine bakılmaksızın kişinin sahip olduklarına yönelik zararlanma, kullanma ve tüketme gibi davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Hırsızlık
- Nitelikli hırsızlık
- Yağma
- Nitelikli yağma
- Mala zarar verme
- Mala zarar vermenin nitelikli hâlleri
- İbadethanelere ve mezarlıklara zarar verme
- Hakkı olmayan yere tecavüz
- Güveni kötüye kullanma
- Bedelsiz senedi kullanma
- Dolandırıcılık
- Nitelikli dolandırıcılık
- Kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf
- Hileli iflas
- Taksirli iflas
- Karşılıksız yararlanma
- Şirket veya kooperatifler hakkında yanlış bilgi
- Suç eşyasının satın alınması veya kabul edilmesi
- Bilgi vermeme.

i) Genel Tehlike Yaratan Suçlar: Suçtan dolayı herhangi bir zarar oluşmamakta ancak suçun konusuna yönelik tehlikeyi kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Genel güvenliğin kasten tehlikeye sokulması
- Genel güvenliğin taksirle tehlikeye sokulması
- Radyasyon yayma
- Atom enerjisi ile patlamaya sebebiyet verme
- Tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi
- Akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali
- İnşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama
- Hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması
- İşaret ve engel koymama
- Trafik güvenliğini tehlikeye sokma
- Trafik güvenliğini taksirle tehlikeye sokma.

j) Çevreye Karşı Suçlar: Bir kişinin yaşadığı çevreye ve ekosisteme yönelik zarar verici tüm davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Çevrenin kasten kirletilmesi (Görsel 1.20)
- Çevrenin taksirle kirletilmesi
- Gürültüye neden olma
- İmar kirliliğine neden olma.



Görsel 1.20: Çevrenin kasten kirletilmesi

k) Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar: Kamu sağlığına yönelik zarar verici her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Zehirli madde katma
- Bozulmuş veya değiştirilmiş gıda veya ilaçların ticareti
- Kişilerin hayatını ve sağlığını tehlikeye sokacak biçimde ilaç yapma veya satma
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti
- Uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanılmasını kolaylaştırma
- Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın almak, kabul etmek veya bulundurmak ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanmak
- Zehirli madde imal ve ticareti

- Sağlık için tehlikeli madde temini
- Bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma
- Usulsüz ölü gömülmesi.

l) Kamu Güvenine Karşı Suçlar: Kamu güvenini tehlikeye atacak her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Parada sahtecilik
- Paraya eşit sayılan değerler
- Kıymetli damgada sahtecilik
- Para ve kıymetli damgaları yapmaya yarayan araçlar,
- Mühürde sahtecilik
- Mühür bozma
- Resmî belgede sahtecilik
- Resmî belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek
- Resmî belgenin düzenlenmesinde yalan beyan
- Özel belgede sahtecilik
- Özel belgeyi bozmak, yok etmek veya gizlemek
- Açığa imzanın kötüye kullanılması
- Resmî belge hükmünde belgeler

m) Kamu Barışına Karşı Suçlar: Kanunlara uymayarak kamuda korku ve paniğe neden olacak her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Halk arasında korku ve panik yaratmak amacıyla tehdit,
- Suç işlemeye tahrik
- Suçu ve suçluyu övme
- Halkı kin ve düşmanlığa tahrik veya aşağılama
- Kanunlara uymamaya tahrik
- Görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma
- Suç işlemek amacıyla örgüt kurma.

n) Ulaşım Araçlarına veya Sabit Platformlara Karşı Suçlar: Cebir veya tehdit kullanarak ya da başka bir hukuka aykırı davranışla kara ve deniz ulaşım araçlarına yönelik tüm suç davranışlarını kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Ulaşım araçlarının kaçırılması veya alıkonulması
- Kıta sahanlığında veya münhasır ekonomik bölgedeki sabit platformların işgali

o) Genel Ahlaka Karşı Suçlar: Toplumun ahlak kurallarına aykırı tüm davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Hayâsızca hareketler
- Kumar oynanması için yer ve imkân sağlama
- Dilencilik
- Müstehcenlik
- Fuhuş.

ö) Aile Düzenine Karşı Suçlar: Aile birlik ve beraberliğini bozan ve aileye zarar veren her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören
- Çocuğun soybağını değiştirme
- Kötü muamele
- Aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali
- Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması.

p) Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar: Ekonomi, sanayi ve ticarete yönelik yapılan ve kamu güvenini sarsıcı tüm zararları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- İhaleye fesat karıştırma
- Edimin ifasına fesat karıştırma
- Fiyatları etkileme
- Kamuya gerekli şeylerin yokluğuna neden olma
- Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması
- Mal veya hizmet satımından kaçınma
- Tefecilik.

r) Bilişim Alanında Suçlar: Elektronik ve teknolojik iletişim araçları kullanılarak işlenen suçları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Bilişim sistemine girme
- Sistemi engelleme, bozma, verileri yok etme veya değiştirme
- Banka veya kredi kartlarının kötüye kullanılması
- Yasak cihaz veya programlar.

s) Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar: Devlet güvencesi altında olan kamu idaresinin düzen ve işleyişine yönelik her türlü zarar verici fiili kapsamakta; aynı zamanda bu suçlar millete ve devlete karşı işlenen suçlar olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- Zimmet
- İrtikâp
- Denetim görevinin ihmali
- Rüşvet
- Nüfuz ticareti
- Zor kullanma yetkisine ilişkin sınırın aşılması
- Görevi kötüye kullanma
- Göreve ilişkin sırrın açıklanması
- Kamu görevlisinin ticareti
- Kamu görevinin terki veya yapılmaması
- Kişilerin malları üzerinde usulsüz tasarruf
- Kamu görevinin usulsüz olarak üstlenilmesi
- Kanuna aykırı eğitim kurumu
- Özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma
- Görevi yaptırmamak için direnme
- Kamu görevine ait araç ve gereçleri suçta kullanma.

ş) Adliyeye Karşı Suçlar: Hukuk, adalet ve yargı düzenini bozmaya yönelik her türlü davranışı kapsamakta aynı zamanda bu suçlar millete ve devlete karşı işlenen suçlar olarak ele alınmaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:
- İftira

- Başkasına ait kimlik veya kimlik bilgilerinin kullanılması
- Suç üstlenme
- Suç uydurma
- Yalan tanıklık
- Yalan yere yemin
- Gerçeğe aykırı bilirkişilik veya tercümanlık
- Yargı görevi yapanı, bilirkişiyi veya tanığı etkilemeye teşebbüs
- Suçu bildirmeme
- Kamu görevlisinin suçu bildirmemesi
- Sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi
- Suç delillerini yok etme, gizleme veya değiştirme
- Suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama
- Suçluyu kayırma
- Tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme
- Gizliliğin ihlali
- Ses veya görüntülerin kayda alınması (Görsel 1.21)
- Genital muayene
- Adil yargılamayı etkilemeye teşebbüs



Görsel 1.21: Ses ve görüntülerin kayda alınması

- Muhafaza görevini kötüye kullanma
- Resmen teslim olunan mala el konulması ve bozulması
- Başkası yerine ceza infaz kurumuna veya tutukevine girme
- Hükümlü veya tutuklunun kaçması
- Kaçmaya imkân sağlama
- Muhafızın görevini kötüye kullanması
- Hükümlü veya tutukluların ayaklanması
- İnfaz kurumuna veya tutukevine yasak eşya sokmak
- Hak kullanımını ve beslenmeyi engelleme.

t) Devletin Egemenlik Alametlerine ve Organlarının Saygınlığına Karşı Suçlar: Devletin egemenlik alametlerine ve organlarının saygınlığına yönelik her türlü aşağılama, hakaret, onur kırıcı ve saygınlık kaybettirici davranışları kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Cumhurbaşkanına hakaret
- Devletin egemenlik alametlerini aşağılama
- Türk Milletini, Türkiye Cumhuriyeti Devletinin, Devletin kurum ve organlarını aşağılama

u) Devlet Sırlarına Karşı Suçlar ve Casusluk: Devlet güvenliğini tehlikeye atacak her türlü yıkıcı ve bozucu fiili kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Devletin güvenliğine ilişkin belgeler
- Devletin güvenliğine ilişkin bilgileri temin etme
- Siyasal veya askerî casusluk
- Devletin güvenliğine ve siyasal yararlarına ilişkin bilgileri açıklama
- Gizli kalması gereken bilgileri açıklama (Görsel 1.22)
- Uluslararası casusluk
- Askerî yasak bölgelere girme
- Devlet sırlarından yararlanma, Devlet hizmetlerinde sadakatsizlik
- Yasaklanan bilgileri temin
- Yasaklanan bilgilerin casusluk maksadıyla temini



Görsel 1.22: Yasaklanan bilgileri açıklama

- Yasaklanan bilgileri açıklama
- Yasaklanan bilgileri siyasal veya askerî casusluk maksadıyla açıklama
- Taksir sonucu casusluk fiillerinin işlenmesi
- Devlet güvenliği ile ilgili belgeleri elinde bulundurma.

ü) Devletin Güvenliğine Karşı Suçlar: Devletin birlik ve beraberliğini bozucu, yıkıcı yöndeki her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Devletin birliğini ve ülke bütünlüğünü bozmak
- Düşmanla iş birliği yapmak
- Devlete karşı savaşa tahrik
- Temel millî yararlara karşı faaliyette bulunmak için yarar sağlama
- Yabancı devlet aleyhine asker toplama
- Askerî tesisleri tahrip ve düşman askeri hareketleri yararına anlaşma

- Düşman devlete maddi ve mali yardım.

v) Anayasal Düzene ve Bu Düzenin İşleyişine Karşı Suçlar: Anayasal düzeni bozmaya ve anayasal işleyişi engellemeye yönelik her türlü davranış ve fiili kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Anayasayı ihlal
- Cumhurbaşkanına suikast ve fiili saldırı
- Yasama organına karşı suç
- Hükumete karşı suç
- Türkiye Cumhuriyeti Hükümetine karşı silahlı isyan
- Silahlı örgüt
- Silah sağlama
- Suç için anlaşma.



Görsel 1.23: Dolandırıcılık

y) Millî Savunmaya Karşı Suçlar: Milli savunma düzenini bozmaya yönelik her türlü davranışı kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Askerî komutanlıkların gaspı
- Halkı askerlikten soğutma
- Askerleri itaatsizliğe teşvik
- Yabancı hizmetine asker yazma, yazılma
- Savaş zamanında emirlere uymama
- Savaş zamanında yükümlülükler
- Savaşta yalan haber yayma
- Seferberlikle ilgili görevin ihmali
- Düşmandan unvan ve benzeri payeler kabulü.

z) Yabancı Devletlerle Olan İlişkilere Karşı Suçlar: Uluslararası ilişkileri zedeleyen, zarar veren her türlü fiili kapsamaktadır. Bu kapsamdaki suçlar:

- Yabancı devlet başkanına karşı suç
- Yabancı devlet bayrağına karşı hakaret
- Yabancı devlet temsilcilerine karşı suç.

1.2.6.1. Adi Suçlar

Türk Ceza Kanunu'nda adi suçlar başlığı yüz kızartıcı suçlar olarak ifade edilmektedir.

Bunlar:

- Hırsızlık Suçu
- Dolandırıcılık Suçu (Görsel 1. 23)
- Güveni Kötüye Kullanma Suçu
- Görevi Kötüye Kullanma Suçu
- Rüşvet Suçu
- İrtikâp Suçu
- Zimmet Suçu
- Özel Belgede Sahtecilik Suçu
- Resmî Evrakta Sahtecilik Suçu
- Parada Sahtecilik Suçu
- Kıymetli Damgada Sahtecilik
- Mühürde Sahtecilik Suçu
- Hileli İflas'tır.

ÖRNEK OLAY

Sanık, mağdura ait kimlik bilgilerinin yer aldığı ikametgâh belgesi düzenlemiştir. Aynı zamanda mağdura ait sahte bir nüfus cüzdanı oluşturarak fotokopisini temin etmiştir. Elde ettiği ikametgâh belgesi ve nüfus cüdanı fotokopisi ile birlikte bireysel kredi başvurusunda bulunmuştur." *(Resmî Evrakta Sahtecilik Suçu)*

Kaynak: http://www.kazanci.com.tr/gunluk/cgk-2015-15-651.htm 10.04.2021

1.2.6.2. Siyasal Suçlar

Siyasal suç, adi suçlara göre değerlendirme ve yaptırım bakımından farklılık göstermektedir. Siyasal suç, amaç ve nitelik yönünden çeşitlilik göstermektedir. Bu nedenle ceza hukukunda siyasal suçun net bir tanımı bulunmamaktadır. Ancak söz konusu somut eylemin (suçun) özellikleri, amacı, ihlal edilen hukuksal menfaat değerlendirilerek karar verilmektedir.

Siyasal suçu açıklamaya çalışan çeşitli teoriler bulunmaktadır. İlk teoriler arasında siyasal suçu daha dar bir anlamda açıklamaya çalışan **Objektif teori** ve daha geniş bir anlamda ele alan **Subjektif teori** yer almaktadır. Objektif teoriye göre siyasal suç, devletin varlığına ve bütünlüğüne, devletin iç ve dış güvenliğine yönelik eylemleri ifade etmektedir. Sübjektif teori ise siyasal suçu işleyen kişinin amacını göz önünde bulundurarak tanımlayan teoridir. Sübjektif teoriye göre suçu işleyen kişinin asıl amacı devlete zarar vermekten ziyade kendi kişisel çıkarları doğrultusunda (intikam almak, hırs vb.) bir eylem söz konusu ise siyasal suçtan söz etmek mümkün olmamaktadır.

Karma teori; hem objektif hem de sübjektif teorinin sentezi olup her iki teori için de işlenen eylemin siyasal suç olarak tanımlanmasını ifade etmektedir.

Tercih teorisi; objektif teori ile sübjektif teori arasında bir tercih olması gerektiğini ifade etmekle birlikte, işlenen eylemin toplumsal yarardan farklı bir eylem söz konusu olduğunda siyasal suçtan bahsetmektedir.

Üstünlük teorisi; diğer teoriler arasında en geçerli teori olarak kabul edilmektedir. Üstünlük teorisi; işlenen eylemin adi suç ile siyasal suç arasında fark olmasının zorunluğu olduğunu belirtmektedir. İşlenen suçun siyasal amaca uygunluğu konusunda değerlendirme yapılmasının ve buna göre adi suç ya da siyasal suç olarak belirlenmesinin gerektiği ifade edilmektedir.

Siyasal suç; mutlak ve göreceli olmak üzere iki grupta ele alınmaktadır. **Mutlak suç;** açık ve net bir şekilde devletin bütünlüğü ve birliğini bozmaya yönelik eylemdir. Burada eylem ile ilgili belirsizlik söz konusu değildir. Adi suçlardan net bir şekilde ayrılmaktadır. **Göreceli suç;** devlete yönelik zarar verici eylemlerin yanı sıra kişisel hakların ihlalini de kapsamaktadır. (Görsel 1.24)

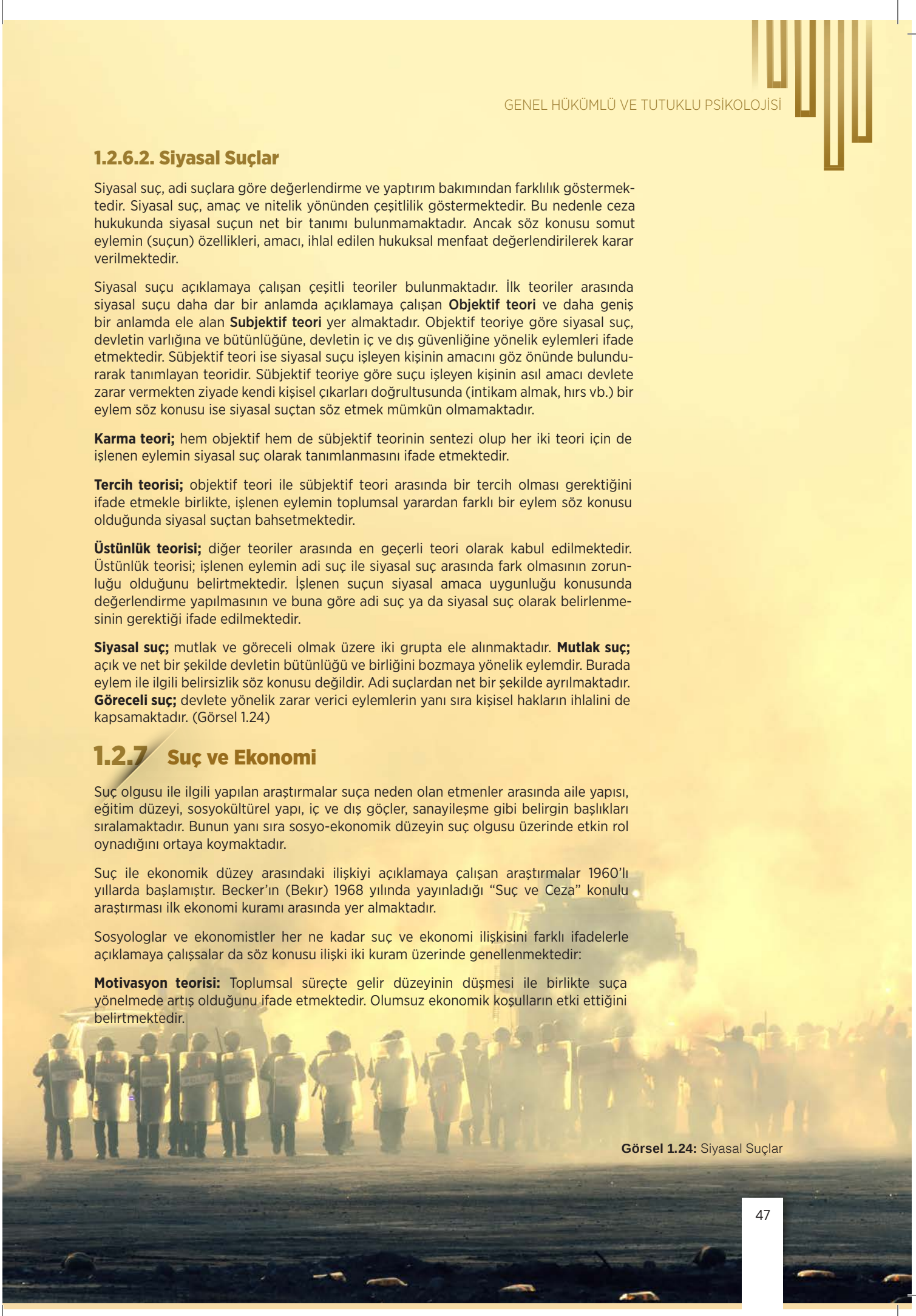
1.2.7 Suç ve Ekonomi

Suç olgusu ile ilgili yapılan araştırmalar suça neden olan etmenler arasında aile yapısı, eğitim düzeyi, sosyokültürel yapı, iç ve dış göçler, sanayileşme gibi belirgin başlıkları sıralamaktadır. Bunun yanı sıra sosyo-ekonomik düzeyin suç olgusu üzerinde etkin rol oynadığını ortaya koymaktadır.

Suç ile ekonomik düzey arasındaki ilişkiyi açıklamaya çalışan araştırmalar 1960'lı yıllarda başlamıştır. Becker'ın (Bekır) 1968 yılında yayınladığı "Suç ve Ceza" konulu araştırması ilk ekonomi kuramı arasında yer almaktadır.

Sosyologlar ve ekonomistler her ne kadar suç ve ekonomi ilişkisini farklı ifadelerle açıklamaya çalışsalar da söz konusu ilişki iki kuram üzerinde genellenmektedir:

Motivasyon teorisi: Toplumsal süreçte gelir düzeyinin düşmesi ile birlikte suça yönelmede artış olduğunu ifade etmektedir. Olumsuz ekonomik koşulların etki ettiğini belirtmektedir.



Görsel 1.24: Siyasal Suçlar

Fırsat teorisi: Toplumsal süreçte gelir düzeyinin artması ile birlikte daha fazla kazanç elde etmek amacıyla suça yönelmede artış olduğunu ifade etmektedir. (Görsel 1.25)

Ekonomik yapı ve suç ilişkisi araştırmalarında oldukça sık ifade edilen işsizlik, yoksulluk, yoksunluk kavramları üzerinde durulmaktadır. Bu kavramlardan işsizliğin birey ile toplum arasındaki bağda kopucu bir etkiye sahip olduğu, bireyin kendisini değersiz ve yetersiz hissetmesine neden olduğu vurgulanmaktadır. Bu bağlamda birey, kendine yönelik suçlayıcı düşüncelere kapılmakta ve bu durum psikolojik sorunlara neden olabilmektedir.

Gottfredson (Gatfiredson) ve Hirschi (Hirşi), işsizlik ile suç arasında kurulan sürecin beş nedenini açıklamaktadır:

1. Çalışan birey enerjisi ve zamanını farklı noktalara kanalize ettiği için suça yönelmek durumunda kalmaz.
2. Çalışan birey meşru olarak para kazanacağı için herhangi bir şey çalarak suça yönelmiş olmaz.
3. Çalışan birey toplumsal düzeyde belirli statü elde etmekte ve kendine olan güvenini artırmaktadır. Bu nedenle yasalarla olan ilişkisi daha olumlu olur.
4. Çalışan birey için işini kaybetmek büyük bir risktir. İşini kaybetmek istemeyen birey kendisini suça yönelten her türlü eylemden uzak durur.
5. Bir işe veya mesleğe sahip olmak bireydeki sorumluluk, dakiklik, kendini gerçekleştirmek gibi durumları da beraberinde getirir. Bu sayede birey suça neden olacak davranışlardan kendini alıkoyar.

Çalışan birey, yasalara uyma sorumluluğu hissetmektedir. Çalışma hayatı, beraberinde sosyal kontrolü getirmektedir. Bu durum çalışan bireylerin suçtan uzak kalmalarını açıklamaktadır. İşsizliğin suça neden olmadığı gibi işe sahip olmanın da suç işlemeye engel olmadığını belirtmek gerekir. Dolayısıyla ekonomik yapının yanı sıra suça neden olan öz denetim, yerleşim yeri ve niteliği, sosyo-kültürel değerleri suça yönelik uygun fırsat ve ortamın varlığı da göz önünde bulundurulmalıdır.

Suç ve işsizlik arasındaki ilişkinin pozitif olduğunu vurgulayan araştırmaların yanı sıra, bu ilişkinin negatif olduğunu belirten araştırmalar da söz konusudur. Burada anlatılmak istenen işlenen suçun ekonomik düzeyle ne kadar ilişkili olduğudur. İşsizlik dolaylı ya da doğrudan suça neden olmaktadır. Örneğin işsizlik nedeni ile iç ve dış göçler meydana gelmektedir. Birey, iş bulabilmek ve kendine bir hayat kurabilmek adına göç etmektedir. Ancak göç nedeniyle bireyin aile bağları azalmakta, yeni yerleşim yerindeki kültüre uyum sağlama gibi problemleri ortaya çıkmaktadır. Bu durumda bireyde sosyal kontrol mekanizması zayıflamakta ve suça yönelmede bir zaaf oluşmaktadır.

İşsizlik ya da ekonomik düzeyin düşük olması her suçla ilişkili olmamaktadır. Örneğin hırsızlık suçunun nedeni olarak işsizlik gösterilebilirken adam öldürme suçunun nedeni olarak gösterilemeyebilir. Düşük nitelikli ya da devamlılığı olmayan davranışların da suça yönelmede etkili olabileceği düşünülmektedir.



Görsel 1.25: Ekonomik düzey ve suç

BİLGİ KUTUSU

Tsushima (Tusuşima) Japonya'nın 1986 ve 1988 seneleri içerisinde kırk yedi bölgesindeki suç işleme oranları göz önünde bulunulan bir bilimsel araştırmada insanlar arasındaki ilişkinin şekli suç çeşitlerine göre değişmekle birlikte fakirlik, gelir orantısızlığı ve işsizlik suç işlenmesini artırıcı yönde etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Tsushima işsiz insanların cinayet, gasp , hırsızlık gibi suçları daha yoğun işledikleri sonucuna ulaşmıştır. Sonuç olarak işsizlik ile suç oranları arasında doğru orantı olduğu sonucuna varılmıştır. (Tsushima, 1996: 497, 502)

Kaynak: Kızmaz, Z. (2003). Ekonomik Yapı Ve Suç: Bazı Araştırma Bulguları Üzerine Genel Bir Değerlendirme Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:13, Sayı:2.

Ekonomik faktörlerin suç üzerindeki etkileri konusunda hemfikir olmayan çok sayıda araştırma bulunmaktadır. Bu araştırmalar suçun oluşumu için birçok faktörün bir araya gelmesi gerektiğini ancak birçok faktörün bir araya gelmesi ile de suçun gerçekleşeceği anlamına gelmediğini göstermektedir. Ne var ki ekonomik yapı ve suç ilişkisine yönelik son yirmi yıldır yapılan araştırmalarda işsizliğin suçu pozitif yönde etkilediği ifade edilmiştir. Bunun nedeni olarak, toplumsal değerlerdeki zayıflık ve bağlılığın azalması ile sosyal kontrolün zayıflaması ve normlara uyma konusundaki sorumluluk hissinden uzaklaşılması belirtilmektedir.

1.2.8 Saldırganlık, Şiddet ve Terör

"Saldırganlık ve şiddet doğuştan mı gelmekte yoksa sonradan mı öğrenilmektedir?" sorusuna cevaben öne sürülen sosyal ve psikolojik kuramlar, şiddetin ve saldırganlığın nedenlerini anlamaya yönelik genel geçer bir tanım yapamamakta ancak geniş bir bakış açısı sunmaktadır. Bu kuramlar, gerek bireysel gerekse toplumsal sorunların temelinde bireyin kendisinin bulunduğunu, bireyin şiddet ve saldırganlık davranışlarının yer aldığını ifade etmektedir. Bireyin sağlıklı yönetemediği öfke duygusu olumsuz tetikleyici olmakta ve şiddet ve saldırganlık davranışları ile kendini göstermektedir. Bu kuramlara göre çocukluk döneminde şiddete maruz kalan birey ileriki yaşlarda bilişsel, duygusal ve fizyolojik anlamda şiddete başvurmaktadır. (Görsel 1.26) Çocukluk yıllarında davranım bozukluğu ve özdenetim yoksunluğu ile kendini gösteren şiddet, ilerleyen yıllarda bireyde iletişim bozuklukları, sinirlilik, öfke kontrol sorunları, ağır kişilik ve davranış bozuklukları ve uyum bozuklukları olarak görülmektedir.

Günlük hayat içerisinde öfke, şiddet, saldırganlık ve düşmanlık kavramları iç içe geçmiş olsa da farklı anlamlara gelmektedir. Aynı zamanda bu kavramlar bireyin günlük yaşamını, kişiler arası iletişimini, farkındalık ve içgörü gelişimini olumsuz yönde etkilemektedir.

Öfke: Engellenme, tehdit edilme, kısıtlama gibi durumlarda hissedilen ve genellikle neden olan kişi ya da duruma yönelik saldırgan davranışlarla sonuçlanabilen oldukça yoğun bir duygudur. Öfke duygusu doğal, insana özgü, kontrol edilebilen, yaşanması gereken, evrensel fakat her kültürde farklı yaşanan, sosyalleşme ile şekillenen içsel bir yaşantıdır. Öfkede erken yaşlarda cinsiyet farkı görülmemektedir. Ancak ilerleyen yaşlarda öfkenin ifade ediliş tarzı farklılaşmaktadır. Öfke kişiyi eleştiriye ve saldırıya açık hâle getirmektedir. Öfkenin ifade ediliş tarzı öğrenilmiş bir davranıştır.

Şiddet: Arapça kökenli bir kelime olan şiddet; bir hareketin sertliği, derecesi, hızı anlamına gelmektedir. Bireyin, kendisi ya da diğerleriyle yaşadığı problemleri çözmek; kendi duygu ve düşüncesini kabul ettirmek için kullandığı yıkıcı iletişim yöntemidir. Birey, engellenmenin oluşturduğu duruma karşı koymak adına tehdit ve zorlama gücünü kullanarak mücadele etmektedir. Bu nedenle şiddet yapısal olarak karmaşık bir olgudur. Bireyin kendisine, gruplara hatta topluma yönlendirdiği şiddetin birçok türü bulunmaktadır. Fiziksel, duygusal, dijital, flört, cinsel ve ekonomik şiddet en yaygın türleri arasında yer almaktadır.

SIRA SİZDE

H* 28 yaşında, lise mezunu ve küçük bir işletmede şef olarak çalışmaktadır. Babası ve iki kız kardeşiyle birlikte yaşayan H***'nin, 3 yıldır devam eden bir ilişkisi bulunmaktadır. Kız arkadaşı 23 yaşında, makine mühendisliği 3. sınıf öğrencisidir. Ailesinden uzak bir şehirde okuyan kız arkadaşına H*** zaman zaman maddi destek olmaktadır. H*** kız arkadaşının sosyal medya hesap şifrelerini istediği bir gün aralarında tartışma yaşanmıştır. Şifreleri vermek istemeyen kız arkadaşına hakaret etmeye başlamış ve bağırarak üzerine yürümüştür. Telefon faturasını kendisinin ödediğini belirtmiş ve bundan sonra faturalarını ödemeyeceğini söylemiştir. Tartışma ilerlemeye devam ettiği sırada H*** kız arkadaşını darp etmiştir.**

SORU: Yukarıda belirtilen metinde görülen şiddet türleri nelerdir? Sınıfta tartışınız.

Şiddetin tek bir türü ile karşılaşılabildiği gibi örnek olayda yer alan şekliyle birden fazla türünün bulunabildiği olaylarla da karşılaşılmaktadır.

Saldırganlık: Öfkenin en yıkıcı ifade edildiği ve kontrolün kaybedildiği bir öfke tarzıdır. Saldırganlık dışa yönelik şekilde ifade edilmektedir.

SIRA SİZDE

"Konuşmandan hiddetlendiğini anlıyorum fakat konuşmalarını anlamıyorum." [Shakespeare (Şekspir) (Othello-Perde 4)]. Bu sözün şiddet ve saldırganlık konusu içinde ne anlama geldiğini sınıfta tartışınız.

Saldırganlık konusunda en bilinen kuram Dollard (Dolard) ve arkadaşları tarafından öne sürülen **Engellenme-Saldırganlık Kuramı'**dır. Onlara göre saldırganlık bir içgüdü olmayıp bireyin engellenmesiyle ortaya çıkan dürtü olduğudur. Birey yaşadığı engellenmelere belli bir yere kadar direnebilmekte ancak bir süre sonra kabul ve uyum davranışları göstermeye başlamaktadır. Kurama göre bireyin engellenmeye dair direnci kaybolmamakta, aksine baskılanmaktadır. Bu baskı genellikle "Her şeye öfkeleniyorum.", "Neden olduğunu bilmiyorum ama inanılmaz öfkeliyim.", "Çok kararsızım ve ne istediğimi bilmiyorum." şeklinde cümlelerle ifade edilmektedir. Birey bu baskılanmanın farkında olmadığı sürece, engellenmeyle karşı karşıya kalmaya devam etmektedir. Bireyin değişime karşı gösterdiği direnç, işlevsel olmayan özellikler nedeni ile kendisine ya da diğerlerine yönelik şiddet davranışı olarak gözlemlenebilmektedir.

Saldırganlık ile öne sürülen bir diğer kuram ise **Sosyal Öğrenme Kuramı**'dır. Kuramın kurucusu Bandura'ya göre davranışlar sosyal çevre etkileşimleri sonucu rol-model alınarak öğrenilmektedir. Birey içinde bulunduğu aile, arkadaş, sosyal çevre ve toplumun davranışlarını taklit etmektedir. Bandura; sevme yetisinden uzak, onaylanmamış, ihmal ve istismara uğramış, zorlama ve tehdit altında yetişmiş bireylerin yetişkin hayatlarında benzer davranışları gösterdiğini ifade etmektedir. Aynı zamanda birey amacı doğrultusunda saldırganlığı araç olarak kullanmakta ve elde ettiği ödül-ceza ile bu davranışları şekillendirmektedir. (Görsel 1.26)

Saldırganlığı açıklamaya çalışan kuramlardan bir diğeri ise **Psikanalitik Kuram**'dır.

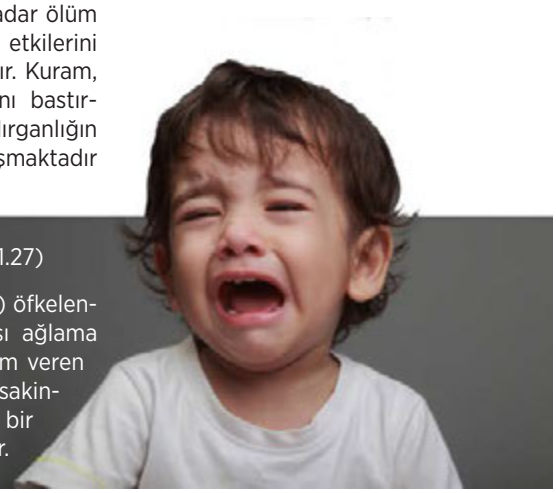


Görsel 1.26: Aile içi şiddetin simgesi

Psikanalitik kurama göre birey yetersizlik duygularına karşı şiddet davranışı gösterebilmektedir. Bu noktada saldırganlığı analiz eden Donald Woods Winnicott'a (Danıld Vuds Vinnikot) göre saldırganlık doğuştan gelmektedir. Bireyin yaşam içgüdüsü kadar ölüm içgüdüsüne de sahip olduğunu ifade etmektedir. Ölüm içgüdüsünün yıkıcı etkilerini zaman zaman kendine ve diğerlerine karşı göstermekte veya baskılamaktadır. Kuram, toplumsal olaylardaki saldırganlığın da bireyin kişisel olarak saldırganlığını bastırmasından kaynaklanmakta olduğunu ifade etmektedir. Aynı zamanda saldırganlığın sosyal yönüne vurgu yapmaktadır. Kurama göre saldırganlık üç aşamadan oluşmaktadır ki aslında kişilik gelişiminin oluştuğu ilk altı yaşı kapsamaktadır:

> İlk Evre (Bütünleşme Öncesi, Kaygı Gütmeyen Amaç) (Görsel 1.27)

Bu evrede çocuk uyarılma sonucu (acıkma, altını kirletme, uyuma ihtiyacı vb.) öfkelenmekte ve saldırganlaşmaktadır. Burada kendisine bakım veren kişiye karşı ağlama nöbetleri, eşyaları fırlatma vb. ile saldırgan davranışlar göstermektedir. Bakım veren kişi bu saldırganlığı fark ettiği noktada çocuğun ihtiyaçlarını karşılayarak onu sakinleştiren kişi olmaktadır. İlk evrede çocuğun gösterdiği saldırganlık sevgisinin bir parçasıdır ve bu parçanın kaybolması sonucu sevme yetisini de kaybetmektedir.



Görsel 1.27: İlk evre

> Ara Evre (Bütünleşme, Kaygı Güden Amaç, Suçluluk)

Bu evrede birey, kendisine bakım veren kişinin farkına varmakta ve ona karşı zarar verici davranışları sonucunda suçluluk duymaya başlamaktadır. Bu evre aynı zamanda toplumsal kurallarla bütünlük sağladığı evre olarak kabul edilmektedir. Kurallara uyum sağlayamama sonucunda bireyin gücünü saldırganlık davranışlarına yönelttiği ifade edilmektedir.

> Bütünsel Kişilik Evresi (Kişiler Arası İlişkiler, Üçgen İlişki Durumları, Çatışma, Bilinçli ve Bilinçdışı)

Bu evrede engellenme ve kısıtlanma bireyde öfkeye neden olmaktadır. Özellikle yoksunluğa neden olan olumsuz kişi ya da durumlara yönelik saldırgan davranışlar görülmektedir. Bununla birlikte yoksunluğa neden olan kişi ya da durumun bireyin amacı doğrultusunda olması bireyde suçluluk duygusu ile kendini göstermektedir, yani nefret duygusunun varlığı bireyin saldırgan davranmasına, sevgi duygusunun varlığı ise suçluluk duymasına neden olmaktadır.

Şiddet ve saldırganlık, boyutlarına bakılmaksızın yıkıcı etkilerinden dolayı önlem alınması gereken kavramlardır. Bireyin kendisine yönelik olduğu gibi diğerlerine yönelik şiddet ve saldırganlığının yanı sıra, toplumsal olaylarda da ruh sağlığı koruyuculuğu önemli bir rol oynamaktadır.

Kökeni Fransızca olan terör kelimesi, Latince **terreo** kelimesine dayanmaktadır. Latincede "korkutuyorum" anlamına gelen terör, Türk Dil Kurumuna göre **"yıldırı"** olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda **terör**; siyasi, dini veya ekonomik amaçlara yönelik sivil, belirlenen grup ya da yerel ve genel yönetimlere karşı kullanılan, belli bir amaç doğrultusunda bir araya gelen kişilerin kullandığı her türlü şiddet olarak ifade edilmektedir.

Terör Örgütü: Terör uygulayan ve aynı amaç için bir araya gelen kişileri tanımlamaktadır.

Terörist: Terör örgütü üyesi, terör örgütünün amacı doğrultusunda hareket eden kişiyi tanımlamaktadır. Terör, şiddetin ve saldırganlık davranışının en yıkıcı göstergelerine sahip niteliktedir.

1.2.9. Teröre İlişkin Dikkati Çeken Unsurlar

Terör örgütleri amaçları doğrultusunda şiddetin her türlü yıkıcı boyutunu kullanmaktadır. Terör örgütü üyesi, bireysel özelliklerinden arınıp ait olduğu grubun özelliklerini

taşımaktadır. Kendi duygu ve düşüncelerini yok saymakta, örgütün düşünce yapısına göre hareket etmektedir.

Terör örgütleri yasaları ya da savaş kurallarını tanımamaktadır. Hatta cinsiyet, yaş gibi ayrım yapmaksızın eylemlerini gerçekleştirmektedir. Onlara göre tarafsızlık söz konusu olmamakta ve kendilerinden olmayan herkesin cezalandırılması gerekmektedir.

Bir ülke genelinde terör eylemleri yaşanabildiği gibi sınırların aşılmasıyla uluslararası terör eylemleri de görülmektedir. Her türlü terör örgütü üyesi olma, terör eylemleri gerçekleştirme, terör örgütlerinin amacına yönelik yardımda bulunma durumları ulusal ve uluslararası düzeyde suç olarak kabul edilmektedir. Bu noktada bazı ülkeler hem terör örgütlerinin hem de terör örgütü üyelerinin isimlerinin bulunduğu listeler yayınlayarak kamuoyuna bilgi vermektedir.

Terör örgütleri eylemlerini gerçekleştirebilmek için maddi kaynaklara ihtiyaç duymaktadır. Bu kaynakları çoğu zaman yasa dışı faaliyetlerle elde etmektedir.



Görsel 1.28: Şiddet (a)

1.2.9.1. İdeolojik Unsur

Fransızca kökenli bir kelime olan ideoloji, Türk Dil Kurumuna göre "Siyasi ve toplumsal bir öğreti oluşturan, bir hükümetin, bir partinin, bir grubun davranışlarına yön veren politik, hukuki, bilimsel, felsefi, dini, moral, estetik düşünceler bütünü" olarak tanımlanmaktadır. Aynı zamanda bir hedefe ulaşmak için izlenen yol anlamına gelmektedir.

Her terör örgütünün belli bir ideolojisi bulunmak zorundadır. İdeolojisi olmayan, terör örgütü olarak kabul edilmemektedir. Çünkü terör örgütü ve ideoloji kavramları birbirini tamamlayan niteliktedir. Terör örgütleri ele aldığı konular ve şiddet eylemlerinin niteliği hareket ettiği ideolojik unsurla belirlenmektedir.

Örgütün amacı doğrultusunda şiddet uygulaması, ekonomik zarar vermesi, insan öldürmesi vb. eylemleri örgütlü suç kapsamında ele alınmakta ve belli bir terörist organizasyondan bahsedilmektedir.

Terör örgütlerinin siyasi eğitim adını verdikleri faaliyetlerin amacı, örgütün dayandığı temel ideolojiyi örgüt mensuplarına benimsetmek ve örgütün hedefleri doğrultusunda bilinçlendirmektir. İdeolojik eğitim de denilen bu süreçle örgüt mensuplarının örgüte bağlılıkları sağlanır.

1.2.9.2. Örgüt Unsuru

3713 sayılı Kanunun 1. maddesinin 1. fıkrasında "Terör" tanımı yer almakta, "terör" tanımı incelendiğinde ise terör suçunun örgütle işlenebileceği düşünülmektedir. 7. fıkrasında ise Cebir ve şiddet kullanılarak; baskı, korkutma, yıldırma, sindirme veya tehdit yöntemleriyle, 1'inci maddede belirtilen amaçlara yönelik olarak suç işlemek üzere terör örgütü kuranlar, yönetenler ile bu örgüte üye olanların durumlarına açıklık getirilmiştir. Bu suçları işleyenlerin Türk Ceza Kanun'un 314'üncü maddesi hükümlerine göre cezalandırılacağı ifade edilmektedir.

Örgüt; organize bir yapı içerisinde aynı ideolojiyi benimseyen ve aynı hedefe yönelmiş kişilerden oluşmaktadır. Günümüzde terör örgütleri, çoğunlukla örgüt lideri ile ona bağlı üst düzey sorumlular ve daha alt düzeydeki bölge, il ve birim sorumlularından oluşmaktadır.

1.2.9.3. Şiddet Unsuru

Terörün en önemli unsuru, şiddet unsurudur. Terör örgütleri, gerçekleştirdikleri şiddet eylemleri ile toplumda korku yaratarak, halkta bıkkınlık ve yılgınlık duygusu oluşturmayı hedeflemektedir. (Görsel 1.28)

1.2.9.4. Terör Örgütlerinin Ceza İnfaz Kurumlarındaki Eylemlerinin Amaçları

Terörizmin temel amacı, ideolojik unsura dikkat çekilmesidir. Bu "dikkat çekme" şiddet eylemleri neticesinde toplumda oluşturulan korku ve dehşet havası ile sağlanmaktadır.

Kitle iletişim araçlarının sağladığı imkânlardan da yararlanan terörizm, yarattığı korku ve dehşet ile bir bakıma toplumda kutuplaşmaya yol açmaktadır. Toplumdaki kutuplaşmalar da zihinsel ve duygusal yönden bölünmüş "çatışan tarafları" ortaya çıkarmaktadır. Çatışan tarafların ise toplumun birlik ve bütünlüğünü bozacağı, dolayısıyla terörün amacına hizmet edeceği açıktır. (Görsel 1.29)



Görsel 1.29: Şiddet (b)

Terörizmin benimsediği bir diğer amaç, kargaşa yaratarak toplumun direnme gücünü kırmak, yerleşik sosyal ve siyasal düzenin arkasındaki halk desteğini şiddet yoluyla zayıflatmaktır. (Görsel 1.30)

Terörizmin bazı güçler tarafından birtakım siyasi ve ekonomik çıkarlar sağlamanın da aracı olarak kullanıldığı dikkate alındığında amaç oldukça farklılaşmaktadır. Bu gibi durumlarda terörizmin amacı, bir kazanım elde etmek maksadıyla hedef alınan ülke ve toplumda belirli ortamların oluşmasına aracılık etmektir.

Terörizmin bir başka amacı da baş eğdirmek, itaat ettirmektir. Terörizmin bu türü, terör örgütlerce kendi üyelerine ve etkilemek istedikleri halk kesitlerine uygulanabilmektedir. Terör örgütlerince amaçlanan; yandaşlar kadar seyircilerin de itirazsız baş eğmeleri, "hedef kitlenin" emredileni yapmasıdır. Etkilenmesi amaçlanan bireylere ikinci defa düşünecek zaman ve aksine davranabilecekleri alan bırakılmaz. Amaç, "hedef kitleyi" yıldırmak, yönlendirmek ve yönetmektir.

Terör örgütleri ceza infaz kurumlarında da aynı amaçlarla hareket etmektedir. İdeolojik unsurlarını her fırsatta dile getirmek, diğer hükümlü ve tutukları kışkırtmak, etkilemek hatta korkutmak, ceza infaz kurumu personelini yıldırmak en temel amaçları arasında yer almaktadır.

Ceza infaz kurumu kurallarına direnerek örgüt dışında hiçbir kuruma itaat etmediğini, yasaları tanımadığını, örgüte bağlılığını ve kararlılığını göstermeye çalışmaktadır.

Örgütün belirlediği şekilde hareket etmekte, zaman zaman açlık grevi, ölüm orucu, slogan atma, oturma vb. eylemleri gerçekleştirerek ceza infaz kurumu personelini tahrik etmek istemektedir. Personeli zor kullanma yetkisini kullanmaya zorlamakta ve



Görsel 1.30: Terörizmde şiddet kullanımı

bu sayede sanki kendisine işkence yapılıyormuş gibi yansıtmaktadır. Bu durumu gerek örgüt üyeleri aracılığı gerekse kitle iletişim araçları ile kamuoyuna aktarmakta ve ceza infaz kurumlarına yönelik olumsuz görüntü yaratmaya çalışmaktadır.

Terör örgütü üyeleri ceza infaz kurumlarında personele yönelik ortak dil geliştirmekte ve tek bir kişiymiş gibi hareket ederek saldırganlık eylemlerini devam ettirmektedir.

Terör örgütü üyeleri çoğu zaman çıkar sağlamak amacıyla personel ile iletişim kurmaktadır. Bu noktada terör örgütü üyeleri ortak bir strateji ile hareket etmektedir. Terör örgütü üyelerinin geliştirdiği strateji beş basamaktan oluşmaktadır:

A) Manipülasyon: İnsanları şahsi düşünce ve bilgileri dışında bir durum veya davranış konusunda istemedikleri hâlde psikolojik olarak etkileyip yönlendirme yaparak amaca ulaşmaktır. Psikolojik manipülasyon (hileli yönlendirme) sonucunda bireyin düşüncesi değişmekte ve bu doğrultuda yapay olarak konuşup hareket etmektedir. Terör hükümlü ve tutuklularının en önemli özelliklerinden biri manipüle etme becerisidir. Bu nedenden dolayı terör hükümlü ve tutukluları ile kurulan iletişimde bu konuya dikkat edilmesi önemlidir. (Görsel 1.31)

B) Şartlandırma: Bir şeye karşı alışkanlık edinme veya öğrenme (ya da başka yöntemler) dâhilinde geliştirilen refleks veya davranış biçimidir. Terör hükümlü ve tutuklularının kullandığı yöntemlerden biri de şartlandırmadır. Personel, hükümlü ve tutuklular tarafından etki altında kalması hâlinde onların olumsuz düşünce ve davranışlarını normalleştirebilmektedir. Bu durum ceza infaz kurumu açısından tehlike oluşturmaktadır. Şartlandırma süreci ceza infaz kurumu koşullarını anlama, kurum personelini izleme ve dinleme ile başlar. İzleme ve dinleme sürecinde; hükümlü ve tutuklular personelin kendi arasındaki konuşmalarına, kıyafetine, beden diline, ideolojilerine vb. özelliklerine dikkat eder. İzleme sürecini takip eden ikinci adımda kendilerine uygun bir hedef belirler. Hedef olarak belirlediği personel ile iletişim kurup, arkadaş olmaya çalışır. Hükümlü ve tutuklular kendilerini deneyimsiz, zayıf ve yardıma muhtaç olarak gösterir, bu tür durumları kullanarak yardım talep eder. Destek olan personelin kendini değerli hissetmesini sağlar. Üçüncü adım, iletişim kurduğu ve arkadaşlığını geliştirdiği personelden küçük taleplerde bulunarak personeli denemektir. Talepleri konusunda ısrarcı bir tutum sergiler. Eğer başarılı olamazsa kendine yeni bir hedef arama yoluna gider. Dördüncü adım yakınlaşma sürecidir. Bu süreçte hedef personelle yakınlaşmaya çalışır. Örneğin personele övgü dolu sözler söyleyebilir, hedef personelin nöbet gününde sorun çıkarmaz, personelin sorunlarına karşı ilgi gösterebilir. Beşinci adım personeli diğerlerinden ayırma sürecidir. Bu süreçte hükümlü tutuklu, personel arasında dedikodu ve fitne çıkararak hedef personeli diğer personelden ayırmaya çalışır. Böylece hedef personeli yalnızlaştırarak amacına bir adım daha yaklaşır. Altıncı adım talepte bulunma sürecidir. Bu süreçte hükümlü ve tutuklular, iletişimini arttırdığı ve güvenini kazandığı hedef personelden taleplerde bulunarak amaçlarına ulaşmaya çalışır. Bu aşamada hedef personel hükümlü ve tutuklulardan gelen uygun olmayan taleplerin kabul edilebilir, haklı talepler olduğunu düşünerek yerine getirebilir. Ayrıca üçüncü adımda başarılı olduğu küçük denemeleri hedef personele karşı koz olarak kullanabilir.



Görsel 1.31: Manipülasyon

C) Yanlış Yönlendirme: Hükümlü ve tutukluların personeli etkilemek, isteklerini yerine getirmek ve yapacakları uygun olmayan eylemleri gizlemek için kullandıkları yollardan bir tanesi de yanlış yönlendirmedir. Yanlış yönlendirme için kullandıkları yollardan en önemlileri, gürültü yapma, sürekli hareket etme, bir yere odaklanarak sabit bakma, gülme, kahkaha atma, ağlama krizine girme, personeli

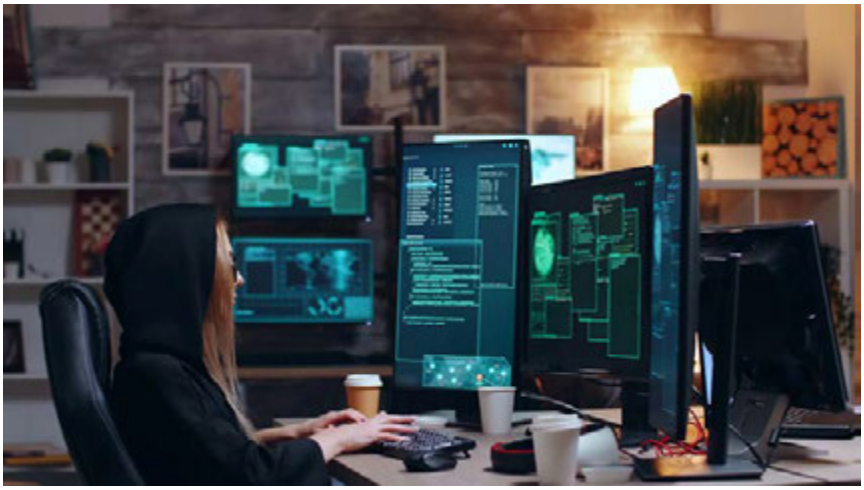
isimle çağırma, kargaşa yaratmadır. Hükümlü ve tutuklular bu gibi davranışlarda bulunarak personelin dikkatini dağıtıp, yanlış yönlendirerek amaçlarına ulaşmaya çalışır.

Ç) Faydalanma: Ceza infaz kurumlarında bazı hükümlü ve tutuklular kurum personelinden çıkar sağlamaya çalışabilir. Bu çıkarlar kurum personeline çok önemsiz görülebilir. Örneğin personelden sigara istemek, koğuş değişikliği için yardım istemek, ilaç yazılmasını istemek, fazladan telefonla görüşme talebinde bulunmak istemektedir. Personel bu gibi isteklere dikkatle yaklaşarak, hükümlü ve tutukluların çıkar sağlamasını engellemelidir.

D) Korkutma ve Tehdit: Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutukluların personeli etki altına almak için kullandıkları yollardan birisi de korkutma ve tehdit davranışıdır. Hükümlü ve tutuklunun, kişisel ve ailevi sorunlarının her şeyden önemli olduğunu düşünmesi, kurum koşullarından kaynaklanan problemlerin çözümünü istemesi ve kaybedecek bir şeyinin kalmadığını düşünmesi; korku, kaygı, panik, endişe, güvenmeme gibi olumsuz duygulara sebep olabilir. Hükümlü ve tutuklu bu duyguları dile getirmek amacıyla karşısındakini korkutarak, beklentilerini gerçekleştirmek için bilinçli veya bilinçsiz olarak sözlü ve sözsüz mesajlarla tehdit davranışı sergileyebilmektedir. Bu davranışlar arasında; personelle iletişim kurmama, sorulan sorulara cevap vermeme, sessiz kalma, personele yokmuş gibi davranma sayılabilir.

1.2.9.5. Organize Suçlar

Dünyanın birçok ülkesinde diğer suçlarda olduğu gibi organize suçlarda ve büyük ölçekli organize suçlarda önemli bir artış gözlenmekte, buna ilişkin sorunlar giderek artmaktadır. Bu durum bireyler, toplumlar ve devletler için giderek artan bir biçimde tehdit oluşturmaktadır.



Görsel 1.32: Organize suçlar

Büyük ölçekli organize suç kavramı, resmî yapıları, yasa dışı yöntemlerle etki altına alan, siyasal ve ekonomik etkinliklerde bulunan, toplumsal ve kurumsal yaşam alanlarını yıkıcı bir biçimde etkisi altına alan güçlü grupları tanımlamak için kullanılmaktadır.

Gücü, büyük ölçüde terör yaratarak, rakipleri ile düşmanlarına karşı acımasızca fiziksel şiddet kullanmaya dayanan organize suçun ön koşulu, belli ölçülerde bir toplumsal parçalanmadır. Parçalanmış toplum organize suç örgütlerinin şiddet kullanabilecek elemanlarının da kaynağını oluşturmaktadır. (Görsel 1.32)

Uluslararası ticaretin ve ekonominin canlanması ile birlikte dünya çapında yasa dışı bir pazar oluştuğu bilinmektedir. Silahlar, uyuşturucu maddeler, teknolojik ve askerî sırlar, yasa dışı yollardan kazanılan dövizler, profesyonel tetikçiler, ajan provokatörler, ekonomik ya da cinsel olarak köleleştirilmiş insanlar dünyanın her yanında giderek artmaktadır.

Organize suç unsurların oluşumu ve varlığı, pek çok ülkede genel bir korku ve gerginlik yaratmakta ve ekonomik etkinlik alanının doğmasına neden olmaktadır.

Organize suç grupları, yasa dışı dünya pazarının gelişiminde yerini aldıkça, son derece büyük bir servet birikimi gerçekleştirmektedir.

Diğer yandan, siyasi motifli terör örgütleri de ideoloji ve düşünce sistemlerini kullanıp istismar ederek, terörist faaliyetlerini finanse etme amacına uygun olarak, gasp, soygun, hırsızlık, uyuşturucu ve silah kaçakçılığı gibi bazı organize suçlara yöneldiği, bazı terör örgütlerinin de mafya tipi örgütlenmelerle iş birliğine gittiği bilinmektedir.

İşçi simsarlığı, organ kaçakçılığı, insan kaçakçılığı, uyuşturucu kaçakçılığı, kara para

aklama, silah kaçakçılığı, hayvan ve tarihi eser hırsızlığı ve kaçakçılığı, adam kaçırma, soygun, gasp, bilgisayar suçları gibi suçlar organize suç örgütleri tarafından işlenmektedir.

Organize suç örgütlerinde faaliyet gösterenlerin genel davranış özellikleri şunlardır:

- Örgüt liderlerine koşulsuz bir itaat vardır.
- Şiddete sıklıkla başvururlar.
- Örgüt üyelerinin önemli bir bölümü anti-sosyal kişilik bozukluğu gösterirler.
- Başka insanlara güven duymakta güçlük çekerler.
- Alt kültür alışkanlıklarını sürdürme eğilimi gösterirler.
- Ahlaki ve kültürel değerler yitirilmiştir.
- Alkol ve uyuşturucu maddelerin kullanımı yaygındır.
- Sıklıkla ihanet yaşanır.
- Sürekli bir rekabet ortamı vardır.

1.3. CEZA İNFAZ KURUMLARINDA ORTAYA ÇIKABİLECEK PSİKOLOJİK SORUNLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Sizce hükümlü ve tutukluların Ceza İnfaz Kurumlarında yaşayabileceği sorunlar neler olabilir?**
2. **Ceza İnfaz kurumlarında Psikososyal servisin görevleri neler olabilir?**

Ceza ve güvenlik tedbirlerinin infazı ile ulaşılmak istenilen temel amaç öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır (Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. İkinci Bölüm madde 3/1).

Değişen ve gelişen bu modern infaz anlayışı ile tutuklu ve hükümlüyü toplumdan uzaklaştırıp izole eden tedbirlerin ötesinde çalışmalar yapılmaktadır. Hükümlünün suç motivasyonunu tespit etmek, ıslah ve rehabilitasyonunu destekleyerek topluma yeniden kazandırmak ve sosyalleşmesini sağlamak bu çalışmalardan bazılarıdır.

1 Haziran 2005 tarihinde yürürlüğe giren 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Kanunu 6'ncı maddesinde hapis cezasının infazında gözetilecek ilkeler belirtilmiştir. Düzenleme uyarınca hapis cezalarının infaz rejimi aşağıdaki temel ilkelere dayalı olarak gerçekleştirilmelidir:

a) Hükümlüler ceza infaz kurumlarında güvenli bir biçimde ve kaçmalarını önleyecek tedbirler alınarak düzen, güvenlik ve disiplin çerçevesinde tutulurlar.

b) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin düzenli bir yaşam sürdürmeleri sağlanır. Hürriyeti bağlayıcı cezanın zorunlu kıldığı hürriyetten yoksunluk, insan onuruna saygının korunmasını sağlayan maddî ve manevî koşullar altında çektirilir. Hükümlülerin, Anayasada yer alan diğer hakları, infazın temel amaçları saklı kalmak üzere, bu İnfaz Kanununda öngörülen kurallar uyarınca kısıtlanabilir.

c) Cezanın infazında hükümlünün iyileştirilmesi hususunda mümkün olan araç ve olanaklar kullanılır. Hükümlünün kanun ve yönetmeliklerle tanınmış haklarının dokunulmazlığını sağlamak üzere cezanın infazında ve iyileştirme çabalarında kanunîlik ve hukuka uygunluk ilkeleri esas alınır.

ç) İyileştirmeye gereksinimleri olmadığı saptanan hükümlülere ilişkin infaz rejiminde, bu hükümlülerin kişilikleriyle orantılı bireyselleştirilmiş programlara yer verilmesine özen gösterilir ve bu hususlar yönetmeliklerde düzenlenir.



Görsel 1.33: Ceza infaz kurumu

d) Cezanın infazında adalet esaslarına uygun hareket edilir. Bu maksatla ceza infaz kurumları kanun, yönetmeliklerin verdiği yetkilere dayanarak nitelikli elemanlarca denetlenir. (Görsel 1.33)

e) Ceza infaz kurumlarında hükümlülerin yaşam hakları ile beden ve ruh bütünlüklerini korumak üzere her türlü koruyucu tedbirin alınması zorunludur.

f) Hükümlünün infazın amacına uygun olarak kanun ve yönetmeliklerin belirttiği hükümlere uyması zorunludur.

g) Kanunlarda gösterilen tutum, davranış ve eylemler ile kurum düzenini ihlâl edenler hakkında Kanunda belirtilen disiplin cezaları uygulanır. Cezalara, Kanunda belirtilen merciler, sürelerine uygun olarak hükmederler. Cezalara karşı savunma ve itirazlar da Kanunun gösterdiği mercilere yapılır.

Saatçioğlu, Türkcan, Işıklı ve Uygur'a göre hükümlü ve tutukluların haklarını gözeten ve hassasiyet gösteren tüm bu çalışmalara rağmen, tutuklanma ve ceza infaz kurumuna girme durumu, bireyin sosyal yaşamında önemli değişikliklere sebep olmaktadır. Yaşanan iş kaybı, aile ve arkadaşlarından uzak kalma, adli prosedürün devam etmesi, geleceğin belirsiz olması kişi üzerinde büyük bir stres yaratmaktadır.

Stresli yaşam olayları, bireyin günlük hayatında değişikliklere yol açarak biyopsikososyal dengeyi bozan olaylar olarak tanımlanabilir. Çeşitli yasal sorunlardan sonra soruşturmadan geçme, yargılanma ve tutuklanma ile başlayan ceza infaz kurumu yaşantısı da yoğunluğu oldukça fazla olan stres durumlarından biridir. Sosyal koşullardaki ani değişiklik, aile ve sevdiklerinden ayrılmış olmak, gelecekle ilgili belirsizlik ve ceza infaz kurumu koşullarının güçlüğü ruhsal olarak zorlayıcı süreçlerdir.

Birey ceza infaz kurumuna girdiğinde kendisi gibi yargılanmış ya da yargılama süreci devam eden birçok farklı kişiyle bir araya gelmektedir. Aynı koğuşu, aynı alanı paylaşmaktadır. Ancak ceza infaz kurumu sürecinde yaşadığı zorlayıcı değişiklikleri paylaşıp aktarabileceği yakınları ailesi yanında değildir. Bu durum kişinin kendisini yalnız hissetmesine sebep olabilir ve kişiyi gittikçe topluluk içinde yalnız hissetme duygusuna itebilir. Ayrıca bir arada yaşadığı diğer hükümlü ve tutukluların toplum tarafından kabul görmeyen, dışlanan kişiler olduğunu fark etmesi, bireyin kaygı düzeyini arttırıp, kendilik algısını zedeleyebilmektedir.

Hecht'e (Hiç) göre yalnızlık tanımlanması güç, karmaşık ve sıkıntı verici bir yaşantıdır. Uyum güçlüğünü ve güvensizliği de beraberinde barındırır ve kişinin yaşamını zorlaştırır. Grup içinde yalnız kalma korkusu bireyin alıştığı, tanıdığı fiziki ve sosyal çevreden uzak kalması veya ayrılması ile ortaya çıkar. Zack'e (Zek) göre yalnızlık duygusunu yaşayan bireylerde gözlemlenen birtakım semptomlar (belirti) vardır. Bu kişilerde; öfke, mutsuzluk, üzüntü, korku, anksiyete, gerginlik, yerinde duramama, can sıkıntısı, başkalarına düşmanca yaklaşma ve depresyon görüldüğünü bildirilmiştir. Ceza infaz kurumlarında

hükümlü veya tutuklularda, sıralanan bu semptomlar sıklıkla karşılaşılan psikolojik tablolardır.

Mahkûmiyet psikolojisinin ve cezanın kısıtlayıcı faktörleri düşünüldüğünde bu durumun kişiler üzerinde ruhsal ve fizyolojik pek çok olumsuzluğu tetiklediği bilinmektedir. Kişilerin infaz süreçlerinin başlangıç evresinde daha çok uyum sorunları, olayı ve durumu reddetme, kendine yönelme, pişmanlık, korku gibi duygu ve düşünceler baskınken süreç içerinde gereksinimleri ve anlamlandırmaları değişebilmektedir. Kişilerin mahkûmiyet öncesindeki yaşam biçimleri ceza infaz kurumundaki şartlarla dengeli değilse yaşanabilecek sorunlar artmaktadır.

Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutukluların yaşadığı en yoğun ruhsal sıkıntıları bu kurumlarda görev yapmakta olan psikososyal servis görüşme dilekçelerinden anlamak mümkündür. Hükümlü ve tutukluların başvuru dilekçeleri ve psikososyal servis kayıtları değerlendirildiğinde; depresyon, anksiyete, travma sonrası stres bozukluğu, uyku sorunları, intihar düşünceleri, uyum problemleri gibi sorunların en sık karşılaşılan sorunlar olduğu görülmektedir.

1.3.1. Ceza İnfaz Kurumunun Hükümlü ve Tutuklu Üzerindeki Etkileri

Cezanın amaçları arasında, suç işlenmesinin önlenmesi, toplumun korunması ve kişinin ıslah edilmesi önemli hususlardır. Cezanın nihai amacı, toplumsal gelişme imkânlarını sağlamaktır. Bireyi, suç işlemeye iten sebepler belirlenerek, ortadan kaldırıcı önlemler alınmalıdır. Bu bağlamda, yaptırımın amacı suçun önlenmesi, toplumun korunması ve suçlunun rehabilitasyonudur. Ancak ceza infaz kurumundan salıverilen veya tahliye edilen bazı suçluların yeniden suç işledikleri bilinen bir gerçektir. Her ne kadar ceza infaz kurumundan salıverilen bazı suçluların yeniden suç işlemeleri ceza infaz kurumunun caydırıcılığına ilişkin tartışmaları tetiklese de söz konusu suçlulardan bazılarının yeniden suç işlemelerinin tüm sorumluluğu ceza infaz kurumuna indirgenemez. Çünkü eski mahkûmların yeniden suç işlemeye yönelmelerinde ceza infaz kurumu faktörünün yanı sıra başka dinamikler de etkili olmaktadır.

Bu dinamikleri:

a) Suçlunun sahip olduğu bazı kişilik özellikleri (psikopati, agresiflik, düşük zekâlılık gibi psikolojik ve psikiyatrik sorunlar)

b) Suçlunun suçtaki kariyer durumu (suçlunun kronik suçlu olup olmaması)

c) Tahliye sonrası koşullar (işsizlik, etiketlenmenin yarattığı dışlanmışlık vb.) şeklinde kısaca belirtmek mümkündür.

SIRA SİZDE

Sizce ceza infaz kurumlarından tahliye olan kişilerin tamamı topluma yeniden kazandırılabilir mi? Sınıfta tartışınız.

Goffman'a (Gufman) göre ceza infaz kurumu kendi içinde iki eğilimi birlikte barındıran bir kurumdur. Bir yönüyle kriminal adalet sisteminin bir parçası olan formel (biçimsel) bir kurum, diğer yönüyle de kendi içinde belirli davranış kurallarına sahip olan enformel bir organizasyondur. İçli ve Öğün'e göre ceza infaz kurumunun informel yapısı içerisinde, bireylerin kendi aralarında oluşturdukları davranış kalıpları çerçevesinde suç davranışının öğrenilmesi de söz konusudur. Bu yaklaşım da yine mükerrer (tekrar eden) suçu etkileyen faktörler arasındadır.

Ceza infaz kurumlarının işlevi suçlu açısından, sadece bir kapatılma yeri veya mahkumiyet süresinin tamamlanması olarak görülmemelidir. Ceza infaz kurumunun sadece kapatıp, izole etme fonksiyonu ile sınırlı tutulması, kişilerin yeniden suç işlemelerinin



Görsel 1.34: Ceza infaz kurumunda sosyal gruplar

önüne geçmek için yeterli değildir. Bu nedenle cezalandırmanın caydırıcılık fonksiyonu ile ceza infaz kurumundaki iyileştirme çalışmalarının gerekliliği birlikte ele alınmalıdır. Bu iyileştirme programlarının amaçları, suçluların topluma adaptasyonunu sağlamak üzerine olmalıdır.

Ceza infaz kurumu süreci bir yandan her bir hükümlü ve tutuklunun kişilik özelliği ve ruhsal zeminine göre değişkenlik gösterirken diğer yandan ceza infaz kurumunun dış durumlarına göre de değişiklik gösterebilmektedir. Bu nedenle genel geçer bir ceza infaz kurumu psikolojisinden bahsetmek mümkün değildir. Her birey için farklı değerlendirme yapılması gerekir. Yani kişilerin ceza infaz kurumu deneyimleri farklılıklar gösterebilir. Ceza infaz kurumunda kısa bir süre kalma ile uzun süre kalma arasında büyük fark vardır. Bu farkın nedeni, kişinin ceza infaz kurumunda kaldığı süre içindeki deneyiminden çok psikolojik olarak etkilenme düzeyiyle ilişkilidir. Psikolojik durumu etkileyen düşünce kalıpları ve sorgulamaları arasında gelecekle ilgili kaygılar oldukça yoğundur. Tahliye sonrası hayatındaki değişimler, eski becerileriyle devam edip edemeyeceği ya da yeni beceriler kazanma zorunluluğu, dışarıdaki dünyaya yeniden uyum sağlamanın gerektireceği zaman gibi sorgulamalar hükümlü veya tutukluları huzursuz eden düşünce biçimlerindendir. Tutukluluğu devam eden hükümlü ve tutuklularda ise alınacak ceza süresinin belirsizliği ve yaklaşan duruşmasının yarattığı gerginlik, zihinsel ve duygusal olarak yıpratıcı durumlardandır.

Kızmaz'a göre ceza infaz kurumu, hükümlü ve tutuklular ve ceza infaz kurumu sürecinin etkileri üzerine pek çok araştırma yapılmıştır. Clemmer, ceza infaz kurumundaki suçluların informel bir grup (ilişkiler sonucunda kendiliğinden oluşan gruplar) oluşturduklarını belirtmektedir. Bu sebeple hükümlü ve tutuklular arasında var olan; moral, duygusal birlik ve dayanışma olgularına dikkat çekerek bu birlikteliği suçluluk açısından ele alır. Adler de, ceza infaz kurumunda yaşayan suçluların, aynı fiziksel mekânı paylaştıkları için gönüllü veya istekli olmamasına rağmen, bir sosyal grup oluşturduklarını belirtmektedir. (Görsel 1.34)

Clemmer (Kılemmer), hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumundaki kalıp ve değerlerden etkilenme derecelerinin (düzeyinin) farklılık gösterdiğini savunmaktadır. Ona göre bireyin mahkûmlaşma düzeyinin, düşük ve yüksek olmasını belirleyen bazı koşullar bulunmaktadır. Clemmer, az veya düşük düzeydeki mahkûmlaşma olgusunu belirleyen faktörleri şu şekilde sıralamıştır:

1. Uzun ya da kısa tutukluluk hükümlülük süresi
2. Hükümlünün kendisinden kaynaklanan faktörler (kişiliği, duyguları)
3. Dış dünya ile ilişki, ceza infaz kurumu dışındaki kişilerle olumlu ilişkilerin devam etmesi ya da ilişkinin bozuk, mesafeli olması
4. Ceza infaz kurumundaki birincil gruplarla bütünleşme kapasitesi veya buna olan hazırlılık durumu (Diğer insanlarla ortak yaşamın gerektirdiği bir dengede ilişkileri

sürdürmek ancak ceza infaz kurumundaki temel veya kısmi grupla bütünleşmeyi reddetmek ya da kabul etmek)

5. Ceza infaz kurumundaki mahkûmların görüşlerini ve kodlarını körü körüne kabul etmek ya da reddetmek
6. Ceza infaz kurumunda kaldığı yerin özelliği (hücre, oda, koğuş)
7. Tutuklu-hükümlünün ceza infaz kurumunun kurallarını kabul etme düzeyi
8. Anormal seksüel davranışlar ve aşırı kumar gibi davranışlardan kaçınma ya da bu davranışlara katılmaya hazır hâlde olmak.

Clemmer'in, bireylerin "mahkumlaşma" süreçlerine ve etkilerine ilişkin bu saptamaları, ceza infaz kurumundan çıkan bireylerin yeniden suç işleyip işlemeyeceklerini öngörmede önemli katkılar sağlayabilir. Bu nedenle mükerrer suçluluk çalışmalarında ceza infaz kurumlarının rolünü inceleyen araştırmacılar, ceza infaz kurumundaki bireylerin mahkumlaşma düzeyini dikkate almak zorundadırlar.

Mahkumlar üzerinde çalışma yapan diğer bir araştırmacı da Sykes'tır (Saykıs). Clemmer'in çalışmasından esinlenen Sykes da "Tutsaklar Toplumu" adlı çalışmasında mahkumların karşılaştıkları acıları ve ızdırapları, "hapsedilmenin, mahpusluğun acıları" kavramı ile açıklamaktadır. Ona göre ceza infaz kurumundaki mahkumların karşı karşıya kaldıkları beş temel acı veya yoksunluk biçimi vardır:



Görsel 1.35: Yoksunluk

1. **Özgürlüğün yoksunluğu:** Bu kavram mahkumların; özgürlükleri başta olmak üzere arkadaşlarından, yakınlarından ve ailelerinden yoksun olma durumlarını anlatmaktadır. Bu yoksunluğun sonucu, duygusal ilişkilerin yokluğu, can sıkıntısı ve yalnızlıktır. (Görsel 1.35)
2. **Eşya ve hizmetlerden yoksunluk:** Bu yoksunluk, mahkûmların ceza infaz kurumunda maddi servet elde etme imkânlarına sahip olmama durumlarını anlatmaktadır.
3. **Cinsel ilişkilerden yoksunluk:** Cezaevlerinde uzun süreli kalan mahkûmların bazı cinsel ihtiyaçlarından yoksun kalmalarını ifade etmektedir. Bu yoksunluğun, bazı kriminologlar tarafından çok ciddi psikolojik sorunlar yarattığı ileri sürülmektedir.

Ancak hükümlü veya tutukluların ödüllendirilmesi hakkındaki yönetmelikle bu yoksunluk ve yaratacağı problemin önüne geçilebilmesi amacıyla ödül verilebilir.

MADDE 7 - (1);

a) Kapalı ceza infaz kurumlarındaki evli hükümlü ve tutuklulara, kurum personelinin yakın nezareti olmaksızın eşleri ile mahrem görüşme ödülü verilebilir.

düzenlenmiştir.

4. **Kişisel özerklikten otonomiden yoksunluk:** Mahkûmların yaşamları, her günün 24 saati düzenlenmekte ve kontrol edilmektedir (yatma kalkma saatleri, yemek saatleri, spor ve havalandırma saatleri vb).

5. **Kişisel güvenlik yoksunluğu:** Ceza infaz kurumunda mahkûmların karşılaştıkları diğer bir husus da kişisel güvenliğin olmayışıdır. Mahkûmların diğer mahkûmlarla bir arada olma zorunluluğu aynı mekânları paylaşmaları zaman zaman birbirlerine yönelik olarak şiddet ve saldırgan tutum sergilemelerine veya pek çok açıdan birbirlerini istismar etmelerine sebep olmaktadır.

Mahkûmların ceza infaz kurumundaki yoksunluklarını irdeleyen Sykes'ın bu yaklaşımlarından hareketle ceza infaz kurumunun, tutuklu ve hükümlüler üzerindeki bir takım etkilerini anlayabilmek mümkündür. Burada önemli olan, bu yoksunlukların yeniden suç işlemedeki etkisinin nasıl ve ne düzeyde olduğunun saptanmasıdır. Özellikle bu yoksunluk ve kısıtlanmışlığın, bireyde toplum ve otoriteye karşı bazı saldırgan ve düşmanca duygular geliştirmesine yol açabileceği söylenebilir. Ancak kimi yaklaşımlar da, bireyin ceza infaz kurumunda bazı imkânlardan yoksun bırakılmasının veya kötü bir muameleye maruz kalmasının, mahkûm üzerinde yeniden suç işlemede caydırıcı bir işlev gördüğünü ileri sürülmektedir. Bu çerçevede örneğin Ghiglieri (Çiğleri), "Erkeğin Karanlık Yüzü (2002)" adlı çalışmasında, davranışsal değişim uzmanı Anthony Robbins'a (Antoni Rabins) atfen şu bilgilere yer vermektedir: Robbins "mahkum edilmiş suçluların ceza infaz kurumundayken acı çekmemeleri ve bu nedenle acıyı işledikleri suçla ilişkilendirmemeleri nedeniyle verilen cezanın serbest kaldıklarında davranışlarını değiştirmediğini" iddia etmektedir.

Canter'e göre Ceza infaz kurumlarının hükümlü ve tutuklular üzerindeki bir diğer etkisi kurumsal yapıya ve olasılıklara bağımlılıktır. Şöyle ki ceza infaz kurumu sistemi hükümlülerin ve tutukluların seçme özgürlüklerinden ve kendi adına bir şeylere karar verme bağımsızlığından vazgeçmelerini gerektirir. Bu durum çoğu insan için zedeleyici ve zor bir uyum olabilir. Zamanla mahkumlar önceki özgürlük ve özerkliklerinin geri verileceği zaman yaklaştıkça kaygılarının artmasına neden olacak ölçüde kendileri için karar almada kuruma daha bağımlı hâle gelebilirler.

Ceza infaz kurumuna kapatılmanın diğer olumsuz bir sonucu da bireyde çalışmaya karşı bir isteksizlik duygusunu beslemesi veya oluşturmasıdır. Her ne kadar kurumlarda, atölye faaliyetleri kurs ve aktiviteler düzenlense de katılımın gönüllü olması sebebiyle pek çok mahkûm özellikle mahkumiyetin ilk süreçlerinde koğuşta vakit geçirmeyi tercih eder. Bu durum da "tembellik" ve "sorumsuzluk" duygusunun gelişiminde etkili olabilir. Othmani'nin (Otmani) de belirttiği gibi kapatılma, bir yandan, bağımlılık yaratır: Belirli saatlerde yemek yenir, uyunur, ihtiyaç görülür, sorumluluk duygusundan yoksun bir yaşam sürdürülür. Bu sorumluluğu başkalarına bırakma, devam eden durağan yaşantı iyileştirme çalışmalarını zorlaştırabilir. Ceza infaz kurumu dışındaki hayat değişimlerle devam ederken içerideki bu durağanlık tahliye sonrasındaki adaptasyonu da olumsuz yönde etkiler.

Hükümlü veya tutuklular, cezaevlerine uyum sağlama sürecinde bazı değişimler gösterebilmektedirler. Bu değişimler ceza infaz kurumlarının kişiler üzerindeki etkileriyle ilgili aşağıda farklı uygulamalar bulunmaktadır.

> Aşırı Duygusal Denetim, Yabancılaşma ve Psikolojik Uzaklık

Cezaevlerindeki riskli durumlarla baş edebilmek için güçlü ve sert görünme çabası mahkûmların duygusal tepkilerinin dikkatle ölçülüp tartılmasını gerektirir. Bunun sonucu olarak da çevrelerindeki olaylara karşı, kendi içsel (duygusal) tepkilerini kontrol ederek ya da bastırarak karşılık vermeye çalışırlar. Hem duygusal hem de davranışsal düzeyde sır vermez ve su geçirmez bir "tutukevi maskesi" geliştirmeye çalışan mahkûmlar kendilerine ve başkalarına uzaklaşma tehdidi yaşarlar. İlişkilerde alışkanlık hâline gelen ve güçsüz bırakan bu duygusal boşluk, başkaları ile ilişkilerinde uzaklık oluşturur ve kişilerin kendilerine yabancılaşmasına neden olur.



Görsel 1.36: Psikolojik uzaklık

Ceza infaz kurumunun caydırıcılığının etkisini azaltan ceza infaz kurumu alt kültürünün yanı sıra ceza infaz kurumunun bireyi topluma yabancılaştırıcı özelliğinin de etkili olduğu söylenebilir. Benzer biçimde Giddens (Gidıns), ceza infaz kurumunun suçlulukta caydırıcı olamamasını, ceza infaz kurumunun bireyleri toplumdan koparan, yabancılaştıran işlevi ve ceza infaz kurumunun olumsuz koşulları ile açıklamaktadır. Ona göre ceza infaz kurumunda bulunan suçluların; özgürlüklerinden, aile bireylerinden, eşlerinden, eski dostlarından ve yeterli bir gelirden yoksun olmaları, aşırı kalabalık ortamlarda yaşamaları ve katı disiplin uygulamalarına maruz kalmaları gibi ceza infaz kurumu koşullarının, onların toplumla bütünleşmelerini sağlamaktan veya onları ıslah etmekten çok toplumdan kopmalarına neden olmaktadır. (Görsel 1.36) Dahası suçluların ceza infaz kurumunda yaşadıkları ve karşı karşıya geldikleri olumsuz koşulların, onları topluma karşı daha saldırgan ve acımasız kılabileceği belirtilmektedir. Giddens ayrıca suçluların cezaevlerinde geçirdikleri süre içerisinde daha çok suç becerisini öğrendiklerini, ceza infaz kurumundan çıktıktan sonra ilişkilerini devam ettirebilecekleri azılı suçlular ile ceza infaz kurumunda tanıştıklarını belirtmekte ve bu sebeple şiddet/ suç eylemlerinin normal ve sıradan bir eylem olarak algılanmasında ceza infaz kurumu faktörünün içerdiği suçluluk potansiyeline dikkat çekmektedir.

> Toplumsal Geri Çekilme ve Yalıtılmışlık

Bazı mahkûmlar, bir toplumsal görünmezlik perdesi arkasına gizlenerek ve olabildiğince göze batmaz ve başkalarından özenle kopuk hâle gelerek kendilerini koruma eğilimi sergilerler. Bu kendi kendine toplumsal geri çekilme ve yalıtılmışlık kendilerini bütünüyle her şeyden geri çektikleri anlamına da gelebilir; kimseye güven duymazlar ve ceza infaz kurumu yaşamının gerginlikleriyle sessiz bir yalıtılmışlıkla başa çıkmaya çalışırlar. Bazı durumlarda daha da uçlara kayarak, mahkûm vurdumduymazlığı ve kendi kendine davranış başlatma yeteneği kaybı yaşayabilirler. Birleşen bu örüntüler klinik çökkünlük tablosuna benzerdir. Uzun süreli cezalarda mahkûmlar arasında bu tür psikolojik durumlar yaygın olarak görülmektedir.

> Azalmış Benlik Değeri Duygusu ve Kişisel Değer

Mahkûmların temel özel yaşam hakları, pek çok durum için kısıtlanmıştır. Yaşam alanları ve koşulları çok iyi değildir ve buna müdahale yetkileri sınırlıdır. Yaşam alanlarını paylaşmak zorunda oldukları kişiyi seçmede söz söyleme hakları ya hiç yoktur ya da çok azdır. Ne zaman kalkacakları ya da yatacakları, ne zaman ne yiyecekleri, ne zaman yıkanacakları ve hatta ne zaman spor yapacakları konusunda çok seçenekleri bulunmamaktadır. Bu koşullar, onlara sürekli olarak üzerinde uzlaşılmış toplumsal konumlarını ve mahkûmlar olarak damgalanmış toplumsal rollerini anımsatır ve benlik değerlerinin azalmasına neden olur.

> Tutukluluk Acısına Sarsıntı Sonrası Gerginlik Tepkileri

Suça karışmış ya da cezaevlerinde bulunan çoğu insanın yaşam hikâyeleri değerlendirildiğinde; pek çok travmatik olaya maruz kaldıkları, aile ilişkilerinin kopuk olduğu ve değersizlik duyguları ile büyütüldükleri görülmektedir. Bu kişilerin, özellikle çocukluk dönemi sıkıntıları (ihmal, istismar, otorite çatışmaları, her tür şiddet vs) farkında olmasalar da bilinçaltında yer etmiştir. Cezaevlerinde mahkûmiyet süresince yaşadıkları ya da yaşamaları muhtemel benzer deneyimler geçmiş travmalarını tetiklemektedir. Bu sebeple zaman zaman hükümlü tutukluların koğuş içerisinde arkadaşları ile veya kurum çalışanlarıyla yaşadıkları çatışmaları bu çerçevede değerlendirmek önemlidir.

1.3.2. Ceza İnfaz Kurumunda Hükümlü ve Tutuklunun Psikolojik Durumuna Müdahale Edecek Servis ve Görevleri

Dünya Sağlık Örgütünün kabul ettiği tanıma göre sağlık yalnızca hasta veya sakat olmamak değil; bedenen, ruhen ve sosyal yönden tam bir iyilik hâlidir. Bireyin ruhsal açıdan dengeli, çevresiyle uyumlu, zorluklara karşı dirençli olması "sağlık" tanımı için önemlidir. Ruhsal durumun dengede olabilmesi, kişinin zorlu yaşam olaylarında iç dünya ve çevresel etkilerin arasındaki ilişkide uyum sağlayacak ve başa çıkmasını kolaylaştıracak psikososyal destekle mümkündür. Bu sebeple tüm insanlar için ruhsal sağlık ve psikososyal destek gittikçe önem kazanan konular arasında yer almıştır.

Ceza infaz kurumları hizmet sunduğu nüfus ve çalışanlarıyla insan yoğunluğunun fazla olduğu ayrıca fiziki yapısı ve psikolojik özellikleri nedeni ile gerek hükümlü ve tutuklular gerek personel açısından yüksek düzeyde zorlayıcı yerlerdir. Bu nedenle hükümlü ve tutuklular ile personelin ruhsal ve sosyal durumlarının desteklenmesi gerekmektedir. Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'te bu destek ihtiyacı psikososyal servisin çalışma koşulları ile şu şekilde düzenlenmiştir:

Psikososyal Yardım Servisi

MADDE 12 - (1) Psikososyal yardım servisi personel ve hükümlülerin ruh ve beden sağlığı ve bütünlüğüne ilişkin koruyucu, geliştirici programları araştıran, uygulayan ve gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek ve müdahalede bulunan, ayrıca hükümlülerin bireysel özelliklerini, yaşam koşullarını ve suç işleme nedenlerini belirleyerek bireysel gelişmelerine yardımcı olan, kurum yaşamına uyumlarını ve toplumsal yaşamla uyumlaşmalarını sağlayan ve bireyin yeniden suç işlemesini engelleyecek önlemleri alan ve bu amaçla gerektiğinde kurum en üst amirinin bilgisi dahilinde, aileler ve sosyal çevreyle görüşme yapan servistir. Psikososyal yardım servisinde, psikolog ve sosyal çalışmacı görev yapar.

SIRA SİZDE

Ceza İnfaz Kurumlarında bulunan Psikososyal Servisin önemi ne olabilir?

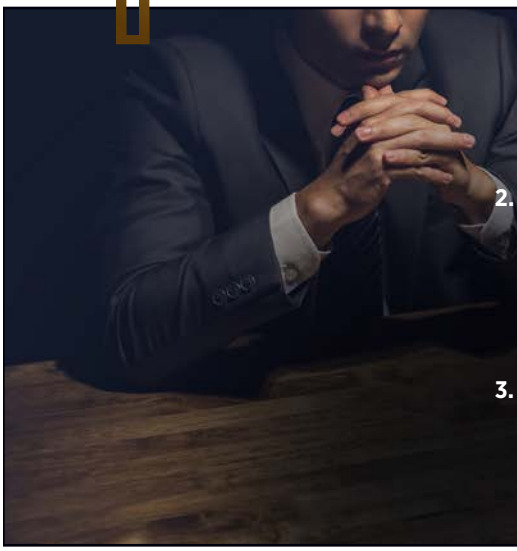
1.3.2.1. Psikososyal Servisin Görev ve Sorumlulukları

Ceza infaz kurumlarında psikososyal yardım servisi çalışmaları "Standartlar Sistemi" çerçevesinde oluşturulan "İyileştirme Haritası" kapsamında yürütülmektedir. Bireylerin kendileri ve yaşadıkları sosyal çevreleri ile ilgili psikososyal özellikleri içeren çalışmalar psikososyal servis uzmanları tarafından yapılmaktadır. Ceza infaz kurumu psikososyal yardım servislerinde psikolog ve sosyal çalışmacı görev yapmaktadır. Psikososyal servis uzmanları planlama, yürütme ve izleme değerlendirme çalışmalarını mesleki bilgi ve uzmanlık alanı çerçevesinde yürütür. Mesleki yöntem ile inceleme, problem çözme, gözlem, görüşme, rapor yazma ve dosyalama gibi teknikleri çalışmalar sırasında kullanır.

Ceza infaz kurumlarındaki "psikososyal yardım servisinin" görev tanımları arasında; hükümlü ve tutuklu ve personele yönelik hizmetler sunmak, idari yetki (görevleri) yerine getirmek ve mesleki çalışmalarda bulunmak yer almaktadır.

A) Hükümlü ve Tutukluya Yönelik Hizmetler

1. Psikososyal servis uzmanları kuruma yeni gelen her hükümlü ve tutukluyla geçici kabul bölümünde azami ilk üç gün içinde görüşmesini yapar. Yapılan bu ilk görüşmede uzman kendini ve kurumda yürütülen psikolojik hizmetleri tanıtır. Hükümlü



veya tutuklunun uzmana hangi durumlarda ve nasıl başvurabileceğini anlatır. Bu görüşmede hükümlü ve tutukludan genel bilgiler ile varsa daha önce yaşadığı psikolojik rahatsızlıkları ve gördüğü tedavileri, herhangi bir madde bağımlılığı olup olmadığı gibi bilgileri alır. Görüşme sonucunda elde edilen bilgiler hükümlü veya tutuklu tanıma formuna kaydedilir. (Görsel 1.37)

2. Psikososyal servis uzmanları, hükümlü ve tutuklunun kendi talebi, kurum çalışanlarının yönlendirmesi ve gerekli gördüğü durumlarda bireysel psikolojik görüşmeler yapar. Hükümlü ve tutuklunun mesleği konusunda bilgiler alır. Kurumda bulunan iş yurdu ve mesleki eğitim atölyelerine katılımı konusunda bilgi aktarımını destekler. Gerekli gördüğünde hükümlü ve tutuklunun aile üyeleri ile görüşme yapılarak sorunların tespit ve çözümlenmesine yardımcı olur.

3. Psikososyal servis uzmanları tahliye süreci yaklaşan mahkûmlar için de salıverilme sonrası hazırlık çalışmaları kapsamında sosyal yaşama adapte olmalarına yönelik görüşmeler yapar. Hükümlünün salıverilme sonrası yaşamına ilişkin sosyal çevresi ile ilişkiye geçer. Hükümlünün salıverilme sonrası yapabileceği işler, iş yerleri ve gerekleri konusunda bilgi aktarımında bulunur.

Görsel 1.37: Ceza infaz kurumunda psikolojik danışmanlık hizmeti

B) Personele Yönelik Hizmetler

Kurum personelinin sorunlarının tespiti ve çözümü için gerekli gördüğü durumlarda grup ya da bireysel görüşmeler yapar. Ayrıca personelin bilgi beceri ve motivasyonunu artıracak seminer, konferans ya da aktiviteler düzenler.

C) İdari Görev Yetki ve Sorumluluklar

1. Hükümlü ve tutuklu psikososyal özelliklerini, davranışlarının nedenlerini değerlendirmek, açıklamak ve bilgi aktarımında bulunmak amacıyla disiplin ve idare kurulunda görev alır. Kurul toplantılarına katılır, oy kullanır.

   Disiplin kurulunda; infaz rejimine uyan, kendisine uygulanan iyileştirme çalışmalarında olumlu gelişmeler kaydeden hükümlü ve tutuklunun ödüllendirilmesini idareye teklif eder. Ayrıca disiplin kurulundaki bir diğer görevi de disiplin soruşturması gerektiren durumlarda tutanakları okur, gerekli görüyorsa tutanağı tutan kişi ve hükümlü ve tutuklu ile görüşmeler yaparak kurulun kararını istişare eder.

   İdare kurulunda ise hükümlü ve tutuklunun müşahede ve sınıflandırılma aşamalarında görev alır. Oda koğuş yerleşimlerinde görüş belirtir, rapor sunar.

2. Yayın seçici kurulun üyesidir. Kurulla ilgili görevleri yapar.
3. Kurum içinde günlük yaşamın programlanmasında, mesleki formasyonu çerçevesinde idareye görüş ve öneriler bildirir.
4. Personel hizmet içi eğitim seminerlerinde konusu ile ilgili görev alır. Eğitici personel olarak psiko eğitimler düzenler.

Ç) Diğer Mesleki Çalışmalar

1. Ceza infaz kurumu yönetimi, infaz ve diğer mesleki konularda araştırma yaparak, kaynak ve dokümanları takip eder. Kurum içinde çeşitli araştırma projeleri geliştirip uygulayabilir.
2. Üniversite hastane diğer kamu kurum ve kuruluşları mesleki ve sivil toplum örgütleri ile ilişki kurarak kurumdaki psikososyal hizmetlerin kalite ve etkinliğini artırmaya çalışır.

1.3.2.2. Psikologların Görev ve Çalışma Standartları

Ceza infaz kurumlarında görev yapan psikologlar; öncelikle hükümlü ve tutuklu davranışlarını anlamaya, açıklamaya, nedenlerini ortaya koymaya ve değerlendirmeye çalışır. Bu sayede, hükümlü ve tutuklunun kişilik yapısını geliştirmesine ve onları

rehabilite ederek topluma kazandırılmalarına yardım ederek, çevreleriyle dengeli ve sağlıklı bir uyum sağlamalarını amaçlar. Bu amaçları gerçekleştirmek üzere çalışmalarını; planlama, yürütme, izleme ve değerlendirme süreçleri içinde uygular. Uygulamalarında gözlem görüşme, psikolojik ölçme değerlendirme ve rehberlik danışmanlık ile çeşitli psikoterapi yöntem ve tekniklerini kullanır.

A) Hükümlü ve Tutukluya Yönelik Hizmetler

1. Kuruma yeni gelen hükümlü ve tutukluyla azami ilk üç gün içinde görüşmesini yapar.
2. Yapılan bu ilk görüşmede psikolog kendini ve kurumda yürütülen psikolojik hizmetleri tanıtır.
3. Hükümlü ve tutuklunun psikoloğa hangi durumlarda ve nasıl başvurabileceğini anlatır.
4. Bu görüşmede hükümlü ve tutukludan fiziksel yapısı, kendisi ve ailesi ile ilgili demografik bilgileri alır. Ayrıca hükümlü ve tutuklunun varsa daha önce yaşadığı psikolojik rahatsızlıkları ve gördüğü tedaviler ile herhangi bir madde bağımlılığı olup olmadığı gibi bilgileri de alınır.
5. Görüşme sonucunda elde edilen bilgiler hükümlü ve tutuklu tanıma formuna kaydedilir.
6. İlk görüşmede elde edilen bu bilgiler hükümlü-tutuklunun yerleştirileceği odanın belirlenmesi çalışmasında idare gözlem kurulu üyeleri ile gizlilik ve profesyonellik çerçevesinde paylaşılır.

Ceza infaz kurumuna gelen her hükümlü ve tutuklu ile ilk görüşme yapılıp, gerekli kayıtlar oluşturulduktan sonra yaklaşık bir aylık süreçte ayrıntılı değerlendirme için kişi yeniden görüşmeye alınır.

Bu görüşmede; kişinin kendisini nasıl değerlendirdiği, geçmişe ve geleceğe ait duygu düşünce ve planları, kaygı ve korkuları, çevresine, ailesine, otoriteye, suçuna ilişkin duygu düşünceleri ile kuruma girişinden sonraki düşünce ve değerlendirmeleri ile ilgili bilgiler alınır ve kaydedilir. Görüşme sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda psikolog, gerekli görülen durumlarda tekrardan görüşmek üzere randevu takvimi oluşturur. İkinci görüşmeden sonra başlayan psikolojik hizmetler sürecinde; hükümlü ve tutuklu psikososyal sorunlarının değerlendirilmesi ve giderilmesi amacına yönelik bireysel ya da grup görüşmelerine dahil edilir.

Psikolog mesleki çalışmalarında, uzmanlık alanının yöntem ve tekniklerinin yanı sıra, çeşitli test, envanter, ölçek gibi ölçme değerlendirme araçları kullanır. Gerekirse yeni ölçme değerlendirme araçları geliştirir ve bunların kullanılması, uygulanması, değerlendirilmesinde Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü "Eğitim Birimi Şube Müdürlüğü" ile iş birliğine girer.

Her hükümlü ve tutuklu için dosya açar ve bu dosyalarda "hükümlü veya tutuklu tanıma formu" ve yapılan görüşmelerin kayıtlarını muhafaza eder. Açılan dosya hükümlü tahliye olduktan bir yıl sonra kurum müdürünün bilgisi dâhilinde imha edilir (bu ve benzeri çalışmalar artık UYAP üzerinden yapılmaktadır) .

Genel değerlendirme yapmak için hükümlü ve tutuklular ile sorunu olsun ya da olmasın belli periyotlarla görüşmeler yapar. Yapılacak diğer görüşmeler; psikoloğun değerlendirmeleri, doktor, sosyal hizmet uzmanı, müdür ve diğer personelin önerileri, hükümlü ve tutukluların istekleri doğrultusunda planlanır. Gerekli bilgi alışverişleri yapılır. Çalışmalarını mesleki etik kurallarına uygun gerçekleştirir.

Kişinin can güvenliğini ve kurumun genel asayişini tehlikeye düşürebilecek konularda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlar. Psikologlar çalışmaları çerçevesinde hükümlü tutukluların infaz dosyaları ve mektuplarından bilgi kaynağı olarak yararlanır.

Hükümlü ve tutuklularla yapılan bireysel görüşmeler, uygulanan testler sonrası, psikiyatrik tedavi görmesi gerektiği düşünülenler kurum doktoruna yönlendirilir ve gerekli bilgiler verilir. Psikolog kurum doktoru tarafından kendisine yönlendirilen hükümlü ve tutuklularla görüşür. Görüşme sonrası ilgili hakkında doktora bilgi verir, önerilerini iletir.

Doktor tarafından bildirilen psikiyatrik tedavi gören vakaların takibine gerekli dikkat ve özen gösterilir.

Kendisine ve başkasına zarar verme riski taşıyan hükümlü ve tutukluların güvenli bir odaya alınmasını önerir ve bu konuda kurum doktoruyla iş birliği yapar. Bu kişilere psikolojik destek hizmetleri daha yoğun verilir ve takibe alınır.

İşyurdu iş alanında çalışmak konusunda hükümlü ve tutukluyla kişilik yapısına, bilgi ve yeteneklerine, benlik durumuna en uygun olan iş veya meslek kolunu tespit eder. Önerilerini idareye sunar. Sosyal hizmet uzmanı ile bilgi alışverişinde bulunur. (Görsel 1.38-1.39)



Görsel 1.38: Hükümlü ve tutuklu için mesleki çalışmalar (a)



Görsel 1.39: Hükümlü ve tutuklu için mesleki çalışmalar (b)

Hükümlü ve tutuklunun kendisi ile diğer insanlarla fiziksel çevresiyle her türlü etkileşimini gözetlemek ve ilgili birey hakkında daha geniş bilgilere ulaşabilmek için kurum şartlarına uygun her ortamda gözlem ve görüşmeler yapar.

Cinsel yönelimi farklı olan kişilerin genel durumları değerlendirilerek, uzman görüşleri alınır uygun yerlerde barınmaları sağlanarak takipleri yapılır. Mevzuata uygun ihtiyaçları ve durumları ile ilgili hassasiyetlerinin gözetilmesi konusunda destek sağlar.

Hükümlünün tahliye hazırlık ve tahliye sonrası hizmetleri ile ilgili yapılan çalışmalarda psikolog; hükümlülük süresi bitmeden önce hükümlüyü topluma yeniden hazırlamak ve karşılaşabileceği sorunları gerçekçi bir şekilde çözümlenmesini sağlamak için görüşmelerini arttırır. Tahliye sonrasında hükümlünün bir işe yerleştirilmesi konusunda gerekli gördüğü kişiler hakkında sosyal hizmet uzmanlarına önerilerde bulunur.

B) Kurum Çalışanlarına Yönelik Görevleri

Ceza infaz kurumlarında görev yapan psikologlar, kurum personelinin sorunlarını tespit eder ve sorunların çözümü için gerekli gördüğü durumlarda grup görüşmeleri ya da bireysel görüşmeler yapar. Güvenlik ve gözetim servisi personelinin vardiya öncesi ya da sonrası iş ortamının yaratmış olduğu stresten uzaklaşması için gerekli programlar önerir (rahatlama egzersizleri, kültürfizik hareketleri gibi). Personel ile hükümlü ve tutukluların arasında karşılıklı etkili iletişimin gelişmesi için danışmanlık yapar, gerekirse önerilerde bulunur. Psikososyal dengenin bozulmaması amacıyla personeli eğitici olarak gözler ve doğru yaklaşım hakkında yönlendirmelerde bulunur. Hükümlü veya tutukluların psikolojik durumları ile ilgili etik kurallar çerçevesinde gerekli personele bilgiler verir, nasıl davranmaları gerektiği konusunda önerilerde bulunur. Kurum personelinin; yönetim ve hükümlü veya tutuklularla ilişkilerinin iyileştirilmesinde danışmanlık yapar.

C) İdari Görev ve Sorumlulukları

Psikologların idari görev yetki ve sorumlulukları dâhilinde hükümlü ve tutukluların psikososyal özelliklerini, davranışlarının nedenlerini değerlendirmek, açıklamak ve bilgi aktarımında bulunmak amacıyla Disiplin ve İdare Kurulunda görev alır. Kurul toplantılarına katılır ve oy kullanır.

Disiplin kurulunda; kuruma uyum sağlayan, uygulanan iyileştirme çalışmalarına olumlu gelişmeler kaydeden hükümlü-tutukluların ödüllendirilmesini teklif eder. Disiplin işlemi gerektiren bir durumla karşılaştığında durumu tutanakla tespit eder, gerekli işlemler için kuruma iletir. Disiplin soruşturması gerektiren durumlarda, hükümlü veya tutuklunun ifadesinin alınması aşamasında bulunur. Gerekli gördüğü durumlarda bireysel görüşme yapar.

İdare Kurulunda; hükümlülerin müşahede ve sınıflandırma aşamalarında görev alır. Hükümlü ve tutukluların odalara yerleştirilmesine ve değiştirilmesine karar veren Oda Seçici Heyetin üyesidir. Hükümlülerin "Sicil ve Müşahede Dosyasında" psikoloğa ait olan kısmı açık ve eksiksiz bir şekilde doldurur. Görüşlerini yazar. Bu bilgileri altı ayda bir yeniler. Psikolog sosyal hizmet uzmanı ile dönüşümlü olarak Yayın Seçici Kurulun üyesidir. Kurulla ilgili görevleri yapar. Çalışmaları ve sonuçları ile ilgili olarak Bakanlıkça belirlenen sürelerde faaliyet raporu düzenler.

Her hükümlü ve tutuklu için dosya açar. Hükümlü ve tutukluların suç ve suç işleme nedenlerini doğru değerlendirebilmek, sicil ve müşahede dosyalarını eksiksiz doldurmak için ilgilinin dosya ve belgelerini inceler. Çalışmalarını yasal çerçevede sürdürebilmek için bakanlıktan gönderilen psikososyal hizmet, eğitim, ıslah ve infaz ile ilgili yönetmelik, genelge ve yazıların birer örneğini alır. Bu örnekleri dosyalayarak muhafaza eder. Mesleki çalışmalarını bunlara uygun olarak düzenler. İnfaz, cezaevi, suç ve suçluluk gibi konularda, kaynakların, araştırmaların, dokümanların teminini talep eder, çalışmalarını bu kaynaklardan yararlanarak geliştirir.

Personelin hizmet içi eğitimde Cumhuriyet savcısı tarafından görevlendirildiğinde konusu ile ilgili öğretici olarak görev yapar. Kurumun gözlenen aksaklıklarının iyileştirilmesi için görüş ve önerilerde bulunur.

Olağanüstü durumlarda (isyan, açlık grevi, ayaklanma gibi) psikolojik yardımlar konusunda idareye görüş ve önerilerini bildirir. Olayın sona ermesi için gerekli durumlarda görüşmeler yapar. Belirtilen görev yetki ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için cezaevi personeline yardımcı olur. Çalışmalarının engellenmesi durumunda gerekçeli rapor hazırlayarak durumu silsile yolu ile üst makamlara iletir.

Ç) Diğer Mesleki Çalışmalar

Diğer mesleki çalışmalar; cezaevi yönetimi, infaz ve diğer mesleki konulardaki araştırma kaynak ve dokümanları takip etmeye gayret eder. Kurum içinde çeşitli araştırma projeleri geliştirip uygulayabilir. Mesleki toplantı, panel ve bilimsel çalışmalara katılmayı talep eder. Kurum yönetimi bu konularda yardımcı olur. Üniversite hastane ve diğer kamu kurum ve kuruluşları mesleki ve sivil toplum örgütleri ile ilişkiler kurarak kurumdaki psikososyal hizmetlerinin kalite ve etkinliğini arttırmaya çalışır.

1.3.2.3. Sosyal Hizmet Uzmanının Görev ve Çalışma Standartları

Sosyal hizmet uzmanı; bireylerin, grupların ve toplulukların kendilerinden ya da içinde yaşadıkları sosyal çevrelerinden kaynaklanan psikososyal sorunları tespit eder. Bireyin toplumsal fonksiyonunu düzeltmek, desteklemek ve değiştirmek için sorunların çözülmesine ve giderilmesine yönelik çalışmalar yapar. Bu sorunların çözümü ya da en aza indirgenmesi için kendi mesleki yöntem ve tekniklerini kullanarak gerekli müdahalelerde bulunur.

Sosyal kişisel çalışma yöntemi, psikososyal sorunu olan kişi ve ailelerle yürütülen

çalışma yöntemidir. Sorunlar kişinin aile, arkadaş, çevre ya da toplumdaki statüsüne ilişkin çeşitli rolleri etkin bir biçimde yerine getirmesini sınırlar ve engeller niteliktedir. Bu yöntem ile amaç birbiriyle ve bulundukları çevredeki koşullarla ilişkilerinde güçlüğü olan kişilerin sosyal fonksiyonlarını düzeltmek, desteklemek ve gerekiyorsa değiştirmektir.

Sosyal grup çalışma yöntemi, küçük insan grupları yoluyla bireyde ve çevrede arzulanan değişimleri yaparak, bireyin gereksinimlerinin karşılanması ve sorunlarının çözülmesine yardım etme sürecini içine alan bir sosyal hizmet yöntemidir.

Toplumla çalışma yöntemi; toplum kalkınması, toplum organizasyonu, yönetim, toplum kaynaklarından etkin ve verimli yararlanma yöntemleri gibi konular ile mevzuat çalışmalarını içeren bir sosyal hizmet yöntemidir.

Bu tanımlar çerçevesinde; sosyal hizmet uzmanı planlama, yürütme ve izleme değerlendirme çalışmalarını mesleki bilgi ve uzmanlık alanı çerçevesinde yürütür. Mesleki yöntem ile inceleme, problem çözme, gözlem, görüşme, rapor yazma ve dosyalama gibi teknikleri çalışmalar sırasında kullanır.

A) Hükümlü ve Tutukluya Yönelik Hizmetler

1. Hükümlü ve tutuklu ile azami ilk üç gün içerisinde görüşmesini yapar. İlk görüşme "geçici kabul odası"nda gerçekleştirilir.
2. İlk görüşmede hükümlü ve tutukluya; kendini ve mesleğini, kurumun amacı ve işleyişini tanıtır. Kurumun fiziki yapısı, kurumda bulunan servis ve hizmetler ile bu hizmetlerden nasıl yararlanacağı, kurumda düzenlenen çeşitli grup çalışmaları, eğitim olanakları, atölye çalışmaları ve mevcut sosyal faaliyetler hakkında bilgiler verir.
3. Bilgilendirme aşamasından sonra hükümlü ve tutuklu hakkında ilk bilgiler alınır. Alınan bilgiler açılan "hükümlü ve tutuklu tanıma dosyası"na kaydedilir.
4. Hükümlü ve tutuklu kuruma gelişini birinci derecede akrabalarından birisine (anne, baba, eşi ve çocukları) bildirememişse onun adına gereken haberin ulaşmasını sağlar. Bu işlem; hükümlü ve tutuklunun maddi olanakları elveriyorsa resmî fatura karşılığı kendisinden alınarak yürütülür, alınan bilgi dosyasına işlenilerek kendisine haber verilir.
5. Hükümlü ve tutukluyu kuruma geldiği andan itibaren her türlü fiziksel ve sosyal ortamda gözler. Fiziksel, zihinsel, duygusal, sosyal özellikleri ile ilgi ve yetenekleri, geçmişi, beklentileri, gereksinimleri, eğitimi ve sağlık durumuyla ilgili bilgi toplar. Elde ettiği bilgileri kendi açtığı hükümlü ve tutuklu tanıma dosyasına kayıt eder.
6. Hükümlü ve tutukluyu daha iyi tanımak amacıyla varsa önceden tutulmuş kayıtları ve infaz dosyasını inceler. Elde ettiği bilgileri kendi açtığı "hükümlü ve tutuklu tanıma dosyası"na işler. Hükümlü ve tutuklunun suçu, suça yöneliş nedenleri (aile ve toplumun bakışı) konularında detaylı bilgi toplar. Tespit edilen toplumsal fonksiyon bozukluğu varsa giderilmesine yönelik mesleki yöntemleri kullanır. Gerekli gördüğü durumlarda psikoloğa yönlendirme yapar.
7. Hükümlü ve tutuklunun mesleği konusunda bilgi alır. Kurumda bulunan iş yurtlarına katılımı için hükümlü ve tutuklu ile ortak çalışarak kurum içinde çalışabileceği iş alanları konusunda bilgi aktarımında bulunur. Psikolog ile iş birliği yaparak çalışabilecek durumda olan kişileri idare kuruluna önerir.
8. Gerekli gördüğünde hükümlü ve tutuklunun ailesi ve yakın çevresi ile görüşme yaparak bilgi toplar. Sorunların tespit ve çözümlenmesine yardımcı olur. Aile üyelerini kuruma çağırır veya ev ziyaretleri yapar.
9. İdare bilgisi ve izni dahilinde ödenek varsa ücretleri, kurumun giderlerinden karşılanmak üzere, gerekli durumlarda hükümlü ve tutukluların aileleriyle mektup ve telefon ile iletişim kurarak ailenin destek ve yardımını alır, özel durumlarda aynı şehir içinde olmak üzere mesai saatleri içinde, suçlu ailelerin evine gider ve görüşmelerde bulunur.
10. Eğitim, sağlık ve infaz personeli ile hükümlü veya tutuklu hakkında görüşerek sürekli iletişim ve iş birliği sağlar. Gerekli gördüğü bilgileri aktarır, onların gözlem

ve görüşlerini alır.

11. Bireysel ya da sosyal problemleri olan hükümlü ve tutukluların tespiti ve problemlerin çözümü için psikolog ile ortak değerlendirmelerde bulunur. Problemi doğru olarak saptayabilmek için ihtiyaç duyulursa diğer personelle de iş birliği yapar. Çalışmasını mesleki etik kurallarına uygun gerçekleştirir. Kişinin can güvenliğini veya kurumun genel asayişini tehlikeye düşürebilecek konularda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlar.

12. Sosyal hizmeti gerektiren durumlarda (hükümlü ve tutuklunun çocukları sosyal hizmet kurumlarında barınıyorsa, eşi kadın sığınma evinde bulunuyorsa vb. durumlarda) ilgili kurumlarla iletişime geçerek iş birliği konusunda çalışmalarını yürütür.

13. Hükümlü ve tutuklunun ölümü, ciddi hastalığı, sakatlığı ya da ruhsal bakımdan uzun süreli yatılı tedavisi için bir kuruluşa sevki durumunda ailesine haber verir.

14. Hükümlü ve tutuklunun birinci derecede akrabalarının ölümü ya da ciddi bir hastalık geçirmesi hâlinde ilk haberin verilmesi durumunda psikolog ile koordineli olarak çalışır.

15. Hükümlü ve tutuklunun ürettiği resim, karikatür el işi eserleri ile içeride imal ettiği el sanatlarının, imkânlar ölçüsünde sergilenmesine çalışılır. Bu tür çalışmaları teşvik etmek amacıyla iş yurtları ile birlikte organize hareket eder.

16. Hükümlü ve tutuklunun oda arkadaşları ile ilgili iletişim problemlerinin çözümüne yardımcı olur. Hükümlü-tutuklunun ziyaretçisinin gelip gelmediğini kontrol ederek, hiç ziyaretçisi gelmeyenlere yönelik çalışmalarını yürütür. İdareye rapor hâlinde sunar. Hükümlü ve tutuklunun talep etmesi ya da uzmanın uygun gördüğü durumlarda belirli periyotlarda sosyal kişisel çalışma uygulaması yapar.

17. Olağanüstü durumlarda; (isyan, açlık grevi, ayaklanma gibi) koşullar ölçüsünde (gerçekleştirilen olayın büyüklüğü, katılan kişi sayısı, olayın içeriği vb.) müdahaleden önce idareye görüş bildirilir, kişilerle görüşme yapar, ikna etmeye çalışır.

18. Hükümlü ve tutuklular ile personelin moral ve motivasyonunu arttırmak amacıyla sosyal ve kültürel faaliyetlerin organizasyonunda çalışır. Kurum öğretmeni ile iş birliği yapar.

19. Sorun olsun olmasın mesleği ile ilgili takip etmeyi düşündüğü hükümlü ve tutuklularla belirli aralıklarla görüşür, görüşme notlarını dosyalar.

20. Tahliye süreci yaklaşan hükümlü ile hazırlık çalışmaları yapar ve sosyal yaşama adapte olma sürecinde görüşmelerini arttırır. (Görsel 1.40)

21. Hükümlünün tahliye sonrası bir iş bulabilmesi ya da öğrenim gördüğü okula tekrar dönmesi gibi durumlarda kurum yöneticilerinin de onayı alınarak, hükümlü ve tutuklunun tahliyeden sonra içinde bulunacağı sosyal çevresi ile ilişkiye geçer. Gerektiğinde hükümlü hakkında referans verir.

22. Tahliyesinden sonra aile ortamında kişinin uyumunu sağlamak için, hükümlünün ilgi, yetenek ve beklentileri konusunda aileye bilgi verir ve aileyi tahliyeye hazırlar. Ailesi hakkında toplanılan bilgileri hükümlü ve tutukluya aktarır.



Görsel 1.40: Tahliye sirecine hazırlık

23. Çeşitli kurum, kuruluş ve meslek odalarından temin edilecek film, slayt, broşür vb. çalışmalardan yararlanarak, hükümlülerin tahliyesinden sonra yapabileceği işler, iş yerleri ve gerekleri konusunda bilgi aktarımında bulunur.

24. Toplumdaki açık iş alanlarının tespiti yönünde araştırmalar yapar, hükümlünün tahliye sonrasında yürütebileceği iş veya meslek kollarının belirlenmesi için birlikte çalışır.

B) Kurum Çalışanlarına Yönelik Çalışmalar

Personel ile idareciler arası iş birliği ve iletişim geliştirmek üzere aylık toplantılar organize eder. Hükümlü ve tutuklu ile eğitici personel, gözetim personeli ve idare arasında karşılıklı iş birliği, anlayış ve dayanışmanın geliştirilmesine çalışır. Kurum personelinin sağlıklı çalışması, moral ve motivasyonunun arttırılması yönünde organizasyonlar yapar. Personelin görevi ile veya özel sorunlarına ilişkin bireysel ya da gurup çalışmaları yapar.

C) İdari Görev ve Sorumlulukları

Hükümlü ve tutuklunun psikososyal özelliklerini, davranışlarının nedenlerini değerlendirmek, açıklamak ve bilgi aktarımında bulunmak amacıyla disiplin ve idare kurulunda görev alır. Kurul toplantılarına katılır, oy kullanır.

Disiplin kurulunda; infaz rejimine uyan, kendisine uygulanan iyileştirme çalışmalarında olumlu gelişmeler kaydeden hükümlü ve tutuklunun ödüllendirilmesini idareye teklif eder. Disiplin işlemini gerektiren bir durumla karşılaştığında durumu tutanakla tespit eder, gerekli işlemler için kurula iletir. Disiplin soruşturması gerektiren durumlarda tutanakları okur, gerekli görüyorsa tutanağı tutan kişi ve hükümlü-tutuklu ile görüşmeler yapar.

İdare kurulunda; hükümlünün müşahede ve sınıflandırılma aşamalarında direkt görev alır. Hükümlü ve tutukluların odalara yerleştirilmesine ve değiştirilmesine karar veren Oda seçici heyetin üyesidir. Müşahede dosyasını açarak, altı ayda bir değerlendirip, yenilemek üzere dosyanın "Sosyal Bilgiler" bölümünü doldurur. Düşünceler bölümünde görüşünü açık bir şekilde bildirir.

Sosyal hizmet uzmanı, psikologla dönüşümlü olarak yayın seçici kurulun üyesidir. Kurulla ilgili görevleri yapar.

Çalışmalarını yasal çerçevede yürütebilmesi için psikososyal hizmet, eğitim, ıslah ve infaz ile ilgili yönetmelik ve genelgelerin birer örneğini dosyalar. Çalışmalarını bu doğrultuda düzenler.

Kurum içinde günlük yaşamın programlanmasında, mesleki formasyonu idareye görüş ve öneriler bildirir. Kurumda gözlenen aksaklıkların daha iyi yapılması konusunda görüş ve önerilerini idareye iletir.

Personel hizmet içi eğitim seminerlerinde konusu ile ilgili görev alır. Eğitici personel olarak derslere girer.

Belirtilen görev, yetki ve sorumluluklarını yerine getirebilmesi için cezaevi personeli yardımcı olur. Çalışmalarının engellenmesi durumunda gerekçeli rapor hazırlayarak durumu silsile yoluyla üst makama iletir.

D) Diğer Mesleki Çalışmalar

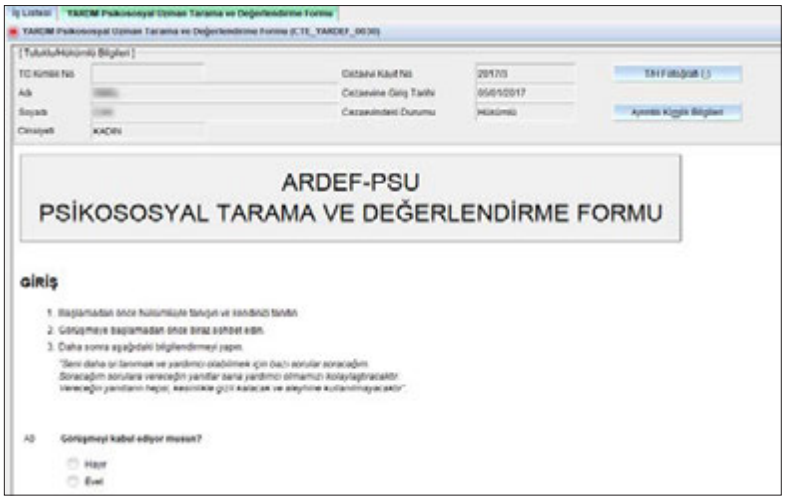
Cezaevi yönetimi, infaz ve diğer mesleki konulardaki araştırma kaynak ve dokümanları takip etmeye gayret eder. Kurum içinde çeşitli araştırma projeleri geliştirip uygulayabilir.

Mesleki toplantı panel ve bilimsel çalışmalara katılmayı talep eder. Kurum yönetimi bu konularda yardımcı olur.

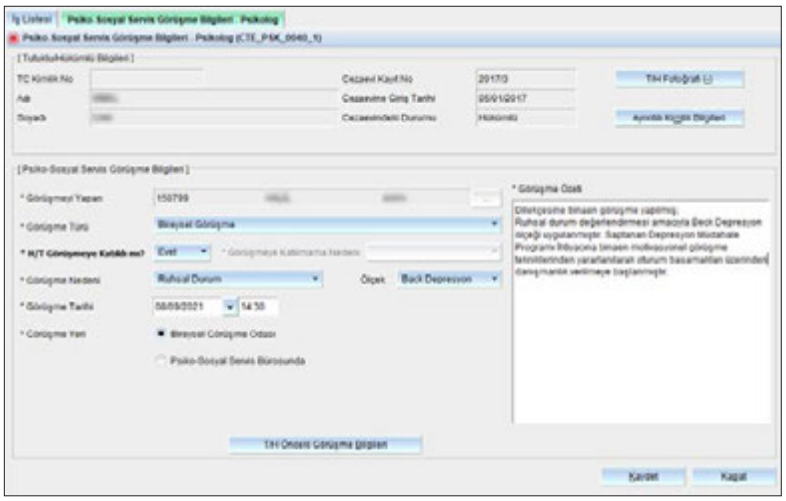
Üniversite hastane diğer kamu kurum ve kuruluşları mesleki ve sivil toplum örgütleri ile ilişki kurarak kurumdaki psikososyal hizmetlerin kalite ve etkinliğini arttırmaya çalışır.

1.3.2.4. Serviste Tutulacak Dosyalar

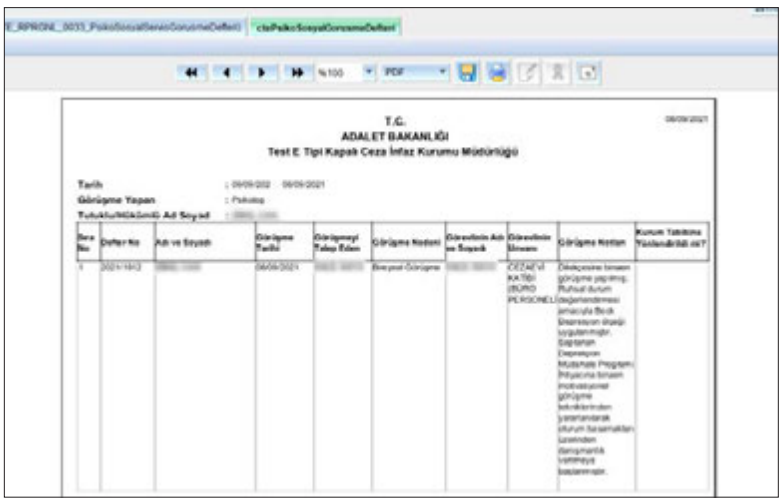
Psikososyal servis tarafından yapılan tüm görüşme ve işlemler UYAP üzerinden kayıt altına alınmaktadır. Psikososyal servis ekranları için örnekler aşağıda yer almaktadır. (Görsel 1.41), (Görsel 1.42), (Görsel 1.43)



Görsel 1.41: Yardm psikososyal uzman tarama ve değerlendirme formu



Görsel 1.42: Psikososyal servis görüşme bilgileri



Görsel 1.43: Psikososyal servis görüşme defteri

1.3.3 Cezaevi Alt Kültürü

Alt kültürü farklı nedenlerle toplumun geniş kesimlerinden ve ana kültürden ayrı, daha özel daha küçük gruplarda geçerli kültür biçimi olarak tanımlanabilir. Hâkim kültürle ilişkisi çerçevesinde tanımlanan alt kültür, hâkim kültürün kısmen dışında ama bütünüyle de ondan bağımsız değildir.



Görsel 1.44: Cezaevi alt kültürü

Alt kültürlerin genel özellikleri arasında zihniyet, değerler, davranışlar, normlar, dil, giyim tarzı, görünüm, saç biçimi, müzik tercihleri, boş zaman uğraşları, konuşma biçimleri gibi unsurlar yer almaktadır. Belli unsurlara ve nedenlere bağlı bir şekilde toplumun genel kültürünün dışında (tamamen dışına çıkarak değil) oluşan kültürel yapılanmalar, alt kültürlerin farklı alanlarda oluşmasına imkân vermektedir.

Alt kültür için üzerinde durulması gereken önemli bir nokta; çoğu zaman ana kültürden radikal bir şekilde kopuşu veya ana kültüre karşı çıkışı içeriyor olmasıdır. Alt kültürün ürettiği tavır, davranış ve bakış açısı ile ana kültürün yaklaşımı uyuşmayabilir. Bu nedenle alt kültürler genelde olumsuz algılanan, horlanan, tasvip edilmeyen özelliklerle ortaya çıkmaktadır.

Ceza infaz kurumları ve mahkûm grupları ele alındığında bulundukları toplumun kültürel özelliklerini barındırmasına rağmen kendilerine özgü bir alt kültürün olduğu da bilinmektedir. "Cezaevilileşme" diye adlandırılan bu durum, bir alt kültür normu olarak cezaevi yaşamına uyum şeklini ifade etmektedir. Cezaevi alt kültürüyle ortaya çıkan toplum dışına itilmişlik "cezaevilileşme" usulüyle tamamlanır. Hükümlü ve tutuklu, cezaevinde geçen süre içinde olumsuz sosyalleşmenin de etkisiyle düşünce ve davranışlarını orada geçerli olan kurallara uygun şekilde değiştirir.

Cezaevi alt kültürünün kendine ait bir dili, geleneği ve davranış kalıpları vardır. Geçerli olan bu alt kültürün önemli kuralları arasında; "Başkalarının işine karışma, kendi işinle ilgilen." "Soğukkanlı ol ve duygusal açıdan kendini kontrol et." "Diğer hükümlülerden çıkar sağlamaya çalışma." "Katı, dayanıklı ve güçlü ol, erkek gibi davran." "Cezaevi idaresine karşı mesafeli ol." gibi kalıplar vardır. (Görsel 1.44)

Bütün hükümlü tutuklularda cezaevi alt kültürüne dahil olma durumu söz konusu değildir. Ya da bu dahiliyet aynı oranda olmayabilir. Mahkûmların düşük ve yüksek düzeyde cezaevilileşme ve alt kültüre dahil olmalarını etkileyen bir takım faktörler vardır.

SIRA SİZDE

Sizce cezaevilileşme gerekli midir, psikolojik açıdan ve idari açıdan tartışınız.

Cezaevilileşme düzeyinin düşük olduğu durumlar şu şekilde sıralanır:

- Hapis cezasının kısa olması nedeniyle cezaevi alt kültürünün etkisinin kısa ve az olması.
- Eski sosyal ilişkilerin etkisiyle sağlam kişilik yapısına sahip olma.
- Hükümlülük sırasında olumlu sosyal ilişkilerin korunması.
- İlkel cezaevi gruplarına dahil olmama.
- Hükümlüler tarafından belirlenmiş kurallar ile alınmış olan kararların itirazsız kabul edilmemesi ve reddi.
- Normal olmayan cinsel davranışlardan uzak durarak, çalışma ve boş zaman uygulamalarına ciddi olarak dahil olma.

Cezaevilileşme düzeyinin yüksek olduğu durumlar şu şekilde sıralanır:

- Hapis cezasının uzunluğu ve onunla bağlantılı olarak cezaevi alt kültürünün uzun süren etkisi
- Sağlam olmayan bir kişilik, kişilik zayıflığı
- İnfaz kurumu dışındaki kişilerle olumlu ilişkiler sürdürmede eksiklik
- İnfaz kurumunda bulunan gruba veya gruplara uyuma hazır olma ve yatkınlık.
- Diğer hükümlü ve grupların kurallarını itirazsız kabul etme.
- Benzer arayışlara sahip diğer hükümlülerle ilişki.
- Normal olmayan cinsel davranışlar ile talih oyunlarına (kumar) hazır olma.
- Çalışanların mahkumlara olumsuz yaklaşımları.

Cezaevi koşulları ve cezaevinde var olan suç alt kültürü kabul, yeniden suç işlemede veya mükerrer suçlulukta son derece önemlidir. Cezaevindeki mahkum alt kültürü, bazı suçluların ıslah edilmelerini veya toplumsal öngörüler ekseninde yeniden sosyalleştirilme olasılıklarını azaltmaktadır. Dahası, cezaevi bünyesinde deneyimlenen bu alt kültür, bireylerin ıslah edilme çabalarını güçleştirmekte veya engellemektedir. Bu durum da, mahkûmların suçluluk eğilimlerini arttırmaktadır. Bu nedenle mahkûmların, tahliye sonrası yeniden suç işleyip işlemeyecekleri, bu alt kültüre olan katılım ve bağlılık düzeyleriyle alakalı olarak kısmen açıklamak mümkündür. Cezaevindeki alt kültür, mahkûmlar arası sosyal ve güç ilişkilerini belirlemede etkili olmaktadır. Diğer bir deyişle, cezaevlerinde de bireyler arası ilişki ve davranış kalıplarını düzenleyen/belirleyen bir kültürün olduğu gerçektir. Bu kültür aynı zamanda, suçluların cezaevi yönetimi ile nasıl bir ilişkiye gireceklerini, anlaşamadıkları veya sorunlu gördükleri bireylerle nasıl bir ilişki geliştireceklerini, günlerini nasıl geçireceklerini, sorunlarının üstesinden nasıl geleceklerini, olumsuz koşulları nasıl tolere edeceklerini önemli ölçüde belirlemektedir. Bu nedenle cezaevlerini, kendine özgü gelenekleri, normları, dili ve rolleri olan bir sosyal birim olarak tanımlamak mümkündür. Cezaevindeki sosyal yaşamı ve suçluluk potansiyelini etkileyen cezaevi veya mahkûm alt kültürü bu sebeple bazı kriminologlar tarafından bir araştırma konusu olarak incelenmiştir.

Clemmer (Kılemmır) klasikleşmiş çalışması olan "Cezaevi Topluluğu" (The Prison Community, 1940 / Dı prizın kammıniti) adlı araştırmasında, cezaevindeki alt kültürü ve sosyal yaşamı ele almaktadır. Clemmer bu çalışmasında özellikle "mahkûmlaşma" sürecini temel bir ilgi konusu olarak irdelemektedir. Clemmer, "mahkumlaşma" (prisonization) kavramını, mahkumların cezaevindeki alt kültüre adapte olma veya söz konusu kültüre asimile olma süreçlerini tanımlamak için kullanmaktadır.

Clemmer (Kılemmır); cezaevine giren suçlunun belirli bir süre içerisinde cezaevinde var olan kültüre adapte olduğunu ve kültürünü, dilini, kodlarını, davranış kurallarını içselleştirdiğini belirtmektedir. Ona göre cezaevine giren bireyin, cezaevindeki alt kültürü yüksek düzeyde içselleştirmesi ise, cezaevinden çıktıktan sonra onun yeniden suç işleme olasılığını arttırıcı bir etkendir. Diğer bir deyişle cezaevinde bulunan mahkûmun, var olan alt kültürü güçlü bir biçimde içselleştirmesi, onun cezaevi sonrası toplumsal yaşama adapte olma olasılığını azaltmakta ve dolayısıyla bu mahkûmlaşma düzeyi, tahliye sonrası yeniden suçlulukta etkili bir gösterge olarak dikkat çekmektedir.

Stanton Wheeler (Sıtentın Vilır), Clemmer'in mahkûmlaşma kavramını farklı bir çalışmada ele alarak mahkûmlaşmanın, infaz süresince değişkenlik gösterdiğini ifade etmiştir. Şöyle ki hükümlü veya tutukluların ilk zamanlarda az düzeyde olan mahkûmlaşma düzeyinin giderek artma eğilimi içerisine girdiği ancak tahliyeye yakın zamanda da yeniden azalma trendine girdiğini belirtmektedir. Yani suçlu ilk cezaevine girdiğinde, onun suçlu alt kültüre uyumu yüksek veya güçlü düzeyde değildir. Ceza süresi arttıkça onun mahkûmlaşma düzeyi artmakta ve tahliyeye yakın zamanda da azalmaktadır.

Bendseson (Bendsisın) ise yaptığı çalışmalarda cezaevlerini "suç okulları" olarak nitelendirir ve cezaevinde kalma süresinin mahkûmlaşma düzeyini doğrudan arttırdığını ifade eder.

Cezaevindeki alt kültüre ilişkin temel bir konu da, cezaevindeki alt kültürün nasıl oluştuğudur. Konuya ilişkin olarak "taşıma modeli" (importation model) kavramsallaştırmasıyla dikkat çeken Schrag (Şirag), cezaevinde bulunan alt kültürün, cezaevinde ortaya çıkmasının aksine cezaevinin dışından cezaevine taşındığı veya getirildiğini ileri sürmektedir. Bu nedenle ona göre; cezaevi alt kültürü, suçluların geldikleri yere veya sokaklara ait değerlerdir. Thomas (Tomas) da yaptığı araştırmada, taşıma modelini destekleyici bulgular saptamıştır.

Cezaevinde yaşayan suçluların, aynı fiziksel mekânı paylaştıkları için gönüllü veya istekssiz olmasına rağmen, bir sosyal grup oluşturdukları bilinmektedir. Gruba ait olma ihtiyacı ya da farklı sebeplerle grubun ritüellerinin kabulü alt kültürün kabulünü de etkileyen faktörlerdendir. Oluşan bu alt kültürün bir takım sembol ve belirleyicileri vardır. Tespih kullanımı, cezaevi jargonuna hakim olmak, dövme yaptırmak bunlardan bazıları olarak sayılabilir.

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda verilen cümlelerin sonundaki boşluğa cümlede yer alan ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. Tanatoloji: Ölüm nedenlerini, ölümün belirtilerini, ölüme etki eden faktörleri otopsi yöntemini kullanarak çalışan alandır. ( )
2. Balistik: Ateşli silah veya kullanılmış çeşitli patlayıcı maddelerin yapısal analizi ile merminin hangi silaha ait olduğuna ilişkin yapılan teknik araştırmaları içerir. ( )
3. Adli grafoloji: Anatominin görev alanına giren işleri konu alan daldır. ( )
4. Adli palinoloji: Otopsi sonrasında elde edilen vücut parçaları veya sıvılarını mikroskobik inceleyen bilim dalıdır. ( )
5. Uyuşturucu kullanımı veya zehirlenme hâllerinde yol gösterici olan alan adli kimya alanıdır. ( )
6. Bireylerin kendilerine özgü davranış, düşünce ve duygu biçimleri ile ilgilenen alan klinik psikoloji alanıdır. ( )
7. Endüstri ve örgüt psikolojisi: Liderlik, moda ve reklâm gibi bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim konularıyla ilgilenir. ( )
8. Gelişim psikolojisi: Okul öncesi ve ergenlik dönemlerini de inceleyen alandır. ( )
9. Klinik psikoloji alanının ilgilendiği ana konular gelişimsel sorunlar, fobi, şiddetli kaygı, depresyon, şizofreni, paranoya gibi sorunlardır. ( )
10. Sosyal psikoloji alanı suç ve suçlu psikolojisi, tanıklığın değerlendirilmesi, evlat edinme, çocuk suçlular, uyuşturucu kullanımı, gruplar arası çatışma gibi konularla ilgilenir. ( )
11. Örgütsel yapılanmada illegal teşkilatlanma ve gizlilik esastır. ( )
12. Terörün en önemli unsuru şiddet unsurudur. ( )
13. Terörün genel bir dili vardır ve herkesçe bilinir. ( )
14. Terör örgütü üyesi kendi kimliğinin yanı sıra örgüt kimliğini de benimser. ( )
15. Saldırganlık, şiddeti de kapsayan daha genel bir kavramdır. ( )
16. Donalp Winnicot'a göre birey, kendisine bakım veren kişiye yönelik zarar verici davrandığını fark ettiğinde suçluluk duyar. ( )
17. Engellenme-Saldırganlık Kuramına göre bireyin saldırganlığı doğuştan gelmektedir. ( )
18. Şiddet, insana özgü ve doğal bir duygudur. ( )
19. Sosyo-ekonomik yönden düşük kişiler suç işler. ( )
20. Çalışan bireyler de suç işler. ( )
21. Suça neden olan birçok etmen vardır. ( )
22. Hırsızlık suçu adi suçlar kapsamındadır. ( )

B) Aşağıda sıralanan cümlelerde yer alan boşluklara doğru kelimeleri yazınız.

1. Başkalarının kendisini sömürdüğünden, aldattığından ya da kendisine zarar verdiğinden; sık sık eş, sevgili sadakatsizliğinden kuşkulanan kişilik bozukluğuna ..... denir.
2. Temel özelliği, sosyal ilişkilere, yakınlık kurmaya isteksiz olma ve duygulanım kısıtlılığı; asosyal olma, başkalarının övgü ya da eleştirilerine karşı ilgisiz kalma olan kişilik bozukluğuna ..... denir.
3. Yineleyen kavga, saldırganlık davranışları ile kendini gösteren sinirlilik ve öfke kontrol güçlüğü ..... kişilik bozukluğunun en belirgin özellikleridir.
4. ..... kişilik bozukluğunda kişiler arası ilişkilerde, benlik algısında tutarsızlık, belirgin dürtüsellik ile kendisini gösterir.
5. ..... kişilik bozukluğunda sürekli olarak fiziksel görünümlerini ilgiyi üzerlerine çekmek için kullanma ve başkalarını etkilemeye yönelik ayrıntıdan yoksun konuşma biçimleri vardır.
6. Obsesfi-Kompulsif kişilik bozukluğunun en belirgin özellikleri ..... ve .....'dır.
7. Bağımlı kişilik bozukluğunda ..... gereksinimleri vardır.
8. Antisosyal kişilik bozukluğunda ..... ön planda ve belirleyicidir.

C) Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Aşağıda Psikolojinin alt dalları ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Kişinin sorunlarını anlama, tanılama ve tedavisinin yürütülmenin yanı sıra kişinin hayata ve sosyal çevreye uyumunun arttırılması "Klinik Psikolojisinin" konusudur.

B) Duyu organlarının yaşla beraber nasıl geliştiği, bazı karmaşık davranışların hangi yaşlarda ve hangi basamaklardan geçerek öğrenildiği "Gelişim Psikolojisinin" konusudur.

C) Tutumlar, ön yargılar, itaat etme, sosyal normlar, kamuoyu, propaganda, liderlik, moda ve reklam gibi bireyler ve gruplar arasındaki etkileşim "Sosyal Psikolojinin" konusudur.

D) Personel seçimi, personel eğitimi, iş analizi, işveren değerlendirmesi, iş doyumu, işçi motivasyonu ve iş verimini artırma "Endüstri ve Örgüt Psikolojisinin" konusudur.

E) Hastalıkları önleme, sağlığı koruma, tedavi öncesi ve sonrası psikolojik durum "Kişilik Psikolojisinin" konusudur.

2.

I. Tanotoloji

II. Balistik

III. Ses Görüntü Analizi

IV. Kriminalastik

V. Yeniden Yüzlendirme

Yukarıda numaralandırılmış alanlardan hangi ya da hangileri "Adalet Psikolojinin" çalışma alanları arasında yer alır?

A) I. II. V.

B) II. III. IV.

C) Yalnız V.

D) II. ve IV.

E) I. II. III. IV. V.

3. Aşağıdakilerden hangisi Antisosyal Kişilik Bozukluğunun tanısal belirtileri arasında yer almaz?

A) Suça yönelik tekrarlayıcı eylemlerde bulunmak

B) Dürtüsellik, içgüdüsel hareket etmek

C) Empati duygusundan yoksunluk

D) Öz güven eksikliği hissetmek

E) Sürekli olarak haksızlığa uğradığına inanmak

4. Belirli tip ölümlerde, vücut üzerinde yapılan araştırmalarla kişinin ölüm nedeninin veya etkenlerinin ortaya konulmasını sağlar. Ayrıca zehirlenmeye bağlı ölümlerde yol göstericidir." Bu bilgiler Adalet Alanı alt dallarından hangisinin çalışma konuları arasında yer alır?

A) Adli Biyoloji

B) Adli Kimya

C) Adli Patoloji

D) Adli Travmatoloji

E) Adli Palinoloji

5.

I. Freud'un Yapılsalcı Kişilik Kuramına göre; kişilik id, ego ve süper egodan oluşur. Bu üç sistem sürekli olarak birbiriyle etkileşerek bireyin davranışlarını yönlendirir.

II. Kişilik kavramı, bireyi diğerlerinden ayırt eden, tutarlı olarak sergilenen, bireye özgü özellikler bütünüdür.

III. Erik Erikson'un oluşturduğu Psikososyal Gelişim Kuramı'na göre kişiliğin oluşumunda biyolojik etmenlere kıyasla toplumsal etmenlerin belirleyici rolü daha baskındır.

IV. Kişilik gelişim sürecindeki herhangi bir eksiklik, yanlış gelişim ve sürecin kesintiye uğraması kişilik bozukluklarının gelişimine neden olmaktadır.

Yukarıda Kişilik Gelişimi ve Kişilik Bozuklukları ile ilgili verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

A) II. III.

B) I. III. IV.

C) I. II. III.

D) I. IV.

E) I. II. III. IV.

6. 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu'nda yer alan suç çeşitleri arasında aşağıdakilerden hangisi doğru tanımlanmıştır?

A) Hayata karşı suçlar - Kasten yaralama

B) Hürriyete karşı suçlar - Cinsel saldırı

C) Adliyeye karşı suçlar - İftira

D) Şerefe karşı suçlar - Nefret ve ayrımcılık

E) Kamu güvenine karşı suçlar - Cebir

7. Aşağıda yer alan gelir düzeyi ve suç ilişkisinin tanımlayan teorilerden hangisi doğru olarak verilmiştir?

A) Fırsat teorisi: Gelir düzeyi arttıkça suça yönelmede artış olur.

B) Motivasyon teorisi: Gelir düzeyi attıkça suça yönelmede artış olur.

C) Fırsat teorisi: Gelir düzeyi düştükçe suça yönelmede artış olur.

D) Motivasyon teorisi: Gelir düzeyi düştükçe suça yönelmede azalış olur.

E) Fırsat teorisi: Gelir düzeyi arttıkça suça yönelmede azalış olur.

8. Daha önce kendine zarar verme davranışı olmayan bir çocuk mahkûmun ceza infaz kurumu içerisinde birden fazla suretle kendini kestiği ve kurallara uyma ile ilgili direnç geliştirdiği gözlemlenmiştir. Yapılan psikososyal servis görüşmelerinde mahkûmun kendine zarar verme davranışlarının koğuş içerisinde diğer çocuk mahkûmlarca da sürekli yaşandığı ve diğerleri tarafından kabul görme isteğinden kaynaklandığı tespit edilmiştir.

Yukarıda geçen olayda söz konusu çocuk mahkûmun kendine zarar verme ve uyuma karşı direnç davranışları Clemmer'in mahkumlaşma süreçlerinden hangisi ile açıklanabilir?

A) Dış dünya ile ilişkileri

B) Kendinden kaynaklanan faktörler

C) Uzun ya da kısa tutuklu ve hükümlü süresi

D) Aile ile ilişkileri

E) Cezaevi dogmalarını kabul etme/reddetme

9. Aşağıdakilerden hangisi psikolojinin temel kavram, yöntem ve içeriklerini biliyor olmanın avantajları arasında sayılamaz?

A) Kişilerin hem kendi davranışlarını, hem de diğer insanların davranışlarını altta yatan sebeplerle birlikte analiz etmelerini kolaylaştırır.

B) Kişilerle sağlıklı iletişim kurma sürecini kolaylaştırır.

C) Ön yargı ve kalıplaşmış geleneklerle değil, bilimsel gerçek temellerle bakabilmeyi kolaylaştırır.

D) Kalıplaşmış yanıtlarla çözümler bulmayı kolaylaştırır.

E) Kişinin kendi davranışlarını etkileyen iç ve dış etkenlerin farkına varmasını kolaylaştırır.

10. Yaralama suçundan Hükümlü A. Ş. yaklaşık 4 aydır X ceza İnfaz kurumunda bulunmaktadır. Genel olarak sessiz ve kurallara uyma eğiliminde olan A. Ş.'nin Koğuş aramalarında kaygılı ve huzursuz hâlleri dikkat çekmektedir. Adı geçen hükümlünün oda aramasında eski tarihli olmasına rağmen pek çok gazete ve çöp sayılabilecek atıkları biriktirdiği görülmüştür. Hükümlüye bu davranışının nedeni sorulduğunda "günün birinde işe yarayabilir", "ben dışarıdayken de hiç bir şeyi atmaz biriktirirdim" şeklinde açıklamaları olmuştur. A. Ş. uyarılmış ve durum tutanak altına alınmıştır. Ancak yineleyen bu istifleme davranışları üzerine hükümlü, Psikososyal servis ve sağlık birimine yönlendirilerek durumun onlar tarafından da değerlendirilmesi uygun görülmüştür.

Bu vaka örneği dikkate alındığında kurum çalışanları, hükümlüde hangi kişilik bozukluğu olabileceğinden şüphe ederek onu psikososyal ve sağlık servisine yönlendirmiştir?

A) Obsesif-Kompulsif Kişilik Bozukluğu

B) Paranoid Kişilik Bozukluğu

C) Şizoid Kişilik Bozukluğu

D) Şizotipal Kişilik Bozukluğu

E) Çekingen Kişilik Bozukluğu

11. Aşağıda "sapma" davranışı ile ilgili ifadelerden hangisi yanlıştır?

A) Sapma davranışı yasalarla sınırları belirlenmiştir.

B) Sapma davranışı olumsuz bir davranıştır.

C) Toplumdaki ahlak, töre vb. kurallara uyum göstermektir.

D) Belirgin bir ayrışmayı ifade eder.

E) Sapma kavramı, suç kavramını da içine alır.

12. "Ekonomik yapının değişimi ile birlikte birçok alan bu değişimden etkilenmektedir."

Aşağıdakilerden hangisi ekonomik yapının olumsuz değişiminden korunmaktadır?

A) Göç

B) Aile yapısı

C) Sanayileşme

D) Eğitim düzeyi

E) Medya

13. Aşağıdakilerden hangisi Ceza İnfaz Kurumlarında görev yapan Psikolog ya da Sosyal Hizmet Uzmanının görev tanımı arasında yer almaz?

A) Suçun mağduru ile hükümlünün irtibatını sağlayarak uzlaşmalarını sağlar.

B) Gerekli gördüğünde hükümlü-tutuklunun ailesi ve yakın çevresi ile görüşme yaparak bilgi toplar.

C) Tahliye süreci yaklaşan hükümlü ile hazırlık çalışmaları yapar ve sosyal yaşama adapte olma sürecinde görüşmelerini arttırır.

D) Kişinin can güvenliğini ve kurumun genel asayişini tehlikeye düşürebilecek konularda gerekli tedbirlerin alınmasını sağlar.

E) Hükümlü-tutuklular ile personelin moral ve motivasyonunu arttırmak amacıyla sosyal ve kültürel faaliyetlerin organizasyonunda çalışır.

14. Hırsızlık suçundan hüküm almış S.Ö.'in koğuş aramasında ucu sivrileştirilmiş ve çakmak gövdesine monte edilmiş bir kesici delici alet bulunmuştur. Bu aletin hükümlüye ait olduğu tespit edilmiş ve kendisi de durumu kabul etmiştir. Hükümlü S.Ö. ifadesi sırasında şunları söylemiştir; Yıllardır cezaevine girip çıkıyorum koğuşta neler döndüğünü ve insanın kendisini koruması gerektiğini artık çok iyi biliyorum. Aynı koğuşta kalsak da koğuştakilere tam anlamıyla güvenemem. Kendimi korumak için yapmıştım."

Yukarıda verilen örnek senaryodaki hükümlünün savunması hangi "acı ve yoksunluk" durumu çerçevesinde değerlendirilebilir?

A) Özgürlüğün Yoksunluğu

B) Eşya ve hizmetlerin yoksunluğu

C) Heteroseksüel ilişkilerin yoksunluğu

D) Kişisel özerkliğin yoksunluğu

E) Kişisel güvenlik yoksunluğu

15. Aşağıdakilerden hangisi Sykes'ın cezaevindeki mahkumların karşı karşıya kaldıkları "temel acı veya yoksunluk" biçimlerinden birisi değildir?

A) Kişisel güvenlik yoksunluğu

B) Bağımlılık maddesinin yoksunluğu

C) Heteroseksüel ilişkilerin yoksunluğu

D) Özgürlüğün yoksunluğu

E) Kişisel özerkliğin yoksunluğu

16. "Sert Adam" imajını güçlendirmek için hem duygusal hem de davranışsal olarak bir şeyleri örtülemek, reddetmek ya da katı bir tutumla "tutukevi maskesi" geliştirme çabasında olan mahkum davranışları aşağıdakilerden hangisi ile açıklanabilir?

A) Toplumsal geri çekilme ve yalıtılmışlık

B) Azalmış benlik değeri duygusu ve kişisel değer

C) Aşırı duygusal denetim, yabancılaşma ve psikolojik uzaklık

D) Aşırı uyanıklık, kişiler arası güvensizlik ve kuşku

E) Kurumsal yapıya ve olasılıklara bağımlılık

17. "Tutuklu K.E. çini atölyesine çıkmakta, aynı zamanda lise öğrenimine devam etmektedir. Tutuklu K.E.'nin dosyası onanmış ve 10 yıl cezası kesinleşmiştir. Zaman içerisinde hükümlü K.E. atölyeye ara sıra çıkmış bu arada lise eğitimini de yarıda bırakmıştır. Koğuş içerisinde de arkadaşları ile iletişimi azalmış, daha içe kapanık hâle gelmiştir."

Yukarıda geçen olayda hükümlünün yaşadığı durum "acı ve yoksunluk" biçimlerinden hangisi ile açıklanmaktadır?

A) Özgürlüğün yoksunluğu

B) Otonominin yoksunluğu

C) Kişisel güvenlik yoksunluğu

D) Heteroseksüel ilişkilerin yoksunluğu

E) Eşya ve hizmetlerin yoksunluğu

18. Aşağıda "alt kültür" ile ilgili verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Farklı nedenlerle toplumun geniş kesimlerinden ve ana kültürden ayrı, daha özel daha küçük gruplarda geçerli kültür biçimi olarak tanımlanabilir.

B) Alt kültürün ürettiği tavır, davranış ve bakış açısı ile ana kültürün yaklaşımı çoğu zaman aynıdır.

C) Alt kültürlerin genel özellikleri arasında zihniyet, davranışlar, normlar, giyim tarzı, saç biçimi, müzik tercihleri gibi unsurlar yer almaktadır.

D) Alt kültür, çoğu zaman ana kültürden radikal bir şekilde kopuşu veya ana kültüre karşı çıkışı ifade eder.

E) Alt kültürünün kendine ait bir dili, geleneği ve davranış kalıpları vardır.

19. "Mahkumların yaşamları, her günün 24 saati düzenlenmekte ve kontrol edilmektedir. Yatış ve kalkış saatleri, spor saatleri, havalandırma saatleri, para harcamaları gibi pek çok konuda düzenlenen kurallar çerçevesinde hareket etmeleri gerekmektedir."

Bu durum aşağıdakilerden hangi "acı ve yoksunluk" biçimini tanımlamaktadır?

A) Kişisel Özerkliğin yoksunluğu

B) Heteroseksüel İlişkilerin yoksunluğu

C) Kişisel Güvenlik Yoksunluğu

D) Eşya ve Hizmetlerin yoksunluğu

E) Özgürlüğün Yoksunluğu

20. I. Hükümlü veya Tutukluya Yönelik Hizmetler

II. Personele Yönelik Hizmetler

III. İdari Görev Yetki ve Sorumluluklar

IV. Diğer Mesleki Çalışmalar

Numaralandırılmış görev ve sorumluluklardan hangi ya da hangileri Psikososyal Servisin görevleri arasında yer alır?

A) Yalnız I

B) Yalnız II

C) I. ve II.

D) I. II. ve IV.

E) I. II. III. ve IV

21. "Cezaevinin olumsuz koşullarının suçlulukta caydırıcı olmadığı gibi cezaevinin bireyleri toplumdan koparan, yabancılaştıran işlevi olduğunu; dahası, suçluların cezaevinde yaşadıkları ve karşı karşıya geldikleri olumsuz koşulların, onları topluma karşı daha saldırgan ve acımasız kılabileceği" görüşü aşağıdaki araştırmacılardan hangisine aittir?

A) Berkowitz

B) Clemmer

C) Giddens

D) Sykes

E) Zimbardo

22. Aşağıdakilerden hangisi Clemmer'in mahkûmlaşma düzeyini belirleyen faktörler arasında yer almaz?

A) Uzun ya da kısa tutukluluk- hükümlülük süresi

B) Dış dünya ile ilişki, cezaevi dışındaki kişilerle olumlu ilişkilerin devam etmesi ya da ilişkinin bozuk veya kopuk olması

C) Tutuklu ve hükümlünün cezaevinin kurallarını kabul etmesi ya da etmemesi

D) Cezaevinde kaldığı yerin özelliği (hücre, koğuş)

E) Tutuklu ve hükümlünün eğitim düzeyi

23. "Bazı tutuklular, bir toplumsal görünmezlik perdesi arkasına gizlenerek olabildiğince göze batmamaya çalışırlar ve başkalarından özenle kopuk hâle gelerek kendilerini koruma eğilimi sergilerler."

Bu yaklaşım cezaevi sürecinde mahkumların yaşamış olduğu hangi durumla açıklanabilir?

A) Toplumsal Geri Çekilme ve Yalıtılmışlık

B) Azalmış Benlik Değeri Duygusu ve Kişisel Değer

C) Aşırı Duygusal Denetim, Yabancılaşma ve Psikolojik Uzaklık

D) Kişisel Özerklikten/Otonomiden Yoksunluk

E) Kişisel Güvenlik Yoksunluğu

Cevaplar kitabın en son kısmında yer almaktadır.



2. ÖĞRENME BİRİMİ

ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLU PSİKOLOJİSİ

KONULAR

2.1. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME

2.2. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN GÜNLÜK YAŞAMINDAKİ PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME

2.3. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN YARGILAMA SÜRECİNDEKİ DURUMU VE YAŞAYABİLECEĞİ SORUNLAR

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Gelişim Alanları
- Gelişim Psikolojisindeki Gelişim Dönemleri
- Çocuk ve Gençlerin İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Sorunlar
- Çocuk ve Genç Tutuklu veya Hükümlünün Yeniden Topluma Kazandırılması
- Çocuk ve Genç Tutuklu veya Hükümlünün Gelişim Sürecini Olumlu Etkileyen Faktörler
- Çocuk ve Genç Tutuklu veya Hükümlünün Gelişim Sürecini Olumsuz Etkileyen Faktörler
- Çocuklarda Ceza Sorumluluğu
- Çocuklar Hakkında Yapılan Soruşturma İşlemleri
- Çocuklar Hakkında Yapılan Kovuşturma İşlemler
- İnfaz Kurumlarında Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Gençlere Yönelik Hizmetler

TEMEL KAVRAMLAR

- Büyüme
- Olgunlaşma
- Kritik Dönem
- Psikomotor Gelişim
- Erken-Orta-Geç Ergenlik
- Çocuk Hakimi
- Kamu Vesayeti
- Çocuk Büro
- Çocuk Eğitimevi
- İstismar
- Olumsuz akran Etkisi
- Travma
- Ceza Ehliyeti

2.1. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Sizce okul öncesi dönem ve okul çağındaki çocukların davranışları neden farklılık gösterir? Arkadaşlarınızla tartışınız.**
2. **Gelişim ve gelişim dönemleri hakkında bilgi sahibi olmanın kişilere nasıl bir faydası olabileceğini arkadaşlarınızla tartışınız.**

Doğum öncesi dönemden başlayıp ölünceye kadar devam eden gelişim, süreklilik gösteren bir süreçtir. Bireylerin riskli davranışa karışma olasılığının diğer gelişim dönemlerine oranla daha fazla olduğu dönem ergenlik dönemidir. Çocuk suçluluğu, sıklıkla gelişimsel olarak **fırtınalı evre** olarak adlandırılan ergenlik dönemine rastlar. Bu nedenle, çocukluk ve ergenlik döneminde sergilenen suç davranışlarını tanımak ve önlemek için çocuğu suça sürükleyen faktörlerin ve riskli grupların belirlenmesi gerekir. Gelişimsel olarak daha erken dönemlerde bireyin yaşamına yön verilmesi, kişiliğinin geliştirilmesi oldukça önemlidir.

2.1.1. Gelişim Psikolojisindeki Gelişim Dönemleri



Görsel 2.1: Gelişim

Gelişim, "gelişme işi, serpilip büyüme, ilerleme" olarak tanımlanmaktadır (TDK).

Senemoğlu'na göre gelişim, organizmanın döllenmeden başlayarak bedensel, zihinsel, dilsel, duygusal ve sosyal yönden belli koşulları olan ve en son aşamasına ulaşıncaya kadar sürekli ilerleme kaydeden değişmesidir. (Görsel 2.1)

Gelişim çok boyutlu ve disiplinler arası bir alandır. Gelişimin her boyutu belirli bir alanı vurgulamaktadır fakat bu boyutlar arasında karşılıklı bir ilişki de bulunmaktadır. Bu yüzden, gelişimin her aşaması kendinden bir sonraki aşamayı doğrudan etkilemektedir. Gelişim, bir bütün olarak düşünülmelidir. Gelişim dönemlerini birbirinden kesin sınırlarla ayırmak mümkün olmamaktadır. Gelişim belli aşamalara bölünebilen ve her biri önceki aşamaların kazandırdığı becerilere dayalı olarak meydana gelen bir süreç içinde gerçekleşmektedir. Bir önceki aşamaların özellikleri belirli bir süre daha sonraki aşamalarda da devam etmektedir.

İnsanın nasıl büyüyüp geliştiğini ve gelişimin nasıl oluştuğunu açıklayabilmek için gelişimle ilgili temel kavramlar bilinmelidir.

Bu kavramlar aşağıda şu şekilde sıralanmıştır: (Şekil 2.1)



Şekil 2.1: Gelişimle ilgili temel kavramlar

2.1.1.1. Büyüme

Büyüme; bireyin fiziki yapısında zamana bağlı olarak meydana gelen ***nicelik boyutundaki*** değişikliklerdir. Büyümede niteliksel olmayan sadece niceliksel değişiklikler vardır. Büyümenin göstergeleri beden ölçülerindeki ve ağırlığındaki artıştır. Bununla birlikte büyüme, iç organlardaki yapı ve büyüklük değişimlerini de içermektedir. Büyüme belli dönemlerde hızlanabilir, belli dönemlerde ise yavaşlayabilir. **Bebeklik, çocukluk ve ergenlik dönemlerinde büyüme daha hızlıdır.** Bu yönüyle birey açısından boyun uzaması, kilonun artması, vücudun irileşmesi büyüme kavramı içinde yer almaktadır. (Görsel 2.2)

Gelişim ve büyüme kavramları birbirleri ile karıştırılmamalıdır. Büyüme belli bir yaştan sonra yavaşlar ve durur. Gelişim ise bir bireyde ömür boyu devam eder. Büyüme olayı tamamen fiziksel olaylarla ilgiliyken, gelişim hem ruhsal hem de fiziksel olan olaylar bütünüdür.



Görsel 2.2: Büyüme

2.1.1.2. Gelişim

Gelişim, bireyin vücut yapısının, duygusal ve zihinsel özellikler bakımından düzenli bir biçimde değişmesi ve istenen görevleri yapabilecek bir duruma gelmesine denir.

Gelişim, yeni davranışların edinilmesi ve önceden edinilen davranışların, bu davranışlarla bütünleştirilmesiyle devam eder.

Gelişim, bireyin hayatı boyunca geçirdiği bütün değişiklikleri kapsar. Davranış bilimlerinde gelişme, bireyin algılama, hissetme ve hareket kapasitelerinin koordinasyonundaki ilerlemedir. Bu ilerlemede biyolojik açıdan büyüme ve olgunlaşma önemli kavramlardır. Öğrenme ve hazır olmada gelişim kavramlarının sınırları içinde yer alır.

Gelişim olgunlaşmayı da içerir. Doğumdan ölüme kadar kişinin geçirmiş olduğu değişiklikleri anlatır. Başka bir ifadeyle her olgunlaşma gelişimdir; ama her gelişim olgunlaşma değildir. Gelişim için bireyin çabasına gerek duyulur.

2.1.1.3. Olgunlaşma

Taşgın'a göre vücut organlarının ve sistemlerinin kendilerinden beklenen işlevleri yerine getirebilecek düzeye gelmesi için geçirdiği biyolojik değişime **olgunlaşma** denir.

Olgunlaşma, öğrenme için temel koşuldur. Bir organizma belli bir davranışı başaracak derecede yeterli olgunluk basamağına ulaşmadıkça, o davranışı öğrenemez.

Olgunlaşmanın gerçekleşmesi için öğrenmeye ihtiyaç yoktur. Çocuğun parmak kasları, gerekli olgunluk düzeyine ulaşmadıkça ona kalem tutmasını, dışarıdan yapılacak etkilerle öğretemeyiz. Organizmanın, kendinden beklenen bazı fonksiyonları yerine getirebilmesi için onun belirli bir olgunluğa ulaşması gerekir. Henüz kalem tutmasını yeni öğrenen bir çocuktan düzgün yazı yazması beklenemez. Çocuğun kas ve kemik yapısı yeterli olgunluğa gelmeden ne kadar yürüme alıştırması yaptırılsa da çocuk yürümeyi öğrenemez.

ÖRNEK

Çocuğun kas ve kemiklerinin yeterli olgunluğa erişip tırmanmasını öğrendiğinde ağaca çıkabilmesi.

2.1.1.4. Öğrenme

ÖRNEK

Araba kullanmayı öğrenme, su israfının etkilerini bilme, ingilizce konuşmayı öğrenme, öğrenilmiş davranışlardır.

Öğrenme, bireyin yaşantılar sonucu davranışlarda meydana gelen oldukça uzun süreli değişmelerdir.

Yeterli büyüme olmadan olgunlaşma olmaz, yeterli olgunlaşma olmadan da öğrenme gerçekleşemez. Öğrenme; bilgi, beceri, strateji, tutum, inanç ve davranışların kazanımı ve değiştirilmesini kapsar. Büyüme ve olgunlaşma sonucu yapılan davranışlar öğrenilmiş davranışlar değildir. Öğrenilmiş davranışlar yaşantı sonucu oluşur, kalıcıdır, önceki davranışlardan farklı ve sürekli olur. Öğrenme çevreyle olur, öğrenme için çevre şarttır.

Öğrenmenin temel koşulu olgunlaşmadır. Olgunlaşma bir yeterlilik durumudur. Öğrenmede ön bilgilere bağlı olarak davranış sergilenmektedir.

2.1.1.5. Hazırbulunuşluk

ÖRNEK

Sekiz yaşındaki bir çocuğun bisiklet kullanabilmesi için kas ve kemik sisteminin belli bir düzeye gelmesi ve bisiklet kullanmaya istekli olması

Hazırbulunuşluk, bir öğrenme etkinliğine başlarken bireyin taşıdığı tüm özelliklerdir. Bir bireyin öğrenmeye hazır olduğunu gösterecek en önemli belirtiler olgunlaşma, ön bilgi ve motivasyon olsa da bireyin yaşı, sağlık durumu, zekâsı, tutumları, ilgileri gibi pek çok faktör de hazırbulunuşluğun göstergeleridir.

Hazırbulunuşluk öğrenme için tüm faktörlerin sağlanması anlamına gelir. Bu nedenle bir öğrenme olduktan sonra yeni öğrenme durumu içine hazırbulunuşluk aranmaktadır.

Taşgın'a göre hazırbulunuşluk için olgunlaşma ön koşuldur ancak yeterli değildir. Öğrenme için hazırbulunuşlukla birlikte deneyim ve modele ihtiyaç vardır.

2.1.1.6. Eğitim

Eğitim, çocukların ve gençlerin toplum yaşayışında yerlerini almaları için gerekli bilgi, beceri ve anlayışları elde etmelerine, kişiliklerini geliştirmelerine okul içinde veya dışında, doğrudan veya dolaylı yardım etme, terbiye olarak tanımlanmıştır. (Görsel 2.3)

Eğitim sadece meslek kazanma, edinme sürecine bir destek sağlamaz. Eğitimin mutlu ve kaliteli bir yaşam, medeni insan olma, toplumu ileriye taşıma, hayallerine ulaşma, toplumsal kalkınma gibi birçok fonksiyonu bulunmaktadır.



Görsel 2.3: Eğitim

2.1.1.7. Dönem

Dönem kavramı, belirli yaşlarda ayırıcı özellikleri olan aşamaları anlatmak amacıyla kullanılır. Belirli zaman dilimleri içinde belirli özelliklerin öne çıktığı bu gelişim aşamalarına **dönem** adı verilmektedir.

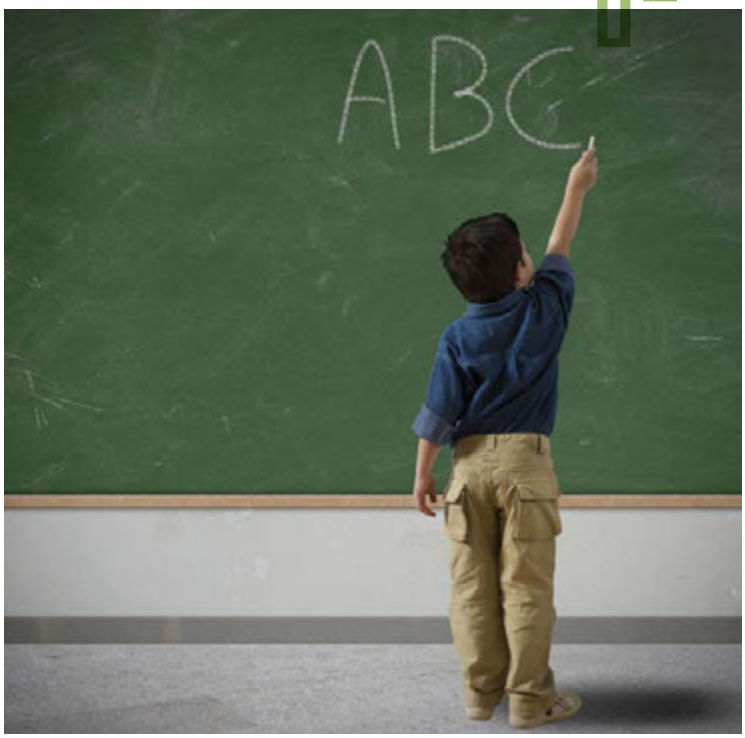
Çocukluk, ergenlik, erişkinlik ve yaşlılık olarak bilinen bu dönemler birbirinden kesin sınırlarla ayrılmamıştır. Olumlu, sağlıklı bir kişilik edinebilmek için bir evrenin başarılı olarak devam ettirilmesi gerekir. Bu durum o dönemden sonraki evre için de olumlu temel oluşturur.

2.1.1.8. Kritik Dönem

Bir gelişim özelliği kazanmak için kısa ve hassas olan zaman aralığıdır. Bu zaman aralığı kaçırıldığında o özelliği bir daha kazanmak ya imkânsız ya da çok zor olur.

Birey belli bir yaş evresinde, bir önceki evreye oranla belli davranışları kazanmaya hazır konumda bulunur. Bu nedenle birey, öğrenme yaşantılarını kritik dönemde diğer dönemlere göre daha hızlı kazanabilir.

Kritik dönemin sağlıklı atlatılması, evde ebeveynlerin, okulda öğretmenin uygun tutum ve davranışlarına, sosyal çevresinde de olumlu rol model olabilecek bireylerin varlığına ve bunların doğru hazırlanmasına bağlıdır.



Görsel 2.4: Gelişimde kritik dönemler

2.1.2. Gelişim İlkeleri

Her canlı kendi türünün gelişim ilkelerine göre büyür, olgunlaşır ve öğrenir. İnsanın da kendine özgü gelişim ilkeleri vardır ve bu ilkeler evrenseldir. Bu ilkeleri göz önüne almadan çeşitli dönemlere ait gelişim özelliklerini tanımak zordur. Gelişimi anlayabilmek ve yorumlayabilmek için bu ilkelerin dikkate alınması gerekir. Bu ilkeler aşağıdaki şekilde özetlenebilir.

2.1.2.1. Gelişimin Biyolojik ve Çevresel Yönü

Bireye anne ve babasından gelen genler yoluyla geçen özellikler kalıtımı ifade etmektedir. Kalıtıma; cinsiyet, göz rengi, boy uzunluğu, bazı hastalıklar örnek verebiliriz. Kalıtım dışında bireyi etkileyen faktörlerin temelinde çevre faktörü bulunmaktadır. Çevre, kalıtım sınırları içindeki süreçleri etkiler. Bireyin gelişimde bu iki etmen önemli ölçüde etkilidir. Bireyin doğuştan getirdiği özellikler ile çevrenin etkileşimi sonucunda gelişim ortaya çıkmaktadır.

2.1.2.2. Gelişimde Bireysel Farklılıklar

Bireysel farklılıklar kişiden kişiye değişen ve doğrudan gözlemlenemeyen zekâ, kişilik gibi özellikleri kapsamaktadır. Sosyal yaşam, yetiştirilme tarzı, hayata bakış, psikolojik ve bilişsel süreçler gibi faktörler doğrudan, bireyler arasındaki farklılıkların oluşmasında rol oynamaktadır.

ÖRNEK

Bazı çocuklar 5 aylıkken diş çıkarırken bazıları 10 aylıkken çıkartabilir ya da aynı sınıfta eğitim alan ve aynı yaştaki iki çocuğun davranışları, kişiliği, akademik başarısı farklı olabileceği gibi boy ve kilo gibi fiziksel özellikleri de farklı olabilir.

ÖRNEK

Beyin gelişimi 0-2 yaş arası konuşma açısından kritik dönemdir. 0-2 yaş aralığında bebek çevresinden hiç insan sesi veya uyarıcı bir ses alamazsa daha sonra konuşmayı öğrense bile pek çok sesi çıkaramamakta ya da çıkarmakta çok zorlanmaktadır. Bebeklik dönemi konuşma açısından kritik bir dönemdir.

2.1.2.3. Gelişimde Kritik Dönemler

Gelişimde belli davranışların kazanılması gereken dönemler vardır. İlgili davranış, ilgili dönemde kazanılmadığı zaman daha sonraki dönemlerde telafi edilemez ya da çok zor telafi edilir. Sağlıklı bir kişilik kazanmak için her dönemin başarılı olarak atlatılması, kendinden sonraki evre için olumlu kazanım sağlar. Eğer bir evredeki kriz tam olarak çözümlenemezse birey, o döneme takılıp kalabilir. Yaşamının daha sonraki dönemlerinde de bu kriz çözümleninceye kadar sorun yaratır. Örneğin okuma ve yazma öğrenmek için altı ve yedi yaş kritik dönemdir. Okuma yazma bu dönemde öğrenilmeye çalışılırsa çocuk birkaç ay içerisinde okuma ve yazmayı daha rahat öğrenebilir. Elbette bu yaş aralığından da sonra da okuma yazma öğrenilebilir fakat bu süre kritik dönem görüldüğü daha uzun süreye uzayabilir.

2.1.2.4. Gelişimin Sırası ve Sürekliliği

Gelişimin; baştan ayağa, içten dışa ve genelden özele üç özelliği bulunmaktadır:

- **Gelişim baştan ayağa doğru olur:** Doğum öncesinde bebekte önce baş, daha sonra başa yakın bölgelerden ayaklara doğru bir gelişme görülür. Doğumdan sonrada ilk önce baş, daha sonra gövde, en sonda bacak ve ayak kaslarının kontrolü ortaya çıkar.
- **Gelişim içten dışa doğrudur:** Gelişim bedenin iç organlarından dış bölgelere doğrudur. Anne karnındaki bebeğin ilk olarak kalbi, en son saçlar ve tırnakları oluşur.
- **Gelişim genelden özele doğrudur:** Keskin'e göre önce büyük kaslar, sonra küçük kaslar gelişir. Bebekler oturmayı öğrenmeden önce başını dik tutmayı, çocuklar emeklemeden önce oturmayı ya da küçük bir çocuk topa önce eliyle sonra parmaklarıyla vurmayı öğrenir.

2.1.2.5. Gelişimde Çevresel Faktörlerin Etkisi

Gelişimi etkileyen en önemli faktörlerden birisi olan çevre faktörü, doğum öncesi dönemden başlayıp etkisini yaşam boyunca devam ettirmektedir. Doğum öncesi, doğum sırası, doğum sonrası faktörler, beslenme, geçirilen hastalıklar, aile ortamı, ailedeki çocuk sayısı, akran grupları, okul, sosyoekonomik düzey, teknoloji kullanımı ve bunun gibi daha birçok etken bireyin gelişimini olumlu veya olumsuz etkileyebilir.

2.1.2.6. Alanlarına Göre Gelişimin Hızı

Gelişim özellikleri bazı dönemlerde hızlanırken, bazı dönemlerde yavaşlayabilir. Örneğin zihinsel gelişim son çocukluk döneminde hızlı iken ergenlik döneminde yavaşlayabilir. Gelişim tüm alanlarda aynı hızda görülmez. Bireylerde fiziksel gelişim son çocukluk döneminde yavaşlarken ergenlik döneminde hızlanır. Bebeklik döneminde de fiziksel gelişim hızlı iken diğer alanlar daha yavaştır. Orta çocukluk döneminde ise duygusal ve sosyal gelişim artarken bedensel gelişim yavaşlar.

2.1.2.7. Gelişim Aşamaları ve Devamlılığı

Gelişim, döllenmeden itibaren ileriye doğrudur, aşamalı ve devamlılığı vardır. Her aşama öncekine bağlıdır ve bir sonraki aşamayı ilgilendirir, birbirinden kesin çizgilerle ayrılmış değildir. Aşamalar aynı zamanda iç içedir. Çocuk belli bir olgunlaşma sürecinden geçmeden belli becerileri kazanamayacağından üç-dört yaş grubundaki çocuklara okuma-yazma öğretmeye çalışmak boşuna bir çabadır.

2.1.2.8. Gelişimin Bütünlüğü

Gelişim bir bütündür. Gelişimin bütün alanları bir bütün hâlindedir ve etkileşim içindedir. Bir gelişim alanındaki olumlu ya da olumsuz bir özellik diğer gelişim alanlarını da aynı yönde etkiler.

SIRA SİZDE

AŞAĞIDAKİ SORULARI CEVAPLANDIRINIZ.

1. Mert ilköğretim çağına gelmiş olmasına rağmen kalemi düzgün tutamakta ve yazı yazmakta zorlanmaktadır. Mert'in bu durumu hangi gelişim dönemi ile ilgilidir?
2. Üç yaşında olduğu hâlde konuşamayan veya bir yaşını geçtiği hâlde yürüyemeyen çocuklarının bu durumunu normal olarak değerlendirebilen ebeveynler hangi gelişim ilkesini göz önünde bulundurmaktadırlar?
3. On aylık kızının sürekli fiziksel değişim gösterdiğini gözlemleyen Aslı'nın hangi gelişim dönemini göz önünde bulundurması gerekir?
4. Çocuğun önce bir kelime kullanıp sonrasında kelimelerden cümleler kurmaya başlaması hangi gelişim ilkesi ile ilgilidir?
5. İlk çocukluk döneminde çocukların büyük kas gruplarını küçük kas gruplarından daha iyi kullanması hangi gelişim ilkesi ile desteklenmektedir?
6. Öğrenme için hazırbulunuşluğun en uygun olduğu dönem hangisidir?

2.1.3. Gelişim Alanları

Bireyler fiziksel, psiko-motor, bilişsel (zihinsel), dil, kişilik, duygusal-sosyal ve ahlak alanlarında olmak üzere doğum öncesinden itibaren gelişim göstermektedirler. Bireylerin bu gelişim alanlarındaki gelişim hızları bireysel farklılıklardan dolayı aynı değildir. Her bireyin ailesi, sosyo-kültürel çevresi ve yaşam deneyimleri birbirinden farklıdır. (Şekil 2.2) Bu nedenle çocuğunun ihtiyaçlarını belirlemek ve karşılamak için her çocuktan gelişim dönemlerinde aynı özellikleri beklemek gerçekçi olmayacaktır.



Şekil 2.2: Gelişim alanları

2.1.3.1. Fiziksel Gelişim

Fiziksel gelişim, çocuğun beden yapısındaki niceliksel değişme ve artışları içermektedir. Fiziksel gelşim, çocuğun beden yapısında oluşturduğu etkilere göre iki şekilde incelenebilmektedir:

- **Nicel:** Ağırlık ve boyda rakamsal olarak ifade edilen artışı belirlemektedir.
- **Niteliksel:** Yapıda ve çeşitlilikteki gelişimi belirtmektedir. Örneğin çocuğun kaslarının çalışma şeklindeki değişimi ifade etmektedir.

Fiziksel gelişim, bireyin yaşamının büyük bir kısmını etkilemekte, farklı gelişim özellikleri ve seyrine sahip olan beş aşamada incelenmektedir.

A) Doğum Öncesi Fiziksel Gelişim

Doğum öncesi dönem, yaşam sürecindeki en hızlı gelişimin yaşandığı dönemdir. Bu dönem, döllenmeden başlayarak doğuma kadar geçen süreyi kapsamaktadır.

B) Bebeklik Döneminde Fiziksel Gelişim

Bebeklik dönemi ise sıfır-iki yaş arasını kapsayan dönemdir. Bebekler dünyaya geldiklerinde yaşamak için gerekli özelliklerin birçoğuna, yetişkinler kadar sahiptirler. Doğum

öncesi gelişimden sonra, fiziksel gelişimin en hızlı olduğu dönem doğumdan sonraki bir yıldır. Gelişimin hızlı olduğu bu dönemi bebeklerin sağlıklı bir şekilde geçirmesi, gelecekteki yaşamlarının sağlam temellerini oluşturması, birçok beceri ve davranışın temellerini atması açısından önemlidir.



C) Erken Çocukluk Döneminde Fiziksel Gelişim

Bu dönemde çocuk bir bütün olarak büyüme göstermektedir. Bebeklik döneminde en hızlı düzeyde olan fiziksel gelişim, 2-6 yaş arasını kapsayan erken çocukluk döneminde yavaşlamaktadır. Bu yavaş ve istikrarlı büyüme yılları, çocukların vücutlarının nasıl çalıştığını keşfetmelerini ve istendiğinde hareket etmelerini sağlamaktadır. Erken çocukluk döneminde, boy uzunluğu ve vücut ağırlığındaki artış gittikçe yavaşlamaktadır. Bebeklikteki kemik gelişimi, erken çocukluk döneminde de devam etmektedir. Diş gelişimi açısından ise dört yaşının sonlarından itibaren çocuklar ilk dişlerini kaybetmeye başlamakta ve bu dişlerin yerine sürekli dişler çıkmaktadır. Erken çocukluk döneminde gövde başa göre daha fazla büyüme ve gelişim içerisine girmektedir. En belirgin fiziyolojik gelişim kollar ve bacaklardadır. (Görsel 2.5)

Görsel 2.5: Erken çocukluk

Ç) Son Çocukluk Dönemindeki Fiziksel Gelişim

Bu yaş grubundaki çocukların büyük bir çoğunluğunun vücutları, bir önceki dönemdeki yuvarlağı kaybetmeye başlamıştır. Çocuklar bu dönemde daha ince bir görünüm almaya başlamakta, bacakları ve gövdeleri uzamakta, yüzleri de incelmektedir. Kemik ve iskelet sistemindeki gelişme, kas sisteminden daha ilerde olduğu için çocuklarda zaman zaman büyüme ağrıları meydana gelebilmektedir. Bu dönemde çocukların küçük kas becerileri, erken çocukluk dönemindekine göre daha gelişmiştir. Çocuklar daha fazla uyaranla karşı karşıya kaldıkça ve daha karmaşık beceriler edindikçe uyarılmış sinir hücreleri artmakta ve bu bağlar birçok yeni becerinin gelişmesi için yeni olanaklar sunmaktadır.

D) Ergenlik Dönemi Fiziksel Gelişimi

Ergenlik döneminde çocuklar yetişkinliğe ulaşana kadar hızla büyürler. İlkokulda, genellikle erkekler kızlardan daha uzun ve ağırdır. Kızlar ergenlik dönemine erkelerden daha önce girerler ve bu dönemde erkeklere göre daha uzun ve ağırdırlar. Ancak ağırlıktaki artış, beslenme gibi çevresel ve kalıtımsal etkenlere bağlı olarak bireysel farklılıklar gösterebilmektedir. Ergenlik döneminde baş kemikleri dışında, tüm iskelet sisteminde belirli bir sıra düzeni içinde büyüme hızlanması görülmektedir. Ergenlik dönemindeki çocukların karar verme ve davranış kontrol sürecinde görev yapan beyin bölgeleri, bu dönemde önemli fiziksel değişimlerden geçmektedir.

2.1.3.2. Psiko-Motor Gelişim

Psiko-motor gelişim süreci, özellikle çocukların zihinsel ve fiziksel açıdan sağlıklı büyüyebilmeleri açısından çok iyi bilinmesi ve üzerinde ciddiyetle durulması gereken bir konudur. Psiko-motor gelişim sürecinin en önemli özellikleri arasında çocuk organizmasının sürekli büyümesi ve gelişmesi bulunmaktadır. Psiko-motor gelişim anne karnında başlayıp (Bebek ile anne arasındaki ilk iletişim bebeğin hareket etmesine dayalıdır.), erken çocukluk döneminde yoğunluk kazanan daha sonraki yaşlarda etkisini

giderek azaltan doğal bir süreçtir.

Erken çocukluk döneminde gelişim hızlanır. Gözü kırpıştırmak veya nefes alıp vermek gibi hareketler ömür boyu devam ederken yürümek, hoplamak, ayakkabı bağını bağlama gibi eylemler bilinçli motor beceriler olarak tanımlanır ve psikomotor gelişim kapsamında değerlendirilir. Bu gelişim sürecinde duyu organları, zihin, kaslar birlikte çalışır ve davranışların kontrol altında gerçekleşmesini sağlar. (Görsel 2.6)



Görsel 2.6: Psikomotor gelişim

Orhan ve Ayan'a göre motor beceriler kaba ve ince motor beceriler olmak üzere iki gruba ayrılmaktadır. Motor sistemi öncelikle kaba daha sonra da ince motor becerilerin uygulanabilmesi ile gelişmektedir. Çocukların ilk fiziksel aktiviteleri kaba motor hareketleridir. Kaba motor becerilerin temel biçimleri emekleme, ayakta durma, yürüme, sıçrama, tırmanma vb. şeklindedir. Fiziksel aktivitelerin temel taşı niteliğinde olan kaba motor hareketleri şekillenmeye başlaması neticesinde ince motor hareketi inşa edilebilir. İnce motor becerileri, tüm küçük ölçekli hareketleri içeren kaba motor beceriler üzerine kurulmuş fiziksel aktivitelerdir. Yazmak, ayakkabıyı bağlamak, dikiş dikmek, makası uygun bir şekilde kullanarak etkinlik yapmak, fermuar kullanmak gibi fiziksel eylemler ince motor beceriler için birkaç örnektir.

2.1.3.3. Bilişsel (Zihinsel) Gelişim

Bilişsel gelişim; doğumdan başlayarak yetişkin olma süreci boyunca dünyayı algılayabilmemiz için çevremiz ile etkileşimde olabilmemizi sağlayan tüm zihinsel işlevleri edinme süreci olarak tanımlanabilir.

Zihinsel süreçler; algı, bellek, dikkat, düşünme, problem çözme, okuma, yazma gibi birçok özelliği barındırır. Bu zihinsel bileşenler doğrultusunda bebek dünya ile ilgili birçok bilgiyi toplar, gerekli durumlarda anımsar ve kullanır. Yeni edindiği bilgilerle eski bilgilerini kullanarak bağlantı kurar. Böylece her yeni yaşa özgü gerçekleştirilmesi gereken gelişimsel hedeflere ulaşılır. Sağlıklı bir yetişkin olma yolunda ilerler.

Çocukların altı yaşa kadar kendilerine özgü düşünce yapıları vardır. Bu yaş döneminde her şeyi somut olarak algılayan çocuk, zamanla edindiği bilgilerle zihninde fikirler oluşturarak soyut düşünmeye başlar. Çocuk çevreden gelen uyaranları (ses, dokunma, görme, tat vb.) algılayıp bunları önce kısa süreli hafızasında sonra da gerektiğinde kullanmak üzere uzun süreli hafızasına aktarır. Bu durum çocuğun kavramları öğrenebilmesi ve dil gelişimi için önemli bir beceridir. Bu dönem bilişsel gelişimin en hızlı olduğu dönem olduğu için eğitsel imkânların çocukla ilgilenen kişiler için en üst düzeyde çocuğa verilmesi gerekir.

Bilişsel gelişim denilince akla ilk gelen isim olan Jean Piaget (Jan Piaje) bu dönemi dört evreye ayırmıştır.

A) Duyu-Hareket (Duyusal Motor) Dönem (0-2 Yaş)

Çocuk bu dönemde dünyayı duyuları yolu ile tanımaya çalışır. Başta refleksif olarak gerçekleştirdiği (yakalama, emme, yutma) hareketler, yerini amaçlı hareketlere bırakır. Çocuğun poşetten çıkan sesin hoşuna gitmesi ve sonrasında o sesi duymak için sürekli

poşeti hareket ettirmesi buna bir örnektir. Bu sesi hafızasına alarak öğrendiği diğer sesler arasında zamanla tanımaya başlar.

Bu dönem nesne sürekliliğinin sağlandığı dönemdir. Bebek doğduğu andan itibaren çevresindeki hareketleri ya da ilgisini çeken nesneleri gözleri ile takip eder. 8. ayına kadar nesne saklandığında bunu aramaz ama bu aydan sonra sevdiği bir nesne saklandığında onun varlığını hatırlayıp arayacaktır.

B) İşlem Öncesi Dönem (2-7 Yaş)

Bu dönemde çocuk sözcük dağarcığını zenginleştirerek dilini geliştirir ve benlik kavramını oluşturur. Çocuk tümüyle ben merkezli bir düşünme yapısına sahiptir. Bu yaşlardaki çocuklar kendi görüşlerinin olabilecek tek görüş olduğuna inanırlar, çevrelerindekilerin kendilerininkinden daha farklı bakış açılarına sahip olabileceklerini anlayamazlar. Dönemin sonuna doğru ilerledikçe benmerkezli düşünce gittikçe azalmaya ve yerini mantıklı düşünceye bırakmaya başlar. Böylece somut işlemler dönemine geçilir.

C) Somut İşlemler Dönemi (7-12 Yaş)

Çocuk nesnelerin mekândaki konumlarına ya da fiziksel yapılarındaki değişmelerin özelliklerinde değişmeler meydana getirmeyeceğini fark eder. Sayılarla daha fazla ilgilidir. Toplama ve çıkarma gibi bilişsel işlemleri yapmaya başlar. Basit problemleri rahatlıkla çözebilir. Kavramları gruplama becerisi üst düzeydedir. Dil becerileri gelişmiştir. Objeleri büyüklük ve küçüklüklerine göre sıraya koyabilir. Bu dönemde çocuklar işlem öncesi dönemdeki gibi benmerkezcilikten çıkıp diğer kişinin gözüyle dünyayı görmeye başlar. Bu dönemin en önemli özelliği değişmezliğin anlaşılması, ifade korunum kavramının kazanılmasıdır.

Ç) Soyut İşlemler Dönemi (12 Yaş ve Üzeri)

Somut kavramlardan soyuta doğru bir geçiş söz konusudur. Ergenler, kendisine ait düşünce ve fikirlere sahip olmaya başlarlar ve bunları savunurlar. Aynı zamanda eleştirel düşünme de bu dönemde etkilidir.

2.1.3.4. Dil Gelişimi

Dil gelişimi; seslerin, kelimelerin, sayıların, sembollerin kazanılması, saklanması ve dilin kurallarına uygun olarak kullanılmasını içeren bir süreçtir.



Görsel 2.7: Dil Gelişimi

Çocukta ilk üç yıl zihinsel gelişim için çok önemlidir. Çünkü zihinsel gelişimi yaklaşık olarak %80'inin bu yıllarda tamamlandığı bilinmektedir. Doğumdan sonraki ilk aylarda bebek ağlama, gülme, hıçkırma, bağırma gibi kendiliğinden birtakım sesler çıkarırken, dışardan işittiği sesleri de taklit etmeye başlar. Çocuğun giderek konuşma mekanizması üzerindeki denetimi artmaktadır. Tüm kültürlerdeki çocukların hemen hepsi ilk sözcüklerini 12-18 ay dolaylarında söylerler. Üç- dört yaşına geldiklerinde çoğunlukla düzenlenmiş cümleler kurarlar. (Görsel 2.7)

Karacan'a göre dil gelişimindeki bu sıralama değişmezken bu gelişimin hızı fizyolojik ve genetik özellikler, cinsiyet, algısal, bilişsel ve nörolojik gelişim, sosyal çevre ve etkileşim, aile-çocuk arasındaki sözel iletişim düzeyi, sosyoekonomik ve sosyokültürel özellikler gibi etmenlerden etkilenebilmektedir.

2.1.3.5. Kişilik Gelişimi

Kişilik kavramı, bireyin değişmeyen ve belirgin duygu, düşünce ve davranış kalıplarını ortaya çıkaran psikolojik özellikleri olarak tanımlanabilir. İnsanların gelişim sürecinde etkisi bulunan sosyal, kültürel ve biyolojik etmenler, bunların karşılıklı etkileşimleri, bir yandan bireylerin birbirine benzer özelliklerini şekillendirirken aynı zamanda bireyleri birbirinden ayıran kişilik özelliklerinin oluşumuna etki etmektedir.

Kişiliğin anlaşılması, öncelikle insanın kendisi, sonrasında da diğer insanların tutum ve davranışlarına anlam verebilmesi açısından önemlidir. Bireyin kendini tanıması, davranışlarına, tutumlarına ve tercihlerine anlam verebilmesi, kendini diğer bireylerden ayıran özelliklerin farkına varması, çevresel değişimlere uyum sağlama yeteneğini arttıracaktır. Ayrıca bireyin kendi kişiliğini anlamlandırması, bireysel amaçlar oluşturması hem kendine hem de topluma yararlı olacak sonuçlara ulaşmasında yardımcı olacaktır.

Kişilik kavramı zaman zaman bazı kavramlarla karıştırılmaktadır. Kişilik yerine karakter, mizaç veya yetenek gibi kavramlar kullanılmaktadır. Kişilik yerine en fazla kullanılan kavram karakterdir. **Karakter kavramının kişilikten en önemli farkı,** karakterin kişiliğin ahlaki yönünü oluşturması ve ahlaksal özellikleri anlatmak için kullanılmasıdır. Davranışlarını toplumda değer verilen ahlak kurallarına uygun olarak yönetebilen, sosyal değerler sistemini benimsemiş kişilere karakterli denilmektedir. **Karakter**, ilk yaşlardan itibaren sosyal yaşantılar yoluyla birtakım değer yargılarının benimsenmesi ile gelişir. (Görsel 2.8)

Mizaç, duygusal denge durumunun özellikleri olarak tanımlanabilir. Daha çok kalıtımla belirlenen mizaca örnek olarak çabuk kızmak, öfkelenmek, sıkılganlık, neşeli olmak, içedönük, dışadönük olmak gibi özellikler gösterilebilir.

Hem bireyin kişiliğinin oluşmasında hem de kişiliğinin biçimlenmesinde önemli rol oynayan yetenek kavramı ise **zihinsel ve bedensel** olmak üzere ikiye ayrılmaktadır. **Zihinsel yetenek,** kişinin belirli ilişkileri kavrayabilme, analiz edebilme, çözümleyebilme ve sonuca varabilme gibi zihinsel özelliklerinin tamamıdır. Zihinsel yetenekler arasında hafıza yeteneği, sayısal ilgi, soyut düşünme, analiz ve sentez yapabilme, öğrenme ve kavrama gibi yetenekler sayılabilir. Kişilerin içinde bulundukları topluma ve sosyal gruplara, karşılaştıkları yeni durum ve şartlara uyma konusundaki becerileri de genellikle zihinsel yeteneklerine bağlıdır. **Bedensel yetenek,** kişilerin duyu organları aracılığıyla bazı olguları gerçekleştirebilmeleri şeklindeki bedensel özelliklerin tamamı olup, bunların büyük bir kısmı doğuştan kazanılan, zamanla kullanılabilir duruma getirilen özelliklerdir.



Görsel 2.8: Kişilik Gelişimi

2.1.3.6. Duygusal ve Sosyal Gelişim

Erşan'a göre duygu, bağlanma ve sosyalleşme, sosyal ve duygusal gelişimin temelinde yer alan kavramlardır. Çocuğun sosyal ilişkileri onun duygularını etkilediği gibi duygusal gelişimi de sosyal gelişimini doğrudan etkilediğinden bu iki gelişimi birbirinden bağımsız düşünmek mümkün değildir. İnsan, sosyal bir varlıktır ve duyguları ile diğer canlılardan ayrılır. Doğumdan itibaren tüm yaşamı çevresine uyum sağlama çabası içinde geçer. Bireyin içinde yaşadığı toplumun kültürünü öğrenerek toplumla bütünleşmesi ve toplumdaki rolünü kendisinden beklenen düzeyde gerçekleştirmesi anlamına gelen sosyalleşme, çocuğun gelişiminin önemli bir parçasıdır.



Görsel 2.9: Duygusal-sosyal gelişim

Sosyal ve duygusal gelişimde ebeveynler, çocuğun duygusal ifadelerini ve sosyal becerilerini güçlü biçimde etkileyen en önemli modelleri oluştururlar. Çocuk üzerindeki tutumları onun diğer çocuklarla arkadaşlığının olumlu ya da olumsuz yönde etkiler. Aileleri, akranları ve çevresindeki diğer bireylerle olumlu ilişkiler kurabilen çocuklar kendini değerli hissederek olumlu bir benlik saygısı geliştirir. Çocukların sosyal ve duygusal gelişiminin olumlu yönde desteklenmesi için aile ortamında kendini ifade etmesine izin verilmeli, kendisini ilgilendiren konularda (oyuncak, kıyafet, odasının rengi, arkadaş seçimi vb.) görüşü alınmalı, çocuğun yaşına uygun sosyal gruplar içinde yer alarak sosyal aktivitelerde bulunması teşvik edilmelidir. (Görsel 2.9) Bu sosyal çevre içerisinde kendini ifade etme, sosyal bağımsızlık ve kendine güven gibi bireyin sosyal ortamlarda olumlu sonuçlar elde etmesini sağlayan sosyal becerilerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Sosyal becerilerde yetersiz olan bireyler duygusal alanlarda, kişiler arası ilişkilerde, okul ve meslek yaşamlarında çeşitli sorunlarla karşılaşabilirler.

2.1.3.7. Ahlak Gelişimi

Ahlak, bireylerin öznel olarak geliştirdikleri iyiyi ve kötüyü, doğruyu ve yanlışı ayırt edebilmelerini sağlayan ilke ve değerler bütünüdür. Ahlaki değerler, kişiler arası ilişkileri ve beklentileri yapılandırmada bireylere dayanak sağlar.

Ahlak gelişimi, bireylerin ahlaki ilke ve değerlerinin çevresel değişkenlerle etkileşim sonucunda değişmesi ve ilerlemesidir. Ahlak gelişimi, farklı kuramcılar tarafından açıklanmaya çalışılmıştır. Piaget, çocukların ahlak gelişimlerini anlamada, onların kuralları nasıl yorumladıklarını öğrenmenin önemli olduğunu savunmuştur. Piaget'e göre ahlak gelişimi; kuralların değişmez olduğunun ve kuralları yerine getirmeyenlerin cezalandırılacağının düşünüldüğü dışsal kurallara bağlılık dönemi ve kuralların insanlar tarafından konulduğunun ve gerektiğinde değiştirilebileceğinin düşünüldüğü ahlaki özerlik dönemi olmak üzere iki dönemde incelenir.

Kohlberg (Kolhberg) ahlak gelişimini, Piaget'nin (Piaje) kuramını yeniden inceleyip anlamlandırarak ortaya koymuştur. Kohlberg çeşitli problem durumları oluşturarak çocuklara bu problem durumlarında nasıl davranacaklarını sormuş ve çocukların yanıtlarından yola çıkarak ahlak gelişimini altı aşamaya ayırmıştır. Tablo 2.1' de Kohlberg'in (Kolhberg) ahlak gelişim aşamaları gösterilmektedir. Ahlak gelişim aşamaları; gelenek öncesi düzey (ceza ve itaat eğilimi ve araçsal ilişkiler eğilimi) geleneksel düzey (kişiler arası uyum eğilimi ve kanun ve düzen eğilimi) ve gelenek sonrası düzey (sosyal sözleşme eğilimi ve evrensel ahlak ilkeleri eğilimi) şeklinde sınıflandırılır (Anadolu Üniversitesi, 2019).

Tablo 2.1: Kolhberg'in Ahlak Gelişim Aşamaları

GELİŞİM DÜZEYİ	GELİŞİM AŞAMALARI	TEMEL ÖZELLİKLERİ
Gelenek Öncesi Düzey	Ceza ve İtaat Eğilimi	Davranış sonucu sadece doğru ve yanlışa bakılır. Doğru ve yanlışı ise ödül ve ceza belirler. Birey dürtüsel hareket eder. Otorite varsa kural vardır.
	Araçsal İlişkiler Eğilimi	Bireyin kendi ihtiyaçlarını önemli görme Bazen başkalarının ihtiyaçlarını dikkate alma
Geleneksel Düzey	Kişiler Arası Uyum Eğlimi	Başkalarına yardım etme Başkalarını mutlu etme
	Kanun ve Düzey Eğilimi	Kanunlara ve sosyal düzene uyma Sosyal düzene ve otoriteye uygun davranış gösterme
Gelenek Sonrası Düzey	Sosyal Sözleşme Eğilimi	Kanunların toplumun iyiliği için değiştirilebilmesi Değerlerin ve kanunların eleştirel incelenmesi
	Evrensel Ahlak İlkeleri Eğilimi	Kendine özgü ahlak ilkelerini örgütleme Eşitlik, adalet ve insan haklarına dayalı ilkeler "Adalet kanunun üstündedir" anlayışı.

2.1.4. Gelişim Dönemleri

Gelişim, döllenmeyle başlayıp yaşam boyunca devam eden bir süreçtir. Gelişim dönemleri de birbirini izleyen süreçlerden oluşur. Her dönemin kendine özgü özellikleri ve kendine özgü görevleri vardır. Bu dönem özelliklerinin içeriklerinin bilinmesi bireyin o dönemi daha rahat geçirmesi ve bir sonraki döneme rahat giriş yapmasını sağlayacaktır.

Çocuk gelişim dönemlerini;
- Bebeklik Dönemi
- İlk Çocukluk Dönemi
- Son Çocukluk Dönemi
- Ergenlik Dönemi olarak dört gruba ayırabiliriz.

2.1.4.1. Bebeklik Dönemi

Bebeklik dönemi fiziksel gelişim için oldukça kritik bir dönemdir. Bebeklerin doğumdaki büyüklükleri ve doğumdan sonraki büyüme hızları, genel gelişimleri hakkında bilgi verir. (Görsel 2.10) Bedendeki büyümenin hızı sosyo-ekonomik koşullara ve beslenmeye büyük ölçüde bağlıdır.

Bebeğin hayati önem arz eden ve doyum sağlanması beklenen bazı fizyolojik gereksinimleri söz konusudur. Bu alanlarda doyum sağlayamaması bebeğin gelişiminde ciddi aksamalara neden olmaktadır. Bu



Görsel 2.10: Bebeklik dönemi

gereksinimlerin başında beslenme, uyku gereksinimi ve barınma ihtiyacı gelmektedir.

Bu dönemde; dokunma duyusu en gelişmiş duyudur. Bebekler bu duyuyu çevresini tanımada da kullanırlar. Farklı tat ve kokuları ayırt edebilirler. Tanıdık ve yabancı sesleri ayırt eder, özellikle annesinin sesini iyi tanırlar. Altı aya kadar renkleri ve şekilleri ayırt edebilirler. Bu dönemde düzenli gelişim ilk olarak duyuların ve motor becerilerin kullanılmasıyla başlar.

Bu dönemin başında bebek kendini diğer objelerden ayırt edemez. Yaşamın ilk iki yılını refleks tepkiler ve ilkel hareketler dönemi oluşturur. Ancak gelişim süreci içinde kendi davranışlarının çevresine olan etkisini fark etmeye başlar. Bebek çevresiyle etkileşimi sonucunda refleks olarak gösterdiği davranışlardan, amaçlı davranışlara doğru ilerleme gösterir. Bir yaş çocuğu battaniye üzerindeki oyuncağa kavuşabilmek için battaniyeyi kendine doğru çeker. Burada çocuk battaniyeyi oyuncağa ulaşmak için kullanmıştır. İlk iki yıl içinde bebeğin otomatik refleksleri olan bir canlı durumundan, problemleri çözmek üzere yeni yollar keşfeden bir birey durumuna geçtiği görülür.

Bebekler doğumdan sonraki birkaç haftadan itibaren sesleri algılamaya ve onlara tepki vermeye başlamaktadır. Yaşamın ilk zamanlarında ağlama bir iletişim aracı niteliğindedir. Çocuğun dili geliştikçe ağlama azalmaktadır.

Yeni doğan bebekler, doğuştan insan sesini tercih ederler. Bu nedenle çocuk etraftaki konuşmaları duydukça ana dilini hızla öğrenir.

Bir bebeğin birincil olarak gerçekleştirmesi gereken sosyal görev, herhangi bir kişiyle yakın bir duygusal ilişki kurmaktır. Çocuklar bir yaşına kadar bakım verene özellikle anneye bağımlıdır. 1 yaşından sonra çocuk çevreyi anne desteğine gereksinim duyarak tek başına keşfetmeye başlar.

Çocukta sosyal ilişkilerin gelişmesinde anne çocuk diyaloğunun önemli etkisi vardır. Anne ile çocuk arasında kurulan sağlıklı iletişim, çocuğun sağlıklı bir kişilik geliştirmesi ve başkaları ile olumlu ilişkiler kurması için temel oluşturur. Bebeklik döneminde anne çocuk ilişkisinde tutarlılık, bebeğin bağlanma ve kendilik duygusunun gelişmesi için son derece önemlidir. Annenin kendi duygusal yaşamında, bebeğe yaklaşımında tutarlı olması kadar, bebeğin diğer yakınlarının yaklaşımlarının da aynı çizgide olması gerekir. Anne bebek ilişkisinde süreklilik, aynılık ve tutarlılık bebekte **"temel güven duygusunun"** özünü oluşturur. İlk yıl içindeki yeterli, sağlıklı ve uygun anne bebek ilişkisi bebeğin güvenli bağlanması ve yaşam boyu sürecek duygusal yeterliliğin gelişimine temel olmaktadır. *Bebeğiyle yakın, sıcak, duyarlı ve tutarlı bir ilişki içinde olan annelerin bebeklerinin, annesine güvenen, diğerlerine göre daha az ağlayan, akranlarıyla kolay ilişkiye giren bebekler olduğu görülmektedir. Diğer yandan, annenin davranışının tutarsız olduğu; yani annenin bazen sıcak ve yakın, bazen de duyarsız ve aldırmaz davrandığı durumlarda bebeklerin, anneyle olan ilişkilerinde genellikle kaygılı, öfkeli ve şikâyetçi tarzda ağlayan bebekler olduğu saptanmıştır.*

2.1.4.2. İlk Çocukluk Dönemi

İki yaş civarında başlayarak ortalama altı yaşına kadar devam eden dönemdir. Okul öncesi dönem olarak da adlandırılan bu dönemde çocuğun yetişkinlere bağımlılığı azalarak, çocuk daha kendine yeter hâle gelmektedir. Çocuğun okula hazırlık becerileri gelişmeye başlar. Akranlarıyla saatlerce oyun oynadığı bu dönemde oyunun etkisi çocuk üzerinde oldukça fazladır.

Bu dönemde çocuklar uzun süre hareketsiz kalarak bir yerde oturamazlar. Hareket sayısında ve hareketlerin niteliğinde artış söz konusudur. Büyük kas hareketlerini küçük kas hareketlerine oranla daha rahat yaparlar. (Görsel 2.11)

Zıplama, merdiven inip çıkma, kitap sayfalarını tek tek çevirebilme, harfleri bakarak yazma, kare-üçgen-daire çizme, ekşi-tatlı tatları tanıma, yumuşak-sert kavramları tanıma dönem içindeki çocukların gerçekleştirebileceği birtakım becerilerdendir.

Bu dönemin başında çocuğun hayal dünyası oldukça geniştir. Gerçekle hayali durumları



Görsel 2.11: İlk çocukluk dönemi

birbirinden kolayca ayırt edemez. Dönem sonuna doğru rüyalarının gerçek olmadığını başka insanlar tarafından da görüldüğünü anlamaya başlar. Uzun süreli sistematik ve mantıksal düşünemez.

Çocuklar bu dönemin başlarında, benmerkezcidirler. Kendileri dışında bir dünya olduğunu anlayamazlar. Dönem sonuna doğru benmerkezlilik azalarak diğerlerinin bakış açısı dikkate alınmaya başlamaktadır. Üç yaşa doğru başka insanlardan ayrı bir kişi olduğunu kavrayan çocuk, kendini ve çevreyi öğrenme eğilimindedir. **Sorma bilme tutkusu** da denilen bu dönemde çocukların özerkliğini sağlaması için esnek ve çevresini özgürce keşfedebileceği ortamlar sağlanmalıdır. Çocuğa üstesinden gelebileceği (kendi kıyafetlerini seçmesi, kendi kendine yemek yemesi gibi) sorumluluklar verilerek bağımsızlık duygularını desteklemek önemlidir. Aşırı derecede korunan, sınırlandırılan çocuklarda utanma duygusu görülmektedir.

Girişimcilik duygusunun arttığı bu dönemde çocuğun deneme ve yanılma yoluyla hayatı keşfetmesinin desteklenmesi gerekmektedir. Davranışlarına olumlu tepkiler alamazsa suçluluk duygusu ve ketlenme yaşayacaktır. Empati ve iletişim yeteneği güçlenir.

Öz bakım becerilerinin öğretilmesi için en uygun zaman okul öncesi dönemdir. Temizlik, yeme alışkanlığı, tuvalet alışkanlığı gibi temel bakım becerilerini çocuğun kendi kendine yapabilmesi öz bakım olarak tanımlanmaktadır. Bu dönemde öz bakımla ilgili çocuğa kazandırılacak temel bilgi ve alışkanlıklar; çocuğun sağlıklı bir birey olarak gelişmesini sağlayacak, kendi kendine yeten, bağımsız, arkadaşları tarafından kabul gören, toplumla uyumlu bir birey olmasına zemin hazırlayacaktır.

2.1.4.3. Son Çocukluk Dönemi (7-12 Yaş)

Okul dönemi olarak da adlandırılan bu dönem yedi-on iki yaş aralığını kapsayan dönemdir. Çocukta başarı arzusu önem kazanarak ön plana çıkar. Okul ortamına giren çocuğun sosyal çevresi genişler ve öz denetiminde artış görülür.

Bedensel gelişim önceki iki döneme oranla daha da yavaşlamıştır. Bu dönem bedensel gelişimde büyük değişiklikler yoktur. Bu dönemde çocuğun el göz koordinasyonunu da sağlamasıyla küçük kas grupları gelişir. Bu sayede güzel sanatlar, müzik ve el işlerine beceri göstermeye başlarlar ve bu alanlara ilgileri artar. Tüm duyuları tamamıyla gelişmiştir. (Görsel 2.12)

Bu dönemde benmerkezcilik kalktığı için çocuk bir olguyu başkalarının gözünden de düşünmeye başlar. Sistematik ve mantıksal düşünme gelişir. Birden fazla boyut üzerinde düşünebilir, işlemleri zihinsel olarak tersine çevirebilirler.

Bu dönemde sosyalleşmenin etkileri önce aile içinde gözlemlenir. Ebeveynin çocuk ile kabul eden ya da onaylayan bir ilişkiye sahip olması, çocuğun sorumlu ve kendini denetleyebilir bir kişilik geliştirmesine yardım eder. Reddeden ya da onaylamayan bir ilişki ise çocuğun saldırgan davranışlar göstermesine, güvensiz, utangaç kişilik özellikleri geliştirmesine neden olmaktadır.

Bu dönem çocuklarında üretmek ve yaptığı işlerde başarılı olmak isteği ön plandadır. Başarı isteğinin gerçekleşip gerçekleşmemesine bağlı olarak güven artışı veya yetersizlik duygusu ortaya



Görsel 2.12: Son çocukluk dönemi

çıkmaktadır. Bu yetersizlik duygusu; ilerleyen yaşlarda toplumsal beklentilere, kurallara, yasalara başkaldırma davranışlarına, yalnızlık ve içe dönüklüğe sebep olmaktadır. İlkokul çağlarında çocuklar hemcinsleriyle oynamayı tercih ederler. Sosyal ilişkilerinde tutarlılık ve süreklilik söz konusudur.

2.1.4.4. Ergenlik Dönemi

Ergenlik, yetişkinliğe ilk adım evresi veya çocukluk çağı ile yetişkinlik çağı arasındaki geçiş dönemi olarak tanımlanabilir.

Ergenlik, ülkemizde kızlarda ortalama olarak on-on iki, erkeklerde on iki- on dört yaşları arasında başlar ve genellikle yirmi bir-yirmi dört yaşları arasında sona erer.

Ergenlik dönemi başlıca erken, orta ve geç ergenlik dönemi olarak üç alt dönemde incelenmektedir.

Erken Ergenlik Dönemi (11-14 Yaş): Hızlı fiziksel ve fizyolojik değişimler (boy uzaması, vücut kitlesinde artış, ikincil cinsel karakterlerin gelişimi) beden yapısında farklılıklara neden olur. Ergen vücudundaki bu hızlı değişime uyum sağlamakta zorlanır. Bu nedenle değişiklikleri benimseyemediği için çevresindeki kişilere karşı davranış ve tepkilerinde ani çıkışlar gösterebilir. Hızlı büyüme ve cinsel gelişim kızlarda erkeklerden daha önce olmaktadır. Erken büyüme, erkek ergenlerin ruh sağlığına olumlu etki yaratırken, kızlarda akran grubuna ayak uydurmakta güçlük yaşayabilecekleri düşüncesiyle düşük benlik saygısına, depresyona, anksiyete ve yeme bozuklukları gibi sorunlara neden olabilmektedir.

Şahin ve Özçelik'e göre ergenin anne ve babası ve çevresindeki yetişkinler onların neler yapabilecekleri ve neleri yapamayacakları konusunda farklı fikir ve yaklaşımlar öne sürebilir. Ergenin bu dönemde arkadaşlarıyla etkinliklere katılma eğilimi ağır bastığı için artık ebeveynlerinin fikirlerini ve güvenirliklerini sorgular, onların otoritesine başkaldırır, itaat ve bağımsızlık arasında karmaşık duygular yaşar.

Orta Ergenlik Dönemi (15-17 Yaş): Ergen yeni bedensel özelliklerine uyum sağlamaya alışarak daha rahat davranmaya başlar ve kişilik arayışına girer. Bu dönemde bağımsızlık dürtüsü güçlendiği için kendilerini ebeveynlerinden uzak tutma çabaları, özellikle akran ilişkilerini karşı cinsten oluşturmaları, kendilerinde her şeyi yapabilecek gücü olduğuna inanmaları ve özerklik istemeleri ebeveynleri ile çatışmaya neden olabilir. Yaşamları üzerinde genelde olumsuz değerlendirme yapıp gerçek dışı yargılara varırlar. Hiçbir şeye kesin ve net bir şekilde karar vermemekle beraber her zaman deneme yanılma yoluna girmektedirler.

Ermiş'e göre ergenler bu dönemde en başta kendileriyle sonra aileleriyle, okul yaşantısıyla ve arkadaşlarıyla büyük sorunlar yaşamaktadırlar. Çünkü kişilik özelliklerinin belirginleştiği bu dönem, riskli davranışların yaşanmaya meyilli olunan dönemidir.

Geç Ergenlik Dönemi (18-21 Yaş): Ergenlerin kendi kararını verip kendi seçimini yapma konusunda çelişkileri azalır, kendi ilgi ve yeteneklerini daha iyi tanır. Ebeveynlerinin ve çevresindekilerin ergene karşı gösterdikleri tavırlar daha az müdahaleci olmaktadır. Geç ergenlik döneminde arkadaş gruplarının önemi azalır. Bireysel ilişkiler öncelik kazanır ve samimi ilişkiler kişiliklerinin önemli parçasını oluşturur.

SIRA SİZDE

1. Gelişimin insanın hayatı boyunca devam edip etmediğini tartışınız.
2. İlkokuldaki fiziksel gelişiminizle lisedeki fiziksel gelişim hızınızı karşılaştırınız.



Görsel 2.13: Orta ergenlikte kararsızlık

2.1.5 Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Yaşayabileceği Sorunlar

Bu bölümde çocukluk ve ergenlik gelişim dönemleri içerisinde bulunan hükümlü veya tutuklu profilinin yaşayabileceği bazı problemler ele alınacaktır.

2.1.5.1. Çocuk ve Ergenlerde Davranış Problemleri ve Psikolojik Sağlığa İlişkin Sorunlar

İnfaz kurumlarında bulunun çocuk ve genç hükümlü veya tutuklular infaz kurumunun dışında tutulan akranlarına göre farklı psikolojik sorunlar yaşamaktadırlar. Ailelerinden uzak kalmaları sosyalleşmelerinde güçlük çekmelerine neden olmaktadır. Erken yaşta bu gibi psikolojik sorunlar yaşayan çocuk ve gençlerin ileriki yaşlarda topluma uyum sağlama ve adapte olabilmelerini zorlaşmaktadır.

2.1.5.2. Davranış Problemleri

Bu bölümde çocukta uyum ve davranış problemleri üzerinde durulacaktır. Uyum, toplumsal çevreye veya bir duruma uyma veya uyum sağlama süreci olarak tanımlanabilir. Gelişim dönemlerinin başlangıcından itibaren çocukların davranışları bulundukları aile, sosyal çevre ve kurallara uygun yönde şekillenir. Ancak bu uyum sürecinde yaşanan sıkıntılar çocukta birçok sosyal ve duygusal problemin de ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Bu süreçte çocukta ortaya çıkan bu olumsuz tepkilere **davranış problemleri** denmektedir. Küçük yaşlarda bu bozukluklar geçici olabilir. Ancak ilerleyen yaşlarda özellikle sekiz ve dokuz yaşından sonra devam ettiği takdirde "davranış bozukluğu" olarak kabul edilmektedir.

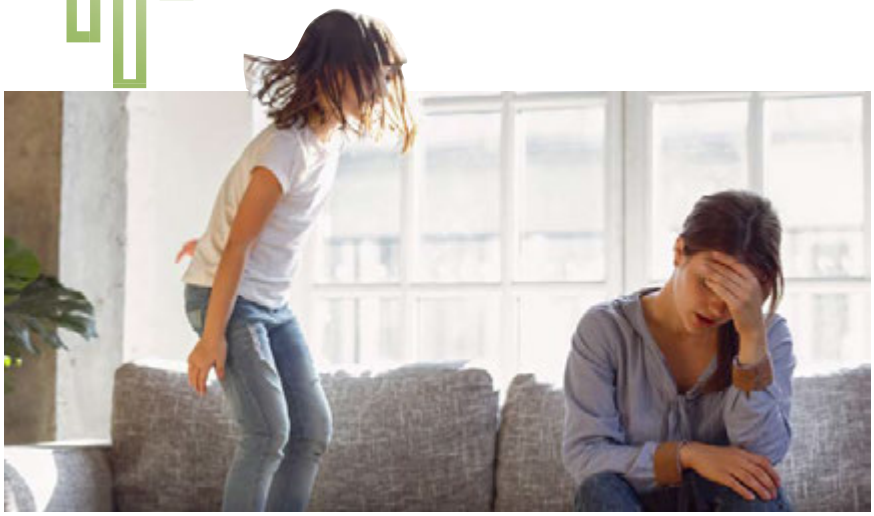
Çocuklarda sık görülen davranış problemleri aşağıdaki gibidir:

- Kavgacı ve Saldırgan Davranışlar
- Aşırı Hareketlilik ve Dikkat Eksikliği
- Kekemelik
- İnatçılık
- Parmak Emme
- Yalan Söyleme
- Altını Islatma (Enüresiz) ve Dışkı Kaçırma (Enkoprezis)
- Tırnak Yeme
- Tikler
- Çalma, Hırsızlık

Kavgacı ve Saldırgan Davranışlar: Bu davranış, çocuğun kendi içinde yaşamış olduğu olumsuz duyguları davranışa dönüştürmesi sonucunda, öfke nöbetleri veya etrafındaki eşyaları kırıp dökerek kendisine ve çevresine zarar vermesi şeklinde ortaya çıkmaktadır. Genellikle, yaşamış oldukları duygusal problemler nedeniyle aile-sosyal çevresiyle ve akranlarıyla sağlıklı bir ilişki kuramayan çocuklardır. Çabuk öfkelenirler ve geçimsizdirler. Yaşadıkları problemleri kavgayla çözmeye çalışırlar. Ceza ile çok sık karşılaşırlar ancak kavga davranışını bir süre sonra tekrar yaparlar.

Çocuğun saldırgan davranışlar sergilemesinin temel nedenleri arasında bireysel faktörler, duygusal faktörler, arkadaş çevresi ile olan iletişimi, davranışı örnek alma yer almaktadır. Bununla birlikte ebeveynlerden birinin vefat etmesi, boşanma veya kendisine gösterilen olumsuz tavırlar da saldırgan davranışlar sergilemesine dayanak oluşturmaktadır. Saldırganlığın sebepleri arasında beyin sendromları, herhangi bir kafa travması ve biyolojik sebepler de gösterilirken, ana faktörün "çevre" olduğu unutulmamalıdır.

Aşırı Hareketlilik ve Dikkat Eksikliği: Bu belirtileri gösteren çocuklarda temel etken genellikle kalıtımdır. Aile bireylerinde de benzer dikkat probleminin yaşandığı ortaya



Görsel 2.14: Aşırı hareketlilik

çıkmıştır. Aşırı hareketli çocuklardır. Bu durum çoğunlukla yürümeye başlamaları ile fark edilmekte, ilk-orta çocukluk döneminde başkalarını rahatsız edecek seviyeye kadar çıkabilmektedir. Hareketlilik bir amaç doğrultusunda değildir ve durmaksızın da uyarı almaktadırlar.

Arkadaşlık ilişkileri de problemlidir ve genellikle uzun süreli olmamaktadır. Kurallara uyma noktasında sıkıntı yaşarlar ve düşünmeden akıllarına gelen her davranışı sergileyebilmektedirler. Bu çocuklar çok hareketli olduklarından dikkatlerini bir noktada toplayamamaktadırlar. Bu da çoğu zaman düşük okul başarısını beraberinde getirmektedir. (Görsel 2.14)

Kekemelik: Kekemelik, konuşmanın akıcılığı ile ilgili bir iletişim bozukluğudur. Sebepleri konusunda kesin bir sonuç olmamakla birlikte yaşanan korku, travma, çatışma gibi psikolojik sıkıntıların ayrıca kalıtımın da kekemeliğe sebep olduğu görüşü yaygındır.

Kimi çocuklarda bu durum zamanla düzelmekte bazen de kalıcı olmaktadır. Kekemelikle birlikte çocukta utangaçlık, güvensizlik, öfke belirtileri, düşük sosyal beceriler, uzun süreli kaygı hâli ve depresyon görülebilir.

İnatçılık: İnatçılığı birine karşı çıkma, karşı düşünce ileri sürme eylemi olarak tanımlanabilir. İlk çocukluk dönemindeki benmerkezci dönemde inatçılık göstermesi son derece normaldir ancak sonraki yaşlarda çocuklarda görülen inatçılık ve öfke patlaması bir problem olarak kabul edilmelidir.

Tırnak Yeme: Ulu'ya göre orta çocukluk döneminde bu alışkanlık çocukların yaklaşık %33'ünde görülmektedir. Bu davranış erken ergenlik dönemine kadar da devam edebilmektedir. Ayrıca ergenlik dönemimde bu oran %40-45'lere kadar çıkmaktadır. Çevrelerinden destek gören bireylerin neredeyse tamamı bu alışkanlığından vazgeçmektedir.



Görsel 2.15: Parmak emme

Tırnak yeme alışkanlığının kaynağını genellikle aile içi baskı, sevgi yetersizliği, sürekli azarlanma ve eleştirilme, taklit etme, kaygı yaratan bir durum ya da olay gibi birçok unsur oluşturmaktadır. Bu durumlar çocuğun kendine olan güveni azalmakta ve tırnak yeme alışkanlığı ortaya çıkabilmektedir.

Parmak Emme: Ulu'ya göre parmak emme davranışı çocuğun okula başlaması ile birlikte büyük oranda ortadan kalkmaktadır. Altı, on iki yaş arasında ise %2 oranında bu alışkanlığın devam ettiği de gözlenmiştir. (Görsel 2.15)

Okul öncesi dönemde daha yoğun görülen bu davranış, uyum sorunu olarak değerlendirilmektedir. Anne ya da ona bakan kişiden ayrılma, kardeş kıskançlığı, korku nedeniyle gözlenmektedir.

Altını Islatma (Enüresiz) ve Dışkı Kaçırma (Enkoprezis): Çocukların büyük çoğunluğu hem dışkı hem de idrar kontrolünü dört yaşına kadar kazanmaktadırlar. Sonrasında alt ıslatma veya dışkı kaçırma devam ediyorsa artık rahatsızlık olarak kabul edilmekte ve **Enürezis** ya da **Enkoprezis** olarak tanımlanmaktadır.

Mavi Aydoğdu ve Özsoy'a göre altını ıslatma, genellikle sosyo-ekonomik düzeyi düşük olan ve duygusal anlamda sıkıntıya uğramış olan uyumsuz çocuklarda görülmektedir. Altını ıslatmanın nedenleri arasında ruhsal problemler, kardeş kıskançlığı da olabilmektedir. Bunun yanı sıra aile içindeki olumsuzluklar, anne baba arasındaki geçimsizlikler, çocuğun yaşamış olduğu korkular ve cinsel istismar da bu olumsuz davranışı tetiklemektedir.

Dışkı kaçırma davranışı gösterenler genellikle okul ve çevresiyle uyumsuzluk içerisindedirler. Arkadaş ilişkileri zayıf ve inatçı bir yapıdadır. Çevrelerine tepkilerini bu şekilde ortaya koymaktadırlar.

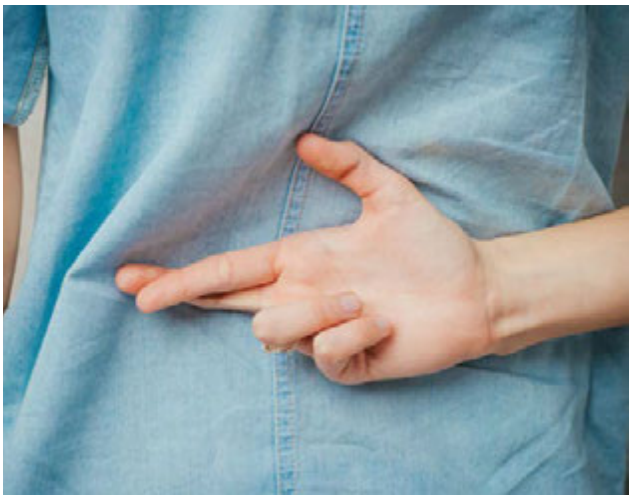
Tikler: Tikler genellikle çocuklar arasında kıyaslanmaya maruz kalan, çabuk heyecanlanan, aşırı titiz bir ortamda büyüyen, aşağılanan çocuklarda daha çok görülmektedir. Bunun dışında tik bozukluğu çocuğun aile, iş ve okul hayatında bozulmalara yol açabilir, sosyal yaşamda da uyum problemlerine sebep olabilmektedir.

Çalma, Hırsızlık: İlhan'a göre bu davranışta çocuğun kaç yaşında olduğuna dikkat edilmelidir. Çocuklar beş-altı yaşlarına kadar dürtüsel yaşarlar ve benmerkezcidirler. Bu nedenle bu yaş aralığına kadar davranışları çalma davranışı olarak kabul etmek doğru değildir. Çünkü çocukta doğuştan mülkiyet kavramı yoktur. Üzerinde durulması gereken dönem okul çağlarında görülen sık sık tekrar eden çalmalardır.

Aşırı koruyucu aile yapısı ya da tam tersi, çevre ya da kardeşler arası kıyaslanmaya maruz kalma, sevgi yetersizliği nedeniyle dikkat çekme isteği, harçlığın yetersiz olması, okul ortamında kabul ettirmeye çalışmak, sosyal çevreye girebilme, özgüven eksikliği, heyecan ve haz duyma (kleptomani), hak ve adalet kavramlarından eksik büyüme gibi nedenlerde çocuklar çalma davranışını gösterebilirler.

Yalan Söyleme: Yalan söylemek bir hatayı gizlemek amacıyla gerçeğe uygun olmayan söz söylemektir. Çocuğun yedi yaş öncesinde söylediği gerçek dışı sözler ve olaylara yalan demek doğru değildir. Çünkü kendiliğinden oluşan özgün ürünleridir.

Çocuklar; gösteriş yapmak, cezadan kurtulmak, rol aldıkları modeli taklit etmek, aileye ya da akranlarına duydukları saygı ve sevgi, dikkat çekmek, akranları arasında küçük düşmemek gibi nedenlerden ötürü yalan davranışını geliştirebilirler. (Görsel 2.16)



Görsel 2.16: Yalan söyleme

2.1.5.3. Çocuk ve Ergenlikte Psikolojik Sağlığa İlişkin Sorunlar

Bireyin yetişkinlik dönemine ulaştığında toplum içinde sağlıklı ve olumlu bir yaşam sürebilmesi, öz güven sahibi bir kişi olabilmesi, olumlu kendilik algısı ve kendilik değeri oluşturabilmesi için çocukluk ve ergenlik döneminde psikolojik sorunların var ise doğru şekilde müdahale edilmesi ve tedavi sürecine yönlendirilmesi gerekir.

Ergenlik Döneminde Görülebilecek Psikolojik Sorunlar

Ergenlik dönemi, fizyolojik, duygusal ve psikolojik değişimlerin yaşandığı insan hayatında önemli bir geçiş dönemidir. Çocukluk dönemlerindeki deneyimler, yetiştirilme tarzı, anne-baba tutumları, aile öyküsü gibi etkenler ergenlik döneminin nasıl şekilleneceğini gösteren önemli değişkenler arasında yer alır.

Ergenlik döneminde, kaygı bozuklukları, depresif bozukluklar, duygu durum bozuklukları, dikkat eksikliği ve hiperaktivite bozukluğu, obsesif-kompulsif bozukluk, davranım bozuklukları, risk alma davranışı (risk içerikli cinsel davranış, ergen gebeliği vb.) madde kötüye kullanımı, yeme bozuklukları en sık gözlenen psikolojik sorunlar arasında yer almaktadır.

2.1.5.4. Psikolojik Sağlık Açısından Koruyucu Etkenler ve Risk Etkenleri

Çocuk veya ergenin yaşam sürecinde birbirine karşıt etkenler yani koruyucu etkenler ve risk etkenleri etkileşim içindedir. Bu etkenler çocuğun gelişiminin yönünü ve gidişini değiştirebilir. Risk faktörlerini çocuk ve ergenlerin psikolojik sağlığı üzerinde olumsuz bir durumun ortaya çıkmasına ya da devam etmesine neden olabilecek bireysel, ailesel ve çevresel koşullar olarak tanımlanabilir.

Tablo 2.2: Çocuk ve Ergenlerde Risk Etkenleri

RİSK ETKENLERİ

Bireysel Risk Etkenleri	Ailesel Risk Etkenleri	Çevresel Risk Etkenleri
Erken Doğum	Ebeveynlerin hastalığı ya da psikopatolojisi	Toplumsal şiddet
Kronik hastalıklar	Erken yaşta ebeveyn olma	Akran reddi
Cinsiyet	Ebeveynlerin boşanması, ölümü ya da terk etmesi	Bir yakının veya arkadaşın vefatı
Zor kişilik	Aile- çocuk uyuşmazlığı	Toplumsal travmalar (savaş, doğal afet gibi)
Güvensiz bağlanma	Yetersiz ebeveynlik	Evsizlik
Düşük özgüven	Eşler arası çatışma	Okul yaşantısındaki stresli ve travmatik olaylar
Bilişsel, dil ya da motor alanlardaki zedenlenmeler	Ebeveynlerin alkol- madde kullanımı	Fiziksel, duygusal, cinsel istismara maruz kalma
Cinsel istismar	Ebeveyn işsizliği	Düşük okul başarısı
Sosyal ilişki becerilerindeki yetersizlikler	Cinsel istismar	Kırsal alanda yaşamak
Davranım bozukluğu		Gelişmişlik düzeyi
Madde bağımlılığı		

Tablo 2.3: Tablo 2.3: Çocuk ve Ergenlerde Koruyucu Etkenler

KORUYUCU ETKENLER

Bireysel Koruyucu Etkenler	Ailesel Koruyucu Etkenler	Çevresel Koruyucu Etkenler
Zekâ	Ailenin, sınırları, kuralları, izlemeyi sağlaması	Yetenek ve ilgilerin geliştirilmesinin için verilen rehberlik ve destek
Akademik başarı	Ebeveyn-çocuk arasındaki destekleyici ilişki	Okul, toplum hayatına katılım için sunulan fırsatlar
Sosyal çevre edinebilme sürdürebilme yeteneği	Ailenin davranış ve değerler için gerçekçi beklenti içinde bulunması	Pozitif normlar
Güvenli bağlanma	Ailenin çocuk eğitiminde tutarlı disipline sahip olması	Fiziksel ve psikolojik güvenlik
Yeterli problem çözme becerilerine sahip olma	Tehlikeli ve güvensiz durumlardan çocuklarını koruma işlevi	Erken öğrenme için destek
Kolay mizaç	Sorun çözümü için sunulan fırsatlar	Akran desteği
Cinsiyet	Yeterli sosyo-ekonomik statüye sahip olma	Etkili toplumsal kaynaklar
Sağlık	Ailenin iletişim temelli disiplin ortamı oluşturması	Akran zorbalığını azaltan okul politikaları
Özgüven	Akraba ve aile dışı yetişkin desteği	Aile-okul arasındaki pozitif ilişki
Hayata dair amaç ve gerçekçi beklentilere sahip olma		Destekleyici öğretmen ve okul rehberliği
Sosyal uyum		
Sağlıklı fiziksel gelişim		
Pozitif düşünce, affedicilik		

2.1.5.5. Çocuk Adalet Sisteminde Çocukların Psikolojik Sağlık Sorunlarının Dikkate Alınması

Çocuk adalet sistemi; mağdur, sanık ya da tanık olarak yargı sistemine dâhil olan çocuğun durumuna özgü yaklaşım, mevzuat, örgütlenme ve hizmetler bütünüdür. Bu sistem içerisinde çalışanların özellikle de -sosyal çalışmacı, psikiyatrist, psikolog ve pedagogun- çocuğun psikolojik sağlık sorunlarına dair belirtileri fark etmesi, çocuğun adli sisteme giriş sebebi veya korunma ihtiyacı ile daha fazla travmaya uğratılmaması amaçlanmalıdır. (Görsel 2.17)



Görsel 2.17: Çocuk adalet sistemi

2.1.5.6. Çocuğun Psikolojik Sağlık Sorunları ve Ceza Sorumluluğu İlişkisi

Ceza sorumluluğu, kişinin bir suç işlediğinde tam bir bilinç ve iradeye sahip olması temeline dayanır.

Çocuk ve ergenler kanunda belirtilen tam cezayı değil belirli oranlarda indirimlerle ceza almaktadır. Yapılan indirimler çocuğun yaşına, algılama gücünün varlığına göre değişiklik gösterir.

On iki yaşından küçük çocukların cezai sorumluluklarından bahsetmek mümkün değildir. On iki yaşını doldurmamış çocukların algılama yeteneklerinin gelişmediği kabul edilir. Ceza kovuşturması yapılamaz; ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir.

On iki yaşını doldurmuş ancak on beş yaşını doldurmamış olanlarda algılama yeteneğinin gelişmediği durumlarda çocuğun cezai sorumluluğu bulunmamaktadır. Ancak bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanır. On iki yaşını doldurup on beş yaşını doldurmamış olan çocukların algılama yeteneği gelişmişse bu durumda da cezai sorumluluğa hükmedilir. Bu yaş grubundaki çocuklara kanunda yazan ceza değil indirimli ceza verilir.

On beş yaşını doldurmuş ancak on sekiz yaşını doldurmamış olan çocuklarda yaptıkları eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp sonuç çıkarabilme ve davranışlarını yönlendirebilme yeteneğini var kabul etmektir. Algılama yeteneği var kabul edildiğinden yasalar algılama yeteneğini tespit için yardımcı olan sosyal inceleme raporunun alınmasını zorunlu tutmamıştır.

2.1.5.7. Çocuk Adalet Sisteminde Yer Alan Kurum, Kuruluş ile Meslek Elemanlarının Rol ve Sorumlulukları (Aktörler ve İşlevleri)

Çocuk adalet sisteminde yer alan kurum ve kuruluşlar çocuk birimlerinden çocuk infaz kurumuna kadar çeşitli kurumlardan ve bu kurumlarda görev yapan kamu görevlileri ve çalışanlarından oluşur.

A) Suça Sürüklenen Çocuk

Kanunda suç sayılan davranışı işlediği yönünde hakkında soruşturma ve kovuşturma başlatılan sonrasında güvenlik tedbirlerine hükmolunan çocuklardır.

B) Çocuk Mahkemeleri

Çocuklarla ilgili tedbir kararları vermek, acil koruma kararı almak, çocuklara ilişkin güvenlik tedbiri kararı vermek, asliye ceza mahkemesi ile sulh ceza mahkemesinin görev kapsamına giren suçları işlediği öne sürülen çocukların davalarına bakmak çocuk mahkemelerinin görevlerini oluşturur.

Çocuk mahkemesi, tek hâkimden oluşur. Bu mahkemeler her il merkezinde kurulur. Ayrıca bölgelerin coğrafi durumları ve iş yoğunluğu göz önünde tutularak belirlenen ilçelerde **Hâkimler ve Savcılar Kurulu**nun olumlu görüşü alınarak kurulabilir. İş durumunun gerekli kıldığı yerlerde çocuk mahkemelerinin birden fazla dairesi oluşturulabilir. Bu daireler numaralandırılır. Çocuk mahkemelerinde yapılan duruşmalarda Cumhuriyet savcısı bulunmaz. Mahkemelerin bulunduğu yerlerdeki Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler. (ÇKK madde 25/1).

Mahkemelere, atanacakları bölgeye veya bir alt bölgeye hak kazanmış, adlî yargıda görevli, tercihen çocuk hukuku alanında uzmanlaşmış, çocuk psikolojisi ve sosyal hizmet alanlarında eğitim almış olan hâkimler ve Cumhuriyet savcıları arasından Hâkimler ve Savcılar Kurulunca atama yapılır. (ÇKK madde 28/1).

C) Çocuk Ağır Ceza Mahkemeleri

Suça sürüklenen çocukların işlediği ve ağır ceza mahkemesi tarafından yargılanması gereken suçlarla ilgili yaş küçüklüğü nedeniyle çocuklar hakkında açılan davalara bakmakla görevli mahkemelerdir.

Çocuğun soruşturması çocuk bürosundaki Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılır. Gecikme durumu mevcut ise çocuk bürosunda olmayan Cumhuriyet savcıları tarafından da bu görev yapılabilir.

Çocuk ağır ceza mahkemeleri ve çocuk mahkemelerinin olmadığı yerlerde, bu mahkemeler kurulup göreve başlayıncaya kadar suça sürüklenen çocuklar tarafından işlenmiş olan suçlara yönelik soruşturmalar Cumhuriyet başsavcılığının iş bölümündeki Cumhuriyet savcısı tarafından yapılır. Cumhuriyet savcısı soruşturma sırasında gerekli gördüğü takdirde çocuk hakkında destekleyici ve koruyucu tedbirlerin uygulanmasını çocuk hâkiminden isteyebilir. (Görsel 1.18)

Ç) Çocuk Hâkimi

Çocuk hâkimi soruşturmadaki çocuk hakkında uygulanacak tedbirleri uygulayacak hâkimi ifade eder.



Görsel 2.18: Çocuk ağır ceza mahkemeleri

Savcının ifadeyi sağlıklı bir şekilde alabilmesi, çocukla daha rahat iletişim kurabilmesi için çocuğun ifadesinin alınması ve çocuk hakkındaki diğer işlemlerin yapılması sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir.

Çocuk yargılamasında sıklıkla kullanılan kanun **Çocuk Koruma Kanunu'**dur. Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma yapılırken öncelikli olarak çocuğun yüksek yararı göz önüne alınıp karar verilir.

D) Kamu Vesayeti Makamı

Vesayet, velayet altında bulunmayan küçüklerin ve bazı erginlerin korunması amacıyla kabul edilen hukuki bir kurumdur. Vesayet altına alınması gereken kişilerin tespit edilerek vasi görevlendirilmesi ile son bulan dava çeşidi ise vasi tayini davasıdır.

Bu dava ile kişisel ve mali menfaatlerini koruma gücünden yoksun olan küçüklerin ve ergin oldukları hâlde özel bakım gerektiren ya da kanunda belirtilen durumlarda olan kişilerin bakılması ve temsil edilmesi ile onlara özen gösterilmesi, vesayet makamı ile denetim makamının gözetiminde olan gerçek kişilerce sağlanır. Vasi tayini davası vesayet makamı olan sulh hukuk mahkemesinde görülür ve bu süreçteki kararlar denetim makamı sıfatıyla asliye hukuk mahkemesi denetiminden geçer.

E) Sosyal Çalışma Görevlileri

Sosyal çalışma görevlileri, Adalet Bakanlığınca en az lisans öğrenimi görmüş kişiler tarafından mahkemelere yeterli sayıda atanırlar. Atamalarda, tercihen on sekiz yaş altı bireylerin ve aile sorunları ile çocuk hukuku ve çocuk suçluluğunun önlenmesi konularında lisansüstü eğitimli kişiler arasından seçilir.

F) Çocuk Bürosu

Çocuk bürosu suça sürüklenmiş çocuklar hakkında soruşturma işlemlerini yürüten organdır. Çocuk bürolarında, alanlarında uzman çocuk psikoloğu, çocuk gelişimcisi gibi görevlilerin olması gerekmektedir. Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında, çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulundurulabilir. Sosyal çalışma görevlisinin görevi, soruşturma için sosyal inceleme raporu hazırlamaktır.

Çocuk bürosunun başlıca görevleri, suça sürüklenen çocuklar için tedbir alınması gerekli olan durumlarda, gecikmeksizin tedbir alınmasını sağlamak, korunmaya ihtiyacı olan, uyum güçlüğü çeken, suç mağduru veya suça sürüklenen çocuklara destek hizmetleri vermek (iş, eğitim, barınmaya vb.), ilgili kamu ve sivil toplum kurum ve kuruluşlarıyla iş birliği içerisinde çalışmak gibi hususları çocukları korumakla görevli kurum ve kuruluşlara bildirmektir. (Görsel 2.19)



Görsel 2.19: Alanya ilçe emniyet müdürlüğü çocuk büro amirliği

G) Çocuk Birimleri

Çocuk birimi; il emniyet müdürlüklerinde çocuk şube müdürlüğü, ilçe emniyet müdürlükleri ve amirliklerinde çocuk büro amirliği düzeyinde kurulan polis ihtisas birimini ifade eder.

Ğ) Sulh Ceza Hâkimi

Bir suç nedeniyle çocukların savcılık soruşturmasından mahkeme tarafından verilmesi gereken kararlar sulh ceza hâkimliği tarafından verilir. Çocuk yargılamasında sulh ceza yargıcının; çocuk yargılamasında, gözlem altına alma kararı, iç beden muayenesi

ve vücuttan örnek alma kararı, yakalama kararına itiraz, gözaltına alma kararına itiraz, tutuklama kararı ve tutuklamaya itirazın incelenmesi, adli arama kararı, önleme araması kararı, el koyma kararı, adli kontrol gibi birçok görevi vardır.

H) Kanuni Temsilci

Suça sürüklenen çocukların kanuni temsilcisi anne ve babadır. Suça sürüklenen çocukların savunmasına yardım eden kişilerdir. En önemli hak ve yükümlülüklerinden biri de kanun yollarına başvurma hakkına sahiptir.

I) Avukat ve Baro

Yargılamanın savunma ayağını avukat temsil eder. Yargılama esnasında kişiler istedikleri müdafiyi kendileri seçebilirler. Müdafi; şüpheli veya sanığın ceza muhakemesinde savunmasını yapan avukatı vekil; katılan, suçtan zarar gören veya malen sorumlu kişiyi ceza muhakemesinde temsil eden avukatı ifade eder.

İ) Denetimli Serbestlik Çocuk Hizmetlerinden Sorumlu Şube Müdürlüğü

Çocuk ve gençlere özel dikkat gösterilmesini, özellikle uyuşturucu, uyarıcı veya bu etkiyi doğuran her türlü madde kullanma ve aile içi şiddet söz konusu olduğunda koruyucu ve tedavi edici yöntemlerin uygulanmasını sağlamak çocuk hizmetlerinden sorumlu şube müdürlüğünün görevleri arasında yer almaktadır.

J) Çocuk Ceza İnfaz Kurumları

Çocuk tutuklu ve hükümlüler, içinde bulundukları gelişim dönemi özellikleri nedeniyle, yetişkin suçluların yol açabilecekleri olumsuz sonuçlardan hemen etkilenebilmektedirler. Bu nedenle, çocukların söz konusu olumsuzluklarla karşılaşmamaları, yetişkinler tarafından gelebilecek istismar, suça itilme risklerden korunmaları, daha olumsuz yönlere kaymalarının önlenmesi ve ihtiyaç duydukları uygun müdahale yöntemlerinden daha etkili yararlanmalarının sağlanması için ayrı bir bölümde ya da kurumda tutulmaları büyük önem taşımaktadır.



Görsel 2.20: Maltepe çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumu

K) Çocuk Kapalı Ceza İnfaz Kurumları

Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü, son dönemlerde çocukların fiziksel, zihinsel, psikolojik ve sosyal gelişim özellikleri ve ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak önemli sayıda müstakil çocuk kapalı ceza infaz kurumunu hizmete sunmuştur. Ülkemizde 2021 yılı itibariyle Ankara, İstanbul, Kayseri, Tarsus, Diyarbakır, Hatay ve İzmir'de çocuk ve gençlik kapalı ceza infaz kurumları bulunmaktadır. (Görsel 2.20)

Ceza infaz kurumlarında bulunan çocuklardan; tutuklu olanlar ya da çocuk eğitim evlerinden disiplin cezası nedeniyle kapalı ceza infaz kurumlarına nakillerine karar verilen çocuklar, çocuk kapalı ceza infaz kurumlarında barındırılmaktadır. Bu kurumlar firara karşı engelleri olan, iç ve dış güvenlik görevlileri bulunan, eğitim ve öğretime dayalı kurumlardır. 12-18 yaş grubundaki bu çocuklar, cinsiyetleri ve fiziki gelişim durumları göz önüne alınarak kurumların ayrı ayrı bölümlerinde barındırılmaktadırlar.

2.1.6 Çocuk-Genç Hükümlü veya Tutuklunun Yeniden Topluma Kazandırılması ile İlgili Faaliyetler

Bu başlık altında çocuk ve genç hükümlü veya tutuklunun yeniden topluma kazandırılması ile ilgili olarak gerçekleştirilen faaliyetler aktarılacaktır.



2.1.6.1. Çocuk Hükümlü veya Tutuklulara Uygulanan Psikososyal Destek Programları

Çocuklarla çalışmak yetişkinlerle çalışmaktan ayrı bir mesleki bilgi, beceri ve donanım gerektirmektir. Bu nedenle ceza infaz kurumlarında çocuklarla çalışan yönetici ve personelin, bu grubun içinde bulunduğu fiziksel, bilişsel, sosyal ve duygusal gelişim özelliklerini bilmeleri, bu gelişim dönemi özelliklerine uygun yaklaşımlar konusunda gerekli bilgi, beceri ve tutuma sahip olmaları gerekmektedir. Bununla birlikte, çocuk adalet ve çocuk koruma sistemi içinde çocuklarla çalışan yönetici ve personel, görev ve sorumluluklarını, çocukların yüksek yararına uygun bir biçimde yerine getirilmesini sağlayacak temel bilgi ve beceriye de sahip olmalıdır.

Görsel 2.21: Bireye çıkış yolu sunan psikososyal eğitim programları

Ceza infaz kurumlarında bulunan çocukların topluma kazandırılması için çalışan personelin psikososyal ve yönetim becerilerinin güçlendirilmesi amacıyla ARDIÇ Programı oluşturulmuştur. Program, kurumda bulunan çocuklar, personel ve çocukların ailelerine yönelik üç temelde geliştirilmiş olup, kurum psikososyal servisinde görev yapan uzmanlar tarafından bireysel ve grup çalışması yoluyla ilgili gruplara verilmektedir. Bu programlar aşağıda açıklanmıştır. (Görsel 2.21)

Kişisel gelişim programı (kısa grup çalışması):

Çocukların kurum sürecinde ve salıverilme sonrasında kendilerini doğru ifade edebilmelerini sağlamak, sosyal becerilerini geliştirmek, yaşantılarına dair farkındalıklarını artırmak ve gelişimlerini desteklemek amacıyla grup çalışmalarıyla uygulanabilen bir modüldür.

Seminerler:

Kurumda bulunan çocukların ihtiyaç duydukları konularla ilgili bilgi vermek ve tartışmak amacıyla kurum uzmanlarının ya da ilgili alanda kurum dışından davet edilen uzmanlarca düzenlenen toplantılar yapılır.

Aile eğitimi programı:

Çocukların aileleri ile ilişkilerinin kurulması veya yeniden düzenlenmesi, kurum sürecine ve tahliye sonrasında topluma uyum sağlamalarına yönelik, ailelere kurumda verilecek grup eğitimlerini içermektedir.

İnfaz ve koruma memurları psikososyal bilgilendirme programı:

Kurumda uygulanan program ile infaz ve koruma memurlarına çocuklara uygun yaklaşım

gösterme, kurumda yaşanan sorunları önleme ve çözme konuları ile kurum psikososyal servisi çalışmaları hakkında bilgilendirme amaçlanmaktadır.

2.1.6.2. Çocuk Adalet Sisteminde Çocukların Gelişim Düzeylerinin ve İhtiyaçlarının Dikkate Alınması

Çocuk adalet sisteminde çocukların mevcut gelişim düzeyleri;

- Söylenenleri algılama yeteneği,
- Düşünce ve duygularını ifade etme yeteneği,
- Kendisi hakkında verilecek kararların sonuçlarını kavrama yeteneği,
- Görüş oluşturma yeteneği,
- Adli süreçlerden etkilenişi gibi belirtilen alanlarda çocuk adalet sistemi çalışanları için önem ifade eder. (Görsel 2.22)



Görsel 2.22: Çocuk adalet sisteminde çocukların ihtiyaçları

Çocuğun yaşı ve bağlı bulunduğu adli sürecin niteliği (mağdur, sanık, tanık....vb) bu süreçten farklı biçimlerde etkilenmesine neden olur. Çocuk adalet sistemi içerisinde çalışanların çocuğu örselememesi, sistem içerisinde ikincil bir travma yaşamaması "çocuğun yüksek yararı ilkesini" dikkate alması gerekir. Örneğin on altı yaşındaki bir ergen için duruşma salonu çok kaygı yaratmayabilir ama altı yaşındaki mağdur sıfatıyla getirilmiş bir çocuk için korkutucu olabilir.

Çocukla görüşülen ortamda görüşmeci ve varsa görüşme sürecinde görevli diğer meslek elemanları (hâkim veya savcı ifade alırken avukat veya zabıt kâtibi) dışında hiç kimsenin bulunmamasına dikkat edilmelidir. Eğer kollukta yapılan bir işlem söz konusu ise görüşme, başka görevlilerin girip çıkmasına gerek olmayacak bir ortamda yapılmalıdır. Özellikle bazı suç grupları mağdurlarında -cinsel suç gibi- görüşmenin oldukça özel olmasına dikkat edilmesi gerekir.

Küçük yaştaki çocukların dinlenmeleri sırasında çocuğun kürsüye hâkimin yanına çağrılarak hâkim tarafından dinlenmesi, hâkimlerin kullandığı iyi uygulama örneklerindendir. Çocuğu adalet sistemi içerisine sokmadan koruyucu, önleyici, geliştirici, değiştirici ve tedavi edici yöntemlerin uygulanması ve bunun çocuk adalet sisteminin temel prensibi hâline getirilmesi gerekmektedir.

Bu sonucu elde etmek ancak çocuk ve ergenin gelişimsel döneminin özelliklerini bilen ve bazı davranışların ergenlik döneminin doğal sonucu olduğunu gören ve bu durumdaki çocuğa rehberlik edebilecek beceriye sahip çocuk adalet sistemi çalışanlarının çabaları ile mümkün olabilecektir (Riyad İlkeleri madde 5).

Suça sürüklenen çocuklar bakımından kamu davasının açılmasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının ertelenmesi, uzlaşma gibi usuller bu amaçla kullanılmaya elverişli araçlardır. Bu süreçte bir denetim görevlisinin suça sürüklenen çocuğa eşlik etmesi ve yönlendirmesi, teşvik ve takdir etmesi bütün hayat kurgusunu değiştirebilir. Mağdur, tanık veya suça sürüklenmiş ergenin kendisi hakkında verilecek kararlarla ilgili görüşünün alınması da sorumluluk üstlenmesini sağlayacak bir araçtır.

2.1.6.3. Çocuk Eğitimevi

Çocuk hükümlüler hakkında verilen cezaların, hükümlülerin eğitilmeleri, meslek edinmeleri ve yeniden toplumla bütünleştirilmeleri amaçları güdülerek yerine getirildiği tesislerdir. Bu kurumlarda firara karşı engel bulunmaz. Kurum güvenliği iç güvenlik görevlilerinin gözetim ve sorumluluğunda sağlanır. Ülkemizde, 2021 yılı itibariyle Ankara, İstanbul ve Elazığ'da erkek, İzmir-Urla'da da kız çocukları için olmak üzere dört çocuk eğitimevi bulunmaktadır.

Eğitimevlerinde bulunan çocuklar; yaş ve eğitim durumlarına göre ilk, orta ve yükseköğrenim kurumlarına, okullarında gerçekleştirilen sosyal aktivitelere, spor faaliyetlerine,

öğrenimleriyle ilgili olarak kendilerini geliştirebilecekleri yabancı dil, bilgisayar, üniversite hazırlık, meslek eğitimi vb. kurslara devam edebilmekte, açık öğretim, üniversite ile ilgili sınavlara kurum dışında girebilmekte, tiyatro, konser, spor karşılaşmaları gibi toplum içindeki sosyal etkinliklere kurum eğitimcileri ve uzmanlar gözetiminde katılabilmektedirler.

Eğitimevlerinde bulunan çocuklar örgün eğitimlerine devam edebilmektedirler. Herhangi bir eğitim ve öğretim programına devam eden ve on sekiz yaşını dolduran çocukların, eğitim ve öğretimlerini tamamlayabilmeleri için yirmi bir yaşını bitirinceye kadar bu tesislerde kalmalarına izin verilebilir. Örgün eğitime devam etmeleri mümkün olmayanlar meslek eğitimi kapsamında uygun bir mesleğe yönlendirilmekte ve mesleki eğitime devam edebilmektedirler. Bu eğitimler sonucunda bir meslek sahibi olmaları sağlanarak tahliye sonrasında yeniden suça yönelmemeleri için yardımcı olunmaktadır. (Görsel 2.23)



Görsel 2.23: Eğitimevlerindeki çocuk hükümlüler

2.1.6.4. Denetimli Serbestlik Hizmeti

Hakkında ceza infaz kurumuna girmeden kamu davasının açılmasının ertelenmesi veya hükmün açıklanmasının geri bırakılması kararı verilen çocuk hakkında mahkemece belirtilen koşullar ve süre içinde, denetim planı doğrultusunda suça sürüklenen çocuğun toplumla bütünleşmesi açısından ihtiyaç duyduğu her türlü hizmet, program ve kaynakların sağlandığı toplum temelli bir uygulamayı ifade eder. Çocuk için denetimli serbestlik ve yardım merkezî şube müdürlüğü veya bürosu tarafından bir denetim görevlisi görevlendirilir. Görevlendirme sırasında çocuğun kişisel özellik ve ihtiyaçları dikkate alınır ve çocukla iyi iletişim kurabilecek olan görevliler tercih edilir.

2.1.6.5. Sosyal İnceleme Raporu

Yargılamada daha sağlıklı kararlar verilebilmesi ve suçun özelleştirilmesi için sosyal çalışma görevlileri tarafından mahkeme talebiyle sosyal inceleme raporu hazırlanır. Sosyal inceleme raporunu aldırılması belli yaş gruplarında zorunluluk iken (12-15 yaş) belli yaş gruplarında isteğe bağlıdır.

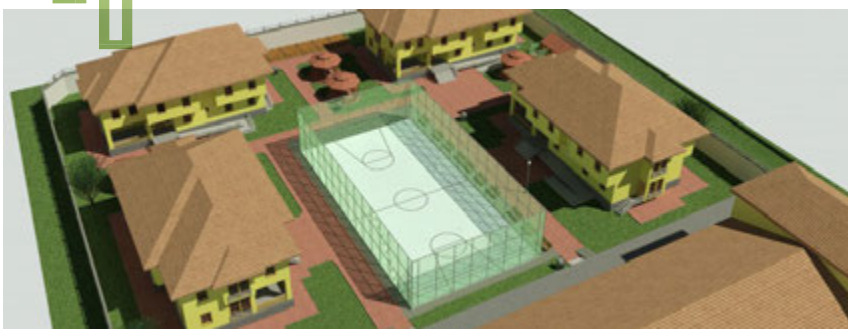
Daha hakkaniyetli ve hukuka uygun karar alınabilmesi için sosyal inceleme raporunun tam anlamıyla amacına uygun olarak hazırlanmış olması gerekmektedir. Davalardaki ve hüküm öncesi raporlar çocuklara ilişkin yargılamanın en önemli basamağını oluşturmaktadır.

Sosyal inceleme raporu, çocuğun geçmiş yaşamı ve hâlen içinde yaşadığı koşullar ve suçun işlendiği şartlar hakkında ayrıntılı bilgileri içermelidir. Sosyal inceleme raporları, çocukların ihtiyaçlarının giderilmesi, yargı dışı çözüm yolları ve alternatif yöntemlerin uygulanabilmesi açısından da önem ifade etmektedir.

Çocuğun korunması, toplumla bütünleşmesi ve iyileştirmesinde görevli olan, çocuk adalet sisteminde çocuk, çevresi ve çocuğun suça yönelme nedenlerini değerlendiren ve çocuğun gereksinim duyduğu müdahaleyi öneren sosyal inceleme raporları önemli bir işleve sahiptir.

2.1.6.6. Çocuk Destek Merkezleri

Suça Sürüklenen Çocuklara Yönelik Çocuk Destek Merkezleri; kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiil işlediği iddiası ile hakkında soruşturma ve kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuklardan psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların temel gereksinimlerini karşılamak, fiziksel, duygusal, psikolojik ve sosyal ihtiyaçlarını belirleyerek gerekli müdahaleleri gerçekleştirmek, aile ve yakın çevrelerine dönmelerini veya diğer sosyal hizmet



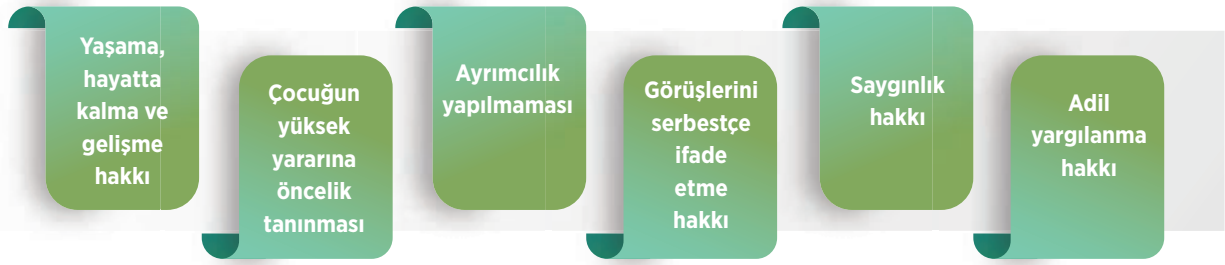
Görsel 2.24: Çocuk destek merkezi

modellerine hazır hâle gelmelerini sağlamak üzere hizmet vermektedir. (Görsel 2.24)

Çocuk destek merkezlerinde çocuğun kuruluşa kabulü ile birlikte merkezde görevli sosyal çalışmacı, psikolog, psikolojik danışman, çocuk gelişimcisi, sosyolog veya öğretmen unvanına sahip bir meslek elemanı çocuğa danışman olarak görevlendirilmektedir. Merkezden fiilen yararlanan en fazla on çocuğa bir danışman görevlendirilmektedir. Danışman; çocuğa merkez hakkında bilgi verir ve uyum sürecini gerçekleştirir. Çocuk hakkında yapılacak çalışmaları bireyselleştirilmiş psikososyal destek programı doğrultusunda hazırlar, uygulama planına dönüştürür. Uygulama planı mahkemenin onayına sunulur. Çocukların ilgi ve yeteneklerine göre sosyal, kültürel ve sportif etkinliklere düzenli katılımları sağlanır. (T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü).

2.1.6.7. Çocuk Adalet Sistemine Hâkim Olan İlkeler

Suça sürüklenen çocuklara ilişkin sistemi düzenleyen kurallar ve bu sistemde görev alan kurumların yapısı bazı temel ilkelere dayanmaktadır. Bu ilkeler temelde Çocuk Hakları Sözleşmesi'ne dayanmaktadır. İlkelerin amacı çocuğu toplumla bütünleştirerek yeniden suç işlemesinin önüne geçmektir. Çocuk adalet sistemine hâkim olması gereken bazı ilkeler şu şekilde sıralanabilir. (Şekil 2.3)



Şekil 2.3: Çocuk adalet sistemine hakim olan ilkeler

A) Yaşama, Hayatta Kalma ve Gelişme Hakkı

Çocuğun en temel hakkı hayatta kalma ve gelişimini sürdürme hakkıdır. Çünkü çocuğun yaşamının risk altında olması diğer haklarını kullanmasını engeller. Çocuğun yaşamını korumak herkesin görevidir. Çocuk Hakları Sözleşmesi yaşama hakkının gerçekleştirilmesinin yanı sıra, *"çocuğun hayatta kalması ve gelişmesi için mümkün olan azami çabanın gösterilmesini"* devletlerin sorumluluğu olarak görür. Gelişme kavramı daha önceki konularda belirttiğimiz gibi çocuğun içinde bulunduğu gelişim dönemine en uygun şartların oluşturulmasıdır.

Suça sürüklenmeye neden olan riskler çocuğun yaşamı ve psikososyal gelişimi üzerinde son derece yıkıcı etkilere sahip olduğundan adli sistemle karşılaşan çocuğun temel ihtiyaç ve sorunları tespit edilerek sağlıklı bir yaşam sürmesinin önündeki engellerin kaldırılması amacıyla koruyucu hizmetler hızlı bir şekilde devreye sokulmalıdır.

B) Çocuğun Yüksek Yararına Öncelik Tanınması

Çocuğun yüksek yararının korunması, ceza hukukunun geleneksel amaçlarının (cezalandırma) yerine iyileştirme ve onarıcı adaletin ön plana çıkmasının gerektiği anlamına gelmektedir. Çocuklar, psikososyal ve fiziksel gelişimleri, eğitsel ihtiyaçları açısından yetişkinlerden farklıdır. Bu farklılıklar, kanunla ihtilafa düşmüş çocukların daha az kusurlu olmasının temelini oluşturur. Bu farklılıklar adalet sistemi içerisinde çocukların diğerlerinden ayrılmasının sebeplerini oluşturur ve çocuklar için farklı yaklaşımları önemli hâle getirir.

C) Ayrımcılık Yapılmaması

Çocuklar, kendilerinin, ana babalarının veya yasal vasilerinin sahip oldukları ırk, renk, cinsiyet, dil, siyasi ve dini anlayış, ulusal, etnik ve sosyal köken, mülkiyet, engellilik ve diğer statüler nedeniyle hiçbir ayrıma tabi tutulamaz. Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 2. maddesinde ayrımcılık yasağı güvence altına alınmıştır.

Çocuk haklarına ilişkin önemli bir ayrımcılık nedeni çocukların yaşı ve kapasiteleridir. Yaşça çok küçük çocuklar ya da haklarını arayacak kapasitede olmayan çocuklar da bu hakların sahibidirler. Çocuk Koruma Kanunu'nun 4. maddesinde bir temel ilke olarak benimsenen "çocuk ve ailesinin herhangi bir nedenle ayrımcılığa tabi tutmama" ilkesi, çocuk adalet sistemine esas teşkil etmektedir.

NOT

Çocuklar için özellikle hapis cezasının son çare olarak düşünülmesi çocuğun yüksek yararı açısından son derece önemlidir.

D) Görüşlerini Serbestçe İfade Etme Hakkı

Çocuğun kendisini etkileyecek her konuda görüşlerini serbestçe ifade etme hakkına uygun davranılması ve bu hakkın çocuk adalet sisteminin her basamağında uygulanılması sağlanmalıdır. Hakkında adli işlem yapılan çocuk sahip olduğu haklar konusunda bilgilendirilmelidir. Çocukların adalete erişimleri için uygun yollar sağlanmalıdır. Dava süreçlerinde kendilerini ifade edebilmelerine fırsat verilmelidir. Çocuklar kendilerini ifade ederken algı, yaş düzeyleri ve varsa iletişim zorlukları dikkate alınmalıdır.

E) Saygınlık Hakkı

Çocuğun saygınlık hakkı, adalet sistemi içerisine girmiş çocuğa sergilenen davranışlarda fiziksel-duygusal şiddet biçimlerinin yasaklanması ve önlenmesini gerektirir. Çocuklara adli işlemler ve davaları süresince duyarlı, itinalı, adil ve saygılı davranılmalı, bireysel durumlarına, kişisel ihtiyaçlarına, iyi hâlliliklerine dikkat edilmelidir. Fiziksel ve ruhsal sağlıkları korunmalıdır.

F) Adil Yargılanma Hakkı

Çocuğun yargılaması yapılırken adli sistem içerisinde çocuğun yüksek yararı gereği zarar görmeden kısa süreli olarak kalmasının sağlanması gerekir. Uygun sürede yargılanma, savunma, çocuk mahkemelerinde yargılanma hakları ve masumiyet karinesi (kişinin bir suç işlediğine dair kesinleşmiş bir yargı kararı olmadan suçlu olarak kabul edilmemesinin güvencesidir) bu ilkenin kapsamındadır. (Görsel 2.25)

Adil yargılanma hakkı gereği çocuğa adli süreçteki zorunlulukları, işlem aşamaları, davayla ilgili sistem ve usuller hakkında bilgi verilmelidir. Ayrıca yargı sürecinde ya da yargı dışı işlemlerde gerektiğinde destek alabileceği kurum ve kuruluşlar hakkında da bilgilendirilmelidir.

SIRA SİZDE

1. Çocuk adalet sistemi sizce nasıl olmalıdır sınıfta arkadaşlarınızla fikir alışverişi yapınız?

2. Çocuk ve genç hükümlü veya tutuklunun toplumla kazandırılması için siz olsaydınız neler yapardınız sınıfta anlatınız?

Görsel 2.25: Adil yargılanma hakkı



2.2. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN GÜNLÜK YAŞAMINDAKİ PSİKOLOJİK DURUMUNU GÖZLEMLEME

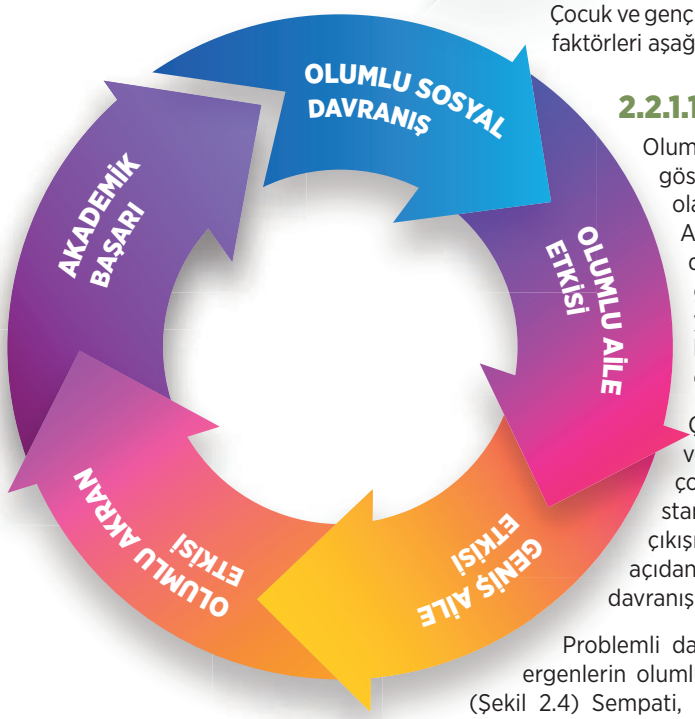
HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Bireysel gelişim süreçleri ceza infaz kurumları şartları bakımından sizce nasıl etkilenebilir? Arkadaşlarınızla tartışınız.**
2. **Bireylerin gelişim süreçlerini olumsuz etkileyebilecek kişinin kendisinden kaynaklı durumların neler olabileceğini sınıfta tartışınız.**

Ceza infaz kurumlarında hükümlü ya da tutuklu olarak bulunan ergenlerle çalışma ortamının daha sağlıklı ve olumlu şekilde sürdürülebilmesi için psikolojilerini doğru anlamak önemlidir. Aynı zamanda ergenlerin gelişim ve gelişim süreçlerini etkileyen olumlu ve olumsuz faktörlerin bilinmesi de gerekmektedir. Bu bölümde gelişim sürecini etkileyen olumlu veya olumsuz faktörler, ihmal ve istismar durumları, risk faktörleri açıklanacaktır.

2.2.1. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Gelişim Sürecini Olumlu Etkileyen Faktörler

Çocuk ve genç hükümlü veya tutuklunun gelişim sürecini olumlu etkileyen faktörleri aşağıdaki şekilde yer alan başlıklar altında incelenecektir.



Şekil 2.4: Çocuk ve genç hükümlü veya tutuklunun gelişim sürecini olumlu etkileyen faktörler

2.2.1.1. Olumlu Sosyal Davranış

Olumlu sosyal davranışlar; yardım etmek, paylaşmak, iş birliği göstermek ve gönüllülük gibi diğer insanlara ve bir bütün olarak topluma fayda sağlayan davranışlar bütünüdür. Ayrıca kurallara uymak ya da sosyal olarak kabul edilen davranışlara (kırmızı ışıkta durma, karşıdan karşıya geçmek isteyen engelli insanlara yardım etme, hata yapan birisine sempati gösterme, kötü bir davranışta bulunduktan sonra özür dileme gibi) uyum sağlamak da olumlu sosyal davranışlar arasında sayılmaktadır.

Çocukluktaki olumlu sosyal davranışlar genellikle paylaşım ve adalet üzerine sorgulamalarla başlar. İlerleyen yaşlarda çocukların sosyal davranış sergileme yeteneği toplumsal standartlara uymak için güçlenir. Bu davranışların ortaya çıkışı ve çeşitliliği yaş ve bilişsel olgunluk ile artar. Gelişimsel açıdan önemli olan çocuğun bazı davranışların doğru bazı davranışlarınsa yanlış olduğu inancını geliştirmesidir.

Problemli davranışların aksine olumlu sosyal davranışlar, çocuk ve ergenlerin olumlu psikososyal gelişimine önemli katkılar sağlamaktadır. (Şekil 2.4) Sempati, benlik kontrolü, dürtü kontrolü gibi bireysel özellikler olumlu sosyal davranışlarla ilişkiliyken, ebeveynle kurulan duygusal bağ, aile içerisindeki olumlu ve kaliteli ilişki, akranlarla kurulan olumlu ilişkiler, olumlu sosyal davranışları olan arkadaşlara sahip olma, akademik başarı da ergenin olumlu sosyal davranışları ile ilişkilidir.

Ergenin kendi bireysel ve fizyolojik özelliklerinin yanı sıra sosyalleşme sürecinde önemli etkileri bulunan aile, arkadaş, okul ve yaşanılan çevre, ergenin olumlu sosyal gelişim göstermesinde de önemli bir yere sahiplerdir. Ergenin sağlıklı fiziksel gelişiminin ardından, sosyal çevresiyle destekleyici ve yakın ilişkileri olumlu sosyal davranışlarını güçlendirerek, ergenin uyumlu ve başarılı bir yaşama sahip olmasını sağlamaktadır.

2.2.1.2. Olumlu Aile Etkisi

Çocuk dünyaya geldiği anda ilk sosyal ortamı ailesidir. Bebekliğinden itibaren birçok davranışı aile içinde öğrenen çocuğun kişiliği aile içerisindeki yaşantılardan etkilenmekte ve gelişmektedir. Saldırgan ve olumlu sosyal davranışları da ilk olarak aile içerisinde öğrenen birey gerektiğinde bu davranışları kendi yaşantılarında kullanabilmektedir.

Aile bireyleri arasında güvenli bir ilişkinin bulunması, düzenli bir aile yapısı, ailedeki olumlu rol modeller, çocuklara yönelik etkin izleme ve denetim, ailenin sosyo-ekonomik ve sosyo-kültürel seviyesinin yeterli düzeyde olması, çocuğa yönelik olumlu disiplin yöntemlerinin kullanılması çocuğu suçluluktan koruyan unsurlar arasındadır. (Görsel 2.26)



Görsel 2.26: Aile

2.2.1.3. Geniş Aile Yapısı

Birkaç neslin birlikte yaşadığı ailelerin ya da diğer aile bireylerinin çocuğun bakımı ve yetiştirilmesinde katkıda bulunmalarının çocuk üzerinde olumlu etkileri bulunmaktadır.

Çocuğun çok sayıda aile üyesi ile birlikte olması onun sosyalleşmesine katkı sağlar. Olumlu davranış modellerini gözlemlemesini, kendi davranışları konusunda birçok geribildirim almasını ve sosyal ilişkiler konusunda daha fazla bilgiye sahip olmasını sağlamaktadır. Burada önemli olan unsur ebeveynler ve diğer aile bireylerinin çocuğun yetiştirilmesi konusunda ortak tutum ve davranışlara sahip olmalarıdır. Ayrıca aile bireylerinin çocuğun veya ergenin bakımı ve gözetiminde rol üstlenmeleri onun riskli davranışlara yönelme ihtimalini azaltacaktır.

2.2.1.4. Olumlu Akran Etkisi

Ergenlik döneminde fiziksel, sosyal ve psikolojik alanlarda birçok değişim yaşanmaktadır. Ergenlik, akran etkisinin önemli ölçüde arttığı bir gelişim dönemidir. Çocuklukta büyük öneme sahip olan ailenin yerini bu dönemde akranlar almaya başlar.

Ergenlik dönemindeki olumlu akran etkilerine, düşüncelerini özgürce ifade edebilme,



özgüvenli olma, kişiliğinin güçlenmesi, kabul edilme ihtiyacının karşılayabilmesi, beğenilmek, değerli hissetmek gibi birçok olumlu etki sayılabilir.

2.2.1.5. Akademik Başarı

Okul genel anlamıyla sadece bilgi birikimini ve bilişsel becerileri artıran bir ortam değildir. Okul yaşantısı kişinin dünyaya bakış açısını, toplumsal kurallar ve ortak değerlerin kazanımı, akran ilişkilerini, yaşam tarzını, bireyin sosyal gelişimini olumlu olarak etkilemektedir. Bunun yanı sıra akademik başarı bireyin ileri yaşlardaki iş yaşamı başarısını da olumlu olarak etkilemektedir. Özellikle ekonomik düzeyi düşük ailelerden gelen çocuklar için eğitime devam edebilme önemli bir rol oynamaktadır. Bu çocuklar okulda başarılı olduklarında eğitimlerine daha ileri kademelerde devam etme eğiliminde olmakta, bu durum başarılı bir iş yaşamına sahip olmalarını sağlamaktadır. (Görsel 2.27)

Görsel 2.27: Başarılı öğrenci

Eğitimin tamamlanamaması durumunda birey ilerleyen yıllarda düşük gelir, vasıfsız işler ya da işsizlik durumuyla karşılaşabilir. Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü ve tutuklu çocukların büyük bir kısmının düşük akademik başarı ve eğitimi yarıda bırakmış oldukları bilinmektedir.

Tablo 2.4: Çocukların ve Yetişkin Hükümlü Tutukluların Öğrenim Durumu İstatistikleri 2019.

Ceza İnfaz Kurumlarında Bulunan Çocuk Hükümlü ve Tutukluların Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları			
	HÜKÜMLÜ	**TUTUKLU**	**TOPLAM**
İlkokul Mezunu	182	307	489
İlköğretim Mezunu	180	465	645
Lise veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	8	4	12
Ortaokul veya Dengi Meslek Okulu Mezunu	29	119	148
Yüksek Okul veya Fakülte Mezunu			
Bilinmeyen	14	63	77
Okuma-Yazma Bilmeyen	61	121	182
Okuryazar Olup Bir Okul Bitirmeyen	27	49	76
Yüksek Lisans			
Doktora			
Genel Toplam	**501**	**1128**	**1629**

Not: Öğrenim durumu istatistikleri; Bilgi İşlem Genel Müdürlüğünden alınan UYAP raporları incelenerek hazırlanmış olup hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumuna girerken beyan etmiş oldukları mezuniyet durumlarına göre hazırlanmıştır.

Not: Bu tablo, 19/04/2008 tarihli ve 26852 sayılı Resmî Gazete'de yayımlanan 2008/13472 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile yürürlüğe giren Resmî İstatistik Programı kapsamında olmayıp hizmete özel olarak hazırlanmıştır.

2.2.2. Çocuk ve Genç Hükümlü veya Tutuklunun Gelişim Sürecini Olumsuz Etkileyen Faktörler

Çocuk, ergen hükümlü ve tutuklunun gelişim sürecini olumsuz etkileyen faktörler aşağıdaki gibidir.

- Ebeveynden Ayrı Kalma - Boşanma
- İstismar
- Saldırganlık ve Öfke
- Risk Alma Davranışı

- İhmal
- Olumsuz Aile Etkisi
- Olumsuz Akran Etkisi
- Popülerlik ve Reddedilme
- Alkol ve Madde Kullanımı
- Davranış Bozukluğu
- Suçluluk
- Travmatik Olaylar
- Yoksulluk

2.2.2.1. Ebeveynden Ayrı Kalma ve Boşanma

Cüceloğlu'na göre boşanmanın çocuk üzerinde üç önemli noktada etkisi bulunmaktadır. Birincisi, boşanmanın çocuğun günlük hayatını etkilemesi nedeniyle sürecin ortaya çıkardığı stresli durumlarla kendi iç dünyasında ebeveynlerine ve kendisine ne olacağıdır. Kendisiyle kimin ilgileneceği gibi sorunlara odaklanması ve okul ya da sosyal çevresinde motivasyon kaybı yaşayıp derslerine ve sosyal ilişkilerine bu durumun olumsuz sonuçlarının yansımasıdır. İkinci önemli etki boşanma sürecindeyken çocuğun kaç yaşında olduğu ile ilgilidir. Ergenlik dönemi ve okul öncesi dönemdeki çocuklar boşanmanın etkilerini en ağır hisseden gruplardır. Bu dönemdeki çocuklar benmerkezci bir yapıya sahip oldukları için her şeyin nedenini kendilerinde aramakta ve kendilerini sorumlu tutmaktadırlar. Üçüncü etki ise velayetin kime verildiği konusudur. (Görsel 2.28) Çocuk birlikte yaşamadığı ebeveyninin kendisini istemediği bazen de her iki ebeveyninin de kendisini sevmediği duygularına kapılabilmekte; dışlanma, terk edilme, korku, öfke, suçluluk gibi duygular yaşayabilmektedir.

Koçak, Demirel ve Kırlıoğlu'na göre araştırmalar ebeveynleri boşanan çocukların uyum problemleri yaşadıkları, öfke ve depresyon düzeylerinin yüksek olduğunu, okul başarılarının boşanma sürecinde düştüğünü, yalnızlık düzeylerinin yüksek ve yaşam doyumlarının düşük olduğu gibi birçok olumsuz etkiye ulaşılmıştır. Anne-babası boşanmış olan çocukların diğer çocuklara göre liseyi terk etme, riskli cinsel davranışlarda bulunma gibi durumların iki kat daha fazla karşı karşıya oldukları belirlenmiştir.

2.2.2.2. İstismar

Çocuk istismarı, çocuğun beden veya psikolojik gelişimine zarar veren, zarar verme riski taşıyan, fiziksel, duygusal, zihinsel veya cinsel gelişimini olumsuz etkileyen, kendisine bakmakla yükümlü kişi veya kişiler tarafından zarar verici olan, kaza sonucu olmayan ve önlenebilir bir davranışa maruz kalma durumudur.

İstismar türleri kendi içinde gruplara ayrılsa da çocuklar aynı anda birden fazla veya tüm istismar türlerine aynı anda maruz kalabilmektedir. İstismar türleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir.

A) Fiziksel İstismar

Çocuğun kaza dışı fiziksel açıdan zarar görmesi ve bedensel bütünlüğünün bozulmasıdır. Tokat, yumruk, tekme, sarsma, itme, ısırma, çimdikleme gibi herhangi bir alet kullanmadan gerçekleştirilebileceği gibi kemer, sıcak su ya da benzeri bir sıvı dökme, sıcak bir cisim basma, hortum, sigara gibi objeler kullanılarak gerçekleştirilebilir.

Fiziksel istismarda bulunan ebeveyn özellikleri arasında;

- sosyal destek yokluğu,
- psikiyatrik bozukluk,
- dürtülerini kontrol edememek,
- alkol veya uyuşturucu madde bağımlılığı,
- çocuklukta kendilerinin istismara uğramış olmaları sayılabilir.



Görsel 2.28: Boşanmanın çocuğa etkisi

Çocuğa yönelik fiziksel istismarda kız çocuklarının erkek çocuklardan daha çok istismara maruz kaldığı, yedi-on üç yaş aralığındaki çocukların daha çok istismar edildiği ortaya çıkmaktadır.

Fiziksel istismara uğrayan çocuklar bilişsel, duygusal, kişiler arası ve davranışsal problemler gösterebilmekte, akademik başarıları düşük olmakta ve uyuşturucu madde bağımlılığı ve psikiyatrik hastalıklara daha yatkın hâle gelmektedirler.

İleriki yaşlarda fiziksel istismarın bireylerde şiddet içeren anti-sosyal davranışlar geliştirme, riskli davranışlar ve suça yönelme, intihar, depresif bozukluklar ve alkol-madde bağımlılığı gibi davranışları arttırdığı görülmektedir. Fiziksel şiddet mağduru çocuklar diğer ihmal ve istismar türlerine maruz kalmış çocuklara göre kendilerine yönelik daha fazla olumsuz bakış açısı geliştirmekte ve diğer çocuklara göre daha öfkeli ve saldırgan olmaktadırlar.

Çocuğun fiziksel şiddet yaşadığına yönelik olan beyanı mutlaka değerlendirilmeli ve durum acilen Cumhuriyet Savcılığına ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüğüne bildirilmelidir. Fiziksel bulguların varlığı da bu konuda çocuğun beyanı olmasa dahi şüphenin oluşması için yeterlidir. Buna göre vücuttaki açıklanmayan yara, yanıklar, haşlanmalar, kızarıklık ve morluklar, sıyrık ve şişler, kırıklar, iç organ yaralanmaları, zehirlenme hikâyeleri, yaraları açıklamak için olasılık dışı mazeretler ileri sürme, yaralar hakkında konuşmak istememe, tedavi edilmemiş yaralar, aşırı cezalandırmalara boyun eğme eğilimi, bölgesel kellikler, fiziksel temastan kaçınma çabaları, eve dönmekten korkma, tıbbi yardım almaktan kaçınma, kendine zarar verme davranışları ve diğer kişilere karşı saldırgan tutumlar uzman tarafından fiziksel istismar şüphesiyle değerlendirilmeye alınmalıdır.



Görsel 2.29: Türk Kızılayı çocuk koruma merkezi (a)



Görsel 2.30: Türk Kızılayı çocuk koruma merkezi (b)

Türkiye' de çocuk ihmal ve istismarı alanında çeşitli yasal uygulamalar bulunmaktadır. Bu uygulamalar doğrultusunda Türkiye'de çeşitli kurum ve kuruluşlar hizmet sunmaktadır. Bu kuruluşlar; çocuk izlem merkezleri, çocuk koruma merkezleri, koruma bakım ve rehabilitasyon merkezleri ve bakım ve sosyal rehabilitasyon merkezleridir. (Görsel 2.29-2.30)

B) Cinsel İstismar

Bir çocuğun bir yetişkin tarafından cinsel uyarım ve doyum için kullanılmasıdır.

Yargı sistemimizde cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçlar 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'na (TCK) göre dört suç tipi olarak düzenlenmiştir. Bunlar;

- Cinsel saldırı
- Çocukların cinsel istismarı
- Reşit olmayanla cinsel ilişki
- Cinsel taciz

Akrabalık bağı bulunmayan bir yetişkin çocuğu bu amaçla kullanabileceği gibi çocuklar kan bağı olan kişiler tarafından da cinsel istismara maruz kalabilirler. Cinsel istismar ırza geçme, ırza tasaddi (tamamlanmamış cinsel saldırı), laf atma ve elle sarkıntılık biçiminde gerçekleşebilir.

Çocuklara cinsel istismarda bulunan kişilerin genel özellikleri incelendiğinde; çocukların cinsel istismarında faillerin büyük bir kısmının akrabalar, komşular, otorite figürleri gibi çocuğun bildiği ve güvendiği kişiler olması, küçük çocuklar ve kız çocuklarının çoğunlukla kendi evlerinde ya da failin evinde, ergenlerin ve erkek çocukların ise ev dışındaki yerlerde cinsel istismara uğramaları, faillerin aile içinde ve dışında sosyal teması sınırlı, içe kapanık, eşi ya da ailesiyle olumlu ilişki kuramayan psikopatik, psikoseksüel ve sosyal açıdan olgunlaşmamış kişilik özelliklerine sahip oldukları, çocukluk dönemlerinde rol-model aldıkları kişilerin genellikle sağlıksız olması, çoğunluğunun destek sistemlerinden yoksun oldukları, cinsel istismarda bulunan bireylerin çoğunun çocukluklarında cinsel istismara maruz kalmaları, alkol ve madde kullanımlarının oldukça yaygın olması söylenebilir.

Failin çocuk olması hâlinde belirlenen cezada TCK'nin 31/2 veya 31/3 maddeleri uyarınca indirim yapılmaktadır. Cinsel dokunulmazlığa karşı işlenen suçun faili çocuk ise karar verecek olan mahkemenin çocuğa ceza vermekten başka seçeneği yoktur. Çocuğun kendi yaşıtına cinsel istismarda bulunma nedenlerini; ebeveynlerinin kişilik yapıları, ciddi öğrenme bozukluğuna sahip olma, erken yaşta cinsel deneyim yaşama, alkol ve madde bağımlılığı geçmişinin olması, davranım bozukluğunun bulunması, boşanma ve cezaevine girme gibi nedenlerden dolayı parçalanmış aile yapısına sahip olma, empati yoksunluğu, gelişmemiş sosyal beceriler, düşük öz saygı, kendisinin de daha erken dönemlerde istismara maruz kalmış olması, dürtüsel davranmaya yatkınlığı sayılabilir.

Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkilerini üç başlık altında inceleyebiliriz (Şekil 2.5).



Şekil 2.5: Cinsel istismarın çocuk üzerindeki etkileri

Fiziksel Etkiler: Baş ve karın ağrısı, kusma, iştah azalması, açıklaması olmayan dudak-ağız-genital-anal bölgelerinde ağrı, kızarma, kanama, iltihap, idrar kaçırma, idrar yolları iltihapları.

Psikolojik Etkiler: Öfke nöbetleri, depresyon, kaygı, kendine saygıda düşüş, güven eksikliği, unutkanlık, uyku problemleri, yeme bozuklukları vb.

Davranışsal Belirtiler: Vücudun aşırı temizlenme ihtiyacı veya temizliğin ihmali, parmak emme, bebekçe davranışlar geliştirme, insanlardan veya bazı yerlerden korkmak ya da kaçmak, madde bağımlılığı, kendine zarar verme davranışı, intihar girişimleri, cinsel eylemlerin çoğalması, erken yaşta hamile kalma, yetişkin cinsel davranışlarını taklit etme vb.

C) Duygusal İstismar

Çocukların, onları etkileyen tutum ve davranışlara maruz bırakılarak, gereksinimleri olan sevgi, ilgi ve bakımdan yoksun kalmaları sonucu toplumsal, bilimsel standartlara göre psikolojik hasara uğratılmaları duygusal istismardır.

Diğer istismar türlerine ve ihmale eşlik eden ve aynı zamanda tek başına bir istismar türü olan duygusal istismarın psikolojik ve davranışsal etkileri bireyde yaşam boyu sürebilir.

Duygusal istismar davranışlarına, aile içinde aşağılama, sürekli suçlama, alay etme, azarlama, çocuğun gelişimi için gerekli olan sevgi, bağlılık, yakınlaşmayı göstermeme,

denetimsiz yalnız bırakma, akran gruplarına ve okul sonrası aktivitelere katılmasına izin vermeme, toplumsal kurallara karşı davranmasına göz yumma ya da bu davranışlarını pekiştirmesine yönelik davranma, suça yönelmesine zemin hazırlanması söylenebilir.

Duygusal istismara uğrayan çocuklarda sosyal bozukluklar, kişilik ve davranış bozuklukları, kaygı, depresyon ve saldırganlık görülebilmektedir. Bu istismara maruz kalan kişilerde yetişkinlik dönemlerinde yeme bozuklukları, saldırganlık ve şiddet eğilimi, stres yönetimlerinde problemler, alkol, ilaç ve madde kullanmaya eğilim gibi riskli durumların artmış olduğunu gözlenmektedir. Çocuklukta duygusal istismara uğrayan yetişkinlerin ebeveyn olunca kendi çocuklarıyla olan ilişkilerinde daha az destekleyici oldukları görülmüştür.



Görsel 2.31: Ekonomik İstismar

Ç) Sözel İstismar

Çocuğa sürekli aşağılayıcı isimler takarak, hakaret ederek ve küçük düşürücü sözler söyleyerek benlik saygısının azaltılmasıdır (Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, 2018).

D) Ekonomik İstismar

Çocuğun fiziksel ve zihinsel gelişimini olumsuz etkileyen, yaşı ve gücü ile orantılı olmayan işlerde ucuz emek olarak çalıştırılmasıdır. (Görsel 2.31)

SIRA SİZDE

Güvenlik nedeniyle başka bir ceza infaz kurumundan nakil gelen Suça Sürüklenen Çocuk M*** yerleştirildiği ünitesinde kalan diğer tutuklularla anlaşamadıklarını, problem yaşadıklarını psikososyal servis görüşmesi sırasında belirtmiştir. Bunun üzerine kurul kararı ile ünitesi değiştirilmiş ve C-6 ünitesine yerleştirilmiştir. Üç gün sonra psikososyal servisle görüşme talep eden M***, yeni yerleştirilmiş olduğu C-6 ünitesinde şiddete maruz kaldığını ayrıca daha önce kaldığı A-5 ünitesinde de kendisinden fiziksel olarak daha büyük tutuklu çocuklar tarafından fiziksel istismara uğradığını beyan etmiştir. M***e bu olayı neden daha önce anlatmadığı sorulduğunda; "A-5 ünitesinde kalan iki çocuk beni tehdit etti, daha sonra kaldığım iki ünite iletişim hâlinde olduğu için çok ***korktum ve o çocuklar tahliye olana kadar kimseye söylemeye cesaret edemedim" demiştir. Yapılan adli ve idari soruşturmada fiziksel istismar olayının gerçekleştiği kesinleşmiştir.***

SORULAR

1. ***Bu örnekteki gibi ceza infaz kurumunda çocuklar için ünite değişikliği yapılacağı sırada ne gibi tedbirler alınmalıdır?***
2. ***Kurumlarda bu gibi vakaların yaşanmaması için hangi önlemler alınabilir?***



Görsel 2.32: İhmal edilen çocuk

2.2.2.3. İhmal

Dünya Sağlık Örgütü'nün tanımına göre ihmal, çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin, çocuğun gelişimi için gerekli ihtiyaçları karşılamaması veya bu ihtiyaçları dikkate almamasıdır.

Bu ihtiyaçlar sağlık, eğitim, duygusal gelişim, beslenme, barınma ve güvenli yaşam şartlarıdır. Ebeveyn veya çocuğa bakmakla yükümlü kimsenin çocuğa sahip olduğu kaynaklarla orantılı bir yaşam alanı sağlaması gerekir. (Görsel 2.32)

Çocuk ihmali çocuklara yapılan kötü muamelenin

en yaygın şeklidir. Ne yazık ki ihmal, çocuk istismarı kadar görünür bir yara ve iz bırakmadığı için istismar kadar çok dikkat çekmez ve çoğunlukla ihbar edilmez. Fakat araştırmalar ihmalin de en az istismar kadar zararlı olduğunu, özellikle çocuğun erken beyin gelişimine, fiziksel ve cinsel istismardan çok daha fazla zarar verdiğini göstermektedir.

İhmal türleri fiziksel, eğitimsel ve duygusal olmak üzere üçe ayrılır.

FİZİKSEL İHMAL

Çocuğun temel tıbbi gereksinimlerinin karşılanmaması, ciddi bir sağlık sorununda acil ve doğru tıbbi yardımın aranmaması, bakacak yetkin kişiler bulunmadan ve uzun süreler boyunca çocuğun yalnız bırakılması, çocuğun gece geç saatlere kadar nerede olduğunun bilinmemesi ve umursanmaması, çocuğa düzenli ve besleyici öğünler sağlanmaması, temiz ve yeterli giysinin verilmemesi.

EĞİTİMSEL İHMAL

Çocuğun gelişimsel ve eğitimsel ihtiyaçlarının tutarlı olarak karşılanmamasıdır. Örneğin çocuğun zorunlu yaşa gelmesine rağmen okula gönderilmemesi, on sekiz yaşın altında olmasına rağmen çalışmaya zorlanması, okula devamlılığının sağlanmaması veya devam etmediği bilinmesine rağmen müdahalede bulunulmaması, eğitimin başarısı için gerekli ihtiyaçların ve gerekli desteğin sağlanmaması.

DUYGUSAL İHMAL

Çocuğa yetersiz ilgi ve şefkat göstermek, çocuğun aile içi kötü muamele ve şiddete şahit olması, alkol veya uyuşturucu kullanmasına izin vermek, çocuğun suç işleme ve saldırganlık gibi uyumsuz davranışlarına destek olmak veya izin vermek, çocuğun duygusal veya davranışsal probleminde gerek duyduğu profesyonel psikolojik desteği almasına engel olmak veya geciktirmek.

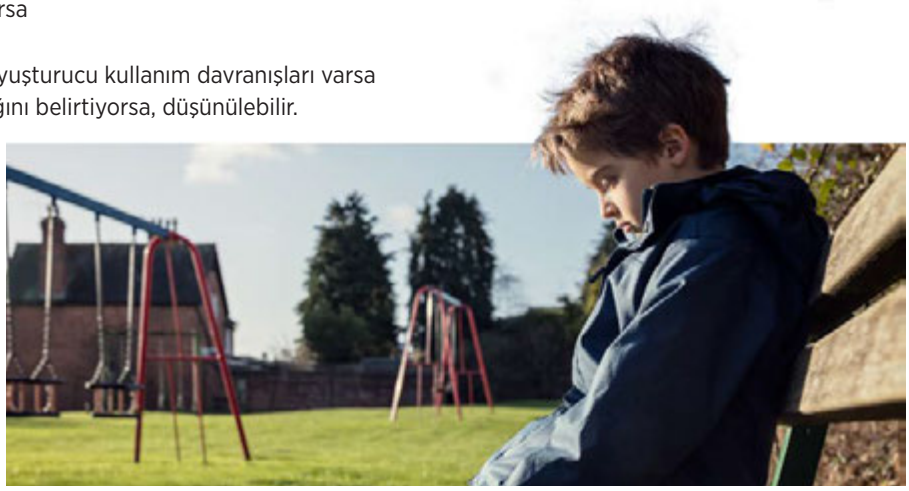
Şekil 2.6: İhmal türleri

Çocuğun ihmal edildiği durumlar sıralanmıştır.

- Okula sık devamsızlığı varsa
- Yemek veya para için dilencilik yapıyor veya çalıyorsa
- Tıbbi yardım hizmetlerinden mahrum kalıyorsa
- Sürekli kirli giyiniyor ve kötü kokuyorsa
- Aşırı derecede zayıfsa
- Kendine zarar verme ve alkol veya uyuşturucu kullanım davranışları varsa
- Evinde ona bakan kimse bulunmadığını belirtiyorsa, düşünülebilir.

İhmalin çocuklar üzerindeki etkileri; yalnızlık ve korunmasızlık hissi, öğrenme güçlüğü, davranış problemleri, yaşıtlarıyla ve çevreyle iletişimde başarısızlık, ölümle sonuçlanabilen sağlık problemleri, ilgi görebilmek için sağlık problemi yaratma eğilimi, gelişim geriliği, yemek istifleme alışkanlığı, eşya ve madde bağımlılığı olarak sayılabilir. (Görsel 2.33)

Çocukluğunda ihmale maruz kalmış olan yetişkinlerde; topluma ve kendine



Görsel 2.33: İhmalin etkisi

güven eksikliği, kendine zarar verme ve intihar eğilimi, depresyon, gelişim geriliği ve gelişmemiş benlik bilinci, duygularını yönetme eksikliği, sosyal ilişkilerde zayıflık, şiddet eğilimi, aşırı alışveriş, kumar, alkol, uyuşturucu gibi değişik bağımlılıklara yatkınlık, suça yönelim davranışı gibi etkiler ortaya çıkabilir.

İstismar ve/veya ihmale uğramış çocuk ve ergenlerle çalışırken dikkat edilmesi gerekenler:
İstismar ya da ihmal edilmiş çocukla çalışırken infaz ve koruma memurunun oldukça dikkatli ve hassas davranması gerekmektedir. Öncelikle çocuğun anlattıklarına inanılmalı ve destek olunmalıdır. Suçlayıcı, yargılayıcı ve sorgulayıcı ifadelerden kaçınılmalı ve çocuğun durumunun başkaları tarafından duyulacağı ile ilgili bir endişesi varsa konuşurken gizliliğe vurgu yapılmalıdır. Kanıt barındırabileceği için herhangi bir şekilde yıkanmasına veya kıyafet değiştirmesine müsaade edilmemelidir.

Kurumsal olarak dikkat edilmesi gereken diğer bir husus ise cinsel istismar bulgularının elde edilmesi özel bir uzmanlığı gerektirdiğinden kurumda görevli olanlar bunu tespit etmeye çalışacak sorgulamalardan kaçınmalıdır. Aynı zamanda yasal bir zorunluluk olduğundan çocuğun şikâyeti adli mercilere zaman geçirmeden iletilmelidir. Bu konuda uygun bir tıbbi ve psikolojik destek alabilmesi için acilen bir uzmana sevk yapılmalıdır. Psikososyal çalışanları ile iş birliği içerisinde hem mağdurun hem de failin kurumdaki güvenliği sağlanmalıdır. Failin güvenlik tedbirleri de alındıktan ve uygun süre geçtikten sonra belli etkinliklere katılması değerlendirilmelidir.



Görsel 2.34: Olumsuz aile etkisi

2.2.2.4. Olumsuz Aile Etkisi

Yapılan araştırmalar ve ceza infaz kurumlarındaki çocukların bilgileri incelendiğinde ailenin suçlulukta önemli bir etkisi olduğu görülmektedir. Olumsuz aile etkisinin nedenleri arasında ailedeki olumsuz rol-modeller, aile üyeleri arasında güven ilişkinin olmaması, parçalanmış aile, ailede şiddet ve istismar öyküsü, ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyin düşük olması sayılabilir.

Ergenlik dönemindeki bireyler kendilerine rol-model olacak bir birey ihtiyacı duymaktadır. Model aldıkları yetişkinlerin olumsuz ve yanlış davranışları ergen ve çocukların bu davranışları görüp öğrenerek farklı suç türleri geliştirmelerine neden olabilir. Suça sürüklenen ergen ve çocukların büyük bir kısmının aile yapısı parçalanmış ailedir. Ölüm, terk, ceza infaz kurumuna girme, uyuşturucu kullanma, şiddet gibi nedenlerle boşanma ya da ayrılık yaşanması sebebiyle oluşabilen bu aile yapısı, çocukların güvenli gelişimini engelleyebilir. Bu aile yapısı hatalı ve olumsuz gelişmelerine ve çevreleriyle uyum ve iletişim sorunlarına yol açabilmektedir.

Ebeveynlerinden yoksun olan ergenler birçok psikolojik bozukluk gösterebilirler. İlişki içinde bulunduğu insanları kaybetme, kendilerine yapılan engellemelere karşı duyarlılık, uyum problemleri, çevrelerine karşı güvensizlik yaşayabilmektedirler. Aile içerisindeki şiddet eşler arasında ve ebeveynlerden çocuklara uygulanmaktadır. Şiddete maruz kalan çocuklarda içine kapanma, korku, saldırgan davranışlar, öfke patlamaları, yalan söyleme gibi davranışlar görülebilir. (Görsel 2.34) Sosyal öğrenme teorisinde de bahsedildiği gibi suçun öğrenilen bir davranış olması sonucu öğrenilen şiddet davranışı çocukların ilerleyen dönemlerde suça sürüklenme ve bu davranışları arkadaşlarına, aile fertlerine uygulama olasılığını arttırmaktadır. İhmal ve istismar durumlarında da benzer örüntüler görülmektedir. İhmal ve istismar davranışı gösteren yetişkinlerin büyük kısmının çocukluk dönemlerinde bu davranışlardan mağdur oldukları saptanmıştır. Ailenin sosyo-ekonomik ve kültürel düzeyinin yetersizliği de gelişim içerisindeki çocukları olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bu koşullar içerisinde yetişen çocuklar kendi durumunu sürekli diğerleri ile karşılaştırma, aşağılık duygusu,

engellemeler yaşamakta ve sonuç olarak da güçlü ve sağlıklı kişilik özelliği geliştirmekte zorlanmaktadırlar. Ayrıca elde edilen istatistiklerde suça sürüklenen çocukların genelde düşük gelirli ailelerin çocukları olduğu görülmektedir. Çocuğun temel ihtiyaçlarının veya isteklerinin karşılanamaması suça sürüklenmeye neden olabilmektedir. Aile içinde sosyo-ekonomik durumun düşük olması nedeniyle aile ekonomisine katkıda bulunmak isteyen, zorunda kalan çocuk çalışma yaşantısı içine girmekte ve dolayısıyla okuldan ayrılma/ terk etme davranışı gösterebilmektedir. Bu çocuklar genelde gelişimsel olarak kendilerine uygun olmayan işlerde çalıştıklarından fizyolojik ve psikolojik sağlıkları da riske girmektedir.

2.2.2.5. Olumsuz Akran Etkisi

Ergenlik dönemine geçiş ile birlikte ailenin çocuk üzerinde kontrol ve özdeşim kurma rolü artık akran çevresine geçmeye başlamaktadır. Ergen artık kendi rollerini sorgulamaya ve yeniden yapılandırmaya başlayıp aileden uzaklaşmaya başlar. Ergenler ebeveynlerinden farklı değerlere ve önceliklere sahip olabilirler. Örneğin ebeveynler için okul başarısı önemliyken ergenler için akranlar arasında popüler olma ya da sevdiği bir alanda lider olma daha önemli olabilir.

Akranlar; ergenler için arkadaşlık, sosyal ve duygusal destek, yakınlık sağlama gibi birçok olumlu işleve hizmet ederken olumsuzluklara da neden olabilmektedirler. Özellikle zamanının büyük bir kısmını akranlarla geçirmek ergen için bir etkileşim ve özdeşim kurma olanağı sunar. Bu süreçte diğer arkadaşlar o ergen için rol modeli oluşturabilir, grup içindeki etkileşimleri ve grubun değer yargıları ergenin "normal" ya da "anormal" olarak gördüklerini sınıflandırabilir. Ergen bu dönemde akran grubunun onayını kazanacak davranışlara yönelmeye de başlayabilir. (Görsel 2.35) Gezmeye eğlenmeye daha fazla önem veren bir arkadaş grubuna sahip bir ergenin akademik başarıya önem veriyor olarak görülmesi gruptan dışlanma riskini oluşturacağından artık derslere daha az ilgi göstermeye başlayabilir.



Görsel 2.35: Olumsuz akran etkisi

Badanka Çelikten'e göre ergenin akran grubu içindeki arkadaşlarının; okul disiplinini bozacak davranışlarda bulunmaları, eğitim başarılarının düşük olması, alkol-uyuşturucu gibi madde kullanım öyküleri-nin bulunması ya da kötüye kullanmaları, suç yönelimlerinin olması, zamanlarının çoğunu akranlarıyla geçirmeleri, aile denetim ve gözetiminden uzak olmaları ergeni suça yönelten etmenler olarak sıralanabilmektedir. Ayrıca ergenin suç işlemiş gruplar içerisinde yer almasıyla kendini daha güçlü ve önemli bir birey olarak görmesi de suça sürükleyen nedenler arasında gösterilebilmektedir.

2.2.2.6. Popülerlik ve Reddedilme

Bireylerin başkaları tarafından kabul edilme ihtiyacı kişiler arası ilişkilerde oldukça önemlidir. Çevresi tarafından kabul gören çocukların kişilik, özgüven ve çevresiyle iş birliği yapma ve etkileşime geçmekten hoşlanma düzeyleri oldukça yüksektir. Bu çocuklar ait olma, paylaşma, sevgi gibi ihtiyaçlarını karşılamaktadır. Reddedilmede çocuk üzerinde popülerliğin olumlu ve yapıcı etkisinin tam tersi olumsuz etkiler bırakır.

Sarıçam'a göre çocukların hayatında akran grupları ebeveynlerden sonra ikinci önemli yere sahiptir. Akran tercihlerinin ve popülerliğin temel karakteristiği dört beş yaştan itibaren şekillenmeye başlamaktadır. Olumlu davranışlar, popülerlikle olumsuz davranışlar ise akran reddi ile ilişkilidir. Popüler çocukların popüler olmayanlara göre daha çok arkadaşı vardır. Akranları tarafından reddedilen çocuklar, kendilerini yalnız hissetmektedirler ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirmekten uzaklaşırlar.

Ergenlik dönemine arkadaşları tarafından reddedilenler, diğerleri tarafından sevilmediğinin farkına vararak sosyal ilişkilerinde kendi statülerini belirlemektedirler. Bu da ergenleri, düşük benlik saygısı, yalnızlık, depresyon, bireyin kendi sosyal yeteneklerini düşük bulma, okuldan uzaklaşma, kendi gibi olan kişilerle bir araya gelip alt kültür grupları oluşturarak riskli davranışlara yönelme gibi olumsuz sonuçlara götürmektedir.

2.2.2.7. Saldırganlık ve Öfke

Canlıları incitme ya da zarar verme amacıyla yapılan davranışlara **saldırganlık** denilmektedir.

Ergenlik süreci; yoğun duygusal değişimler ve fiziksel gelişimlerdeki değişimlerde artış olması sebebiyle bireylerde saldırganlığın daha etkin olduğu dönemlerdir. Ergenler kendilerini ifade etmelerinin engellenmesi, psikolojik sorunlar, yaşamında saldırganlık öyküsünün olması, çocuklukta şiddete maruz kalma, madde kullanımı, çözümlenemeyen önemli yaşam sorunları, televizyon ve sosyal medyanın olumsuz etkisi, akran etkisi, kendi istediklerini yaptırmak istemeleri, tehdit edilmeleri, sürekli kurallarla karşılaştırılmaları gibi durumlarda saldırgan davranışları kendilerine ya da karşısındaki kişiye yöneltebilirler.

Bireye çocukluk ve ergenlik döneminde uygulanan saldırgan ve şiddet içerikli davranışlar çoğunlukla ailede, okul ortamında ve akran ilişkilerinde yaşanırken bu davranışlar bireyin çevresiyle sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Bu durum hem şiddete başvuran hem de şiddete maruz kalan ergenin gelişimi üzerinde olumsuz etkilere neden olmaktadır. (Görsel 2.36)

Ebeveyn yaklaşımları ergenlik döneminde şiddet davranışlarının gelişmesiyle yakından ilişkilidir. Özellikle ilgisiz, ihmalkâr ve otoriter tutum sergileyen ebeveynlerin çocuklarının anti sosyal kişilik yapısına sahip olma riskinin olduğu araştırmalarla ortaya konulmaktadır. Aile içinde yeterince ilgi, sevgi ve özen göremeyen çocuk ve ergen kendini güvensiz hisseder ve şiddete yönelebilir. Bu durum ergenin yetişkin yaşamı için sorun ve davranış problemleri oluşturabilirken saldırganlığını kendisine yöneltip intihar girişiminde de bulunabilir.

Öfke, günlük hayatımızdaki en önemli duygulardan biridir. Öfke, bireyin istek ve ihtiyaçları engellendiğinde, haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algıladığında yaşanan temel duygulardan biridir.



Görsel 2.36: Saldırganlık

Öfke, durumluk ve sürekli öfke olmak üzere iki bileşenden oluşmaktadır. Durumluk öfke anlık gelişir, duruma ve olaya özgüdür. Kas gerilimi ve sinir sisteminin uyarılması durumudur. Şiddeti algılama ve engellenmenin etkisine göre artış gösterebilir. Sürekli öfke ise çok sayıda durum ya da ortamı can sıkıcı ya da engelleyici olarak algılama ve buna bağlı olarak daha sık durumluk öfke yaşama eğilimi olarak tanımlanmaktadır.

Eisenberg (Ayzenbörg) ve Delaney'e (Deleniy) göre öfke duygusuna üç durum neden olmaktadır. Bunlar; engelleyici durumlar, bireyin yeterlik ve güvenliğinin tehdit altında olduğu durumlar ve kişinin (kendisinin veya karşısındakinin) davranışlarının

beklentilerine uymadığı durumlardır. (Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, 2018).

Öfke ve öfkenin ifade edilmesinde etkili olan üç boyut vardır.

- **Öfkenin Fizyolojik Boyutu:** Bireyin herhangi bir engellenme ya da öfke uyandıran bir durum ile karşılaştığında bedeninde oluşan fizyolojik değişikliklerdir. Öfke anında, kasların gerginliği ve titremesi artmakta, kalp atışları ve soluk alışverişi hızlanmakta, kan basıncı artmaktadır. Bunların yanı sıra adrenalin salgılarına bağlı olarak enerji artışı görülebilmektedir.
- **Öfkenin Sosyal ve Bilişsel Boyutu:** Öfkenin kişinin kendi içinde yorumlanış biçimini açıklar. Bireylerin öfke, korku, tedirginlik gibi duygularının nedeni bireylerin bu olaylara bakış açısı ile ilgilidir. Bireylerin olayla ilgili olarak yerleşmiş inanç, yorum ve değerlendirme kalıpları ve bunlardan türetilen düşüncelerdir.
- **Öfkenin Davranış ve Tepki Boyutu:** Yaşanan öfke duygusunun ifade edilip edilmemesi ve ne şekilde ifade edildiğidir.

İnsanlar öfke tepkilerini farklı biçimlerde gösterebilirler. Öfke ifade tarzlarının sınıflandırılmasının genellikle üç biçimde yapıldığı görülmektedir. İçe yönelik öfke, öfkeyi baskı altında tutmayı ve ifade etmemeyi içerirken; dışa yönelik öfke, vurma, nesnelere zarar verme gibi fiziksel olarak ortaya konulduğu gibi küfür, hakaret, eleştiri gibi sözel yollarla da ifade edilmektedir. Öfkenin kontrol edilmesi, bireyin başkalarıyla olan ilişkilerinde genelde sabırlı, soğukkanlı, hoşgörülü, anlayışlı davranması ve çoğu zaman öfkesini kontrol etme ve sakinleşme eğilimi içinde olmasıdır.

Birey öfkesini ifade etmeyi sosyalleşme sürecinde öğrenmektedir. Bu öğrenmelerde; gözlemin, çocuk yetiştirme biçiminin, ödül ve cezanın, taklidin önemli rolü bulunmaktadır. (Görsel 2.38) Toplumca onay gören ifade biçimlerini özümseyen çocuk, öfkesini sağlıklı yollarla ifade etmeyi başaramazsa yoğun öfke duygularını taşır ve içsel çatışmalarını çözmek için saldırgan ve aşırı uyarılmış davranışlar seçebilir.

Aileler, çocuklarının öfke duygusuyla nasıl başa çıkacaklarıyla ilgili olarak bilinçli ya da bilinçsiz bir şekilde, sözel veya davranışsal olarak onlara model olurlar. Aynı zamanda çocuklar ve ergenler akranlarından, öğretmenlerinden, toplumdan ve medyadan öfke hakkında birçok mesajlar alırlar.

Kendilerini uygun biçimde ifade edemeyen ya da çevresi tarafından anlaşılmayan gençler öfke duygusu ile başa çıkamadığında bu durum zamanla uyumsuzluğa, saldırganlığa, şiddete, hatta intihar davranışına dönüşebilir.

Yapılan araştırmalarda;

- Öfke düzeyi yüksek olan ergenlerin öfke düzeyi düşük olanlara göre daha fazla miktarda alkol aldıkları ve bu nedenle daha fazla fiziksel, duygusal ve davranışsal problemler yaşadıkları,
- Öfke kontrolü zayıf ve saldırgan davranan gençlerin genellikle aile içinde sosyalleşmelerinin yetersiz olduğu,
- Aile ortamlarını denetleyici ve kontrol edici bulan ergenlerin duygularını rahatlıkla ifade edemedikleri, öfke duygusunu daha fazla hissettikleri, kontrol etme gereksinimi duydukları ve öfkelerini daha çok kendilerine yönelttikleri görülmüştür (Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, 2018).



Görsel 2.37: Öfke

Öfkenin kontrol edilebilmesi için etkin dinleme, sözlü ve sözlü olmayan mesajların anlaşılması, duyguların anlaşılması ve doğru ifade edilmesi, eleştiriye açık olma, tartışmadan kaçınma, çatışma çözme becerisi, grup baskısıyla başa çıkma ve öfke durumunu tetikleyen içsel ve dışsal faktörlerin fark edilmesi gibi bazı sosyal becerilerin geliştirilmesi önemlidir.



2.2.2.8. Risk Alma Davranışı

Alikaşifoğlu'na göre riskli davranışlar, doğrudan ya da dolaylı olarak gençlerin sağlık ve iyilik hâlleri ile yaşamlarını etkileyen ve potansiyel olarak olumsuz sonuçları olabilecek davranışlar olarak tanımlamaktadır.

Ergen çevresine kendini ispat etmek, kendini tanımak, akran grubu içerisinde popülerlik sergilemek için risk alma davranışları sergileyebilir. Ergenler riskli davranışları sergilerken genellikle kısa vadedeki kazanımları düşünüp uzun vadedeki zararlarının farkına varmayabilirler.

Ergenlik döneminde yaşanan değişimler bireyin kendine zarar verebilecek ya da sağlığını tehlikeye sokabilecek (ölüm ya da yaralanma) riskli davranışlar sergileme konusunda daha meyilli olmasına neden olabilmektedir. Bu davranışlar bireyin yaşamını önemli ölçüde etkilemektedir. (Görsel 2.39) Erkek ergenlerin kızlara, orta ergenlik dönemindekilerinin de (14-17 yaş) diğer ergenlik dönemindeki ergenlere göre daha fazla riskli davranışlar sergilediği bilinmektedir. Araştırmalar ergenlik döneminin alkol ya da madde kullanma, suç teşkil edecek davranışlar gösterme, şiddet ve öfkeli davranışlar sergileme, kesici alet taşıma, alkollü araç kullanma, riskli cinsel davranışlarda bulunma, evden kaçma gibi birçok riskli davranışa başlanılan dönem olduğunu göstermektedir.

Görsel 2.38: Risk alma davranışı

2.2.2.9. Davranış Bozukluğu

Davranış bozukluğu, kişilerin en temel haklarının ve genel olarak toplumsal kuralların ihlal edildiği davranışlardır. Bilimsel araştırmalarda, toplumda görülme sıklığı %2,6-%15 arasındadır. Ancak klinik uygulamalarda bu oranın %20'lerin üzerinde seyrettiği görülmektedir. Erkek çocuklarda, kız çocuklarına göre görülme sıklığı daha fazladır. Başlangıç yaşı dört-sekiz olmakla birlikte bu duruma dikkat eksikliği, hiperaktivite bozukluğu ya da kaygı bozukluğu, depresyon gibi tanıların da eşlik ettiği durumlar söz konusudur.

Davranış bozuklukları, karşıt olma-karşıt gelme ve davranım bozukluğu olarak iki ayrı başlıkta ele alınmaktadır.

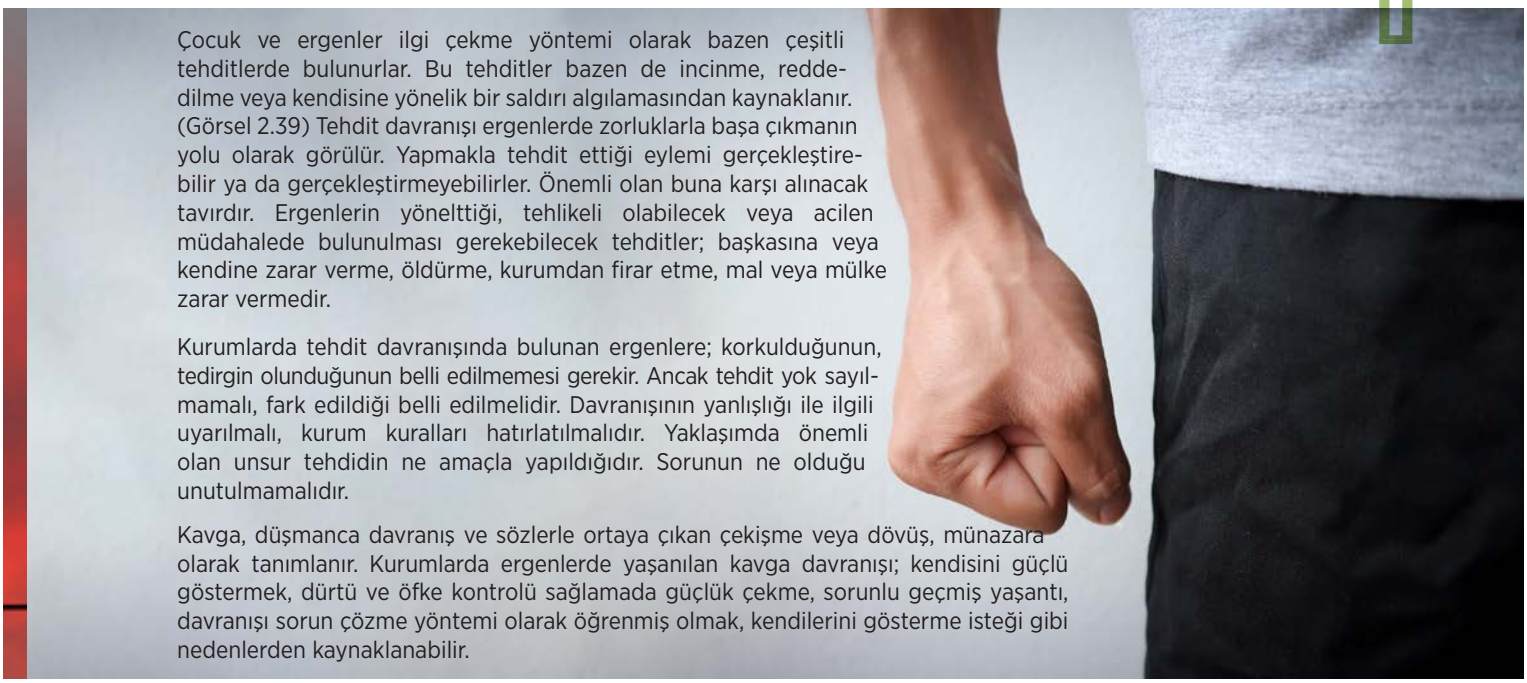
Karşıt Olma - Karşıt Gelme Bozukluğunun Belirtileri: Çabuk öfkelenme, otoriteye karşı gelme, insanları sinirlendirmeleri en belirgin özelliklerindendir. Davranışları nedeniyle karşısındakini suçlar, çabuk alınma ve küsme, kin duyma ve intikam alma gibi davranışlar gösterir. Bu durum hem aile hem okul hayatında bozulmaya yol açar.

Davranım Bozukluğunun Belirtileri: Zorbalık, tehdit, fiziksel kavga başlatma, yaralanmalara yol açabilecek şekilde nesne kullanma (sopa, cam şişe, kırık eşyalar, bıçak, çakı gibi), insanlara ve hayvanlara fiziksel olarak acımasızca davranma, çalma, birini zorla cinsel aktivitede bulunmaya zorlama gibi yıkıcı tarzda davranışlar gözlenebilir. Yalan söyleme, dolandırıcılık yapma, okuldan kaçma, yasa dışı davranışlarda bulunma, madde kullanma, empati duymama gibi durumlar görülebilir. Bu durum sosyal ve okul başarısını ciddi anlamda bozmaktadır.

Bu gibi davranışların on üç yaş öncesinde gözlenmesi ciddi bir risk faktörü olmakla birlikte erişkin dönemde anti-sosyal kişilik bozukluğunun önemli bir göstergesidir.

Suça sürüklenmiş ergenlerde tehdit etme, kavga, ısrar, yalan söyleme, tahrik etme ve mala zarar verme sık görülen davranış sorunlarıdır.

Tehdit davranışı gözdağı vermek, korkutmak olarak tanımlanmaktadır. TCK 106. maddesi tehditi, kişinin bir başka kişiye veya o başka kişinin yakınının canına, vücut veya cinsel dokunulmazlığına ya da mal varlığına yönelik hukuka aykırı bir saldırı gerçekleştireceğini bildirmesi olarak tanımlar.



Çocuk ve ergenler ilgi çekme yöntemi olarak bazen çeşitli tehditlerde bulunurlar. Bu tehditler bazen de incinme, reddedilme veya kendisine yönelik bir saldırı algılamasından kaynaklanır. (Görsel 2.39) Tehdit davranışı ergenlerde zorluklarla başa çıkmanın yolu olarak görülür. Yapmakla tehdit ettiği eylemi gerçekleştirebilir ya da gerçekleştirmeyebilirler. Önemli olan buna karşı alınacak tavırdır. Ergenlerin yönelttiği, tehlikeli olabilecek veya acilen müdahalede bulunulması gerekebilecek tehditler; başkasına veya kendine zarar verme, öldürme, kurumdan firar etme, mal veya mülke zarar vermedir.

Kurumlarda tehdit davranışında bulunan ergenlere; korkulduğunun, tedirgin olunduğunun belli edilmemesi gerekir. Ancak tehdit yok sayılmamalı, fark edildiği belli edilmelidir. Davranışının yanlışlığı ile ilgili uyarılmalı, kurum kuralları hatırlatılmalıdır. Yaklaşımda önemli olan unsur tehdidin ne amaçla yapıldığıdır. Sorunun ne olduğu unutulmamalıdır.

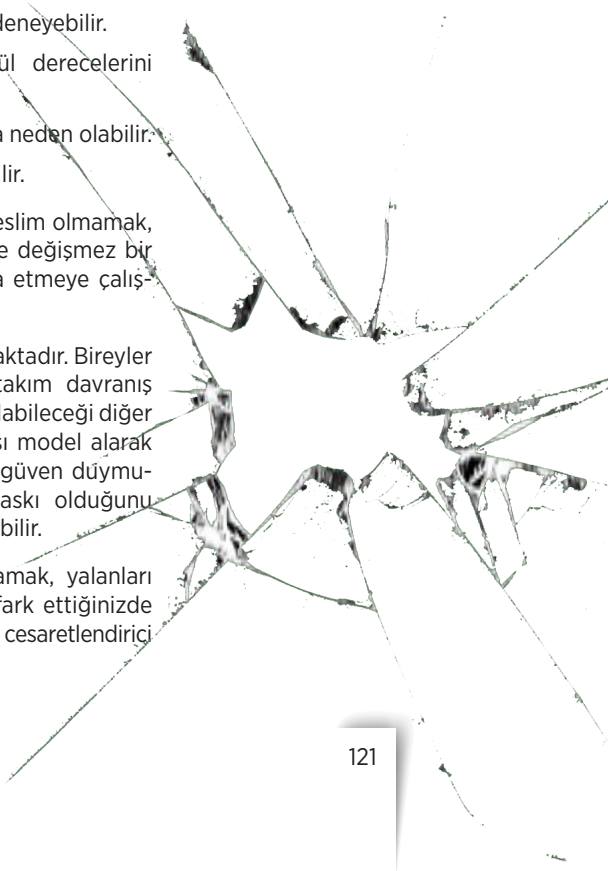
Kavga, düşmanca davranış ve sözlerle ortaya çıkan çekişme veya dövüş, münazara olarak tanımlanır. Kurumlarda ergenlerde yaşanılan kavga davranışı; kendisini güçlü göstermek, dürtü ve öfke kontrolü sağlamada güçlük çekme, sorunlu geçmiş yaşantı, davranışı sorun çözme yöntemi olarak öğrenmiş olmak, kendilerini gösterme isteği gibi nedenlerden kaynaklanabilir.

Görsel 2.39:
Ergenlerde tehdit

Kavga davranışı gösteren ergenlere yaklaşımda, kavgaya kavgayla cevap vermemek birinci yoldur. Kurum içindeki kuralların belirgin ve net olması fayda sağlamalarını engellemek açısından önemlidir. Kavgacı ergene yakın takipte bulunmak ani oluşabilecek bir soruna hızlı müdahalede yararlı olacaktır. Davranışının yanlışlığı hakkında sabırlı bir konuşma her zaman için yararlıdır. Özellikle davranışı sergilemedikleri zamanlarda yakın iletişim yararlı olur.

Israr; direnme, ayak direme, üsteleme, üstünde durma olarak tanımlanmaktadır. Tek istedikleri amaçlarına ulaşmaktır. Israr davranışının işe yaradığını ve isteklerinin gerçekleştirildiğini görmesi bu tutumu devam ettirmesine sebep olabilir. Davranışı pekiştiren bazı nedenler şu şekilde açıklanabilir:

- Haklı talepleri reddedilen ergen, ısrar ederek isteklerine ulaşmayı deneyebilir.
- Ergen, çevresindeki yetişkinlerin sevgisini, kendisine tahammül derecelerini anlamak için ısrar davranışı sergileyebilir.
- Israrının fazla önemsendiğini görmesi de bu davranışı kullanmasına neden olabilir.
- Davranışı çevresindeki yetişkinlerden ve akranlarından model alabilir.



Israr davranışında bulunan ergenlere yaklaşım önerilerini; ısrarcı kişiye teslim olmamak, ısrarın altında yatan nedenlerin fark edilmesi, kurumsal olarak tutarlı ve değişmez bir davranış sergilenmesi, ısrarlarına sürekli açıklamalar getirip ergeni ikna etmeye çalışmaktan kaçınılma olarak ifade edilebilir.

Yalan söylemek doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz olarak tanımlanmaktadır. Bireyler çocukluklarından itibaren çevresi ve ailesini taklit etme yoluyla birtakım davranış kalıplarını öğrenirler. Bu nedenle ebeveyn ve çevreden rol-model olarak alabileceği diğer kişiler yalan söylemeye başvuruyorlarsa ergen de bu olumsuz davranışı model alarak gelişir. Eğer ergen ebeveynlerine veya çevresindeki diğer kişilere karşı güven duymuyorsa beklentilerini karşılayamayacağını düşünüyor, üzerinde aşırı baskı olduğunu hissediyor ve cezalandırılmaktan korkuyor ise yine bu davranışa yönlenebilir.

"Yalancısın veya yalan söylüyorsun." gibi olumsuz kelimeler kullanmamak, yalanları kişisel saldırı olarak algılamamak ve öfkelenmemek, yalan söylediğini fark ettiğinizde konuşmayı ertelemek, ispat-güç savaşına girmemek, gerçeği söylemede cesaretlendirici

olup doğruyu ifade ettiğinde sözel pekiştirenlerle ödüllendirme ve onu daha çok yalan söylemeye yöneltecek olan cezalandırılmadan kaçınma, gerektiğinde psikososyal servise yönlendirme yalan söyleme davranışında bulunan ergenlere yaklaşım önerileridir.

Tahrik; bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirme, kışkırtma olarak tanımlamaktadır (TDK).

Tahrik etme davranışı gösteren ergenler, davranışları ve kullandıkları kelimeler dolayısıyla ceza infaz kurumu çalışanları ile iletişimde zorluk ve çatışma durumları yaşayabilirler. Unutulmamalıdır ki tahrik davranışının amacı karşısındaki kişiyi kızdırıp damarına basmaktır. Tahrik bazen yönlendirme (manipülasyon, istediğini elde etme vb.) amacıyla da kullanılabilir. Doğru iletişim yöntemlerini kurmayı öğrenemediklerinden bazen bu davranışı iletişim kurma yöntemi olarak da kullanabilirler.

Tahrik davranışında bulunan ergenlere yaklaşım önerileri şunlardır:

- Davranışı değiştirmek için onun beklediğini yapmamak, kızmadan davranmak, sakinliği korumak gerekir. Davranışının bir yaptırımı varsa uygulanmalı ve nedenleri açıklanmalıdır. Tahrik davranışı sergileyen kişilerin psikolojik oyun oynadıkları unutulmamalıdır.
- Bu tarz davranışların kısa sürede düzelmeyeceği unutulmamalıdır.



Görsel 2.40: Mala zarar verme davranışı

Mala zarar verme davranışı başkasına ait malın yakılması, tahrip edilmesi, yok edilmesi veya kirletilmesi olarak tanımlanabilir. Mala zarar verme davranışı ceza infaz kurumlarında sıklıkla karşılaşılan bir davranıştır. (Görsel 2.40) Erkek mahkumlarda daha yoğun görülmekte olup gerçekleştirilen davranış sonrasında genellikle pişmanlık duyulmadığı ve ergen mahkûmlar tarafından daha sık gerçekleştirildiği bilinmektedir. Söz konusu durumların yaşanmasında kalıtımsal-ailevi-çevresel faktörler etkilidir.

Mala zarar verme davranışı gösteren ergenlere yaklaşım önerileri şunlardır:

- Mala zarar vermenin disiplin suçu olduğu hatırlatılmalı ve gerekli disiplin işlemleri başlatılmalıdır. Mala zarar veren çocuktan zararın giderilmesi için gerekli bedel alınmalıdır..
- Kasıtlı ve dikkatsizlikle yapılan mala zarar verme olayları birbirine karıştırılmamalıdır.
- Kasıtlı olarak mala zarar verme olayı ergen tarafından sürekli olarak tekrarlanıyorsa nedenlerini belirleyebilmek için psikososyal servise yönlendirilmelidir.

ÖRNEK OLAY

Örnek olayı okuyarak soruyu cevaplayınız.

Farklı suç türlerinden ceza infaz kurumuna üç kez giren H, sürekli ünitedeki diğer tutuklulara baskı yapmakta ve grup liderlerine karşı saygısızca davranmaktadır. Kurumda uyum sorunu yaşayan ve davranışlarını kontrol etmekte zorlanan H***, grup lideri tarafından kendine verilen oda görevlerini de savsaklamakta veya bu görevleri korkutarak ünite içindeki çekingen arkadaşına yaptırmaktadır. Grup lideri bu durum hakkında H***ye uyarıda bulunmasına rağmen H*** davranışlarına***

devam etmiş ve "Ben iş yapmam yaptırırım, sen git müdürün gelsin, bana iş yaptıracak adam yok bu cezaevinde" demiştir. Bunun üzerine grup lideri bu tutumu başmemuruna bildirmiştir. Başmemur H ile konuşmuş ve davranışları hakkında ikaz etmiştir. Bu davranışlarının disiplin cezasını gerektiren bir eylem olduğunu konuşmasında söylemiştir. Tahrik davranışını memurlara karşı devam ettiren H***ye başka bir vardiyada ünitesinde arkadaşlarına karşı yinelediği davranışından ötürü tutanak tutulmuştur. H'in bu olumsuz davranışlarını ifade verirken tekrarlaması sonucu H*** tekli odaya alınmıştır.***

SORULAR

1. ***Olayda H***in sergilediği davranış bozukluklarını açıklayınız?***
2. ***Sizce, grup lideri ve kurum yönetiminin H***in tahrik davranışına karşı tutumu nasıldır, açıklayınız?***

2.2.10. Kendine Zarar Verme ve İntihar

Kendine zarar verme davranışı vücut dokusu hasarıyla sonuçlanan, kasıtlı, doğrudan yıkıcı ya da bozucu davranış olarak tanımlanmıştır. Favazza (1998), "kişinin yaşamını sonlandırma amacı olmaksızın kasıtlı olarak ve tekrarlayıcı biçimde beden dokularına zarar vermesi olarak" belirtmiştir (Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, 2018).

Kendine zarar verme davranışı tanımlamaların ortak özelliklerinde; vücudun belirli bölümlerine zarar verilmesi, tekrarlayıcı olması, bilinçli olmaması, ölümcül olmaması, yaşamı tehdit etmemesi yer almaktadır. Vücut bütünlüğünün zarar gördüğü ancak kültürel olarak kabul gören piercing, dövme yaptırma gibi durumlar ya da nesiller arası aktarılan kültürel ritüeller ve dinsel ayinler de bu kavramın dışındadır. Kasıtlı olarak yapılan kendini kesme, çizme, deriyi yolma, kazıma, yakma ve benzeri davranışlar yer almaktadır.

Kendine zarar verme davranışı, genellikle ergenlik döneminde başlamaktadır. Ergenlik ve genç yetişkinlikte, erişkin yaş grubuna göre daha fazla görülmektedir. Kendine zarar verme davranışı sıklığı ergenlerin katıldığı toplum çalışmalarında %14 - %40; klinik çalışmalarda ise %40 - %61 arasında saptanmıştır. Başka bir çalışmanın sonucuna göre genel toplumda görülme sıklığı %1 iken, bu oranın ergen ve genç erişkin yaş grubunda %12'ye kadar çıkabilmektedir.

Kendine zarar verme davranışının başlama yaşı ortalama 13-14 yaş arasıdır. Ülkemizde yapılan bir çalışmada on altı-yirmi yaşları arasında başladığı belirtilmiştir. Ergenlerde en sık kullanılan yöntemler kendini kesme ve vurma olarak saptanmıştır. Erkeklerin daha çok vurma ve yakma, kızların ise kesme davranışı sergilediği belirtilmiştir.

Ergenlerin Kendilerine Zarar Verme Davranışlarının Nedenleri

- Boşluk duygusu, depresyon
- Rahatlama ihtiyacı
- Duygusal acıları bastırmak
- Kendilerini cezalandırma
- Olumsuz duygularıyla baş etmek
- Kendilik kontrollerini sağlamak, "Bak! Şu an kontrol bende"
- İntikam almak
- Boşluk duygusundan uzaklaşarak yaşadıklarını kendilerine göstermek
- Öfkeyi kendine çevirmek "ağlamanın başka bir yolu"
- Sembolleştirme, insanlara mesaj verme

Kendine zarar verme davranışı dört ana grupta toplanabilir:

1. Tipik Kendine Zarar Verme Davranışları

Tipik kendine zarar verme; herhangi bir kişisel ve sosyal içerikten bağımsız, tekrarlayıcı, monoton, ritmik, çoğu zaman dürtüsel şekilde hafif veya yaşama zarar verici boyutta olabilen kendine zarar verme davranışlarını içerir. Başına vurma, başını duvara vurma, kendine vurmak, dudak ısırmak, tırnak yemek, derisini cimciklemek ya da tırmalamak, kendini ısırmak, saçını yolmak gibi davranışlar zekâ geriliği ve ağır yaygın gelişimsel bozukluğu olan olgularda gözlenir.

2. Psikotik Kendine Zarar Verme Davranışları

Yaşamı ciddi olarak tehdit edebilen veya geri dönüşümsüz vücut hasarı oluşturan kendine zarar verme davranışlarını tanımlamaktadır. Gözünü çıkartma, cinsel organını kesme, kol ve bacak ampütasyonu gibi kendine zarar verme davranışları, özellikle psikotik bozukluklarda görülmektedir.

3. Kompulsif Kendine Zarar Verme Davranışları

Kompulsif kendine zarar verme; gün içerisinde sıklıkla tekrar eden, genelde bilinçsiz ve ritüalistik şekilde saç yolma, tırnak yeme, deriyi kopartma, deriyi cimcikleme, çizme gibi davranışları tanımlar. Kronikleştikten sonra bu davranışları yapmamak, kişide stres oluşturabilir ve devam eden davranışlar vücutta şekil bozukluklarına yol açabilir.

4. Dürtüsel Kendine Zarar Verme Davranışları

Dürtüsel kendine zarar verme; agresyon duygusunun dışa vurması sonucunda, eylemi yapan kişiye stres karşısında hızlı ve kısa süreli rahatlama sağlayan davranışları içerir. Deriyi kesme, yakma, yontma, şekil kazıma, yara iyileşmesine engel olma, kendine vurma, kemiklerini kırma, iğne batırma gibi davranışlar bu grupta sık olarak görülmektedir.

Kendine zarar verme davranışının ruhsal bozukluk tanısı olan birçok kişide gözlemlenebileceği, kendine zarar verme davranışının bir intihar davranışı olmadığı ancak kendine zarar vermenin intiharla da sonuçlanabileceği akıldan çıkarılmamalıdır. Kendine zarar verenlerde intihar davranışı da sık gözlenir.

Ceza infaz kurumlarında hükümlü veya tutuklu bir bireyin kendine zarar vermesinin o ortamda bulunan diğer hükümlü ve tutuklular tarafından da tekrar edilmesine neden olabileceği unutulmamalıdır.

Kendine fiziksel zarar verme; çocuğun niyeti dikkate alınarak, disiplin yönetmeliği dikkatli bir şekilde değerlendirilmelidir. Örneğin ailesi gelmediği için üzülüp kendini kesen bir çocuğa disiplin cezası verilirse çocuk kendine tekrar zarar verebilir. Öte yandan ailesine telefon edilmediği takdirde kendini kesmekle tehdit eden ve isteği olmadığında kendini zarar veren bir çocuğa disiplin cezası verilmesi uygun olabilir.

Ceza infaz kurumlarında kendine zarar verme davranışında bulunan ergenlere yaklaşım önerileri aşağıda sıralanmıştır.

Ceza infaz kurumunda ergen kendine zarar verme tehdidinde bulunursa; "... **yapmazsan kendime zarar veririm**."

- Telaşa kapılmamalı, "Kendine zarar verme, yap ya da yapma" denilmemelidir.
- "Kendine zarar verip vermemeye sen karar ver. Kendine zarar vermen isteğine ulaşmanı sağlamayacak. Kendine zarar vermenin sana bir yararı olmayacak. Bu yaptığının sonuçları neye yarayacak?" denilebilir. Ancak konuşma esnasında tahrik edici olunmamalıdır.
- Kendine zarar vermesinden yarar sağlaması engellenmelidir.
- Sakin bir ortama alıp sıkıntıları hakkında konuşulmalıdır.

Kendine Zarar Verme Davranışı Anında Yapılması Gerekenler

- Çocuğun etrafını güvenli hâle getirilip el altında kesici bir alet bulundurulmamalıdır.
- Çevre kontrol altına alınmalı, diğer ergenlerin yanından uzaklaştırılmalıdır.
- Sakinleştirmelidir.

İntihar ve İntihara Teşebbüs

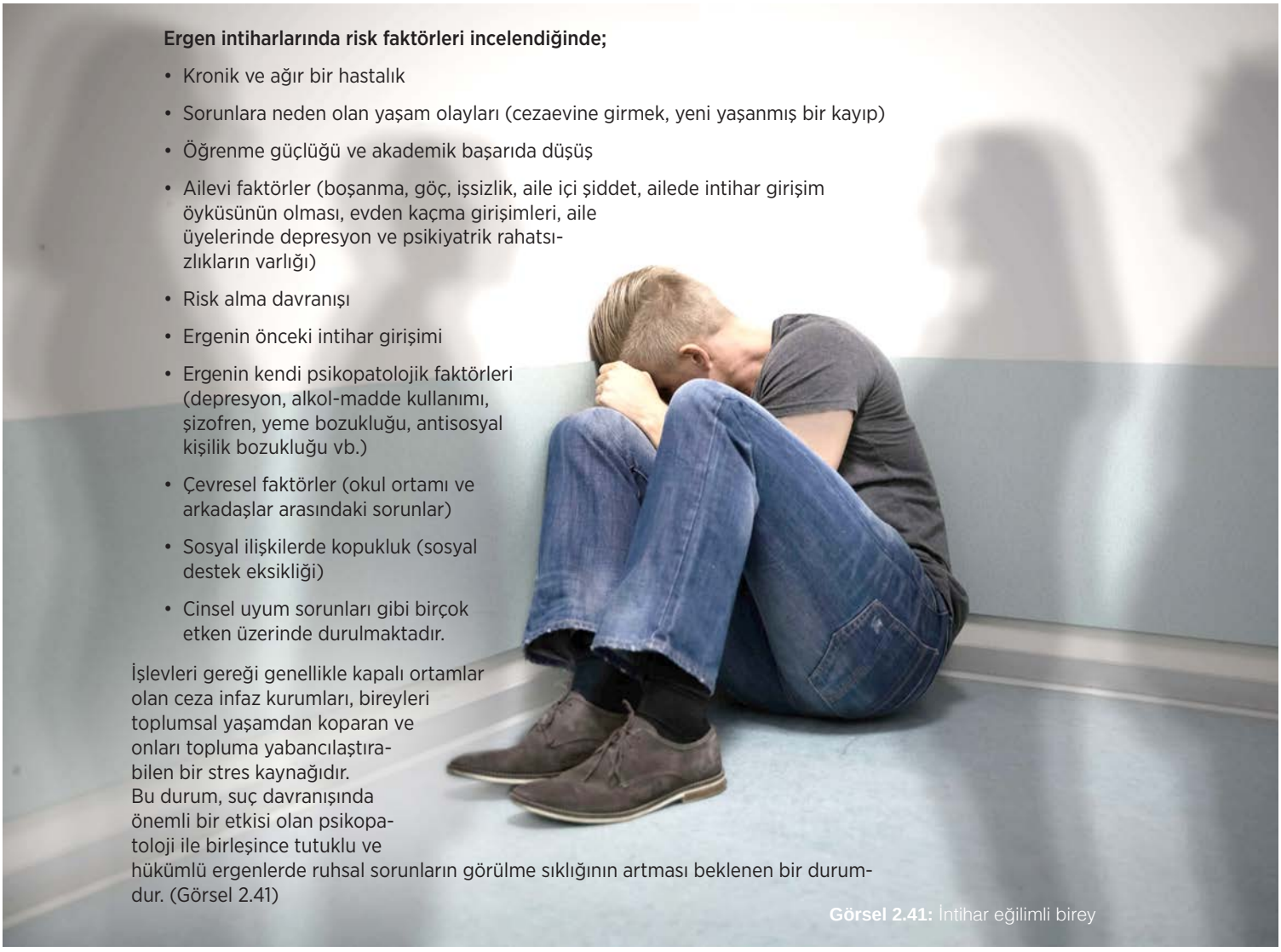
İntihar, bireyin açık veya örtük ölüm niyetiyle kendine uyguladığı, ölümle sonuçlanan yıkıcı eylemdir. İntihar davranışı; intihar düşünceleri, planı ve girişiminden oluşur. İntihar davranışının her aşaması ciddiye alınmalı ve her aşamasına dikkat edilmelidir.Yaşamına son vermeyi hedefleyen her türlü davranış intihar olarak nitelendirilmektedir.

Ergenlik dönemi fiziksel değişikliklere uyum sağlama çabasının yanında rol karmaşasının ve pek çok psikososyal sorunların ortaya çıktığı bir dönemdir. Fiziksel ve sosyo-kültürel çevreden kaynaklanan çeşitli etkenler ergenlerde strese neden olabilmektedir. Stres faktörleriyle baş etmede yetersizlik, ergenlerin riskli davranışlardan biri olan intihara yönelmesine neden olabilmektedir.

Ergen intiharlarında risk faktörleri incelendiğinde;

- Kronik ve ağır bir hastalık
- Sorunlara neden olan yaşam olayları (cezaevine girmek, yeni yaşanmış bir kayıp)
- Öğrenme güçlüğü ve akademik başarıda düşüş
- Ailevi faktörler (boşanma, göç, işsizlik, aile içi şiddet, ailede intihar girişim öyküsünün olması, evden kaçma girişimleri, aile üyelerinde depresyon ve psikiyatrik rahatsızlıkların varlığı)
- Risk alma davranışı
- Ergenin önceki intihar girişimi
- Ergenin kendi psikopatolojik faktörleri (depresyon, alkol-madde kullanımı, şizofren, yeme bozukluğu, antisosyal kişilik bozukluğu vb.)
- Çevresel faktörler (okul ortamı ve arkadaşlar arasındaki sorunlar)
- Sosyal ilişkilerde kopukluk (sosyal destek eksikliği)
- Cinsel uyum sorunları gibi birçok etken üzerinde durulmaktadır.

İşlevleri gereği genellikle kapalı ortamlar olan ceza infaz kurumları, bireyleri toplumsal yaşamdan koparan ve onları topluma yabancılaştırabilen bir stres kaynağıdır. Bu durum, suç davranışında önemli bir etkisi olan psikopatoloji ile birleşince tutuklu ve hükümlü ergenlerde ruhsal sorunların görülme sıklığının artması beklenen bir durumdur. (Görsel 2.41)



Görsel 2.41: İntihar eğilimli birey

Ceza infaz kurumlarına çeşitli suçlardan giren ergenlerin birçoğu davranış sorunlarına sahiptir. Aynı zamanda ceza infaz kurumu koşulları da tutuklu ve hükümlü ergenlerin ruhsal sorunlar yaşamasına neden olmaktadır. Araştırmalar ceza infaz kurumlarında, depresyon, psikotik bozukluk, duygu durum bozukluğu ve anksiyete bozukluklarının yüksek oranda olduğunu göstermektedir.

Sosyal izolasyon, ruhsal bozukluklar, gerçeklik duygusunun bozulması, olumsuz duygularla baş etmede zorlanma (öfke kontrolü ve saldırganlık), henüz netleşmeyen kişilik yapısı, duygusal problemlerin ortaya çıkmasına neden olabilir. Birçok ruhsal sorunun görüldüğü cezaevlerindeki ergenler farklı başa çıkma yöntemleri kullanarak bu sorunların üstesinden gelmeye çalışmaktadır. Ergen başa çıkma yöntemlerini etkin bir şekilde kullanamazsa ceza infaz kurumlarında intihar davranışı görülebilmektedir. Bu nedenle ergenlerin sorunlarla uygun baş etme yöntemlerini geliştirmeleri ve kendilerini bu süreçte yalnız hissetmemeleri kurumsal bir sorumluluk olarak değerlendirilmelidir.

Cezaevi ortamında intihar düşüncesi ve intihara kalkışma manipülatif (çevreyi yönlendirmek için hileli davranma) şeklinde kullanılabilir. Ancak ölümle sonuçlanabileceği için her risk ve söylem mutlaka dikkate alınmalıdır.

Hükümlü ve tutuklu ergenlerde intihar konusunda dikkat çeken özellikler şunlardır:

- Genç hükümlülerin, yetişkinlerden daha dürtüsel davranabileceği unutulmamalıdır.
- Ergenlik döneminde intihar girişimi daha yüksek oranda görülmektedir.
- Sorunlarla baş etmede yetersizlik, ceza infaz kurumda bulunmanın yarattığı baskı, suçun türü, aile ve sosyal çevre ile ilgili endişe veya tahliye sonrası yaşam hakkında kaygı duyma ile ilgili olarak intihar girişimi olabilir.
- Ergenlerde intihar değerlendirilirken fiziksel belirtilere dikkat edilmelidir.
- Depresyonunu ifade etmekte güçlük çekebildiğinden bunu davranışsal olarak göstermeye çalışabilir.
- Duygusal iniş çıkışlar ergenlik döneminde hızlı değişim gösterdiğinden intihar girişimleri genellikle plansız, ani ortaya çıkmaktadır. Genellikle öngörmek pek mümkün olmaz. Dikkatli olunmalı ve ipuçları çok iyi değerlendirilmelidir.
- Ergenin daha önce intihar girişimi varsa tekrar olabileceği unutulmamalıdır. Bu nedenle ergene belli etmeden, durumu takip edilmeli ve kurum tarafından değerlendirilmelidir.

Hükümlü ve tutuklu ergenlerde, aşağıdaki durumların gözlemlenmesi durumunda kurum psikososyal yardım servisine ya da kurum uzmanlarının bulunmadığı yerlerde psikiyatri sevki veya ilaç kullanımı gereklidir:

- İntihar düşüncesi çok yoğun olduğunda ve dürtülerini kontrol etmekte zorlandığında
- İntihar düşüncesi ile birlikte hükümlünün intihar planı var olduğunda
- Geçmiş intihar öyküsü bulunduğunda
- İntihara eşlik eden başka ruhsal sorunlar (depresyon vb.) var olduğunda.

2.2.2.11. Suçluluk

Ergenin kimliğini oluşturma çabası, yetersizlik düşüncesi, duygularını kontrol etmede güçlük çekmesi, kendini bağımsız hissetme ihtiyacı, yetiştiği aile yapısı, ailesinin ekonomik gücü, ergenin kendini gerçekleştirdiği akran grubunun değer yargıları suça yönelmesinde zemin hazırlayan etkenlerdendir.

Aile dinamiklerine ilişkin pek çok sebep ergeni suç davranışına yöneltebilir. Aile içinde

suçlu bireylerin bulunması suç davranışını model alma konusunda tehlikeli bir etkendir. Ailede ekonomik yetersizlik, eğitimsizlik, olumsuz ebeveyn tutumları ayrıca sağlıksız disiplin yöntemleri de çocuğun suçluluğa yönelmesinde risk faktörleri olarak görülmektedir. Akran grupları içinde suç davranışına eğilimli, suça karışmış arkadaşların bulunması ayrıca akran grubundan reddedilme gibi olumsuzluklar da ergenin riskli davranışlara ve suç davranışına yönelmesinin nedeni olabilmektedir. (Görsel 2.42)

Yapılan çalışmalarda çocukluk döneminde ortaya çıkan yıkıcı davranışların genellikle ergenlik döneminde anti-sosyal ve suçlu davranışlara dönüştüğü, bu durumun ise yetişkin suçluluğunda belirleyici olduğu belirtilmektedir.



Görsel 2.42: Suçluluk

2.2.2.12. Travmatik Olaylar

Psikolojik travma, günlük rutini bozan, beklenmedik bir şekilde gelişen, dehşet, kaygı ve panik yaratan, kişinin anlamlandırma süreçlerini bozan olaylar olarak tanımlanabilmektedir (EMDR Derneği).

Travmaların yaşanmasında, çocuğun olayı kendi yaşamına veya başka birinin yaşamına tehdit olarak algılaması çok önemlidir. Olay ne kadar doğrudan tehdit olarak algılanırsa etkisi de o derece büyük olur.

Travmaların bir bölümü, doğal afetler sonucu yaşanır. Sel, yangın, deprem sonucu yaşananlar çocuğun yaşamını değişik ölçülerde etkileyebilir. Travmaya neden olan olaylar insanlar tarafından da oluşmuş olabilir. Bunlara hırsızlık, savaş, mültecilik, rehin alınmak, taciz, tecavüz, kazalar, bir şiddete şahit olmak sayılabilir.

Çocuklarda travmaya bağlı olarak gözlemlenecek davranışlara örnek olarak uyku bozuklukları, sık kabus görme, öz bakım becerilerinde gerileme ya da belirgin değişikler, huzursuzluk, yalnız kalma isteği, ağlama, dikkatte azalma veya bozulma, uygunsuz aşırı tepkiler verme sayılabilir.

2.2.2.13. Yoksulluk

Yoksulluk yalnız çocukları değil ailenin tüm üyelerini etkileyebilen toplumsal bir sorundur. Ebeveynler sadece kendileri için değil çocukları ve ailelerine karşı yerine getirmek zorunda oldukları sorumlulukları nedeniyle de yoksulluktan etkilenmektedir. Yoksulluğun anne ve babada yarattığı bu baskı, eşler ve çocukları arasında çatışmalar doğurabilir. Bu durumda aile içi ilişkileri ve çocuğun ruh sağlığını olumsuz etkileyebilir. (Görsel 2.43)



Görsel 2.43: Yoksulluk

Aile içinde ekonomik sıkıntıların olduğunu düşünen ergenlerde depresyon, umutsuzluk, boyun eğme, düşük benlik saygısı ve öfkeli davranışlar daha yüksek görülebilir.

2.2.2.14. Madde ve Alkol Kullanımı

Ergenlik oldukça zor, karmaşık, çalkantılı bir dönemdir. Dürtüsel davranışları artan ergenler risk alıcı davranışlara girer ve kendilerini tehlikeye atmaktan çekinmezler. Bağımsız kararlar almak için çoğunlukla ailesi ile çatışan bir yapıdadırlar. Muhakemeleri yetişkinler kadar gelişemediği için kendilerine çeşitli riskler ve olası sonuçları anlatılsa da tehlikeye atılmaktan çekinmeyebilirler. Bu gibi nedenlerden dolayı ergenler riskli maddeleri kullanmaya yetişkinlerden daha yatkındırlar. Ayrıca yetişkinlikteki madde bağımlılığında ilk kullanımın çoğu zaman ergenlik döneminde olduğu bilinmektedir.

Madde ve alkol kullanımını etkileyen nedenler şunlardır:

- **Arkadaş Grubuna Bağlı Etkenler:** Arkadaşlarının madde kullanması, arkadaş grubunun madde kullanım tutumları (madde kullanmayanın gruptan dışlanması, küçümsenmesi, alay edilmesi gibi), arkadaş grubuna bağlılık.
- **Aile/Ebeveyn Etkenleri:** Aile büyüklerinden birinin madde kullanması, ailelerin madde kullanımı ile ilgili düşünce ve tutumları (yanında madde kullanmaları, maddeler hakkında yanlış bilgilendirme), ailelerin madde kullanan çocuğa karşı tolerans göstermesi (gençken bizde denedik, zamanla bırakır gibi düşünceler), ailenin çocuğun yaşamı ile ilgili olmaması, ailelerin uygun olmayan disiplin yöntemleri (tavizkar olmaları ya da aşırı baskıcı tutum sergilemeleri).
- **Bireysel Etkenler:** Okulda başarısızlık, erken yaşta madde ile tanışma, ergenlikte madde kullanımına yönelik tutum ve inançlar (zararsız olduğunu düşünmesi, istediği zaman bırakabileceğine inanması), ergenlikte riskli davranışların yoğun görülmesi, alternatif tutumlar, yaşam tarzları ve davranışlar deneme (heyecan ve merak arayışı), düşük benlik algısı, problem çözme becerilerinin zayıf olması (madde kullanarak sorunlarını çözebileceğine olan inanç), ebeveynlerin kurallarına karşı çıkma.
- **Biyolojik Etkenler:** Maddelere verilen fizyolojik tepkileri, genetik yatkınlık, zihinsel yetersizlikler, kişilik özellikleri (inatçılık, boyun eğme).
- **Toplumsal, Kültürel, Sosyal Etkenler:** Düşük sosyo-ekonomik düzey, göç, yaşadığı çevrede madde kullanımının ve suç işleme oranının yüksek olması, maddeye ulaşımın kolay olması (Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü, 2018).

Madde Kullanan Kişiye Yaklaşım Önerileri

- Yalnız bırakılmamalı, sürekli gözetim altında tutulmalıdır. Durumuna uygun bir odaya alınmalıdır (yalıtımlı oda, müşahede gibi). Çok fazla madde etkisi altındaysa sakin bir odaya alınıp ayılması için beklenebilir. Bu dönemde özellikle solunumun düzenli olup olmadığı kontrol edilmelidir. Uykuya dalabilir ve uyandırmakta güçlük çekilebilir ancak bu önemli değildir. Solunumun düzenli olması yeterlidir.
- İlgili görevliler bilgilendirilmelidir.
- Madde kıyafetlerine bulaştıysa üstünün değiştirilmesi gerekir.

- Bedensel temas kısıtlı tutulmalı, göz kontağı kurulmalıdır.
- Mesaj verilmek isteniyorsa aynı cümleler tekrarlanmalıdır.
- Konuşmak için tamamen ayılması beklenmelidir. Bu süre maddeden maddeye değişiklik göstermekle beraber en az 12 saat normal olarak 24 saattir.

2.3. ÇOCUK VE GENÇ HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUNUN YARGILAMA SÜRECİNDEKİ DURUMU VE YAŞAYABİLECEĞİ SORUNLAR

HAZIRLIK ÇALIŞMASI

Çocuk ve gençlerin yargılandığı davalarda yetişkinlere göre farklı yargılama yöntemleri kullanılmalı mıdır, neden?

2.3.1. Mevzuata Göre Çocuk Kavramı ve Suça Sürüklenen Çocuk

Ceza yargılaması temel olarak iki evreden oluşur: Soruşturma ve kovuşturma. Yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin mahkemece kabulüne kadar olan evre soruşturma, iddianamenin kabulünden hükmün kesinleşmesine kadar olan evre ise kovuşturma evresidir.

Ceza infaz kurumlarında bulunan tutuklu ve hükümlü çocukların yüksek yararı gereği ilgili birimlerle iş birliği içerisinde çalışmak, infazın sağlıklı bir şekilde yürütülmesi ve çocuğun toplumun bir üyesi olarak infaz süreci sonrasına hazırlanması açısından oldukça önemlidir. Türk Medeni Kanunu'nun 28. maddesi 'Kişilik, çocuğun sağ olarak tamamıyla doğduğu anda başlar ve ölümle sona erer. Çocuk, hak ehliyetini, sağ doğmak koşuluyla, ana rahmine düştüğü andan başlayarak elde eder' şeklindeki düzenlemeyle kanun koyucu çocuğun hak ehliyeti kazandığını belirtmiştir. Bu maddeden de anlaşılacağı üzere kanun koyucu aynı zamanda cenini ve haklarını da korumak istemiştir. Türk Medeni Kanunu'nda çocuk tabiri anlatılırken ana babanın evladı olarak belirtildiği için yaş söz konusu değildir.

5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun 3/1-a maddesi çocuğu daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlamıştır.

Ülkemizin 1995 tarihinde taraf olduğu Çocuk Hakları Sözleşmesi 1. maddesi uyarınca çocuğa uygulanabilecek olan kanuna göre daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan çocuk sayılır.

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu 6/1-b çocuk kavramını; henüz on sekiz yaşını doldurmamış kişi olarak tanımlar.

Bir kimsenin yaşının doğru olarak tespit edilmesinin, reşit sayılma, cezai sorumluluk ve medeni hakları kullanabilme gibi önemli hukuki sonuçları bulunmaktadır. Failin nüfus kaydında yer alan yaşının gerçek yaşını göstermediğinin ileri sürülmesi veya bu yönde bir kuşkuya düşülmesi hâlinde gerçek yaşının tespiti ile nüfus kaydının bu yönde düzeltilmesi gerekir. Türk hukuk sistemine göre bu işlem için yetkili yargı merciinin kararı zorunludur. Yaş düzeltme davalarında yetkili mahkeme, davayı açan kişinin (talep edenin) yerleşim yerindeki Asliye Hukuk Mahkemesidir. Aksi takdirde mahkeme yetkisizlik kararı verecektir.



Suça Sürüklenen Çocuk, Çocuk Koruma Kanunu 3/1-a'da kanunlarda suç olarak tanımlanan bir fiili işlediği iddiası ile hakkında soruşturma veya kovuşturma yapılan ya da işlediği fiilden dolayı hakkında güvenlik tedbirine karar verilen çocuk olarak tanımlamaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu; çocuğun bir suçu işlediğini değil bir suça sürüklendiğini kabul etmiştir. Kanun, çocuğu suç işleyen bir suçlu olarak görmeyip fail çocuğu da suçun mağduru konumunda kabul eder. Kanunun temel amacı çocuğun cezalandırılması değil korunmasıdır. Ancak bu durum suç işleyen çocuğun yaptırımsız kalacağı anlamına gelmez. (Görsel 2.44) Yaptırım uygulanacak ise uygulanacak yaptırımın çocuğun durumuna ve fiiline uygun ve orantılı olması gerekir. Çocuk adalet sisteminde öncelikli amaç çocuğun içinde bulunduğu ortamdan korunması, mükerrerliğin önlenmesi ve çocuğun iyileştirilmesidir.

Görsel 2.44: Suça sürüklenme

2.3.2 Çocuklarda Ceza Sorumluluğu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu, ceza sorumluluğunun var olup olmadığının tespit edilmesi gereken bireyleri üç gruba ayırmıştır. Bunlar; çocuklar, sağır ve dilsizler ile akıl hastalarıdır. Bu kitapta çocuklar ile yaş grubuna yönelik sağır ve dilsiz çocuklar ele alınmıştır.

Çocukların ceza sorumluluğu, isnat yeteneğine diğer bir ifadeyle kusur yeteneğine göre belirlenir. Çocukların cezai ehliyetinin tam olması için isnat yeteneğine ait iki unsurun bir arada bulunması gerekir. Bunlar; çocuğun algılama (çocuğun işlediği eylemin hukuki anlam ve sonuçlarını kavrayabilme) ve çocuğun davranışlarını yönlendirme (eylemin hukuki anlam ve sonucunu kavrayan çocuğun davranışlarını yönlendirme) yetenekleridir.

2.3.2.1. Yaş Gruplarına Göre Ceza Sorumluluğu

5237 sayılı Türk Ceza Kanunu yaş aralıklarını dikkate alarak çocukların cezai ehliyetini üç grup hâlinde sınıflandırmıştır.

- 12 Yaşından Küçük Çocukların Cezai Ehliyeti
- 12-15 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Ehliyeti
- 15-18 Yaş Grubundaki Çocukların Cezai Ehliyeti

A) 0-12 Yaş Grubu Çocuklar

Türk Ceza Kanunu 31/1'e göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocukların ceza sorumluluğu yoktur. On iki yaş altındaki kişilerin yaptıkları fiillerden dolayı algılama yeteneklerinin gelişmemesi sebebiyle bu kişilere cezai ve hukuki sorumluluk yüklememektedir. Bu kişiler hakkında, ceza kovuşturması yapılamaz ancak çocuklara özgü güvenlik tedbirleri uygulanabilir. Ceza ehliyeti bulunmayan çocuklara özgü güvenlik tedbirleri Çocuk Koruma Kanunu'nun 5. maddesinde "Koruyucu ve Destekleyici

Tedbirler" başlığıyla düzenlenmiştir. Koruyucu ve destekleyici tedbirler, çocuğun öncelikle kendi aile ortamında korunmasını sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim, bakım, sağlık ve barınma konularında alınacak tedbirlerdir. Bu tedbirler şunlardır:

1. Danışmanlık Tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye,
2. Eğitim Tedbiri: Çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine,
3. Bakım Tedbiri: Çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesine,
4. Sağlık Tedbiri: Çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonuna, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına,
5. Barınma Tedbiri: Barınma yeri olmayan çocuklu kimselere veya hayatı tehlikede olan hamile kadınlara uygun barınma yeri sağlamaya yöneliktir.

Nüfus kaydına göre yaşı büyük olup da gerçek yaşı on iki yaşından küçük olan çocuğun yaşı adli tıp kurumu tarafından tespit edilmelidir.

B) 12-15 Yaş Grubu Çocuklar

Türk Ceza Kanunu 31/2 (Değişik:29/6/2005 - 5377/5 madde)'e göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmuş olup on beş yaşını doldurmamış olanların işlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılayamaması veya davranışlarını yönlendirme yeteneğinin yeterince gelişmemiş olması hâlinde ceza sorumluluğu yoktur. Bu kişiler hakkında çocuklara özgü güvenlik tedbirlerine hükmolunur. İşlediği fiilin hukukî anlam ve sonuçlarını algılama ve bu fiille ilgili olarak davranışlarını yönlendirme yeteneğinin varlığı hâlinde çocukların cezai sorumluluğu vardır.

Bu yaş grubundaki çocukların cezai sorumluluğunun tam olarak belirlenebilmesi için Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmeliğin 20. maddesine göre Kusur Yeteneğine İlişkin Adli Rapor ve Sosyal İnceleme Raporlarının aldırılması gerekir.

Kusur Yeteneğine İlişkin Adli Raporda; algılama veya davranışlarını yönlendirme yeteneği yönünden adli tıp uzmanı, psikiyatrist ya da zorunluluk hâllerinde uzman hekimden alınır. Adli raporda çocuğun suçlandığı her bir suç için ayrı ayrı **algılama** ve **yönlendirme** yeteneklerinin olup olmadığı açıklanmalıdır.

Sosyal İnceleme Raporunda; sosyal incelemeyi yapan bilirkişi, çocuğun içinde bulunduğu aile ortamı, sosyal çevre koşulları, gördüğü eğitim, fiziksel ve ruhsal gelişimi hakkında bir rapor düzenler.

Hâkim, bu yaş grubuna giren çocuğun kusur yeteneğinin olup olmadığını takdir ederken, görevlendirdiği bilirkişinin hazırlamış olduğu raporda yer verilen gözlem, tespit ve değerlendirmeleri göz önünde bulundurur. Ancak derhâl tedbir alınmasını gerektiren acil durumlarda sosyal inceleme sonucu beklenmeden tedbir kararı verilebilir. Mahkeme veya çocuk hâkimi tarafından çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılmaması hâlinde, gerekçesi kararda gösterilir.

Bu yaş grubunda olup cezai ehliyeti bulunan çocukların işlediği suça ilişkin cezalar, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 9 yıldan 11 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur.

Diğer cezaların yarısı indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası 7 yıldan fazla olamaz (Türk Ceza Kanunu madde 31/2).



Görsel 2.45: 15-18 yaş suça sürüklenme

C) 15-18 Yaş Grubu Çocuklar

Bu yaş grubundaki çocuklar için ilgili eyleminin hukuki anlam ve sonuçlarını algılayıp sonuç çıkarabilme ve davranışlarını yönlendirebilme yeteneği var kabul edilir. Algılama yeteneği var kabul edildiğinden kanun koyucu algılama yeteneğini tespit için yardımcı olan sosyal inceleme raporunun alınmasını zorunlu tutmamıştır. Çocuk hâkimi veya mahkemesinin sosyal inceleme raporu alması zorunluluk olmamakla birlikte Çocuk Koruma Kanunu'nun 35. maddesine göre neden rapor almadığının hukuki gerekçesini göstermek hukuki bir zorunluluktur.

Türk Ceza Kanunu 31/3 (Değişik: 29/6/2005 - 5377/5) maddesine göre fiili işlediği sırada on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan kişiler hakkında, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 18 yıldan 24 yıla; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde 12 yıldan 15 yıla kadar hapis cezasına hükmolunur. (Görsel 2.45) Diğer cezaların üçte biri indirilir ve bu hâlde her fiil için verilecek hapis cezası 12 yıldan fazla olamaz.

2.3.2.2. Sağır ve Dilsiz Çocukların Durumu

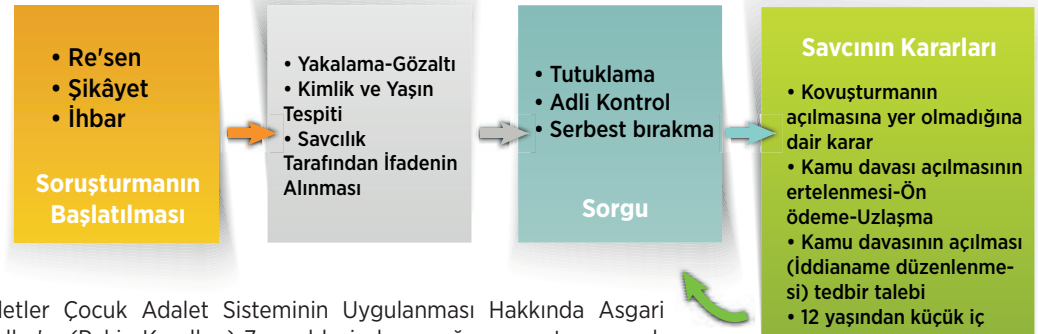
Türk Ceza Kanunu'nun 33. maddesine göre fiili işlediği sırada on iki yaşını doldurmamış olan çocuklara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on iki yaşını doldurmuş olup da on beş yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında; on beş yaşını doldurmuş olup da on sekiz yaşını doldurmamış olanlara ilişkin hükümleri, on sekiz yaşını doldurmuş olup da yirmi bir yaşını doldurmamış olan sağır ve dilsizler hakkında da uygulanır.

SIRA SİZDE

1. **Her yaş grubunda bulunan çocukların işledikleri suçun cezai sorumluluğu farklı olmalı mıdır, neden?**
2. **Suç işlemiş sağır ve dilsiz çocuklar diğer çocuklara göre cezalandırılması bakımından nasıl bir uygulama farklılığı olmalıdır?**

2.3.3 Çocuklar Hakkında Yapılan Soruşturma İşlemleri

Ceza Muhakemesi Kanunu, soruşturma evresini, yetkili mercilerce suç şüphesinin öğrenilmesinden iddianamenin kabulüne kadar geçen evre olarak tanımlamaktadır. Soruşturma yargılama için olmazsa olmaz bir hususdur. Çocuk yargılamasındaki soruşturma evresinde edinilecek her doğru bilgi sağlıklı kararların ortaya konulmasını sağlayacaktır. Yetişkinlerin ve çocukların soruşturması benzerlik gösterir. (Şekil 2.7)



Şekil 2.7: Suça sürüklenen çocukların soruşturma süreci

Birleşmiş Milletler Çocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Standart Kurallar'ın (Pekin Kuralları) 7. maddesinde çocuğun soruşturmasında, muhakeme ilkelerine azami özen gösterilmesi gerekliliği belirtilmektedir. Masumluk karinesi, susma hakkı, suçlamanın bildirilmesi, avukatla temsil edilme hakkı, yüksek yararına aykırı olmadığı sürece duruşmada veli ya da vasisinin hazır bulundurulması hakkı, adil yargılanma hakkı, tanıklarla yüzleştirme ve çapraz sorgu hakkı, tercüman hakkı, özel hayatın gizliliğine tam saygı hakkı, daha üst makama temyiz edebilme haklarının gözetilmesi açıkça ifade edilmiştir.

Soruşturma evresi masumluk karinesi bakımından gizli yürütülmesi gereken bir evredir. Pekin Kuralları'nın 8. maddesi her aşamada çocuğun afişe olması yahut damgalanması, çocuk suçlunun kimliğine ilişkin hiçbir bilginin yayınlanmasına izin verilmemesi hükümlerini getirmektedir. Ayrıca 5187 sayılı Basın Kanunu'nun 21. maddesi de on sekiz yaşını doldurmamış ve suç işlemiş çocukların kimliklerinin açıklanması, tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmasını suç saymıştır.

Çocuğa soruşturma yapacak kişi veya kurumun çocuk suçluluğu konusunda eğitim almış olması gereklidir. İfade alma ve sorgulama ayrıca tedbir gözetilebilmesi imkânını sağlaması gerekmektedir. Çocuk Koruma Kanunu'nun 15/3. maddesine göre Cumhuriyet savcısı gerekli gördüğü takdirde çocuk hâkiminden suça sürüklenmiş çocuk hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir uygulanmasını isteyebilir. Çocuk hakkında tedbir kararı verilebilmesi durumunda sosyal inceleme yaptırılmalı ve sosyal inceleme raporu doğrultusunda tedbir kararı verilmelidir.

Cumhuriyet başsavcılığı, kolluk makamları, sulh ceza mahkemesi, vali ve kaymakamlara suça ilişkin ihbarın yapılması üzerine çocuklar hakkındaki soruşturma çocuk bürosunda görevli Cumhuriyet savcısı tarafından bizzat yapılacaktır. Çocuğun ifadesinin alınması veya çocuk hakkındaki diğer işlemler sırasında çocuğun yanında sosyal çalışma görevlisi bulunabilir.

Soruşturmanın tamamlanması için çocukların gözaltına alınması hakkında Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 91. maddesi "yakalama yerine en yakın hâkim veya mahkemeye gönderilmesi için zorunlu süre hariç yakalama anından itibaren 24 saati geçemez" geçerlidir. Gözaltına alınan çocuklar kolluğun çocuk biriminde tutulmalı, çocuk birimi bulunmayan yerlerde ise yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulmalıdır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 17. maddesinde çocukların, yetişkinlerle birlikte suç işlenmesi hâli düzenlenmiştir. Buna göre on sekiz yaşını doldurmamış çocukların büyüklerle birlikte suç işlemesi hâlinde soruşturma ve kovuşturma ayrı yürütülecektir.

2.3.3.1. Davet ve Zorla Getirme

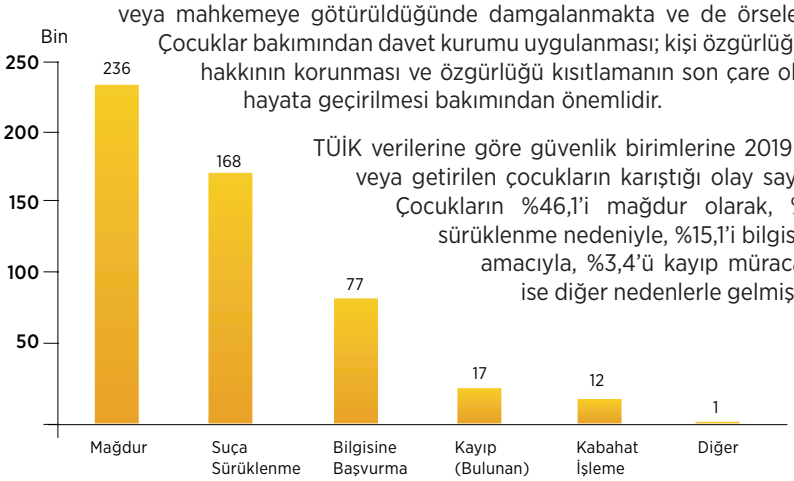
Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 37. maddesine göre; çocuklar açısından özgürlüğün kısıtlanmasının son çare olarak başvurulması ilkesinin bir gereği ve bu hakkın teminatı olarak hakkında soruşturma başlatılan kişinin öncelikle davetiye ile çağrılması gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu/145. madde).

Şüpheli veya sanığın zorla getirme kararı verilebilmesi için hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi açısından yeterli nedenler bulunması ve şüpheli veya sanığın çağrıldığı hâlde gitmemesi gerekir. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 146. maddesine göre çağrıya rağmen gelmeyen tanık, bilirkişi, mağdur

ve şikâyetçi hakkında da zorla getirme kararı verilebilir. Zorla getirme kararı, kişi özgürlüğünü kısıtlayıcı bir nitelik taşıdığından kural olarak hâkim kararı gerekir. Ancak Ceza Muhakemesi Kanunu Cumhuriyet savcısına bu yetkiyi vermektedir. Davetiye, isnat olunan suçu içermelidir ve bunun aksi insan hakkı ihlalidir.

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 98. maddesine göre yakalama emri düzenlenebilmesi için; önce çağrı yapılması, ilgilinin çağrı üzerine gelmemesi veya şüpheli hakkında çağrı yapılamaması koşulları öngörülmüştür. Yukarıda belirtildiği gibi gerek zorla getirme gerekse yakalama emri düzenlenebilmesi için şüpheli veya sanığa çağrı yapılması yani davet edilmesi gereklidir.

Çocuklar bulundukları kurumdan, evlerinden veya okullarından yakalanarak savcılığa veya mahkemeye götürüldüğünde damgalanmakta ve de örselenmektedirler. Çocuklar bakımından davet kurumu uygulanması; kişi özgürlüğü ve güvenliği hakkının korunması ve özgürlüğü kısıtlamanın son çare olması ilkesinin hayata geçirilmesi bakımından önemlidir.



Grafik 2.1: Geliş nedenine göre güvenlik birimine gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı, 2019

TÜİK verilerine göre güvenlik birimlerine 2019 yılında gelen veya getirilen çocukların karıştığı olay sayısı 511.247'dir. Çocukların %46,1'i mağdur olarak, %32,9'u suça sürüklenme nedeniyle, %15,1'i bilgisine başvurma amacıyla, %3,4'ü kayıp müracaatıyla, %2,5'i ise diğer nedenlerle gelmiştir. (Grafik 2.1)

2.3.3.2. İfade Alma

Suç işlediği şüphesi altında bulunan kişilerin Cumhuriyet savcısı tarafından dinlenmesine ve söylediklerinin tutanağa geçirilmesine ifade alma denir (Ceza Muhakemesi Kanunu/147. madde).

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 154. maddesi gereğince suçlamanın anlatılması ve hakların hatırlatılması bittikten sonra, şüphelinin Ceza Muhakemesi Kanunu 147. maddesi uyarınca ifadesinin alınmasına geçilecektir.

Şüpheli veya sanığın özgür iradesini engelleyici nitelikte kötü davranma, işkence, ilaç verme, yorma, aldatma, cebir veya tehditte bulunma, bazı araçları kullanma gibi bedensel veya ruhsal müdahaleler yapılamaz. Şüpheli veya sanığa kanuna aykırı bir yarar vaat edilemez. Yasak usullerle elde edilen ifadeler rıza ile verilmiş olsa dahi delil olarak değerlendirilemez.

Çocuğun ifadesi mutlaka özgür iradesine dayanmalı, ifade bizzat Cumhuriyet savcısı tarafından alınmalı ve ifade sırasında müdafi işleme katılmalıdır. Bu kurallara uyulmadan alınan ifadeler hukuka aykırı delil niteliğindedir ve hükme esas alınamaz. Bu nedenle çocuğun ifade verme sırasında serbest irade ile konuşabilecek durumda veya ortamda olup olmadığı müdafi tarafından kontrol edilmelidir. Müdafi, çocuğu kendisine yüklenen suçu oluşturan fiil ve yaptırımı konusunda anlayacağı biçimde bilgilendirmekle yükümlüdür. Müdafi, şüphelinin ifadesi alınırken şüpheliye sorulan soruya doğrudan cevap veremez, onun yerini aldığı izlenimi veren herhangi bir müdahalede bulunamaz (Yakalama, Gözaltına Alma, İfade Alma Yönetmeliği madde 23-d). Ancak gerekli görürse, şüpheli veya sanığa açıklayıcı ifadelerde bulunabilir ya da ifadeyi yarıda keserek müvekkiliyle kimsenin duyamayacağı bir yerde görüşebilir; bu durum ifade tutanağına geçirilir (Yakalama, Gözaltına Alma, İfade Alma Yönetmeliği/20-21-23). Sulh hâkimi tarafından usulüne uygun şekilde verilmiş bir kısıtlama kararı olmadıkça müdafinin ve vekilin soruşturma dosyasından her aşamada örnek alma hakkı bulunmaktadır (Yakalama, Gözaltına Alma, İfade Alma Yönetmeliği).

On iki yaşından küçük çocuklar hakkında kollukta sadece kimlik tespiti işlemi yapılabilir. Çocuk bu işlemden sonra veli veya vasiye teslim edilerek hemen serbest bırakılır. Belirlenen kimlik ve suç derhal Cumhuriyet savcılığına bildirilir. Cumhuriyet savcısının hâkimden istenecek çocuğa özgü güvenlik tedbirleri bakımından çocuğu dinleme ve sosyal inceleme raporu aldırma yetkisi bulunmaktadır.

Yandaki formda (Form 2.1) mahkeme davet örneği verilmiştir.

……

Adresi:
……
……

Tebliği isteyenin adı soyadı veya ünvanı:
Gümüşhane Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı

Tebliğin Konusu:
……..

Dosya No.: ……..

Barkod No.: ……

Adres:
Gümüşhane Üniversitesi Sağlık, Kültür ve Spor Daire Başkanlığı

Not: Bu kısma tebligatı çıkaran merciin adresi yazılır.

TEBLİĞ MAZBATASI

Tebliğ evrakı;
1 – Adresinde veya ……..…….....…… ……muhatap…….. ……
……..…..……
2 – ……..…… ……sebebiyle muhatap yerine …… ……
……. ……. ……..
3 – Tebliğ yapılması ……..… ……sebebiyle temin edilemediğinden ……
…… …… ……..…… ……
……..
4 – Muhatabın muvakkaten …… ……..…… …… ……..gittiği……
…… …… ……. ……tarafından
bildirildiğinden……
5 – (……..…..) mehil tayin edilip (ikinci defa) tebligat çıkarıldığından keyfiyet haber verilerek muhatap yerine ……..…… …… ……. ……. ……
…… ……
6 – ……..……..tebellüğden imtina ettiğinden ……
…… ……
7 – Adreste kimse bulunmaması üzerine……..…..…… ……
…… ……..
8 – Tebliğ yapılacak kimse…… ……..……..…… …… ……..... sebebiyle imtina ettiğinden…… …… …… …… ……
……. ……huzurunda ……..…… …… ……

Tebligat yapılanın

Tebliğ Tarihi (imza veya parmak izi) İmza

…./…./20….

Tebliğ Memurunun
Adı Soyadı - İmzası

Muhatap adresini değiştirmişse tebliğ memuru tarafından tespit edilen yeni adresi:

Form 2.1: Mahkeme davet örneği

2.3.3.3. Koruma Tedbirleri

Yetkili makamlarca gecikmesinde sakınca bulunan durumda kişilerin temel kişilik haklarına kanuni olarak müdahale edilmesi durumuna **koruma tedbiri** denilmektedir. Ceza muhakemesi hukukunda tedbir; koruma tedbiri" ve "önleme tedbiri" olarak ikiye ayrılmaktadır. Bu bölümde çocuklar için uygulanacak olan koruma tedbirleri aktarılacaktır.

A) Yakalama

Yakalama, hakkında bir suç şüphesi olan kişinin özgürlüğünün geçici olarak fiilen denetim altına alınmasıdır.

Kolluk tarafından yakalama yapılabilmesi için kural olarak hâkim tarafından verilmiş bir yakalama emrinin bulunması gerekir.

Kolluk kuvvetlerinin hâkim kararı olmadan yakalama yapma yetkisi sadece tutuklama kararı ile yakalama emri düzenlenmesini gerektiren ve gecikmesinde sakınca bulunan durumlar ile Cumhuriyet savcısına veya amirlerine derhal başvurma olanağı bulunmadığı hâller için öngörülmüştür. Ayrıca bir kişiye suçu işlerken rastlanılması, suçüstü bir fiilinden dolayı kişinin kaçması olasılığının bulunması ve hemen kimliğini belirleme olanağının bulunmaması durumlarında herkesin yakalama yapma yetkisi bulunduğundan kolluk da yakalama yapabilecektir. Ancak bu durumda da yaptığı işlemi Cumhuriyet savcılığına mutlaka bildirmelidir. Kolluğun yakalama yetkisi bulunmakta ama serbest bırakma yetkisi bulunmamaktadır. (Görsel 2.46) Adli amaçlı yakalamalarda kişi Cumhuriyet savcısı tarafından serbest bırakılmaz ise mutlaka hâkim huzuruna çıkarılmalıdır (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi/5-3).



Görsel 2.46: Yakalama

Yakalama ancak hâkim kararı ile olabilir (Ceza Muhakemesi Kanunu/98-1. madde). Hâkimin yakalama emri kararı verebilmesi için önce sanık veya şüphelinin usulüne uygun biçimde daveti (çağrı) gereklidir.

Cumhuriyet savcısı; örgüt suçları, yakalanmış iken kolluk görevlisinin elinden kaçan şüpheli veya sanık ile ceza infaz kurumundan firar eden hükümlü veya tutuklu hakkında yakalama emri düzenleyebilirler (Ceza Muhakemesi Kanunu/98-2. madde). Bu durumda kolluk kuvvetleri de yakalama emri düzenleyebilir.

Çocuklar bakımından yakalama ile ilgili bu genel kurallara ek olarak dikkat edilmesi gereken başka özellikler de bulunmaktadır.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 18. maddesinde (2. Kısım 'Çocuğun Nakli') 'Çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Bununla beraber; zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir' denilmektedir. Bu önlemler arasında; iletişime açık görevlilerin çocukla görüşerek uygulanacak işlemler konusunda onu bilgilendirmesi, ikna edici görüşme yapması, zorlayıcı davranışlara karşı uygun yöntemleri kullanması, görevli sayısının arttırılması, gerekli bir müdahale söz konusuysa vücudun hassas noktalarını kullanmakta uzman olması, uygun taşıma yöntemlerini kullanabilecek nitelikte olması vb. sayılabilir.

Çocukların özgürlüklerinin kısıtlanması başvurulması gereken en son çaredir. Bu yüzden çocukların yakalanması ile ilgili bazı tedbirler öngörülmüştür.

On iki yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklar suç tespiti amacıyla yakalanamazlar ama kimlik tespiti amacıyla yakalanabilirler. Kimlik tespiti yapıldıktan sonra da hemen serbest bırakılmaları gerekir.

On iki yaşını doldurmuş (sağır ve dilsiz ise on beş yaşını doldurmuş olmalıdır), on sekiz yaşını doldurmamış olanlar ise bir suç isnadı ile yakalanabilirler. Yakalanan çocukların "derhal" Cumhuriyet savcısı önüne çıkarılmaları gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu/146-4. madde). Kolluk tarafından çocukların ifadeleri alınamaz. Çocuk Koruma Kanunu'nun 21. maddesine göre üst sınırı 5 yılı aşmayan suçlardan dolayı tutuklama kararı verilemez. Ceza Muhakemesi Kanunu 90/2 maddesine göre ise; yakalamanın temel koşulu tutuklama kararı verilebilecek olmasıdır. Bu durumda tutuklama yasağı bulunan üst sınırı 5 yılı aşmayan suçlar bakımından yakalama da yapılamayacaktır. Bunun istisnası kimlik tespiti amacıyla yakalamadır.

Usul kuralları arasında "derhal" biçiminde ifade edilen süreye; kolluğun yakalama yetkisi (Ceza Muhakemesi Kanunu/90-2. madde), yakalanana hakların bildirilmesi (Ceza Muhakemesi Kanunu/90-4. madde), arama sonuçlarının (Ceza Muhakemesi Kanunu/119. madde) veya muhafaza altına alınan delillerin (Ceza Muhakemesi Kanunu/138-1.madde) Cumhuriyet başsavcılığına bildirilmesi gibi bazı işlemlere özellikle yer verilmiştir.

B) Gözaltına Alma

Gözaltına alma; yakalama işlemi ardından serbest bırakılmayan şüphelinin kural olarak 24 saat süreyi aşmayacak şekilde özgürlüğünün kısıtlanmasıdır. Kişinin gözaltına alınabilmesi için Cumhuriyet savcısının yazılı emir vermiş olması gerekir.



Görsel 2.47: Gözaltına alma

Gözaltı süresi bireysel suçlarda işlemlerin tamamlanmasına kadar en fazla 24 saat, toplu suçlarda ise her defasında 1 günü geçmemek üzere Cumhuriyet savcısının emriyle uzatılmak üzere 3 gündür. 12 saate kadar olan yol süresi bu süreye eklenebilir (Ceza Muhakemesi Kanunu 91/1,- 91/3). Şüpheli en geç belirtilen gözaltı sürelerinin sonunda hâkim önüne çıkarılmazsa serbest kalır. (Görsel 2.47)

Kolluk tarafından yakalanan çocuk derhal Cumhuriyet savcılığına sevk edilir (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği madde 19/2- b). Yakalanan çocuk, Cumhuriyet savcılığınca bırakılmazsa, soruşturmanın tamamlanması için gözaltına alınmasına karar verilebilir. Soruşturma yönünden zorunlu ise ve kişinin bir suçu işlediğini düşündürebilecek işaretler varsa çocuk gözaltına alınabilir. Çocuğun gözaltına alındığı anne-baba veya vasisine bildirilir (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği 19/b-1 madde).

Gözaltına alınan çocuklar kolluğun çocuk biriminde yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulur (Çocuk Koruma Kanunu/16.madde). İfade alınan yerin nezarethane dışında olması gerekir (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği/25). Nezarethane ve ifade alma odalarının standartlara uygunluğu kolluk kuvvetlerinin yetkili birimleri, Cumhuriyet başsavcıları veya görevlendirecekleri Cumhuriyet savcıları tarafından denetlenebilir. Bu denetim; adli görevlerinin gereği olarak yapılır ve gözaltına alınan kişilerin bulundurulacakları nezarethaneleri, varsa ifade alma odalarını, bu kişilerin durumlarını, gözaltına alınma neden ve sürelerini, gözaltına alınma ile ilgili tüm kayıt ve işlemleri kapsar (Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği/26).

Hemen serbest bırakılmayı sağlamak için gözaltında bulunan kişi Cumhuriyet savcısının yazılı emrine veya gözaltı süresi uzatma kararına karşı sulh ceza hâkimine başvurma hakkına sahiptir. Hâkimin bu incelemeyi derhal veya en geç 24 saat içinde sonuçlandırması gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu/91. madde). Aynı başvuruyu müdafi veya kanuni temsilcisi, eş ya da birinci veya ikinci derecede kan hısmı da yapabilir. Başvuru yakalama ve gözaltına alma için gerekli hukuki gerekçelerin bulunmaması, yazılı emrin bulunmaması, sürenin aşılması veya gözaltı biriminin koşullarının yasaların öngördüğü standartlara aykırı olması ya da hukuka aykırı muamele sebebiyle yapılabilir (Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi/3-5).

Aşağıdaki formda (Form 2.2) Yakalama ve Gözaltına Alma Tutanağı örneği verilmiştir.

T.C.
İÇİŞLERİ BAKANLIĞI
YAKALAMA VE GÖZALTINA ALMA TUTANAĞI
ŞÜPHELİ VE SANIK HAKLARI FORMU*

Şahsın Kimlik Bilgileri
Soyadı : ..... Doğum Tarihi : ...../...../.....
Adı : ..... Doğum Yeri : .....
Ana Adı : ..... Cinsiyeti : .....
Baba Adı : ..... Nüf.Kay.Old.Yer(İl/İlçe/Köy: ...../...../.....
T.C. Kimlik Numarası : .....
Şahsın Yakalandığı
Tarih/Saat : .....
Yer (Cadde,Sokak vs.) : .....
Yakalamanın Hangi Koşullarda Yapıldığı : .....
Yakalamaya Neden Olan Suç : .....
Yakalamayı Yapan Görevli/Kişiler : .....
Yakalamayı Tespit Eden Kolluk Görevlileri : .....
Yakalamanın Haber Verildiği Cumhuriyet Savcısı : .....
Gözaltına Alma Emrini Veren Cumhuriyet Savcısı : .....
Gözaltına Alınmanın Tarih ve Saati : .....

.....olayı ile ilgili olarak ..... suçu şüphesi/Cumhuriyet savcısının talimatı ile yakalandınız/gözaltına alındınız. Başka suçlara karışmış olma ihtimaliniz de aynı zamanda soruşturma kapsamındadır.
Yürürlükteki mevzuata göre, aşağıda belirtilen haklarınız bulunmaktadır:
I-Kimliğinizle ilgili sorulara doğru cevap vermek zorundasınız. Kimliğinizle ilgili bilgileri vermemeniz veya yanlış bilgi vermeniz suç teşkil edecektir.
II-İsnat edilen suç hakkında açıklamada bulunmama, yani susma hakkına sahipsiniz.
III-Yakalandığınızı ve/veya gözaltına alındığınızı yakınlarınıza haber verme hakkınız vardır. Haber vermek istediğiniz yakınınıza veya belirlediğiniz bir kişiye veya yazılı olarak karşı çıkmadığınız takdirde Büyükelçiliğinize/Konsolosluğunuza durum derhâl bildirilecektir.
IV-Aleyhinize varolan şüpheleri ortadan kaldırmak için lehinize olan hususları öne sürebilirsiniz.
V-Müdafi tayin hakkınız vardır. Müdafi tayin edebilecek durumunuz yoksa, baro tarafından tayin edilecek bir müdafiin hukukî yardımından yararlanabilirsiniz. Müdafi ile görüşme ve konuşma hakkınız vardır. Müdafiiniz, ifade alma esnasında hazır bulunabilir.
VI-Yakalama, gözaltına alma işlemine veya gözaltı süresinin uzatılmasına ilişkin Cumhuriyet savcısının yazılı emrine karşı, hemen serbest bırakılmanızı sağlamak için sulh ceza hâkimine başvurabilirsiniz.
İsnat olunan suçla ilgili olarak tarafıma okunan ve form olarak bir nüshası verilen haklarımın neler olduğunu anladım.

.....
Yakalanan veya Gözaltına Alınan Şahsın İmzası

Yukarıda adı ve açık kimliği yazılı şüpheli/sanığa isnat olunan suçla ilgili haklarını açıkladım ve kendisi tam anlamıyla anlayarak imzaladı / imzadan imtina etti, formun bir nüshası kendisine verildi.
Görevlinin
Sicili :
Birimi :
İmzası :
(*) YAKALAMA, GÖZALTINA ALMA VE İFADE ALMA YÖNETMELİĞİ'NİN EKİDİR.
1-Bu form tüm suçlardan dolayı yakalanan ve/veya gözaltına alınan şüpheli/sanıklara verilecektir.
2-Bu form, gözaltına alınan her şahıs için üç nüsha doldurulacak, bir nüshası şahsın kendisine, bir nüshası Cumhuriyet başsavcılığına verilecek, diğer nüshası ise dosyasına konulacaktır.

Form 2.2: Yakalama ve gözaltına alma tutanağı

C) Tutuklama

Suçluluğu hakkında kuvvetli suç şüphesi bulunan kişiler, kaçmayı ve delillerin yok edilmesini önlemek amacıyla tutuklanabilirler (Görsel 2.48) (Ceza Muhakemesi Kanunu/100-108; Çocuk Koruma Kanunu 21; Çocuk Hakları Sözleşmesi 37; Pekin Kuralları 16. maddeleri).

Ceza Muhakemesi Kanunu 100/1. maddede tutuklamanın koşulları düzenlenmiş olup çocuklar bakımından da bu koşulların varlığı hâlinde tutuklama söz konusu olabilir. Bunlar;

1. Kuvvetli suç şüphesi (%90 mahkûmiyet olasılığı gösteren olgu)
2. Tutuklama nedeni gösteren olgu
3. Ölçülülük
4. Adli kontrolün uygulanmasına imkân olmaması
5. Gerekçe gösterme koşulu: Cumhuriyet savcısı gerekçe göstererek talepte bulunmalı, hâkim de kararına dayanak teşkil eden olguları açıklamalıdır. Bu olgular, kuvvetli suç şüphesini gösteren olgu ve kaçma ve delilleri karartma şüphesini gösterir olgu olmalıdır. Gerekçede sadece yasal dayanağı söylemek yetmez, olgu ile birleştirildiğinde geçerli bir gerekçe olur. Gerekçe gösterilmemesi savunma hakkının kısıtlanmasıdır.
6. Çocuk hukuku açısından sosyal inceleme yaptırılması koşulu: Tutuklama kararı vermek üzere olan hâkimin hakkında karar vereceği çocuğun kişilik yapısını, sosyal ve ailevi ilişkilerini bir ölçüde biliyor olması gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu 101/5 madde).

Tutuklamaya itiraz yapılırken, neden itiraz edildiğini gösteren dosya ile bağlantılı somut olgular ve hukuki dayanaklar ile birlikte itiraz edilmelidir. İtirazın kararın öğrenildiği günden itibaren yedi gün içinde kararı veren mercie verilecek bir dilekçe veya tutanağa geçirilmek koşulu ile zabıt kâtibine beyanda bulunmak suretiyle yapılması gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu /268-1. madde).

Tutuklama kararının geri alınmasının istenmesinde ise Cumhuriyet savcısı, şüphelinin adli kontrol altına alınarak serbest bırakılmasını sulh ceza hâkiminden ister. Hakkında tutuklama kararı verilmiş şüpheli ve müdafi de aynı istemde bulunabilirler. Hâkim veya mahkeme, tutukevinde bulunan sanığın tutukluluk hâlinin devamının gerekip gerekmeyeceğine her oturumda veya koşullar gerektirdiğinde oturumlar arasında veya otuz günlük süreler içinde re'sen karar verir (Ceza Muhakemesi Kanunu /108. madde).

Çocuk adalet sisteminin en önemli prensiplerinden biri özgürlüğü kısıtlayan tedbir ve cezaların son çare olmasıdır (Beijing Kuralları/13). Ülkemizde de bu prensip Çocuk Koruma Kanunu'nun 20. maddesinde yer almıştır. Beijing Kuralları'nın 17. maddesi de kuralına dayalı olarak özgürlüğün kısıtlanmasına başvurulmasının son çare olabilmesi için uygulanması gereken esaslar şöyle belirlenmektedir: "Çocuğun kişisel özgürlüğüne getirilecek kısıtlamalar çok dikkatli bir incelemeden sonra konulmalı ve bu kısıtlamaların mümkün olduğu kadar az olmasına özen gösterilmelidir. Özgürlükten yoksun bırakma, suçun başka bir kişiye yönelik ciddi bir saldırı niteliğinde bulunması veya çocuğun ciddi suç işlemeyi itiyat hâline getirmiş olması hâlleri dışında verilmemelidir. Çocuğun yararı çocuklara ilişkin davalarda yol gösterici ilke olmalıdır..."

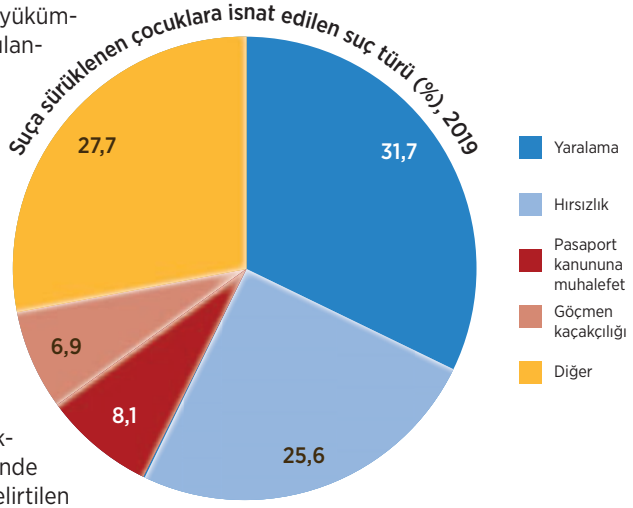


Görsel 2.48: Tutuklama

Çocuklar hakkında özgürlüğü kısıtlayıcı tedbirlere en son çare olarak başvurulması hususu, Çocuk Koruma Kanunu'nda da temel ilke olarak belirtilmiştir. Bu nedenle çocuk hakkında tutuklama, diğer tüm seçenekler uygun bir şekilde değerlendirildikten sonra gerçekleştirilebilir. Çocuğun tutuklanması

yerine, kanunda gösterilen bir veya birden fazla yükümlülüğe tabi tutulması şeklinde, adli kontrolün uygulanması mümkündür.

Ceza Muhakemesi Kanunu/100-4 (Değişik: 2/7/2012-6352/96 madde) de sadece adli para cezasını gerektiren suçlarda veya vücut dokunulmazlığına karşı kasten işlenenler hariç olmak üzere hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemez denir. Çocuk Koruma Kanunu'nun (Tutuklama Yasağı)/21. maddesine göre de on beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerinden dolayı tutuklama kararı verilemez denilmektedir. On beş yaşını doldurmamış çocuklar hakkında öngörülen bu tutuklama yasağı hâlinde Ceza Muhakemesi Kanunu/109-2. maddede belirtilen adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir.



Grafik 2.2: İsnat edilen suç türü

Yandaki grafikte 2019 yılına ait TÜİK verilerinde güvenlik birimlerine getirilen suça sürüklenen çocuklara ait suç türleri verilmiştir. (Grafik 2.2)

Ç) Adli Kontrol

Adli kontrol (Ceza Muhakemesi Kanunu/109. madde), tutuklamanın zararlı etkilerini azaltmak amacıyla yeni ceza adalet sisteminin kabul ettiği önemli bir kurumdur. Adli kontrol kararlarının uygulamasının denetlenmesi Denetimli Serbestlik Şube Müdürlüklerine verilmiştir.

Suça sürüklenen çocuk adli kontrol yükümü şeklindeki "tedbire" uymazsa (veya tedbirden sonuç alınmazsa, sonuç alınamayacağı anlaşılırsa) Çocuk Koruma Kanunu /20-2 maddeye göre yetkili yargı mercii tutuklama kararı verebilir ya da adli kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülüğü bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya bazılarına uymaktan geçici olarak muaf tutabilir (Çocuk Koruma Kanunu Yönetmeliği/10. madde).

Suça sürüklenen çocuklar hakkında soruşturma veya kovuşturma evrelerinde, adli kontrol tedbiri olarak Ceza Muhakemesi Kanunu/109'da sayılan tedbirlerin yanı sıra Çocuk Koruma Kanunu aşağıdaki tedbirleri sıralamıştır.

- Belirlenen çevre sınırları dışına çıkmamak.
- Belirlenen bazı yerlere gidememek veya ancak bazı yerlere gidebilmek,
- Belirlenen kişi ve kuruluşlarla ilişki kurmamak tedbirlerinden bir ya da birkaçına karar verilebilir (Çocuk Koruma Kanunu/20-1. madde).

2.3.3.4. Uzlaşma

Uzlaşma, kişinin kovuşturma aşamasına geçmeksizin, hukuka aykırı fiilin mağduru ile anlaşması ve suçun cezasını alternatif yollarla çekmesi esasına dayanan bir yargılama dışı çözüm yoludur (Ceza Muhakemesi Kanunu/253, Çocuk Koruma Kanunu/24, Çocuk Hakları Sözleşmesi/40, Pekin Kuralları/11. maddesi). Uzlaşma için iddianame düzenlenecek kadar yeterli şüphe olmalı ve uzlaşma koşullarını kişinin anlaması gerekir. (Görsel 2.49)



Görsel 2.49: Uzlaşma

Uzlaşma yoluna aşağıdaki suçlarda başvurulabilir:

- **Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı suçlar**
- **Şikâyete bağlı olup olmadığına bakılmaksızın, Türk Ceza Kanunu'nda yer alan suçlar**
  - Kasten yaralama (üçüncü fıkra hariç, madde 86; madde 88)
  - Taksirle yaralama (madde 89)
  - Konut dokunulmazlığının ihlali (madde 116)
  - Çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (madde 234)
  - Ticari sır, bankacılık sırrı veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi veya belgelerin açıklanması (dördüncü fıkra hariç, madde 239).
- **Diğer kanunlarda yer alan ve uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için kanunda açık hüküm bulunan suçlar. Vergi Usul Kanunu, Patent Kanunu gibi bazı suçlar şikâyete bağlı oldukları oranda uzlaşmaya tabidirler.**

Soruşturulması ve kovuşturulması şikâyete bağlı olsa bile etkin pişmanlık hükümlerine yer verilen suçlar, cinsel dokunulmazlığa karşı suçlar ve uzlaştırmaya tabi bir suç ile tabi olmayan bir suç birlikte işlenmiş ise bu suçlarda uzlaşma yoluna gidilemez.

Uzlaşma teklifi soruşturma aşamasında şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görene yapılır. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar görenin reşit olmaması ya da kısıtlı olması hâli ile mağdur veya suçtan zarar görenin ayırt etme gücü bulunmaması durumunda, uzlaşma teklifi kanuni temsilcilerine yapılacaktır. Birden fazla kişinin mağduriyetine veya zarar görmesine sebebiyet veren bir suçtan dolayı uzlaştırma yoluna gidilebilmesi için mağdur veya suçtan zarar görenlerin hepsinin uzlaşmayı kabul etmesi gerekir.

Kovuşturma aşamasında da soruşturmada açıklanan usule göre uzlaştırma işlemleri gerçekleştirilir.

Çocuk adalet sisteminde uzlaşma çocuğun yargılama dışına çıkarılarak ıslahında kullanılması açısından önemli bir yöntemdir. Kanun koyucu suça sürüklenen çocuklar bakımından uzlaştırmanın kapsamını genişletmiştir. Ceza Muhakemesi Kanunu madde 253/1-c'ye göre mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca üst sınırı üç yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda uzlaştırma hükümleri uygulanacaktır.

Ceza sorumluluğu bulunmayan çocuklar bakımından güvenlik tedbirlerinin uygulanması söz konusu iken uzlaşma hükümleri uygulanamaz. On iki on beş yaş grubundaki çocuklar ile on beş on sekiz yaş arasındaki sağır ve dilsiz çocukların işledikleri fiilin anlam ve sonuçlarını algılayıp algılamadıkları ve davranışlarını yönlendirme yeteneğinin bulunup bulunmadığı tespit edilerek ceza sorumluluğunun bulunması hâlinde uzlaşma yoluna gidilir.

Ceza Muhakemesi Kanunu 253/4. maddesinde şüphelinin ergin olmaması hâlinde, uzlaşma teklifinin kanunî temsilcisine yapılacağı öngörülmektedir. Suçun uzlaşmaya tâbi olması hâlinde, Cumhuriyet savcısı veya uzlaştırmacı mağdur veya suçtan zarar görene uzlaşma teklifinde bulunur. Şüpheli, mağdur veya suçtan zarar gören, kendisine uzlaşma teklifinde bulunulduktan itibaren üç gün içinde kararını bildirmediği takdirde, teklifi reddetmiş sayılır. Uzlaşma teklifinde bulunulması hâlinde, kişiye uzlaşmanın mahiyeti ve uzlaşmayı kabul veya reddetmesinin hukukî sonuçları anlatılır.

Pekin Kurallarının 15. maddesinde ebeveynin, yasal danışmanların (avukat) ve yasal temsilcilerin (vasi) yargılamalara katılma hakkı bulunduğu ve çocuğu yargılayan makamın, olayı en iyi biçimde çözüme bağlama için yaptığı girişimlerde bu kişilerden çocuğun çıkarları adına kendisine katkıda bulunmalarını talep edilebilmesini öngörmektedir. Bununla birlikte bu kişilerin çocuğa karşı tavır sergilemeleri ihtimali söz konusu olduğunda bu kişilerin duruşmalara, arabuluculuk görüşmelerine alınmaması ifade edilir. Uzlaştırma müzakerelerinde bu hususa dikkat edilmelidir.

Uzlaşmanın sağlanması için maddi edim (para, malın aynen iadesi, yerine koyma) olduğu gibi kişiden yazılı ya da sözlü özür dileme gibi manevi edimlerde yeterli olmalıdır. Edimin hukuki ve ahlaki olması gereklidir. Uygulamada sivil toplum kuruluşlarına (Tema, Lösev, Mehmetçik) bağış, hastane masraflarının karşılanması, trafik kazalarında hasar bedelinin ödenmesi, zarar gören malın aynısını alma, kütüphaneye kitap bağışı şeklindeki maddi edimlerle daha dikkatli olacağına veya bir daha yapmayacağına dair söz verme, özür dileme, tarzlarındaki manevi edimlerle uzlaştırmanın yapıldığı gözlemlenmektedir.



2.3.3.5. Ön Ödeme

Ön ödeme, tıpkı uzlaşma gibi mahkeme dışı bir yargısal çözüm yöntemidir. Cezası az olan suçlar için kabul edilen ön ödeme, şüphelinin belli bir miktar parayı ödemesi hâlinde kural olarak hakkında kovuşturma yapılmamasını ifade eder. Ön ödemeye uzlaşma kapsamı dışında kalan suçlar için başvurulabilmektedir.

Görsel 2.50: Ön ödeme

Ön ödeme yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının üst sınırı 6 ayı aşmayan suçların faili için uygulanır ve hakkında kamu davası açılmaz (Türk Ceza Kanunu/75. madde).

Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresinin neticesinde yeterli şüpheye eriştiği durumlarda suçun cezası da ön ödeme şartlarına uygun düşüyorsa Cumhuriyet savcısı, suça sürüklenen çocuğa belirlenen paranın ödenmesi gerektiğini bildirir. Ancak ön ödemenin teklif edilebilmesi için önce soruşturmanın derinleştirilip suç isnadının güçlü hâle getirilmesi gerekmektedir. (Görsel 2.50)

Ön ödemede bulunmak Cumhuriyet savcısının takdir yetkisinin kapsamı içerisinde değildir. Kamu davası açma mecburiyeti ilkesine göre ön ödeme durumunda muhakkak ön ödeme yoluna öncelikle gidilmesi gerekmektedir. Ön ödemeye tabi olan suçun, ön ödeme teklif edilmeksizin kamu davası açılması sebebiyle mahkeme, iddianamenin iadesine karar verir.

2.3.3.6. Kamu Davasının Açılmasının Ertelenmesi

Cumhuriyet savcısının, hakkında kamu davası açılması için yeterli şüphe bulunan failin, kişiliği ve üzerine atılı suçun önemi göz önünde bulundurularak, açılması gereken davadan, bir takım koşulların varlığı hâlinde, belirlenecek bir süre boyunca göstereceği iyi hal dikkate alınarak vazgeçilmesidir. Bu süre, yetişkinlerde beş yıl çocuklarda da üç yıldır (Çocuk Koruma Kanunu/19-1). Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 171/2. maddesinde belirtilen hapis cezasının üst sınırı, on beş yaşını doldurmamış çocuklar bakımından beş yıl olarak uygulanır (Çocuk Koruma Kanunu/19-2. madde). Bu kararın verilmesi hâlinde, şüpheli hakkındaki soruşturma bekletilmekte ve erteleme süresi boyunca gözlemlenmektedir.

Kamu davasının açılmasının ertelenmesinin şartları Ceza Muhakemesi Kanunu 171/2-3. maddesinde düzenlenmiştir.

- Şüpheli çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması
- Suç işlemekten çekineceğine dair kanaatin oluşması
- Kamu davası açılmasının ertelenmesinin şüpheli çocuk ve toplum açısından yargılama yapılmasından daha yararlı olacağının düşünülmesi
- Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşullarının birlikte gerçekleşmesi gerekir.

Hakkında kamu davasının açılmasının ertelenmesine karar verilen çocuk üç yıllık erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlemediği takdirde, kovuşturmaya yer olmadığına karar verilir. Erteleme süresi içinde kasıtlı bir suç işlenmesi hâlinde kamu davası açılır. Erteleme süresince zaman aşımı işlemez (Ceza Muhakemesi Kanunu/171-4. madde). Kamu davasının açılmasının ertelenmesi kararı, takdir yetkisi kullanılmasına rağmen itiraz edilebilir nitelikte bir karardır (Ceza Muhakemesi Kanunu/171-2. madde).

2.3.3.7. Kovuşturmaya Yer Olmadığı Kararı

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 172. maddesinde; Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi veya kovuşturma olanağının bulunmaması hâllerinde kovuşturmaya yer olmadığına karar verir. Kararda itiraz hakkı, süresi ve mercii gösterilir denilmektedir.

Kovuşturmaya yer olmadığına dair karar, suçtan zarar gören ile önceden ifadesi alınmış veya sorguya çekilmiş şüpheliye bildirilir. Diğer Cumhuriyet savcıları gecikmesinde tehlike olan hâllerde soruşturma işlemlerini yapabilirlerse de kamu davasının açılmasına yer olmadığı kararını çocuk bürosu savcısının vermesi gerekir (Çocuk Koruma Kanunu/30. madde).

Kovuşturmaya yer olmadığına dair kararın etkin soruşturma yapılmadan verildiğinin Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin kesinleşmiş kararıyla tespit edilmesi veya bu karar aleyhine Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine yapılan başvuru hakkında dostane çözüm ya da tek taraflı deklarasyon sonucunda düşme kararı verilmesi üzerine, kararın kesinleşmesinden itibaren üç ay içinde talep edilmesi hâlinde yeniden soruşturma açılır (Ceza Muhakemesi Kanunu/172-3. madde).

SIRA SİZDE

1. Suça sürüklenen çocuk için soruşturma süreci ne anlam ifade eder?

2.3.4. Çocuklar Hakkında Yapılan Kovuşturma İşlemleri

Ceza muhakemesinde, iddianamenin kabulüyle başlayıp hükmün kesinleşmesine kadar devam eden evreye **kovuşturma evresi** denir. Kovuşturma evresinin ulaşmak istediği amaç maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasıdır.

Şekil 2.8.'de görüldüğü üzere kovuşturma evresi; kamu davasının yürütülmesi ve kamu davasının sona ermesi olarak iki kısma ayrılır. Kamu davasının yürütülmesi; duruşma hazırlığı, duruşma, delillerin ortaya konulması ve tartışılması bölümlerine ayrılır. Kamu davasının sona ermesi kısmı ise duruşmanın sona ermesi, karar ve hüküm bölümlerine ayrılır.



Şekil 2.8: Kovuşturma evresi

2.3.4.1. Kamu Davasının Yürütülmesi / Duruşma Hazırlığı

Çocuk adalet sisteminde görevli mahkeme belirlenirken, öncelikle fail sonra da fiile göre bir ayrım yapılmaktadır (Çocuk Koruma Kanunu/26. madde). Kural olarak on sekiz yaşından küçüklerin işledikleri suçlarla ilgili davalarda görevli mahkeme; çocuk mahkemesi ve çocuk ağır ceza mahkemesidir. Bu kuralın istisnaları da Çocuk Koruma Kanunu'nun 48. maddesinde belirtildiği gibi çocuk mahkemelerinin bulunmadığı illerde çocuklarla ilgili davaların genel mahkemelerde görülmesi ve çocukların büyüklerle birlikte suç işlemeleri hâlinde soruşturma ayrı yürütülmekle birlikte davanın yetişkinlerin yargılandığı mahkemede birleştirilmesine karar verilebilmesidir (Çocuk Koruma Kanunu/17. madde).

Mahkeme, iddianamenin kabulünden sonra duruşma gününü ve duruşmada hazır bulunması gereken kişileri tensip tutanağı ile belirler ve çağırır (Ceza Muhakemesi Kanunu/175. madde).

Sanığın kanuni temsilcisine de duruşma gün ve saatinin bildirilmesi ve duruşmaya kabul edilerek istemi üzerine dinlenebilmesi gerekir (Ceza Muhakemesi Kanunu/155. madde). Çocuğun mahkemede hazır bulunabilecek kanuni temsilcileri olan velisi, vasisi dışında çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisinin de duruşmada hazır bulunma hakkı bulunmaktadır. Ayrıca mahkemece görevlendirilecek sosyal çalışma görevlisi de duruşmada hazır bulundurulabilir (Çocuk Koruma Kanunu/22. madde). Çocuğun üzerine atılı suçun niteliğine, çocuğun içinde bulunduğu duruma, suç nedeniyle etkilenmesinin derecesine göre savunmasının alınmasından önce kendisine bir sosyal çalışma görevlisi görevlendirilmesi yerinde olacaktır.

Bunlar dışında tanık ve bilirkişilerin de duruşmada hazır bulunması gerekeceğinden, onlara da aynı şekilde davetiye gönderilmesi gerekecektir.

Mahkeme tarafından kabul edilen iddianame (Ceza Muhakemesi Kanunu/175-1. madde), çağrı kâğıdı ile birlikte sanığa tebliğ olunur. Sanık tutuklu değilse çağrı kâğıdına mazereti olmaksızın gelmediğinde zorla getirileceği yazılır (Ceza Muhakemesi Kanunu/176. madde). Mahkemeye verilen iddianamenin tebliğ edilmemesi savunma hakkının kısıtlanması sonucunu doğuran bir düzenlemedir.

Sanık; tanık veya bilirkişinin davetini veya savunma delillerinin toplanmasını mahkemeden talep etme hakkına sahiptir. Bu talep mahkemeye verilecek bir dilekçe ile yapılır. Dilekçede toplanması talep olunan delilin ilişkin olduğu olayları göstermeli ve dilekçe duruşma gününden en az beş gün önce mahkeme başkanına veya hâkime verilmelidir.

2.3.4.2. Duruşma

Çocuk Koruma Kanunu'nun 22. maddesine göre çocuğun yargılanması sırasında duruşmada hazır bulunabilecek kişiler; çocuk, velisi, vasisi, mahkemece görevlendirilmiş sosyal çalışma görevlisi, çocuğun bakımını üstlenen aile ve çocuk kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisidir. (Görsel 2.51)

Duruşmalarda hazır bulunan çocuk, yararı gerektirdiği takdirde duruşma salonundan çıkarılabileceği gibi sorgusu yapılmış çocuğun duruşmada hazır bulundurulmasına da gerek görülmeyebilir.

Çocuk Koruma Kanunu'nun 18. maddesi gereğince çocuğun nakli sırasında çocuklara zincir, kelepçe ve benzeri aletler takılamaz. Ancak zorunlu hâllerde çocuğun kaçmasını, kendisinin veya başkalarının hayat veya beden bütünlükleri bakımından doğabilecek tehlikeleri önlemek için kolluk tarafından gerekli önlem alınabilir. Bu kural, on sekiz yaşını doldurmuncaya kadar yargılamanın her aşamasında geçerlidir. Bu nedenle tutuklu çocuklara, cezaevinden adliyeye, hastaneye veya sevkleri sırasında da kelepçe ve benzeri aletler takılamaz.



Görsel 2.51: Duruşma

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun 185. maddesine göre on sekiz yaşını doldurmamış bireylerde duruşma kapalı yapılır; hüküm de kapalı duruşmada açıklanır. Soruşturma evresinde alınan ve soruşturmanın tarafı olan kişilere karşı gizli tutulması gereken kararların ve bunların gereği olarak yapılan işlemlerin gizliliğini ihlal etmek suçtur (Türk Ceza Kanunu madde/285-2). On sekiz yaşından küçük olan suç faili veya mağdurlarının, kimliklerini açıklayacak ya da tanınmalarına yol açacak şekilde yayın yapılmasının karşılığında da para cezası uygulanır (Basın Kanunu/21. madde). Tanık veya sanık olan çocuğun görüntülü ve sesli olarak dinlenmesi için kullanılması hâli hariç, adliye binası içerisinde ve duruşma başladıktan sonra duruşma salonunda sesli ve görüntülü kayıt yapılamaz. Kayıt yasağı, adliye dışındaki yer gösterme, keşif gibi adli işlemler için de geçerlidir (Ceza Muhakemesi Kanunu/183. madde).

Ceza Muhakemesi Kanunu/200. maddesine göre sanığın yüzüne karşı suç ortaklarından birinin veya bir tanığın gerçeği söylemeyeceğinden endişe edilirse mahkeme, sorgu ve dinleme sırasında o sanığın mahkeme salonundan çıkarılmasına karar verebilir ve sanık tekrar getirildiğinde, tutanaklar okunur ve gerektiğinde içeriği anlatılır.

Sanığın ve müdafiin hazır bulunup bulunmadığı, çağrılmış tanık ve bilirkişilerin gelip gelmedikleri saptanarak duruşmaya başlanır. Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmanın başladığını iddianamenin kabulü kararını okuyarak açıklar (Ceza Muhakemesi Kanunu /181/191. maddeleri).

Duruşmada çocuğun kendisine yöneltilen suçlama ve hakları konusunda hâkim tarafından bilgilendirilmesi gerekir. Çocuk kendine yöneltilen suçlama ile ilgili olarak dinlenir. Aynı zamanda çocuğun kanuni temsilcisi de istemesi hâlinde dinlenir. Bu ailenin sürece katılımı bakımından önemli bir olanaktır.

Mahkeme başkanı veya hâkim, duruşmayı yönetir ve sanığı sorguya çeker; delillerin sunulmasını sağlar. Duruşmanın düzeni, mahkeme başkanı veya hâkim tarafından sağlanır. Duruşma düzenini bozan kişinin, savunma hakkının kullanılmasını engellememek koşuluyla salondan çıkarılmasını emredebilir. Kişi dışarı çıkarılması sırasında direnç gösterir veya karışıklıklara neden olursa yakalanır. Hâkim veya mahkeme tarafından, avukatlar hariç, verilecek bir kararla derhal dört güne kadar disiplin hapsine konulabilir. Ancak çocuklar hakkında disiplin hapsi uygulanmaz (Ceza Muhakemesi Kanunu/203. madde).



Görsel 2.52: Suça sürüklenen çocuk

Kovuşturma aşamasında yapılan duruşmada; sanığın savunması alındıktan sonra var ise müşteki, mağdur ve tanıklar dinlenir, davaya ilişkin deliller ortaya konularak tartışılır. Bu aşamadan sonra mahkeme duruşmanın sona erdiğini açıklar. Beraat, ceza verilmesine yer olmadığı, mahkûmiyet, güvenlik tedbirine hükmedilmesi, davanın reddi ve düşmesi kararı hükümlerinden birisi verilir (Ceza Muhakemesi Kanunu/223-1. madde).

2.3.4.3. Suça Sürüklenen Çocuklar Hakkında Verilebilecek Kararlar

Bu başlık altında koruyucu ve destekleyici tedbirler ile güvenlik tedbirleri ve cezalardan bahsedilecektir. (Görsel 2.52)

A) Koruyucu ve Destekleyici Tedbirler ile Güvenlik Tedbirleri

Çocuk Koruma Kanunu'nun 7. maddesine göre çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı; çocuğun anası, babası, vasisi, bakım ve gözetiminden sorumlu kimse, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü ve Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen çocuk hâkimi tarafından alınabilir.

Tedbir kararı verilmeden önce çocuk hakkında sosyal inceleme yaptırılabilir. Tedbirin türü kararda gösterilir. Bir veya birden fazla tedbire karar verilebilir. Hâkim, hakkında koruyucu ve destekleyici tedbire karar verdiği çocuğun denetim altına alınmasına da karar verebilir.

Hâkim, çocuğun gelişimini göz önünde bulundurarak koruyucu ve destekleyici tedbirin kaldırılmasına veya değiştirilmesine karar verebilir. Bu karar acele hâllerde, çocuğun bulunduğu yer hâkimi tarafından da verilebilir. Ancak bu durumda karar, önceki kararı alan hâkim veya mahkemeye bildirilir.

Tedbirin uygulanması, on sekiz yaşın doldurulmasıyla kendiliğinden sona erer. Ancak hâkim, eğitim ve öğrenimine devam edebilmesi için ve rızası alınmak suretiyle tedbirin uygulanmasına belli bir süre daha devam edilmesine karar verebilir.

Mahkeme, korunma ihtiyacı olan çocuk hakkında, koruyucu ve destekleyici tedbir kararının yanında 22.11.2001 tarihli ve 4721 sayılı Türk Medenî Kanunu hükümlerine göre velayet, vesayet, kayyım, nafaka ve kişisel ilişki kurulması hususlarında da karar vermeye yetkilidir.

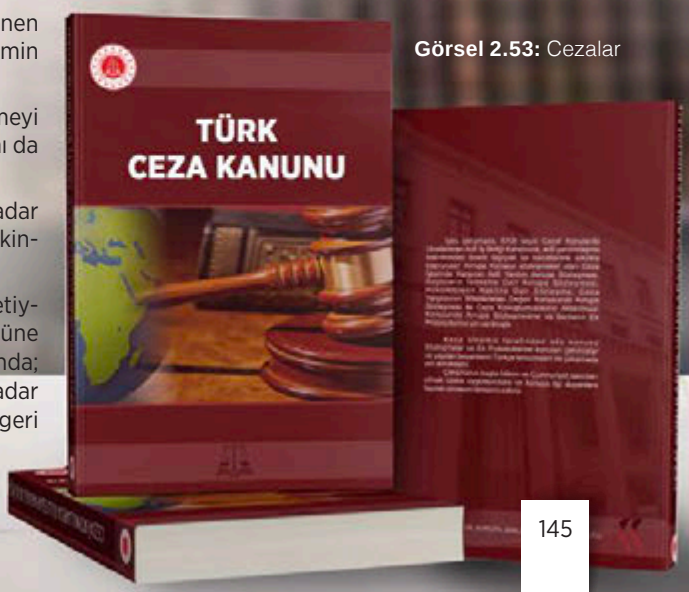
Tedbir kararlarının uygulanması, kararı veren hâkim veya mahkemece en geç üçer aylık sürelerle incelettirilir. Hâkim veya mahkeme; talep üzerine veya re'sen çocuğa uygulanan tedbirin sonuçlarını inceleyerek kaldırabilir, süresini uzatabilir veya değiştirebilir (Çocuk Koruma Kanunu/8. madde).

B) Cezalar

Türk Ceza Kanunu/45-46-47-48-49. maddelerine göre suç karşılığında uygulanan yaptırım olarak cezalar, hapis ve adlî para cezası olmak üzere ikiye ayrılır. Hapis cezaları; ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası, müebbet hapis cezası ve süreli hapis cezasıdır. Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezası hükümlünün hayatı boyunca devam eder, kanun ve Cumhurbaşkanınca çıkarılan yönetmelikte belirtilen sıkı güvenlik rejimine göre çektirilir. Müebbet hapis cezası, hükümlünün hayatı boyunca devam eder. Süreli hapis cezası, kanunda aksi belirtilmeyen hâllerde bir aydan az, yirmi yıldan fazla olamaz. (Görsel 2.53)

Hükmedilen bir yıl veya daha az süreli hapis cezası, kısa süreli hapis cezasıdır. Türk Ceza Kanunu'nun 50. maddesi uyarınca, kısa süreli hapis cezası, suça sürüklenen çocuğun kişiliğine, sosyal ve ekonomik durumuna, yargılama sürecinde duyduğu pişmanlığa ve suçun işlenmesindeki özelliklere göre farklı cezalar verilebilir.

- Adli para cezasına,
- Mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iadesine, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesine,
- En az iki yıl süreyle bir meslek veya sanat edinmeyi sağlamak amacıyla gerektiğinde barınma imkânı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmeye,
- Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle belirli yerlere gitmekten veya belirli etkinlikleri yapmaktan yasaklanmaya,
- Sağladığı hak ve yetkiler kötüye kullanılmak suretiyle veya gerektirdiği dikkat ve özen yükümlülüğüne aykırı davranılarak suç işlenmiş olması durumunda; mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ilgili ehliyet ve ruhsat belgelerinin geri



Görsel 2.53: Cezalar

alınmasına, belli bir meslek ve sanatı yapmaktan yasaklanmaya,

- Mahkûm olunan cezanın yarısından bir katına kadar süreyle ve gönüllü olmak koşuluyla kamuya yararlı bir işte çalıştırılmaya çevrilebilir.

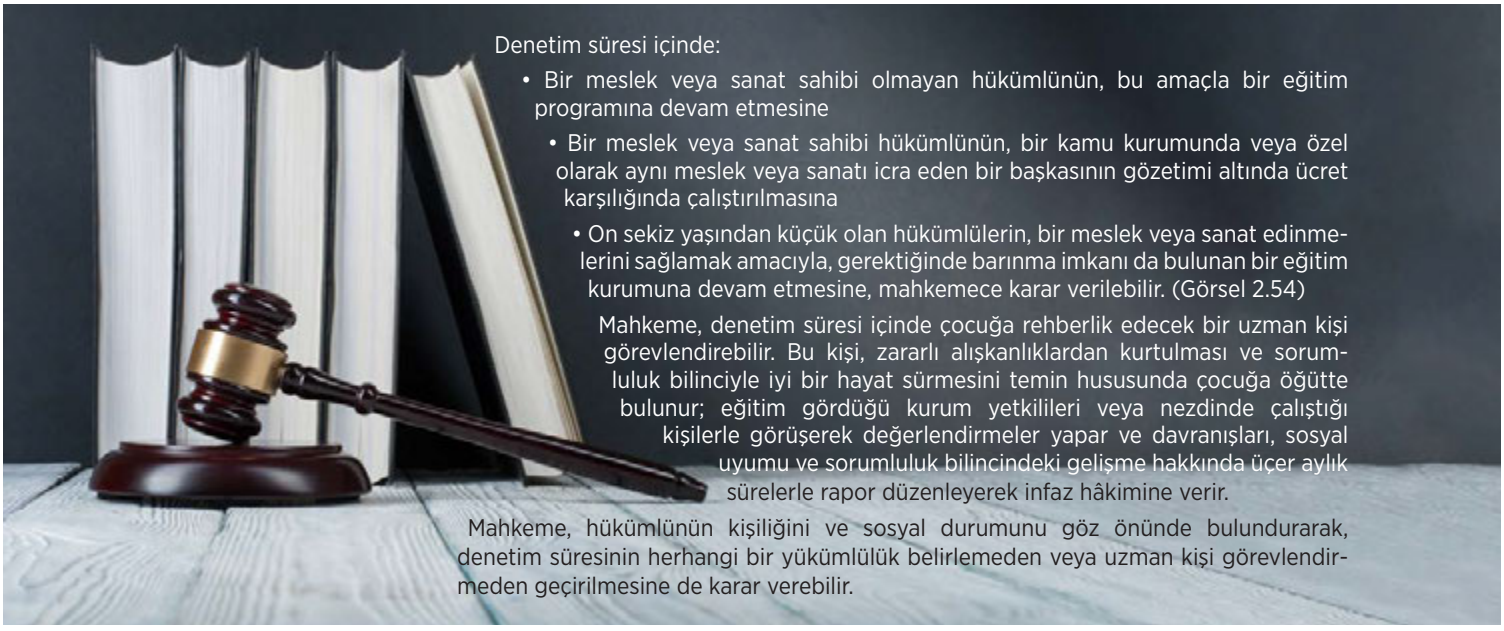
TCK/51'e göre çocuğun eğitiminin desteklenmesi amacıyla suça sürüklenen çocuk hakkında verilen hapis cezası üç yıl veya daha az süreli ise çocuğun cezası ertelenebilir. Ancak, erteleme kararının verilebilmesi için çocuğun;

- Daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı üç aydan fazla hapis cezasına mahkûm edilmemiş olması,
- Suçu işledikten sonra yargılama sürecinde gösterdiği pişmanlık dolayısıyla tekrar suç işlemeyeceği konusunda mahkemede bir kanaatin oluşması gerekir.

Cezanın ertelenmesi, 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu 51. maddede düzenlenmiştir. Buna göre cezanın ertelenmesi, mağdurun veya kamunun uğradığı zararın aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi koşuluna bağlı tutulabilir. Bu durumda, koşul gerçekleşinceye kadar cezanın infaz kurumunda çektirilmesine devam edilir. Koşulun yerine getirilmesi hâlinde, infaz hâkimi kararıyla hükümlü infaz kurumundan derhal salıverilir. Cezası ertelenen hükümlü hakkında, bir yıldan az, üç yıldan fazla olmamak üzere bir denetim süresi belirlenir. Bu sürenin alt sınırı, mahkûm olunan ceza süresinden az olamaz.

Erteleme ile denetimdeki kişiden beklenen belirlenen yükümlülüklere uyması ve kasıtlı bir suç işlememesidir. Eğitimine devam etmesi, bağımlı ise tedavi programına katılması, danışmanlık hizmeti alması bahsedilen yükümlülüklere örnek olabilir.

Özellikle ilk kez suça karışmış çocukların farklı suç türleri ve suç işlemeyi alışkanlık hâline getirmiş çocuklarla temasa geçmesini engellemek ve daha çok zarar görmelerine engel olmak amacıyla denetimli serbestlik sistemi yararlı bir hizmet vermektedir. Aynı zamanda bu sistem toplum içinde çocuğun destek görmesini sağlamakta ve çocuğu suça teşvik edebilecek ilişkilerden uzaklaştırmaya gayret etmektedir.



Denetim süresi içinde:

- Bir meslek veya sanat sahibi olmayan hükümlünün, bu amaçla bir eğitim programına devam etmesine
- Bir meslek veya sanat sahibi hükümlünün, bir kamu kurumunda veya özel olarak aynı meslek veya sanatı icra eden bir başkasının gözetimi altında ücret karşılığında çalıştırılmasına
- On sekiz yaşından küçük olan hükümlülerin, bir meslek veya sanat edinmelerini sağlamak amacıyla, gerektiğinde barınma imkanı da bulunan bir eğitim kurumuna devam etmesine, mahkemece karar verilebilir. (Görsel 2.54)

Mahkeme, denetim süresi içinde çocuğa rehberlik edecek bir uzman kişi görevlendirebilir. Bu kişi, zararlı alışkanlıklardan kurtulması ve sorumluluk bilinciyle iyi bir hayat sürmesini temin hususunda çocuğa öğütte bulunur; eğitim gördüğü kurum yetkilileri veya nezdinde çalıştığı kişilerle görüşerek değerlendirmeler yapar ve davranışları, sosyal uyumu ve sorumluluk bilincindeki gelişme hakkında üçer aylık sürelerle rapor düzenleyerek infaz hâkimine verir.

Mahkeme, hükümlünün kişiliğini ve sosyal durumunu göz önünde bulundurarak, denetim süresinin herhangi bir yükümlülük belirlemeden veya uzman kişi görevlendirmeden geçirilmesine de karar verebilir.

Görsel 2.54: Karar

2.3.4.4. Kanun Yolları

Suça sürüklenen ve ceza sorumluluğu olan dolayısıyla hakkında cezaya hükmedilen çocuk ve müdafisi hükme karşı başvurulabilecek Ceza Muhakemesi Kanunu'nda sayılan olağan ve olağanüstü kanun yollarını kullanabilirler.

Çocuk Koruma Kanunu/25-1 maddesinde belirtildiği gibi Cumhuriyet savcıları, çocuk mahkemeleri kararlarına karşı kanun yoluna başvurabilirler.

Çocuk Koruma Kanunu 14. maddesindeki hükümde, çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır ve bu kararlara karşı en yakın çocuk mahkemesi nezdinde itiraz yoluna gidilebilir. İtiraz, 4.12.2004 tarihli ve 5271 sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu'nun itiraza ilişkin hükümlerine göre en yakın çocuk mahkemesine yapılır. Hüküm ile birlikte, tutukluluğun devamına karar verilmesi hâlinde hükme yönelik olarak temyiz kanun yoluna başvurulurken tutukluluk hâlinin devamına ilişkin karara yönelik olarak itiraz kanun yoluna başvurulur.

2.3.5 Sosyal Hizmet Yapılanması

Sosyal hizmet; insan hakları ve sosyal adalet ilkelerini temel alan sosyal değişimi destekleyen, insanların iyilik durumunun geliştirilmesi için insan ilişkilerinde problem çözmeyi, güçlendirmeyi ve özgürleştirmeyi amaçlayan; insan davranışına ve sosyal sistemlere ilişkin teorilerden yararlanarak insanların çevreleri ile etkileşim noktalarına müdahale eden bir meslektir. Bu mesleğin uygulamaya geçmesi boyutu da sosyal hizmet uygulaması olarak ifade edilmektedir.

Mesleğin faaliyet gösterdiği temel alanları çocuk, yaşlı, engelli, yoksul, hasta, öğrenci, madde bağımlısı olarak sayılabilir. Bu alanlarda çalışmanın temel amacı, dezavantajlı kesimlerin insan onur ve haysiyetine yakışır bir tarzda hayatlarını sürdürebilmelerini sağlamaktır. Bu alanlarla ilgili sosyal hizmet uygulamaları kamu kurum ve kuruluşları başta olmak üzere, üniversiteler, mahâlli idareler, sivil toplum örgütleri ve özel sektör kuruluşlarıdır.

Sosyal hizmet uygulamalarının yapıldığı kurumların başında Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı gelmektedir. Bakanlık, sosyal hizmete ihtiyaç duyan aile, çocuk, kadın, engelli, yaşlı, yoksul, şehit yakını ve gaziler başta olmak üzere toplumun tüm kesimleri ile ilgili çalışmalar yapmak; plan, program ve projeler üretmek üzere kurulmuş bir kurumdur. Bakanlık bünyesinde oluşturulan bazı genel müdürlükler şunlardır:

- Sosyal Yardımlar Genel Müdürlüğü
- Aile ve Toplum Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Engelli ve Yaşlı Hizmetleri Genel Müdürlüğü
- Şehit Yakınları ve Gaziler Hizmetleri Genel Müdürlüğü

2.3.6 Korunmaya Muhtaç Çocuk ve Gençlere Yönelik Hizmetler

Çocuk ve gençlerin korunma politikalarının en başta gelen yasal dayanakları 1982 Anayasası, 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu, 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu, 5237 sayılı Türk Ceza Kanunu'dur. Bu kanunlar haricindeki diğer kanunlarımızda da çocukları korumaya yönelik destekleyici hükümler bulunmaktadır.

Günümüzde 2011 yılında 633 sayılı Kanun Hükmünde Kararname'yle kurulmuş olan Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı bünyesinde hizmet sunan Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü çocuk koruma alanındaki temel kurumdur.

Aile yardımları içerisinde çocukların korunmasına yönelik hizmetler; doğum yardımı, muhtaç asker çocuğu yardımı, öksüz ve yetim yardımı, eğitim yardımı, eğitim materyalleri yardımı, şartlı nakit transferi, öğle yemeği yardımı, ücretsiz ders kitabı uygulaması, öğrenci taşıma, barınma ve iaşe yardımı, engelli öğrencilerin ücretsiz taşınmasıdır.

Sağlık yardımları olarak çocukların korunmasına yönelik hizmetler; şartlı sağlık yardımları, genel sağlık sigortası (GSS), gelir tespiti ve prim desteği ve diğer yardımlardır.

Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün çocukların korunmasına yönelik hizmetleri ise aile odaklı hizmetler (koruyucu aile hizmeti ve evlat edinme), kurum bakımı hizmetleri (çocuk evleri siteleri-çocuk evleri-çocuk destek merkezleri) ve özel kreş ve gündüz bakımevleri ile özel çocuk kulüpleri hizmetleri olarak sayılabilir.

SIRA SİZDE

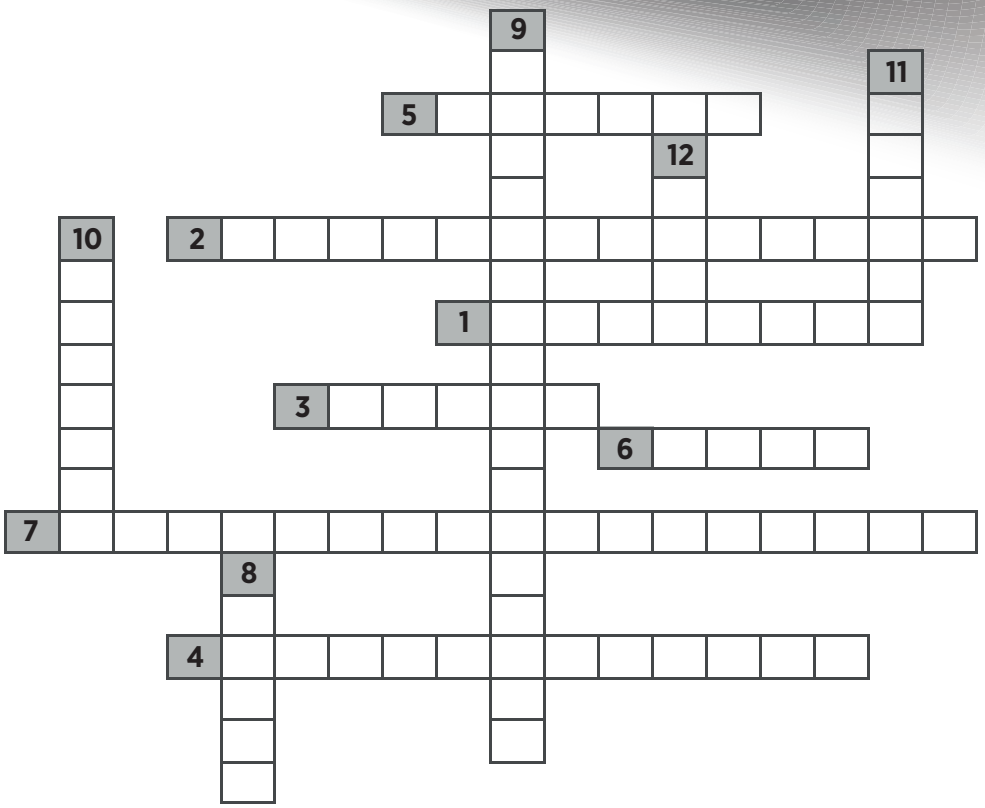
Bulmacadaki cümleleri okuyarak cevapları boşluklara doğru şekilde yazınız.

SOLDAN SAĞA

1. Akran etkisinin önemli ölçüde arttığı dönem.
2. Çocuğun sağlığını, fiziki ve psikolojik gelişimini olumsuz etkileyen; bilerek veya bilmeyerek bir yetişkin, toplum ya da devlet tarafından yapılabilen hareketler.
3. Çocuklukta büyük öneme sahip olan ailenin yerini ergenlikte alan grup.
4. Canlıları incitme ya da zarar verme amacıyla yapılan davranışlar.
5. Gözdağı vermek, korkutmak olarak tanımlanan davranış.
6. Bireyin istek ve ihtiyaçları engellendiğinde, haksızlık, adaletsizlik ve kendi benliğine yönelik bir tehdit algıladığında yaşanan temel duygu.
7. Doğrudan ya da dolaylı olarak gençlerin sağlık, iyilik hâllerini ve yaşamlarını etkileyen, potansiyel olumsuz sonuçları olabilecek davranışlar.

YUKARIDAN AŞAĞIYA

8. Ayak direnme, üsteleme, üstünde durma davranışı.
9. Vücut dokusu hasarıyla sonuçlanan, kasıtlı, doğrudan yıkıcı ya da bozucu davranış olarak tanımlanan davranış.
10. Bireyin açık veya örtük ölüm niyetiyle kendine uyguladığı, yıkıcı eylem.
11. Bir kimseyi, kötü bir iş yapması için harekete geçirme, kışkırtma.
12. Çocuk dünyaya geldiği anda ilk sosyal ortamı.



ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda verilen cümlelerin sonundaki boşluğa cümlede yer alan ifade doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. Çocuğun bilişsel gelişiminde çevrenin etkisi vardır. ( )

2. Riskli davranışların daha çok yaşanma ihtimalinin olduğu dönem orta ergenlik dönemidir. ( )

3. Gelişim, bir parçanın tamamlanıp diğer parçanın başlaması ile tamamlanır. ( )

4. Eğitim bireyin okul yaşamı boyunca sürmektedir. ( )

5. İlköğretim çağında okula gitme fırsatı olmayan birinin daha sonra okuma yazmayı zor öğrenmesi kritik dönem örneğidir. ( )

6. Ebeveynlerin konuşma tarzları çocuğun dil gelişimini etkiler. ( )

7. Çocuğun hayali arkadaşları ile konuşması hemen psikolojik destek alınması gereken bir durumdur. ( )

8. Öz bakım becerilerinin öğretilmesi için en uygun zaman son çocukluk dönemidir. ( )

9. Yetersizlik duygusu; toplumsal beklentilere, kurallara, yasalara başkaldırma davranışlarına, yalnızlık ve içe dönüklüğe sebep olmaktadır. ( )

10. Zihinsel yetenekler sayısal ilgi, analiz ve sentez yapabilme, öğrenme kavramadır. ( )

11. Kohlberg, ahlak gelişiminin aşamalarını 6 düzeye ayırmıştır. ( )

12. İlk çocukluk döneminin başlangıcında çocuklar benmerkezcidirler. ( )

13. İnce motor beceriler, kalın motor becerilerden önce gelişir. ( )

14. İşlem öncesi dönemde kavramları farklı özelliklerine göre sınıflandırma başlar. ( )

15. Erken ergenlik döneminde itaat ve bağımsızlık arası karmaşık duygular yaşanır. ( )

16. Sinirlilik, enerjik ve neşeli olmak, içedönüklük gibi özellikler karaktere örnektir. ( )

17. Geç ergenlikte aile ilişkileri önemini kaybeder. ( )

18. Gözaltına alınan çocuklar kolluğun çocuk biriminde tutulmalı, çocuk birimi bulunmayan yerlerde ise, yetişkinlerden ayrı bir yerde tutulmalıdır. ( )

19. Şüpheli veya sanığın zorla getirme kararı verilebilmesi için; hakkında tutuklama kararı verilmesi veya yakalama emri düzenlenmesi açısından yeterli nedenler bulunmasına bakılır. ( )

20. On iki yaşını doldurmamış olan çocuklar ile on beş yaşını doldurmamış sağır ve dilsiz çocuklar suç tespiti amacıyla yakalanabilirler ama kimlik tespiti amacıyla yakalanabilirler. ( )

21. Ön ödeme, şüphelinin belli bir miktar parayı ödemesi halinde kural olarak hakkında kovuşturma yapılmasıdır. ( )

22. Çocuğun mahkemede hazır bulunabilecek kanuni temsilcileri olan velisi, vasisi dışında çocuğun bakımını üstlenen aile ve kurumda bakılıyorsa kurumun temsilcisinin de duruşmada hazır bulunma hakkı bulunmaktadır. ( )

23. Tanık veya sanık olan çocuğun adliye binası içerisinde veya duruşma salonunda sesli ve görüntülü kaydı yapılabilir. ( )

24. Çocuk Koruma Kanunu hükümlerine göre çocuk hâkimi tarafından alınan tedbir kararlarına karşı itiraz yolu açıktır ve bu kararlara karşı en yakın çocuk mahkemesi nezdinde itiraz yoluna gidilebilir. ( )

B) Aşağıdaki cümleleri okuduktan sonra boşluklara doğru kelimeleri yazınız.

1. Çocuk Koruma Kanunu; çocuğun bir suçu işlediğini değil, ... kabul etmiştir.

2. On iki - on beş yaş arası çocukların işlediği suça ilişkin cezalar, ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde .....; müebbet hapis cezasını gerektirdiği takdirde ..... kadar hapis cezasına hükmolunur.

3. Kişinin kovuşturma aşamasına geçmeksizin, hukuka aykırı fiilin mağduru ile anlaşması ve suçun cezasını alternatif yollarla çekmesi esasına dayanan yargılama dışı çözüm yoluna ..... denilmektedir.

4. Ön ödeme; yalnız adli para cezasını gerektiren veya kanun maddesinde öngörülen hapis cezasının üst sınırı ..... aşmayan faili çocuk olan suçlar için uygulanır.

5. Cumhuriyet savcısı, soruşturma evresi sonunda, kamu davasının açılması için yeterli şüphe oluşturacak delil elde edilememesi hâlinde ..... karar verir.

6. Mağdurun veya suçtan zarar görenin gerçek kişi veya özel hukuk tüzel kişisi olması koşuluyla, suça sürüklenen çocuklar bakımından ayrıca üst sınırı ..... yılı geçmeyen hapis veya adli para cezasını gerektiren suçlarda uzlaştırma hükümleri uygulanacaktır.

7. Cumhuriyet savcısının, yeterli şüphe olmasına rağmen iddianameyle kamu davası açmak yerine yetişkinlerde ..... yıl, çocuklarda da ..... yıl süreyle Çocuk Koruma Kanunu/19-1 şüpheli hakkında dava açmayı ertelemesine "kamu davasının açılmasının ertelenmesi" denilmektedir.

C) Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyarak doğru seçeneği işaretleyiniz.

1. Mehmet, okul voleybol takımının kaptanı ve derslerinde başarılı bir gençtir. Okul takımında yer alması, Mehmet'in sosyal gelişimini de olumlu yönde etkilemiştir. Mehmet kendine güveni yüksek, sosyal bir genç olmuştur.

Buna göre Mehmet'in yaşadıkları aşağıdaki gelişim ilkelerinden hangisiyle en doğru şekilde açıklanır?

A) Gelişim, kalıtım ve çevrenin etkileşimiyle gerçekleşir.
B) Gelişimde bireysel farklılıklar vardır.
C) Gelişim, bütünlük içinde gerçekleşir.
D) Gelişim, içten dışa doğrudur.
E) Gelişim, aşamalar hâlinde gerçekleşir.

2. Gelişimin en hızlı olduğu dönem aşağıdakilerden hangisidir?

A) Doğum öncesi dönem
B) Bebeklik dönemi
C) Erken çocukluk dönemi
D) Son çocukluk dönemi
E) Ergenlik dönemi

3. Aşağıdakilerden hangisi psikolojik sağlık açısından bireysel koruyucu etkenler arasında yer almaz?

A) Kolay mizaç B) Cinsiyet C) Sosyal uyum D) Erken doğum E) Zekâ

4. ..... suç işlediği iddiasıyla hakkında soruşturma ya da kovuşturma yapılan, güvenlik tedbiri kararı verilen, psikososyal desteğe ihtiyaç duyduğu tespit edilen çocukların temel gereksinimlerini karşılamak için oluşturulan kurumlardır.

Yukarıdaki boşlukta bahsedilen kurum aşağıdakilerden hangisidir?

A) Çocuk destek merkezleri
B) Çocuk eğitimevleri
C) Denetimli serbestlik merkezleri
D) Çocuk mahkemeleri
E) Asliye hukuk merkezleri

5. Hangisi çocuk adalet sistemine hakim olan ilkeler arasında değildir?

A) Saygınlık hakkı
B) Sosyalleşme hakkı
C) Adil yargılanma hakkı
D) Ayrımcılık yapılmaması
E) İfade özgürlüğü hakkı

6. Kaynağını genellikle aile içi baskı, sevgi yetersizliği, sürekli azarlanma ve eleştirilme, taklit etme, kaygı yaratan bir durum ya da olay gibi birçok unsur oluşturmaktadır.

Yukarıda açıklaması verilen davranış problemi aşağıdakilerden hangisidir?

A) Altını ıslatma
B) Parmak emme
C) Yalan söyleme
D) Saldırganlık yapma
E) Tırnak yeme

7. Aşağıdakilerden hangisi küçük kas motor gelişimi örneklerinden değildir?

A) Bisiklet kullanma
B) Kaşık kullanma
C) Düğme ilikleme
D) Sayfa çevirme
E) Ayakkabı bağlama

8. Kritik dönemde en önemli unsur aşağıdakilerden hangisidir?

A) Bireysel imkânlar
B) Gelişim
C) Zamanlama
D) Cinsiyet
E) Hazırbulunuşluk

9. Bireyin herhangi bir engellenme ya da öfke uyandıran bir durum ile karşılaştığında bedeninde oluşan fizyolojik değişimler' öfkenin hangi boyutu ile ilgilidir?

A) Sosyal ve bilişsel boyutu
B) Fizyolojik boyutu
C) Davranış ve tepki boyutu
D) Engelleyici boyut
E) Durumluk boyut

10. Aşağıdakilerden hangisi çocuk ve genç hükümlü veya tutuklunun gelişim sürecini olumlu etkileyen faktörler arasında söylenemez?

A) Sempati, benlik kontrolü, dürtü kontrolü gibi bireysel özellikler olumlu sosyal davranışlarla ilişkilidir.
B) Aile bireyleri arasında güvenli bir ilişkinin bulunması çocuğu suçluluktan koruyan unsurlardandır.
C) Özgüvenli olma, kişiliğinin güçlenmesi, düşüncelerini özgürce ifade edebilme olumlu akran etkisinin etkilerindendir.
D) Akran tercihlerinin ve popülerliğin temel karakteristiği yedi-sekiz yaştan itibaren şekillenmeye başlamaktadır.
E) Çocuğun çok sayıda aile üyesi ile birlikte yaşaması onun sosyalleşmesine katkı sağlar.

11.
I. Aile içi kötü muamele ve şiddete şahit olması
II. Profesyonel psikolojik desteği almasına engel olmak
III. Çocuğa yetersiz ilgi ve şefkat göstermek
IV. Uzun süreler boyunca çocuğun yalnız bırakılması
V. Çocuğun temel tıbbi gereksinimlerinin karşılanmaması

Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde duygusal ihmal davranışları tam olarak verilmiştir?

A) I-II-III
B) I-II-IV
C) II- I -V
D) II -III-IV
E) I-III-V

12. Çocukların cezai ehliyetinin tam olması için isnat yeteneğine ait iki unsurun bir arada bulunması gerekir.

Aşağıdaki seçeneklerin hangisinde bahsedilen unsurlar doğru olarak verilmiştir?

A) Yaş - Algılama
B) Algılama - Davranışlarını doğru yönlendirme
C) Suç türü - Suç işleme sayısı
D) Davranışlarını doğru yönlendirme - Pişmanlık
E) Pişmanlık - Algılama

13. Aşağıdakilerden hangisi ergenlerin kendilerine zarar verme davranışı nedenleri arasında değildir?

A) Kendilik kontrollerini sağlamak
B) Rahatlama ihtiyacı hissetmek
C) Kronik bir hastalığı bulunmak
D) İnsanlara mesaj vermek
E) Öfkeyi kendine çevirmek

14. Hükümlü ve tutuklu ergenlerde intihar konusunda dikkat çeken özellikler arasında sayılamaz?

A) Ergenlerde intihar girişimleri genellikle planlıdır.
B) Ergenlerde intihar değerlendirilirken fiziksel belirtilere dikkat edilmelidir.
C) Depresyonunu ifade etmekte güçlük çekebildiğinden bunu davranışsal olarak göstermeye çalışabilir.
D) Genç hükümlülerin, yetişkinlerden daha dürtüsel davranabilir.
E) Ergenin önceden intihar girişimi varsa tekrar edebileceği unutulmamalıdır.

15. Ceza sorumluluğu, kişinin bir suç işlediğinde tam bir bilinç ve iradeye sahip olması temeline dayanır. Buna göre çocuk veya ergenlerle ilgili aşağıdaki seçeneklerden hangisi yanlıştır?

A) On iki yaşından küçük çocukların cezai bağışıklığı bulunur.
B) On iki yaşını doldurmamış çocukların algılama yeteneklerinin gelişmediği kabul edilir.
C) On iki yaşını doldurmuş on beş yaşını doldurmamış çocuklarda algılama yeteneğinin gelişmişse cezai sorumluluk uygulanır.
D) On iki yaşını doldurmuş on beş yaşını doldurmamış çocuklarda kanunda yazan ceza uygulanır.
E) On beş yaşını doldurmuş on sekiz yaşını doldurmamış çocuklarda işledikleri suçun hukuki anlam ve sonuçlarını algıladıkları kabul edilmektedir.

16. Aşağıdakilerden hangisi gözaltı süresi ile ilgili doğru bilgidir?

A) Bireysel suçlarda işlemlerin tamamlanmasına kadar en fazla 12 saat, toplu suçlarda ise 24 saattir.

B) Bireysel suçlarda işlemlerin tamamlanmasına kadar en fazla 24, toplu suçlarda ise her defasında 1 günü geçmemek üzere Cumhuriyet savcısının emriyle uzatılmak üzere 3 gündür.

C) Bireysel suçlarda işlemlerin tamamlanmasına kadar en fazla 6 saat, toplu suçlarda ise 12 saattir. Cumhuriyet savcısının emriyle uzatılmak üzere 5 güne uzatılabilir.

D) Bireysel suçlar ve toplu suçlar fark etmeksizin 48 saattir.

E) Bireysel suçlarda işlemlerin tamamlanmasına kadar en fazla 24, toplu suçlarda ise her defasında 36 saati geçmemek üzere Cumhuriyet savcısının emriyle uzatılmak üzere 72 saattir.

17. Aşağıdakilerden hangisi ceza infaz kurumlarında tahrik davranışı gösteren hükümlü veya tutukluların davranışı gösterme nedenleri arasında değildir?

A) Karşısındakini kızdırmak

B) Karşısındakini pes ettirmek

C) Yanlış iletişim yöntemleri kurmak

D) Mahkuma empati yaptırmak

E) Karşısındakini yönlendirme

18. Aşağıdakilerden hangisi ceza infaz kurumlarında ergen hükümlü veya tutukluların sergilediği zor davranışlar arasında sayılamaz?

A) Kavga

B) Yas

C) Yalan

D) Tehdit

E) Tahrik

19. Aşağıdakilerden hangisi öfkenin kontrol edilebilmesi için gerekli olan becerilerden değildir?

A) Çatışma çözme becerisi

B) Grup baskısıyla başa çıkma

C) Etkin dinleme

D) Tartışmadan kaçınma

E) Eleştiride savunucu davranma

20. Aşağıdakilerden hangisi koruyucu ve destekleyici tedbirler arasında yer almaz?

A) Danışmanlık Tedbirleri

B) Bakım Tedbiri

C) Hapsetme Tedbiri

D) Sağlık Tedbiri

E) Barınma Tedbiri

21. Çocuklar hakkında koruyucu ve destekleyici tedbir kararı aşağıdaki hangi kişi ve kurumlar tarafından alınamaz?

A) Kolluk kuvvetleri

B) Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu

C) Re'sen çocuk hâkimi tarafından

D) Çocuğun gözetiminden sorumlu kimse

E) Cumhuriyet savcısının istemi üzerine

22. Aşağıdakilerden hangisi kamu davası açılmasının ertelenmesi şartlarından değildir?

A) Şüpheli çocuğun daha önce kasıtlı bir suçtan dolayı hapis cezası ile mahkûm olmamış bulunması

B) Suç işlemekten çekineceğine dair kanaatin oluşması

C) Kamu davası açılmasının ertelenmesinin şüpheli çocuk ve toplum açısından yargılama yapılmasından daha yararlı olacağının düşünülmesi

D) Çocuğun mutlak suretle on beş yaşını doldurmamış olması

E) Suçun işlenmesiyle mağdurun veya kamunun uğradığı zararın, aynen iade, suçtan önceki hâle getirme veya tazmin suretiyle tamamen giderilmesi

23. Aşağıdakilerden hangisi Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü'nün hizmetlerinden değildir?

A) Kurum Bakımı Hizmetleri

B) Öksüz ve Yetim Yardımı

C) Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri

D) Özel Çocuk Kulüpleri

E) Aile Odaklı Hizmetler



3. ÖĞRENME BİRİMİ

YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLU PSİKOLOJİSİ

KONULAR

3.1. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUYU PSİKOLOJİK YÖNDEN CEZA İNFAZ KURUMU HAYATINA HAZIRLAMA

3.2. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUYU SİVİL HAYATA HAZIRLAMA

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Hükümlü ve Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Uyması Gereken Kurallar
- Ceza İnfaz Kurumundaki Disiplin Cezaları ve Tedbirleri
- Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu ve Hükümlünün Yaşayabileceği Sağlık Sorunları
- Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Tutuklu ve Hükümlünün Yaşayabileceği Psikolojik Sorunlar
- Hükümlü veya Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Olumsuzluklara Karşı Alınması Gereken Tedbirler
- İyileştirmek Suretiyle Topluma Kazandırma Koruma Kurulu ve Görevleri

TEMEL KAVRAMLAR

- Disiplin Cezası
- Kınama
- Hücreye Koyma
- Topluma Yeniden Kazandırma
- İntihar
- Koruma Kurulu
- Talep Formu
- İşkur

3.1. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VEYA TUTUKLUYU PSİKOLOJİK YÖNDEN CEZA İNFAZ KURUMU HAYATINA HAZIRLAMA

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Ceza infaz kurumları gibi toplu yaşanılan yerlerde uyulması gereken kuralların olması neden önemlidir?**
2. **Ceza infaz kurumlarında bulunan hükümlü veya tutukluların kendilerine uygun işlerde çalıştırılmalarının hükümlü veya tutuklulara sizce ne gibi faydaları olabilir?**



Görsel 3.1: Ceza infaz kurumuna teslim olma

Hükümlü ve tutukluların kurum kurallarına ve kurum yaşantısına uyum sağlamalarında kuruma kabul süreçleri büyük önem taşımaktadır. Kuruma kabul birimi, infaz ve koruma memurları ile infaz ve koruma baş memurlarının görev yaptığı birimlerden birisidir. Bu birim kuruma yeni gelen hükümlü ve tutukluların kuruma kabul edildiği birimdir. (Görsel 3.1) Kuruma kabul birimi, hükümlünün kurumsal yapı ile tanıştığı birim olması itibarıyla akılda kalıcılığı yüksek ve hükümlünün kurum içi davranışlarını belirlemesinde önemli rolü olan bir birimdir.

Ceza infaz kurumuna yeni gelen hükümlü veya tutuklular, kurum öncesi yaşantısında ceza infaz kurumlarına ilişkin bazı düşünce ve yargılara sahip olabilirler. Bu yargılar, izledikleri bir televizyon dizisi ya da film gibi kaynaklardan oluşabileceği gibi çevresinde anlatılanlar ile de oluşmuş gerçekçi ya da hatalı düşünceler içerebilir. Bu çerçevede, kişi ceza infaz kurumuna ilişkin nötr, kurallı, adil, güvenli vb. gibi düşüncelere sahip ise kurum kurallarına uygun davranış gösterme eğiliminde olur. Ancak kişi ceza infaz kurumunu korkutucu, tehlikeli, kuralsız olarak algılıyorsa bu durumla baş etmek için yeni davranış kalıpları geliştirmeye ihtiyaç duyacaktır. Kuruma özgü geliştirdiği yeni davranışı, çekingen, aşırı itaatkâr ve güvensiz olabileceği gibi öfkeli, uyumsuz, kural tanımaz ve saldırgan da olabilir.

Hükümlü veya tutuklunun kurum içinde göstereceği davranış biçimi; kişilik özellikleri, kurum dışındaki yaşam tarzı ve kurumdaki deneyimlerine göre şekillenecektir. Kişilik özellikleri ve hükümlünün kurum dışındaki yaşam tarzı, kurum kabul biriminde görev alan personelin müdahale edip değiştirebileceği alanlardan değildir. Ancak bu birimde görev alan personelin kuruma yeni gelen hükümlüye yaklaşım tarzı, hükümlünün kurum kurallarına uyum sağlaması ya da bu kurallara direnç göstermesinde önemli bir etkendir. Kuruma kabul biriminde hükümlü ve tutuklulara haklarının anlatılması, kurumda uyması gereken kuralların aktarılması ve kendisinden beklenen kurum içi toplu yaşama uygun davranışlar konusunda bilgilendirilmesi hükümlü ve tutukluların kuruma uyum sürecine katkı sağlayacaktır.

Kuruma kabul sürecinde yürütülmesi gereken işlemler, 5275 sayılı Kanun'un 21 ve 22.

maddeleri ile Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik'in 55 ve 56. maddelerine göre gerçekleştirilmektedir. Buna göre gerçekleştirilmesi gereken işlemler aşağıda sıralanmıştır.

1. Kolluk kuvvetleri tarafından getirilen hükümlü veya tutuklu ile ilgili belgelerin düzenlenmesi ve kontrol edilmesi ile teslim alınır.
2. Hükümlü veya tutuklunun üst araması ve eşya araması yapılır.
3. Hükümlünün kuruma kayıt işlemleri yapılır. Bu esnada, üzerindeki para, kıymetli eşya ve kuruma sokulması suç oluşturmayan eşyaları belge düzenlenerek teslim alınır.
4. Kurum kuralları ve hükümlünün haklarına ilişkin bilgilendirme amaçlı hükümlü el kitabı, hükümlüye verilir.
5. Hükümlü veya tutuklu geçici kabul odasına üç günden fazla kalmamak şartıyla yerleştirilir.
6. Hükümlü veya tutuklunun kurumdaki diğer servis ve birimlerle görüşmesi sağlanır.
7. İdare ve gözlem kurulu kararıyla hükümlü veya tutuklu kalıcı odaya yerleştirilir.

İlgili kanun ve yönetmelik maddeleri değerlendirildiğinde; hükümlü ve tutukluların hem kurumsal ilişkilerinin hem de kuruma kabulüyle birlikte sürdürmesi gereken aile ve diğer kurum ilişkilerinin düzenlenmesine yönelik faaliyetlerin, kuruma kabulü esnasında başlatıldığını söylemek mümkündür. Bu açıdan kuruma kabul sırasında yürütülen işlemler, hükümlünün kurumsal yapıyı tanıma ve aynı zamanda kurumun da hükümlü veya tutukluyu tanıma süreci olarak nitelendirilebilir. Dolayısıyla bu birimde yürütülen tüm işlemleri hükümlü veya tutuklunun ceza infaz kurumu yaşantısına hazırlanması amacına hizmet ettiği söylenebilir.



Görsel 3.2: Yetişkin hükümlü ve tutuklu

Bu bağlamda hükümlü ve tutukluya, yasal haklarının yanı sıra cezasının infazı sırasında topluma kazandırılması amacıyla gerçekleştirilecek olan iyileştirme faaliyetlerine uyum göstermesinin önemi anlatılmalıdır. (Görsel 3.2) Hükümlü veya tutukluya kurumda uyması gereken kurallar ve uymadığı takdirde bunun cezanın infazı sürecine etkisi konusunda bilgilendirme yapılması, onun davranışlarını düzenlemesi ve kurumsal ilişki açısından önem arz etmektedir. Hükümlü ve tutukluların kurumda uyması gereken kurallar, kurum kurallarına uymadığı takdirde uygulanacak disiplin cezaları ve şartlı tahliyesi için yerine getirmesi gereken yükümlülükler kurum yöneticileri tarafından kuruma yeni gelen hükümlüye anlatılır ve yazılı olarak tebliğ edilir.

3.1.1. Hükümlü ve Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Uyması Gereken Kurallar

Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutukluların uyması gereken kurallar Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi ile Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelikle belirlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre hükümlü ve tutukluların uyması gereken kurallar aşağıda başlıklar hâlinde açıklanmıştır.

Ceza Çekme, Güvenlik ve İyileştirme Programına Uyma: Hükümlü ve tutuklular hapis cezasının yerine getirilmesine katlanma ve bu amaçla düzenlenen infaz rejimine uygun tutum ve davranışlar içinde bulunmakla yükümlüdür. Ayrıca hükümlü ve tutuklular, kurumun güvenlik ve iyileştirme programlarına tam bir uyum göstermekle

yükümlüdür. Her ne amaçla olursa olsun, bilerek kendi yaşamlarını ve bedensel bütünlüklerini tehlikeye düşürecek eylemlere girişmeleri, cezanın yerine getirilmesine katlanma yükümlülüğünün ihlâli olarak kabul edilir.



Görsel 3.3: Sağlık kurallarına uyum

Sağlığın Korunması Kurallarına Uyma: Hükümlü ve tutuklular, sağlığının korunması ve salgın hastalıkların önlenmesi için gerekli olan ve kurum tarafından alınmış tedbirlere uymak, kişi sağlığı için tehlike doğuran durumları gecikmeksizin kurum en üst amirine bildirmek ve hem kendi hem de içinde yaşadığı ortamın temizliğine uygun davranışlar göstermek zorundadır. (Görsel 3.3) Aynı zamanda hükümlü ve tutuklular, hem kendi hem de diğer hükümlülerin sağlığını tehlikeye düşürebilecek davranışlardan da kaçınmakla yükümlüdür.

Bina ve Eşyanın Korunması: Hükümlü ve tutuklular, barındırıldığı odayı ve kurum binasını, yönetimce kendisine bırakılan her nesneyi düzenli bir biçimde kullanmak ve bunlarla birlikte diğer kişilere ait eşyayı özenle korumakla yükümlüdür.

Hükümlülerin Yaşam Tarzları: Her ceza infaz kurumunun, hükümlü ve tutukluların kurum içindeki yaşam tarzını ayrıntıları ile gösteren bir iç yönergesi bulunur. Bu iç yönerge, kurumun ihtiyaçları ve özel nitelikleri göz önünde tutulmak suretiyle kurum tarafından hazırlanır. İç yönergede, hükümlü ve tutukluların uyku saatleri, kantin alışveriş günleri, ziyaret gün ve saatleri, havalandırma saatleri, yemek saatleri, serbest zamanları ve iyileştirme programları ile iş yurdu faaliyetlerine katılma saatleri gibi günlük yaşamlarını planlamalarını sağlayan günlük program bulunur. Hükümlü ve tutuklular bu günlük programa uymakla yükümlüdür.

Hükümlü ve Tutukluların Uyması Gereken Diğer Yükümlülükler: Hükümlü ve tutuklular, kurumlarda yaşamları sırasında, kanunlarla belirtilen esas ve kurallara uymak zorundadır. Hükümlü ve tutukluların, kurum içindeki yaşamları sırasında ayrıca dikkat etmeleri gereken kurallar şunlardır:

a) Hükümlü ve tutuklular, iş atölyelerinde, eğitim yerlerinde, ortak faaliyetlerin sürdürüldüğü diğer ortamlarda ve kalmakta oldukları mekânlarda yatma saatinden sonra başkalarını rahatsız edecek şekilde konuşamaz.

b) Hükümlü ve tutuklular, yazı, resim ve işaretlerle yapılan gizli münasebetler ve ahlaka aykırı söz ve hareketlerde bulunamaz. Parola mahiyetinde anlaşılmaz sözler kullanamaz.

c) Hükümlü ve tutuklular, birbirlerine karşı dürüst davranmak zorundadır. Diğerleri üzerinde hiçbir surette baskı kuramaz.

ç) Hükümlü ve tutuklular, yatılan yerlerde, atölyelerde, yemekhanelerde ve eğitim kurumlarında sigara içemez. Ancak gündüzleri havalandırma bölümlerinde, geceleri ise kalınan mekânların uygun bölümlerinde ayrılan yerlerde ve pencereler açılmak suretiyle sigara içilebilir.

d) Hükümlü ve tutukluların, kumar niteliğinde olan oyunları oynaması yasaktır. Kumar niteliğine haiz olmamak şartı ile hangi oyunlara izin verilebileceği iç yönergede gösterilir.

e) Hükümlü ve tutuklular, alkol, uyuşturucu, uçucu ve uyarıcı maddeler kullanamaz.

f) Hükümlü ve tutuklular, kuruma veya diğer hükümlülere ait eşyayı izinsiz olarak alamaz ve bunları tahrip edemez.

g) Hükümlü ve tutuklular, kurumun eşyasını veya aletlerini kullanıma sunuldukları işlerden başka işlerde kullanamaz.

ğ) Hükümlü ve tutuklular, yaşadıkları, çalıştıkları ve ortak etkinliklerde bulundukları mekânların temizliğini yapmak zorundadır.

Hükümlü ve tutuklulara, yukarıda anlatılan kurallara uymadıkları takdirde 5275 sayılı Kanun gereğince disiplin soruşturması açılır. Soruşturma neticesinde, hükümlü veya tutuklunun suç işlediğinin tespit edilmesi hâlinde disiplin cezası uygulanır.

3.1.2. Hükümlü ve Tutukluya Kurallara Uymaması Hâlinde Uygulanacak Disiplin Cezaları

Hükümlü ve tutukluların, kanun, yönetmelikler ve idarenin uyulmasını gerekli kıldığı davranış ve tutumları herhangi bir sebeple ihlal etmesi hâlinde eylemin niteliği ile ağırlık derecesine göre 5275 sayılı Kanun'la belirlenen disiplin cezası uygulanır. Hükümlünün duruşma, sağlık, eğitim ve çalışma gibi nedenlerle geçici olarak kurum dışında bulunduğu yerler de bu fıkranın uygulanması bakımından kurum olarak kabul edilir. Dolayısı ile hükümlünün sağlık ihtiyacı nedeniyle hastanede bulunduğu bir esnada gösterdiği uygunsuz bir davranış, ceza infaz kurumu içerisinde bu davranışı göstermiş gibi disiplin soruşturması yönünden işleme alınır. Suç oluşturan eylemlerden kamu davası açılması, kurum tarafından disiplin soruşturması yapılmasını ve soruşturma neticesinde verilen cezanın uygulanmasını engellemez.

3.1.2.1. Disiplin Cezaları ve Tedbirleri

Suça sürüklenen çocuklar ile yetişkin hükümlü ve tutuklular için uygulanabilecek disiplin cezaları birbirinden farklılık gösterir. Yetişkin hükümlü ve tutuklulara uygulanabilecek disiplin cezaları 5275 sayılı Kanun ile belirlenmiş olup toplu (çok sayıda kişiye), bedensel, zalimane, insanlık dışı veya küçültücü hiçbir davranış, hiçbir sebeple disiplin cezası olarak uygulanamaz. Disiplin cezaları, 5275 sayılı Kanun ile belirlenmiş unvanlardan personelin katılımı ile oluşturulan disiplin kurulu tarafından verilir. Disiplin kurulu, ceza infaz kurumu müdürünün başkanlığında; idare memuru, psikososyal yardım servisinde görevli her meslek grubundan kurum müdürü tarafından seçilen birer temsilci, öğretmen, atölye şefi ve sorumlu infaz ve koruma başmemurundan oluşur. Sayılan unvanlardan personelin tamamının kurumda görev yapmıyor olması durumunda ise disiplin kurulu mevcut olanlarla oluşturulur. Disiplin kurulu aşağıda sayılan işleri yapmakla görevli ve yetkilidir.

a) Hükümlülere uyarma, kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları dışında kalan disiplin cezalarını vermek.

b) İyi hâlin tespitine esas oluşturacak görüş bildirmek.

c) 5275 sayılı Kanun'da öngörülen hâllerde disiplin cezalarını kaldırmak.

ç) Hükümlülere gelen veya hükümlüler tarafından gönderilen mektup, telgraf ve faks iletilerinden, mektup okuma komisyonu tarafından sakıncalı olduğu değerlendirilenlerin, ilgililerine verilip verilmemesine karar vermek.

d) Mevzuatla verilen diğer görevleri yerine getirmek.

Buna göre yetişkin hükümlüler hakkında uygulanabilecek disiplin cezaları ağırlık derecesine göre şunlardır:

1. Kınama

2. Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma

3. Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma



Görsel 3.4: Hükümlülük

4. Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama (Görsel 3.4)

5. Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma

6. Hücreye koyma

1. Kınama: Kınama cezası, hükümlü veya tutukluya eyleminin kötü niteliğinin ve uygunsuzluğunun açıklanması ve bu eylemin tekrarı durumunda doğuracağı sonuçlara dikkatin çekilmesidir. Kınama cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) Mektuplarda tehdit, hakaret ve sövme gibi çirkin ifadeler kullanmak.

b) Hükümlü ve tutuklulara karşı edep ve nezakete aykırı şekilde konuşmak veya davranışlarda bulunmak.

c) İdareden habersiz mektup göndermek.

ç) Görevlilere hediye vermek veya buna kalkışmak.

d) Görevlilere herhangi bir taahhütte bulunmak.

e) İdarece belirtilen miktardan fazla para bulundurmak.

f) Hükümlü kimliğini yanında bulundurmamak

g) Yatma plânına uymamak.

ğ) Ceza infaz kurumlarının duvarlarına yazı yazmak, resim yapmak veya afiş yapıştırmak.

h) İdarece verilen eşya ve benzeri şeyleri kötü kullanmak.

ı) Kişisel temizliğe veya çevre temizliğine dikkat etmemek.

i) İdarece alınan sağlık önlemlerine uymamak.

j) Kurumda gereksiz gürültü yapmak.

2. Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma: Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası, hükümlü veya tutuklunun bir aydan üç aya kadar süreyle kurumun kültürel ve spor etkinliklerine katılmaktan yoksun bırakılmasıdır. Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) İdarenin izni olmaksızın yasak yerlere girmek.

b) Eğitim yerini terk etmek.

c) Eğitimi savsaklamak.

ç) Olumsuz davranışa yönelik gruplaşmaya neden olmak veya bu amaca yönelik gruba katılmak.

d) Kurum görevlilerine karşı uygunsuz söz sarf etmek veya davranışta bulunmak.

e) Çıkar sağlamak amacıyla hükümlü veya tutuklular ile kurum görevlilerine eşya vermek veya satmak.

f) Açlık grevi yapmak.

3. Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma: Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezası, hükümlünün kurum yönetiminde ücret karşılığı çalıştığı işten bir aydan

üç aya kadar süreyle yoksun bırakılmasıdır. Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) İş elbisesini giymemek.

b) İş yerini izinsiz terk etmek.

c) İş yerindeki çalışma yönergelerine uymamak.

ç) İşte gerekli özeni göstermemek veya işin gereği olan özeni göstermemek.

d) Başkalarının ciddiyetle çalışmalarını engellemek.

e) İşte kullanılan aletleri ve gereçleri kasten bozmak.

f) İş yerini veya çalışanları dikkatsiz ve tedbirsiz davranışlarıyla tehlikeye düşürmek veya bunlara ağır zarar vermek.

g) İşi kasten kötü yapmak veya gerektiği hâlde çalışmamak.

4. Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama: Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama cezası, hükümlünün bir aydan üç aya kadar mektup, faks ve telgraf almak ve yollamaktan, televizyon izlemekten, radyo dinlemekten, telefon etmekten ve diğer iletişim araçlarından yararlanmaktan tamamen veya kısmen yoksun bırakılmasıdır. (Görsel 3.5) Bu cezanın uygulanmasında dikkat edilmesi gereken iki husus bulunmaktadır. Bunlardan ilki, hükümlü veya tutukluya ceza aldığı süre içerisinde gelen mektup, faks ve telgraf varsa disiplin cezasının infazından sonra kendisine verilmesidir. Aynı türden olsa bile sonraki disiplin cezasının infazına bu işlem yapılmadan başlanamaz. İkincisi ise anne, baba, eş, çocuk ve kardeşlerin ölüm veya ağır hastalıkları ile doğal afet hâllerinde yapılması gereken haberleşmeler ve avukat ile ilişkilerde bu madde hükmünün uygulanmayacağıdır. Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama cezası gerektiren eylemler şunlardır:

a) Protesto amacıyla idarece verilen yemeği topluca almama eylemine katılmak.

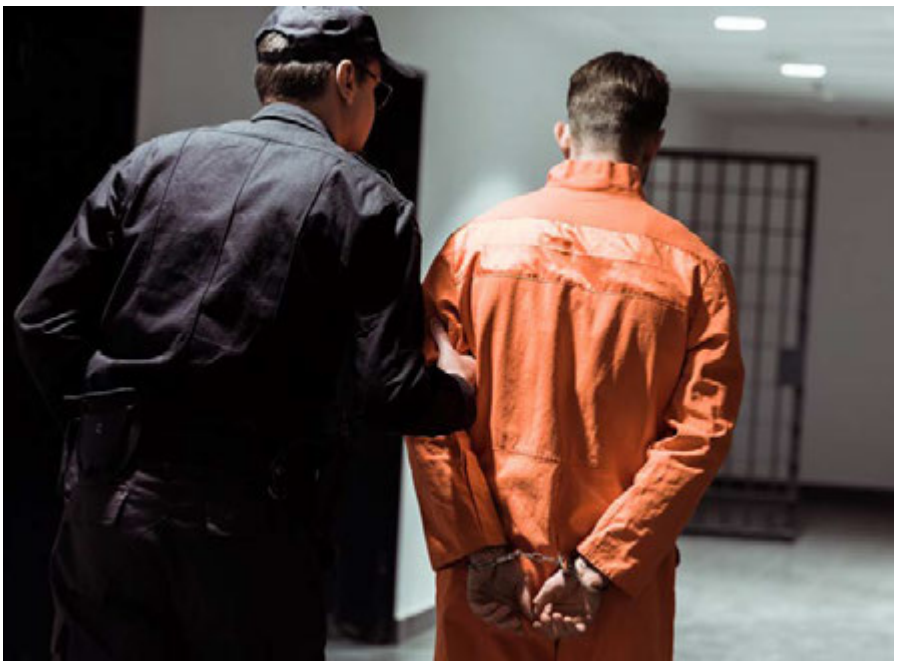
b) Kurum işyurdu yönetim kurulunca uygun görülen işte çalışmamak.

c) Herhangi bir şeyi protesto etmek amacıyla veya idareye yönelik toplu olarak sessiz direnişte bulunmak.

ç) Odalarda, eklentilerinde ve diğer alanlarda ilaç ve gıda maddesi stoku yapmak.

d) Gereksiz olarak marş söylemek veya slogan atmak.

e) Kurum idaresine bildirilen telefon numarası aracılığıyla ya da teknik müdahale ile başka bir hatta yönlendirme yapmak suretiyle görüşme hakkı olmayan kişilerle görüşmek.



Görsel 3.5: Kısıtlanma

5. Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma: Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası, hükümlü veya tutuklunun bir aydan üç aya kadar ziyaretçi görüşüne çıkarılmamasıdır. Ancak bu cezayı alan resmî ve yetkili merciler ile avukatlar ve yasal temsilcilerle görüşmelerde bu madde hükmü uygulanmaz. Ziyaretçi kabulünden

yoksun bırakma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) Sayım yapılmasına karşı çıkmak.

b) Aramaya karşı çıkmak.

c) Sevke, nakle veya bunlarla ilgili olarak alınacak tedbirlere karşı çıkmak.

ç) Kurumda korku, kaygı veya panik yaratabilecek biçimde söz söylemek veya davranışta bulunmak.

d) Hükümlülerin haberleşmelerini, ziyaretçileriyle görüşmelerini, iyileştirme ve eğitim programları çerçevesinde eğitim ve spor, meslek kazandırma ve işyurdu çalışmaları ile diğer sosyal ve kültürel faaliyetlere katılmalarını, kurum hekimince muayene ve tedavi edilmelerini, avukat tayin etmelerini, mahkemelere veya Cumhuriyet başsavcılıklarına gitmelerini, kurum görevlileri ile görüşmelerini, salıverilenlerin kurum dışına çıkmalarını her ne suretle olursa olsun engellemek, hükümlü ve tutukluları bu fiillere teşvik etmek, bu yolda talimat vermek, mevzuatın hükümlü ve tutuklulara tanıdığı sair her türlü görüşme ve temas olanaklarını engellemek.

e) Kumar ve benzeri oyunlar oynamak veya oynatmak.

f) Ceza infaz kurumu idaresince verilen kıyafetleri giymemek veya verilen kıyafetlere kasten zarar vermek.

6. Hücreye koyma: Hücreye koyma cezası, hükümlünün eylemlerinin nitelik ve ağırlığına göre bir günden yirmi güne kadar, açık havaya çıkma hakkı saklı kalmak üzere, geceli ve gündüzlü bir hücrede tek başına tutulması ve her türlü temastan yoksun bırakılmasıdır. (Görsel 3.6) Hücre cezasının infazı sırasında hükümlü veya tutuklunun, resmî ve yetkili merciler ve avukat ile görüşmesine engel olunmaz. Ayrıca hücre, yaşamsal gereksinmeleri karşılayacak biçimde düzenlenir. Hücreye koyma cezası işlenilen suçun kendi içinde ağırlığına göre bir günden on güne ve on bir günden yirmi güne kadar olmak üzere iki farklı şekilde uygulanır.

Bir günden on güne kadar hücreye koyma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) Kurum tesislerine, araç ve gereçlerine zarar vermek.

b) Tünel kazmaya teşebbüs etmek.

c) Firara teşebbüs etmek.

ç) Hükümlü ve tutukluları idareye karşı kışkırtmak veya isyana kalkışmak.

d) Hükümlü ve tutukluları daha az cezayı gerektiren şekilde kasten yaralamak.

e) Hükümlü ve tutuklular üzerinde baskı kurarak çıkar sağlamak, özel işleriyle başka işlerde kullanmak, bunlara kalkışmak veya bu amaçları gerçekleştirmek için oluşturulan gruplara katılmak veya bunlarla dayanışma içinde olmak.

f) Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası (g) maddesinde belirtilenler dışında kalıp da kanuna uygun olarak yasaklanmış bulunan

her türlü eşya, araç gereç veya malzemeyi ceza infaz kurumlarına sokmak, bulundurmak, kullanmak.

g) Sayım ve aramalar ile ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası (e) maddesinde belirtilen faaliyetlere şiddet kullanarak engel olmak veya buna kalkışmak.

ğ) Kurum görevlileri ile dış güvenlik görevlilerine rüşvet teklif etmek veya vermeye kalkışmak.

h) Kurum görevlilerine hakaret veya tehditte bulunmak.



Görsel 3.6: Hücre hapsi (temsili)

ı) Kuruma, kurum görevlilerine veya hükümlü ve tutuklulara ait şeyleri çalmak veya bunlara kasten zarar vermek.

i) İzin süresini özürsüz olarak en fazla iki gün geçirmek.

j) Hükümlü ve tutukluların beslenmelerini engellemek, açlık grevine ve ölüm orucuna teşvik veya ikna etmek, bu yolda talimat vermek.

k) Kuruma alkol sokmak, kurumda alkol bulundurmak veya kullanmak.

On bir günden yirmi güne kadar hücreye koyma cezasını gerektiren eylemler şunlardır:

a) İsyan çıkartmak.

b) Kuruma ağır zarar vermek.

c) Kasten yangın çıkarmak.

ç) Adam öldürmek veya öldürmeye kalkışmak.

d) Hükümlü ve tutukluları kasten veya neticesi sebebiyle ağırlaşmış yaralamak ile görevlileri her türlü kasten yaralamak.

e) Cinsel saldırıda veya çocuklara karşı cinsel istismarda bulunmak, bu suçlara kalkışmak veya cinsel tacizde bulunmak.

f) Her türlü ateşli silah, mermi, patlayıcı madde, kesici, delici, yaralayıcı, bereleyici alet, yakıcı, aşındırıcı, boğucu, bayıltıcı, kör edici gaz ve ecza, her türlü zehir ve uyuşturucu ilaç ve madde, cep telefonu, telsiz ve sair elektronik haberleşme aracını kuruma sokmak, bulundurmak veya kullanmak.

g) Görevlileri veya hükümlü ve tutukluları rehin almak.

ğ) Firar etmek veya tünel kazmak.

h) Hükümlü ve tutuklular üzerinde baskı kurarak çıkar sağlamak, özel işleriyle başka işlerde kullanmak, bunlara kalkışmak veya bu amaçları gerçekleştirmek için nüfuz kullanarak grup oluşturmak.

ı) Suç örgütlerine ait her türlü yayın, bez afiş, pankart, resim, sembol, işaret ve benzeri eşyayı kurumların herhangi bir yerine asmak veya teşhir etmek.

i) Suç örgütlerinin eğitim ve propaganda faaliyetlerini yapmak veya yaptırmak.

j) Kurum görevlileri ile dış güvenlik görevlilerine rüşvet vermek.

Hücreye koyma cezasının infazından önce ve infazı sırasında hükümlü veya tutuklu, kurum doktoru tarafından muayene edilir. İlgilinin bu cezaya katlanamayacağı anlaşılırsa cezanın infazı sonraya bırakılır veya kurum doktorunun belirleyeceği aralıklarla infaz edilir. Koşullu salıverilme tarihine kadar hükümlü veya tutuklunun iyileşemeyeceğinin tam teşekküllü devlet veya üniversite hastanesi sağlık kurulu raporu ile saptanması hâlinde hücreye koyma cezası infaz edilmez. Onun yerine, bir günden on güne kadar hücre cezası için iki ay, on bir günden yirmi güne kadar hücre cezası için ise dört ay süreyle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası uygulanır. Raporlar hükümlü veya tutuklunun infaz dosyasına konulur.

3.1.2.2. Disiplin Cezalarının İnfazı, Disiplin Cezasını Gerektiren Eylemlerin Tekrarı ve Kaldırılması

Hücreye koyma disiplin cezası hariç olmak üzere yukarıda anlatılan disiplin cezalarının infazına hemen başlanır. Hücre cezasının infazına ise infaz hâkimliğinin onayı sonrasında başlanır. Disiplin cezası kesinleşen hükümlü veya tutuklu, disiplin cezasının kaldırılması için geçmesi gereken süre dolmadan yeniden disiplin cezası gerektiren bir eylemde bulunursa, hükümlü veya tutuklu hakkında her defasında bir üst ceza uygulanır. Hükümlü veya tutukluya birden fazla disiplin cezası verilmiş ise cezaların kesinleşme tarihine göre infazına başlanır ve her disiplin cezası ayrı ayrı infaz edilir. Örneğin bir

hükümlünün 28.09.2021 tarihinde kesinleşen ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası ve 29.09.2021 tarihinde kesinleşen bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası varsa öncelikle ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezasının infazına başlanır. Bu cezanın infazı tamamlandıktan sonra ise bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası infaz edilir. Kesinleşme tarihi aynı olan disiplin cezalarının infazına ise disiplin cezası karar numarası önce olan ceza ile başlanır. Bir cezanın infazı tamamlanmadan diğerinin infazına başlanmaz. Disiplin cezalarının tamamı infaz edilip kaldırılmadıkça hükümlü veya tutuklunun koşullu salıverilme işlemi yapılamaz. Ancak hükümlü ve tutuklunun hak ederek tahliye süresi dolmuş ise hükümlünün tahliye işlemleri gerçekleştirilir. İnfaz edildiği tarihten itibaren disiplin cezasının kaldırılmasında ve iyi hâlin kazanılmasında aşağıda belirtilen süreler esas alınır:

a) Kınama cezası on beş gün

b) Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezası bir ay

c) Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma cezası üç ay

ç) Haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama cezası üç ay

d) Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası üç ay

e) Bir günden on güne kadar hücreye koyma cezası altı ay, on bir günden yirmi güne kadar hücreye koyma cezası ise bir yıl (Görsel 3.7)

f) Hücre cezasına karşılık ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası, (f) maddesinde belirtilen sürede kaldırılır.



Görsel 3.7: Kurum çalışanlarının görev ve sorumlulukları

Çocuk hükümlü veya tutuklular için uygulanan disiplin cezaları, yetişkin hükümlü tutuklulardan farklılık gösterdiği gibi disiplin cezalarının kaldırılma süreleri de farklılık göstermektedir. Yetişkin hükümlü ve tutuklular için yukarıda belirtilen süreler sonunda disiplin cezası almamak ve iyi hâlli olmak koşuluyla kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları kurum en üst amiri tarafından kaldırılır. Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma, haberleşme veya iletişim araçlarından yoksun bırakma veya kısıtlama, ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma ve hücreye koyma cezaları ise kurumun en üst amirinin önerisi ve disiplin kurulu kararıyla kaldırılır.

3.1.3. Ceza İnfaz Kurumunda Bulunan Hükümlü ve Tutuklunun Yaşayabileceği Sağlık Sorunları

Genel toplumda olduğu gibi ceza infaz kurumlarında barındırılan hükümlü ve tutuklular da bazı sağlık sorunları yaşamaktadırlar. Sağlık hizmeti ihtiyacı olan herkesin ırk, dil, din, cinsiyet, suçlu olma, yerleşim yeri gibi unsurlar gözetilmeden bu hizmetten yeterince faydalanabilmesi sağlık hakkı kapsamında değerlendirilmelidir. Hükümlü ve tutukluların sağlık hakları 5275 sayılı Kanun ile güvence altına alınmıştır. Hükümlü ve tutuklulara yönelik sağlık hizmetlerinin yürütülmesi, 5275 sayılı Kanun, 30.04.2009 tarihinde imzalanan Sağlık Bakanlığı ve Adalet Bakanlığı arasında Ceza İnfaz Kurumlarında Sağlık Hizmetlerinin Düzenlenmesi Hakkında Protokol ve 26.01.2017 tarihinde imzalanan Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetim, Dış Koruma, Hükümlü ve Tutukluların Sevk ve Nakilleri ile Sağlık Hizmetlerinin Yürütülmesi Hakkında Protokol'e göre gerçekleştirilmektedir.

Ceza infaz kurumlarının toplu yaşanan yerler olması sebebiyle, koruyucu, tedavi edici ve rehabilitasyon (esenlendirme) sağlık hizmetlerinin aksatılmadan yürütülmesi büyük önem arz etmektedir.

Ceza infaz kurumlarında; korona virüs, aşılama, tüberküloz (verem) taraması, ilaçlama, su analizi, gıda kontrolü, hijyen eğitimi gibi uygulamalarla bulaşıcı ve salgın hastalıklara yönelik koruyucu sağlık tedbirleri alınmaktadır. (Görsel 3.8) Hepatit B ve Covid-19 aşılarının yapılması, kurumda barındırılan hükümlü ve tutuklulara yılda en az bir kez verem taraması yapılması, kurumların her üç ayda bir böcek vb. karşı ilaçlanması ve kurumda kullanılan suyun belirli aralıklarla analize gönderilmesi koruyucu sağlık hizmetlerine örnek olarak gösterilebilir.



Görsel 3.8: Sağlık tedbirleri

Aynı zamanda kurum yemekhanesi ve kantine alınan gıda maddelerinin besin zehirlenmesine yol açmasını engelleyecek şekilde kontrollerinin yapılması ve hükümlü ve tutuklulara bireysel ve çevre temizliklerine dikkat etmeleri için hijyen eğitimlerinin verilmesi kurumlarda uygulanan koruyucu sağlık hizmetlerine örnek oluşturur.

Toplumdaki tüm bireyler gibi ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutuklular da tedavi edici sağlık hizmetlerinden yararlanmaktadırlar. Hasta olan hükümlü ve tutukluların muayene ve tedavileri öncelikle ceza infaz kurumunda sağlık servisinde görev yapan sağlık çalışanlarınca yapılır. Tedavisi ceza infaz kurumunda gerçekleştirilemeyecek hükümlü ve tutukluların tedavileri ise kurum doktorunun sevki ile tam teşekküllü devlet hastanesi ya da üniversite hastanesinde gerçekleştirilir. Hükümlü ve tutuklunun sağlığını tehdit eden acil veya yaşamsal bir durum söz konusu olduğunda özel sağlık kuruluşlarından da faydalanılır. Sağlık sorununun ciddiyetine göre yatarak tedavi görmeleri gereken hastalar ise hastane tarafından hazırlanan rapor doğrultusunda yatarak tedavi hizmetinden yararlandırılırlar. Ceza infaz kurumunda barındırılan hükümlü ve tutukluların yaşadıkları sağlık sorunlarını, toplumun genelinde karşılaşılan sağlık sorunlarından ayırmak mümkün değildir. Ancak ceza infaz kurumlarının toplu yaşanılan yerler olması, sınırlı fiziki imkânlarının bulunması, kısıtlayıcı tedbirlerin uygulanıyor olması, ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutukluların eğitim düzeyleri gibi değişkenler değerlendirildiğinde, bu durum bazı hastalıkların görülme sıklığını ve yaygınlığını etkileyebilir. Toplu yaşanılan yerlerde görülme ihtimali fazla olan uyuz, verem, mantar, hepatit, üst solunum yolları enfeksiyonları ve toplumun genelinde de yaygın görülen mide rahatsızlıkları, şeker hastalığı, tansiyon, kalp hastalıkları ile eklem ağrıları hükümlü ve tutukluların yaşadıkları sağlık sorunlarındandır.

Bedensel ya da ruhsal engelli olan kişilere yönelik uygulanan rehabilitasyon sağlık hizmetleri, ceza infaz kurumunda barındırılan hükümlü ve tutuklulara yönelik de gerçekleştirilmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen tıbbi rehabilitasyon hizmetlerine, uzuv kaybı yaşayan hükümlü veya tutuklulara ilgili sağlık kuruluşlarına sevk edilmeleri ile protez uygulanması, görme ve işitme kaybı yaşayanlara gözlük ve işitme cihazı sağlanması gibi hükümlü ve tutukluların yaşam kalitelerini artıracak hizmetler örnek olarak verilebilir. Ayrıca sürekli hastalık, sakatlık veya kocama hâli nedeniyle bir başkasının bakımına muhtaç olan hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumunda ayrı bir bölümde yakınlarının refakatinde bakımlarının yapılmasına imkân verilmekte, yakını bulunmayan hükümlü ve tutukluların günlük bakımlarında kurum iç hizmetlerde çalıştırılan hükümlülerden



Görsel 3.9: Ceza infaz kurumu dezenfektasyonu

ücret karşılığı yararlanılmaktadır. Ağır bedensel sakatlığı bulunanlar ile akıl hastalığı dışında ruhsal sorunları olan hükümlü ve tutuklulara ise R tipi ceza infaz kurumlarında (Rehabilitasyon merkezi) bu hizmet verilmektedir. Hükümlü ve tutukluların tıbbi ve sosyal rehabilitasyon ile tedavilerinin sağlanması amacıyla kurulmuş R tipi ceza infaz kurumlarında barındırılan hükümlü ve tutuklular değerlendirildiğinde, felç, aşırı obezite, ileri derece kanser ve psikiyatrik hastalıklar da hükümlü ve tutukluların yaşadıkları sağlık sorunlarındandır. (Görsel 3.9)

3.1.4. Hükümlü ve Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Psikolojik Sorunlar

Dünya Sağlık Örgütüne göre "Sağlık sadece hastalık ve sakatlığın olmayışı değil, bedence, ruhça ve sosyal yönden tam iyilik hâlidir." şeklinde tanımlanmıştır. 5275 sayılı Kanun'a göre hükümlü ve tutukluların ruh ve beden sağlığını koruyucu tedbirlerin alınması ve geliştirici programların uygulanması, ihtiyaç duyduğu tespit edilen hükümlü ve tutuklulara psikolojik destek ve müdahalelerde bulunulması gerekmektedir. Bu kapsamda psikolojik rahatsızlıkları olan hükümlü ve tutuklulara yönelik iyileştirme faaliyetleri gerçekleştirilmektedir.

Ceza infaz kurumuna yeni gelen hükümlü ve tutukluların kuruma gelirken beraberinde getirdiği bazı psikolojik sorunları olabildiği gibi kurumda kaldığı süre içerisinde ortaya çıkan bazı psikolojik rahatsızlıkları da olabilmektedir. Kişilik bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı, psikoz, depresyon, intihar, uyku sorunları ve ruhsal travma hükümlü ve tutukluların yaşadığı ruhsal sorunlar olarak nitelendirilebilir. Kişilik bozuklukları, alkol ve madde bağımlılığı ve psikoz ile suç işleme arasında bağlantı olduğunu gösteren birçok bilimsel araştırma bulunmaktadır.

Kişilik bozukluklarından, özellikle anti sosyal kişilik bozukluğu ve borderline kişilik bozukluğu olan kişilerin suç davranışına yatkınlıkları bilinen bir gerçekliktir. Bilindiği üzere anti sosyal kişilik bozukluğu tanısının konulmasında yer alan tanı kriterlerinden birisi de suç işleme davranışıdır. Borderline kişilik bozukluğu ise riskli davranış örüntülerinin görüldüğü bir bozukluk olması nedeniyle suç davranışı ile ilişkilendirilebilmektedir. Bu nedenle ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutuklular arasında anti sosyal ve borderline kişilik bozukluğu tanısı almış hükümlü ve tutukluların genel topluma göre daha sık olduğunu söylemek mümkündür.

Anti sosyal kişilik bozukluğu olan bireylerde sıklıkla görülen empati yoksunluğu, saldırgan tutum, yalan söyleme ve sorumsuz davranış, toplumsal kurallara ve otoriteye uygun davranmayı reddetme gibi davranışlar değerlendirildiğinde, bu bozukluğa sahip hükümlü ve tutukluların ceza infaz kurumu yaşamına uyum göstermekte zorlandıklarını söylemek mümkündür.

Borderline kişilik bozukluğu olan bireylerin ise güven ilişkisi kurmakta zorlandıkları, manipülatif davranış sergiledikleri, depresyon ve intihara eğilimli oldukları, öfkeli ve dürtüsel davrandıkları, sıklıkla kendilerini boşlukta hissettikleri gibi bilgiler değerlendirildiğinde kurumda toplu ve kısıtlandırılmış yaşamın birey üzerindeki etkileri daha

olumsuz olmaktadır. Bu bozukluklara sahip olan hükümlü ve tutuklular kurumsal ya da kurum dışı ilişkilerinde karşılaştıkları güçlükleri daha şiddetli algılama eğilimi gösterirler. Bu durum özellikle baş etme mekanizmalarının ve problem çözme becerilerinin yetersiz kaldığı hükümlü ve tutuklularda yeni davranış sorunlarının ortaya çıkmasına neden olabilir. (Görsel 3.10) Ayrıca kurumda bulunan hükümlü ve tutukluların kuruma beraberinde getirdiği bir ruhsal bozukluk olmamasına rağmen, kurum içinde bulunduğu süre içerisinde yaşayabileceği; ailesi ile ilişkilerinin bozulması, sevdiği yakınının vefatı, dışarıdaki işlerinin kötü gitmesi, ağır hastalık hâli, kurumsal yaşantıya uyum sağlamakta zorlanma, suçu ile ilgili pişmanlıklar ve oda arkadaşları ile anlaşmazlıklar gibi hükümlü ve tutukluluğa ait yaşamsal zorluklar gibi birçok olumsuz durum da kişinin kurum içerisinde depresyon gibi bazı ruhsal sorunlar yaşamasına sebep olabilir.

Hükümlü veya tutuklu bu süreç ile sağlıklı bir şekilde baş etmek için ihtiyaç duyduğu uygun desteğe ulaşamıyorsa intihar davranışı gibi zarar verici davranışlara da yönelebilir. Bu noktada, uygun ve doğru müdahalenin sağlanabilmesi için kurumda sadece sağlık hizmetlerinden sorumlu personele değil hükümlü veya tutuklu ile temas hâlinde olan tüm unvanlardan personele görev düşmektedir. Hatta bu süreçte, hükümlü veya tutuklunun aynı odayı paylaştığı diğer hükümlü ve tutukluların da bilgi ve gözlemlerine başvurmak, intihar davranışının önlenebilmesi için önem arz etmektedir.

Türk Dil Kurumuna göre intihar davranışı, toplumsal veya ruhsal nedenlerle bir kişinin kendi hayatına son vermesi olarak tanımlanmıştır. Kişinin hayatına son vermesi bireysel bir eylem olsa da aileyi, sosyal çevreyi ve toplumu etkileyen bir olgu olarak değerlendirilmelidir. İntihar, önlenebilen bir davranıştır. Bu nedenle intihar niyeti olan kişinin fark edilmesi ve bu duruma özgü koruyucu ve tedavi edici adımların zamanında atılması önem taşımaktadır. Hükümlü ve tutukluların intihar risk durumları, kurumda doldurulan ARDEF (Araştırma ve Değerlendirme Formu) sonucunda ortaya çıkabileceği gibi hükümlü veya tutuklunun barındırıldığı blokta görev yapan infaz ve koruma memurlarının gözlemi, diğer hükümlü ve tutukluların bilgilendirmeleri gibi durumlar üzerine kurum doktoru ve psikososyal servisin değerlendirmeleri sonucunda tespit edilebilir. Buna göre özellikle kurumda görevli infaz ve koruma memurları olmak üzere hükümlü ve tutuklularla temas hâlinde olan diğer unvandan personelin intihar risk etmenlerini bilmesi önemlidir. Bireyin intihar davranışı; yatkınlık etkenleri, tetikleyicileri, bilişsel sistem ve davranışsal sistem olmak üzere dört başlık altında incelenebilir.

Yatkınlık Etkenleri: Bireyin erken çocukluk döneminden itibaren büyüdüğü olumsuz çevre, ebeveynleri tarafından ihmal ve istismar edilmesi veya bireyin aldığı majör depresyon gibi psikolojik tanılar intihara yatkınlık etkenleri kabul edilebilir.

Tetikleyiciler: Bireyin yakın zamanda yaşadığı veya tanık olduğu deprem, ölüm ve öldürme durumları, trafik kazası gibi yoğun travmatik yaşantı ve tutuklanma, istenmeyen boşanma ya da sevilen bir yakının ölümü gibi yoğun stres altında olduğu durumlar intiharı tetikleyen unsurlar olarak değerlendirilebilir.

Bilişsel Sistem: Bireyin olay ve durumları algılaması ve anlamlandırması süreçlerini kapsayan bilişsel sistemde, kendisi ve diğerleri hakkında olumsuz içerikli düşüncelerin ve/veya intihar etmekle ilgili düşüncelerin yer almasıdır.

Davranışsal Sistem: Bireyin intiharı gerçekleştirmeye yönelik planlar yapması ve geride kalanlara mektup yazması, eşyalarını hediye etmesi, arkadaşları ile vedalaşması gibi hazırlıklardır.



Görsel 3.10: Psikolojik sorunları olan birey (temsili)

Hükümlü veya tutuklunun intihar riskinin değerlendirilmesinde yukarıda anlatılan etmenlerle birlikte bireyin intiharı deneyebilme potansiyelinin değerlendirilmesi de önem taşımaktadır. İntiharı deneyebilme potansiyeli yüksek olan kişiler şu şekilde sıralanmıştır:

- Bireyin daha önce intihar girişiminin olması
- Ailede intihar öyküsünün olması
- Kişinin ölmekten korkmaması
- Fiziksel ağrı toleransının yüksek olması
- Dürtüsel olması
- Çocuklukta yetersiz bakım olması (ihmal ve istismar gibi)

İntiharı deneyebilme potansiyeli yüksek olarak değerlendirilen hükümlü ve tutukluların, yaşamlarında karşılaştıkları ve baş etmekte zorlandıkları olumsuz durumlar intihar davranışını gerçekleştirme riskini artırmaktadır.

Hükümlü ve Tutukluların İntihar Riskini Artırabilecek Etmenler: Genel olarak intihar riskini artıran etmenlere ek olarak ceza infaz kurumunda bulunmayla ilişkili bazı etkenler de bireyin intihar riskini artırabilmektedir. Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutukluların intihar riskini artıran etmenler aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır:

- Tutuklanarak ceza infaz kurumuna ilk kez gelen bireylerin intihar riski yüksektir. Tutuklanmaya sebep olacak bir olayın içinde yer alması, tutuklanmayla birlikte özgürlüğünün kısıtlanmış olması, hem ilişkilerine hem de adli süreçlere yönelik belirsizlik yaşıyor olmasıdır.
- Suçlanma ya da tutuklanmayı, bireyin onur, gurur sorunu hâline getirmesi ya da içinde bulunduğu durumu bir statü, saygınlık kaybı olarak nitelendirmesi.
- Hükümlü veya tutuklunun, daha önce intihar girişimi ya da kendini yaralama geçmişi olması.
- Psikolojik ya da ağır fiziksel bir rahatsızlığının bulunması (madde bağımlılığı, kanser vb.).
- Hükümlü veya tutuklunun ziyaretine yakınlarının gelmemesi, aile ya da yakınlarıyla ilgili olumsuz haber alması, aile ya da sevdiklerinin maddi zorluklar yaşaması, ailesinin hükümlü veya tutukluya yönelik olumsuz tavırlarının olması.
- Tahliye olmayı bekleyen bir tutuklunun uzun süreli ceza alması gibi bireyin hükme dair hayal kırıklığı yaşaması.
- Toplumda infial yaratan suçlardan (aile içi cinayet, ensest, çocuğa cinsel istismar vb.) kurumda bulunması.
- Hükümlünün koşullu salıverilmesi, denetimli serbestliğe ayrılması veya ev izinleri gibi infaz süreçleriyle ilişkili durumlar karşısında ortam değişikliği ve karar verme konularında zorlanması.
- Ceza infaz kurumunda bir hükümlünün kurumda yaşamına son vermesine ilişkin haberler ile basında intihar eden kişiyi yücelten, kahramanlaştıran haberlerin yer alması.

Tüm bu risk etmenleri değerlendirildiğinde, ceza infaz kurumunda intiharların önlenmesi için kurum idareleri tarafından ilgili servislerin de katkılarıyla intihara müdahale stratejisi oluşturulmalıdır. Kurum idaresinin intihar riski olan hükümlü ve tutuklulara yönelik koruyucu önlemleri nasıl alacakları ve intihara kalkışan hükümlü ve tutuklulara görevli personelin nasıl müdahale edecekleri konusunda net bir plan ve tutum oluşturması önemlidir. Bu kapsamda, ceza infaz kurumunda görev yapan personelin intihara müdahale ederken dikkat etmesi gereken durumlara ilişkin bilgilendirilmesi önem taşımaktadır.

İntihara Müdahalede Dikkat Edilmesi Gereken Durumlar

İntihara müdahale, hükümlü veya tutuklunun intihar girişiminde bulunması ile başlamaz. Aslında müdahale, öncelikle iyi bir gözlem ve risk değerlendirmesi ile başlar. Çünkü intihar düşüncesi, anlık bir karar değildir. Kişi intihar girişimi öncesinde bazı uyarılar verebilmektedir. İntihar niyetinde olan hükümlü veya tutuklunun gösterdiği gözlemlenebilir davranışsal ve düşünsel değişikliklerin yardım çağrısı olarak değerlendirilmesi gerekir. Bu nedenle de temas hâlinde olan personelin iyi gözlem yapması ve gözlemlediği unsurları doğru yorumlayarak diğer ilgili tüm birimleri bilgilendirmesi intiharı önleme açısından büyük önem taşır. Bu kapsamda, görevli personelin dikkat etmesi gereken hususlar aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır:

- Hükümlü veya tutuklunun intihar etmeye yönelik söylemleri ciddiyetle değerlendirilmeli, kurulan iletişimde yargılayıcı, eleştirel ve suçlayıcı bir tutumdan uzak durulmalıdır. Örneğin intihar niyeti olduğunu söyleyen hükümlüye, "Anneni, babanı hiç mi düşünmüyorsun? Şimdiye kadar hep kendini düşünerek yaşamışsın, bundan sonra onları düşünerek yaşa en azından." gibi suçlayıcı ve yargılayıcı bir ifade tarzı kişinin durumunu olduğundan daha kötü bir hâle getirebilir. (Görsel 3.11)



Görsel 3.11: İntihara meyilli mahkum (temsili)

- Hükümlü veya tutuklu intihar niyetini kimseyle paylaşmak istemiyor olsa bile niyete ilişkin oda arkadaşlarından ya da gözlem yoluyla ipuçları edinildiyse kişiyle konuşmalarda yaşamın kıymetinin her konudan üstün olduğu mesajı verilmelidir.
- Hükümlü veya tutuklunun özgüveninin azaldığı, özbakım becerilerinin zayıfladığı, sınırlı iletişim kurduğu, uyku ve yeme sorunları yaşadığı, gelecek planına yönelik motivasyon eksikliğinin gözlemlendiği ve çökkün, depresif duygu durumunun süreğen olduğu bu süreçte, hükümlü veya tutuklunun ani olumlu bir duygu durumuna geçmesi, iyileşmeden ziyade intihar riski açısından değerlendirilmelidir.
- Hükümlü veya tutuklunun ailesi kişinin ruh sağlığı konusunda bilgilendirilmeli ve aile desteğini güçlendirme üzerine çalışma yürütülmelidir.
- Ceza İnfaz Kurumunda Bulundurulabilecek Eşya ve Maddeler Hakkında Yönetmelik ile çelişmeyecek şekilde olmak üzere intihar niyetinde olan hükümlü veya tutuklunun manevi anlam ve değeri olan kişisel eşyasını yanında bulundurma talebi olması hâlinde, bu talep idare ve gözlem kurulu tarafından dikkatle değerlendirilmelidir.
- Ceza infaz kurumunda görevli sayısının az olduğu zaman dilimlerinde (hafta sonları, akşam saatleri gibi) güvenlik ve gözetim servisi tarafından kişinin güvenliğini sekteye uğratmayacak tedbirler alınmalıdır.
- İntihar riski taşıyan hükümlü veya tutuklunun oda değişikliği ya da nakil talebi idare gözlem kurulu tarafından intihar riski de gözetilerek değerlendirilmelidir.
- İnanç, stresli zamanlarda kişiye anlam duygusu ve yaşama amacı verdiği için intihar riski olan hükümlü veya tutuklu psikososyal servis ve sağlık servisinin yanı sıra manevi rehberlik birimine de yönlendirilmelidir.
- Hükümlü veya tutuklu intihar girişiminde bulunmuş ise sonrasında kurulan iletişimde, yargılayıcı, suçlayıcı, göz ardı edici veya küçümseyici bir yaklaşım göstermemeye dikkat edilmelidir.
- Hükümlü veya tutuklunun intihar girişiminde bulunma sebebinin, odada maruz kaldığı fiziksel şiddet ya da psikolojik baskı gibi etkenler de olabileceği göz

önünde bulundurularak güvenliğe ilişkin tedbirler de alınmalıdır.

- Basın yayında yer alan intihar haberlerinin özellikle intihar düşüncesi olan kişileri etkilediği ve kopya intiharların gerçekleştiği bilinmektedir. Bu etki Werther (Verter) etkisi olarak adlandırılmaktadır. Kurumda bir intiharın gerçekleşmesi durumunda ya da basın yayında yer alan intihar haberlerinin hükümlü ve tutukluları etkileyebileceği düşünülerek tedbirler alınmalıdır.
- İntihar riski olan hükümlü veya tutuklunun oda arkadaşları bu konuya ilişkin bilgilendirilmeli ve hükümlü veya tutuklu sportif ve kültürel faaliyetler gibi sosyalleştirme çalışmalarına katılma konusunda yönlendirilmelidir.

3.1.5. Hükümlü ve Tutukluyu Ceza İnfaz Kurumunda Sosyalleştirme Çalışmaları

Sosyalleşme kavramı, kişinin içinde yaşadığı topluma ait kültürel değerlerin ve uygun davranış kalıplarının öğrenilmesi ve içselleştirilmesi süreci olarak tanımlanabilir. Bireyin, bulunduğu toplumun değerlerini özümsemesi, o topluma uygun davranış kalıpları geliştirmesi ve toplumun öngördüğü rollere uygun davranması ile birey o toplumun üyesi hâline gelir. Bu durum gerçekleştiğinde bireyin toplumla bütünleştiği söylenebilir. 5275 sayılı Kanun'da açıklandığı üzere infazın temel amacı öncelikle genel ve özel önlemeyi sağlamak, bu maksatla hükümlünün yeniden suç işlemesini engelleyici etkenleri güçlendirmek, toplumu suça karşı korumak, hükümlünün; yeniden sosyalleşmesini teşvik etmek, üretken ve kanunlara, nizamlara ve toplumsal kurallara saygılı, sorumluluk taşıyan bir yaşam biçimine uyumunu kolaylaştırmaktır. Bu bağlamda, ceza infaz kurumları bir yandan hapsetme fonksiyonu ile suç davranışına ilişkin genel ve özel önlemeyi sağlarken, öte yandan yürüttüğü sosyalleştirme faaliyetleri ile bireyin toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamalıdır.



Görsel 3.12: Eğitim ve öğretim servisi

Bu amaca yönelik ceza infaz kurumlarında bireyselleştirme ve iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmektedir. Gözlem ve Sınıflandırma Merkezleri ile Hükümlülerin Değerlendirilmesine Dair Yönetmelik'te bireyselleştirme, hükümlünün kendisini tanıması, anlaması, bireysel özelliklerinin, ilgi ve yeteneklerinin farkına varması, kendine ilişkin kararlar ve sorumluluklar alması, beklentiler oluşturması sürecini kapsayan çalışmaların bütünü olarak tanımlanmıştır. İyileştirme ise hükümlülerin, ceza infaz kurumuna girişinden salıverilmesine kadar geçen süre içerisinde, bedensel ve zihinsel sağlıklarını sürdürmeleri veya bunlara yeniden kavuşmaları için gerekli önlemlerin alınması, suçluluk duygusundan arınması, bireyselleştirilme ile kişisel ve toplumsal gelişiminin sağlanması amacıyla uygulanacak rejim, önlem ve yöntemler olarak tanımlanmıştır. İyileştirme, eğitim-öğretim, sağlık, psikososyal hizmetler ile meslek edindirme çalışmalarını kapsar. Bireyselleştirilme ile hükümlüde, kanunlara saygılı olarak yaşama düşünce ve duygusunun yerleşmesi, ailesine ve topluma karşı sorumluluk geliştirmesi, toplum yaşamına uyması, geçimini sağlayabilmesi konularında gelişim göstermesi amaçlanır.

Hükümlü ve tutukluların sosyalleşmesini ve toplumla yeniden bütünleşmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen iyileştirme çalışmaları eğitim ve öğretim servisi ile psikososyal yardım servislerince yürütülür. (Görsel 3.12) Ancak yönetim servisi ile güvenlik ve

gözetim servisi başta olmak üzere diğer tüm servis ve birimler bu çalışmalara destek vermekle yükümlüdür. Ceza infaz kurumlarında yürütülen iyileştirme programlarını; eğitim ve öğretim servisince gerçekleştirilen programlar, psikososyal yardım servisince gerçekleştirilen programlar, destek programları ve çalışma olarak dört ana başlık altında değerlendirilebilir.

Eğitim ve Öğretim Servisince Gerçekleştirilen Programlar: Eğitim ve öğretim servisi, öğretmen ve kütüphanecinin görev yaptığı ve kurumdaki eğitim ve öğretim hizmetleri ile kültürel etkinlikler ve kütüphane çalışmalarının yürütüldüğü servistir. Bu servisin hükümlü ve tutukluların sosyalleşme süreçlerinde gerçekleştirmesi gereken programlar aşağıda sıralanmıştır:

- Temel eğitim (I. kademe okuma yazma kursu, yetişkin II. kademe başarı kursu ve ortaokul) programları
- Örgün ya da yaygın ortaöğretim programları
- Yükseköğretim programları
- Seviye tespit sınavları ve bunlara hazırlık maksadıyla yürütülen bireysel gelişim programları
- Lisansüstü eğitim ve doktora programları
- Tahliye sonrasına hazırlama eğitimleri
- Örgün ve yaygın iş-meslek eğitimleri ile diğer yaygın eğitim programları.

Eğitim ve öğretim servisi, hükümlü ve tutukluların yukarıda yer alan eğitim ve öğretim programlarına katılması ve ceza infaz kurumuna girişiyle birlikte yarım kalan eğitim programı söz konusu ise tamamlaması için çalışmalar yürütür. (Görsel 3.13) Bir eğitim programını tamamlayan hükümlü veya tutuklu bir üst eğitim programına katılması yönünde teşvik edilir.



Görsel 3.13: Ceza İnfaz Kurumu Eğitim Öğretim Servisi

Psikososyal Yardım Servisince Gerçekleştirilen Programlar: Psikososyal yardım servisi psikolog, sosyal çalışmacı, sosyolog ve çocuk gelişim uzmanından oluşmaktadır. Bu servise infaz ve koruma memuru da görevlendirilmektedir. Psikososyal yardım servisi hükümlü ve tutukluların ruh ve beden sağlığı ile bütünlüğüne ilişkin koruyucu, geliştirici programları araştıran, uygulayan ve gerektiğinde tedavi sürecine katılarak psikolojik destek ve müdahalede bulunan bir servistir. Ayrıca hükümlülerin bireysel özelliklerini, yaşam koşullarını ve suç işleme nedenlerini belirleyerek bireysel gelişmelerine yardımcı olan, kurum yaşamına uyumlarını ve toplumsal yaşamla uyumlaşmalarını sağlayan ve bireyin yeniden suç işlemesini engelleyecek önlemleri alan ve bu amaçla gerektiğinde aileler ve sosyal çevreyle görüşme yapan servistir. Psikososyal yardım servisinin, hükümlü ve tutukluların sosyalleşmesi ve toplumla yeniden bütünleşmesinin sağlanması amacıyla gerçekleştirdiği programlar aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır:

- Bireysel sorunları ile baş edebilmesine yardımcı programlar
- Ortaya çıkan kriz ve intihar eğilimi durumlarına müdahale programları
- Sosyal çevresi ile zayıflayan ya da kopan ilişkilerini güçlendirmeye yönelik çalışmalar
- Suç türlerine ve kişisel özelliklerine göre ihtiyaç duyduğu bireysel müdahale programları
- Grup çalışmaları
- Madde bağımlılığı ile mücadeleye yönelik programlar
- Salıverilme sonrasına hazırlama programları

Hükümlü ve tutukluların suç davranışından uzaklaşmaları, toplum kurallarına uyan bireyler hâline gelmeleri ve toplumun değerlerini benimsemeleri amacıyla hükümlü veya tutuklunun bireysel ihtiyacını karşılayacak programa dâhil olması sağlanır. Örneğin öfkesini kontrol etmekte zorlanan bir hükümlü veya tutuklunun öfke kontrolü grup çalışmasına dâhil edilmesi, hükümlü veya tutuklunun yaşayabileceği sorunları önlemeye ve iletişimini güçlendirmeye yönelik yürütülen bir iyileştirme çalışmasıdır.



Görsel 3.14: Ceza İnfaz Kurumu Kütüphanesi

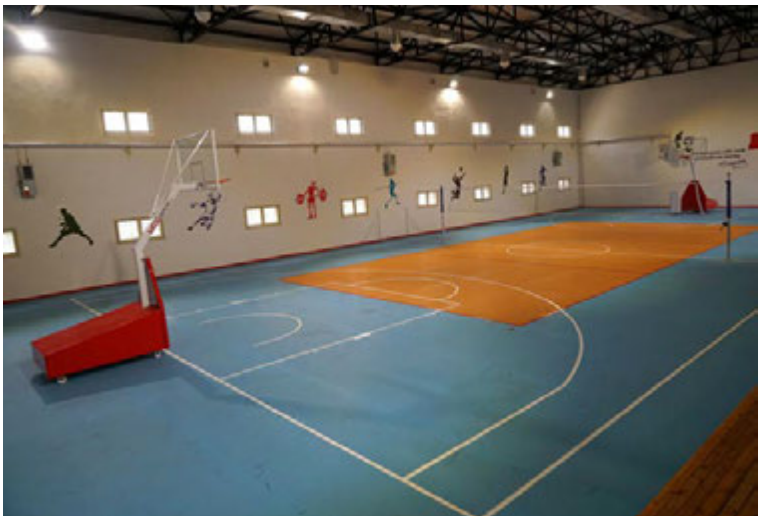
Destek Programları: Hükümlü ve tutukluların toplumsal uyumunu ve iyileştirme faaliyetlerini desteklemek amacıyla gerçekleştirilmesi gereken destek programları ise eğitim ve öğretim servisi ve psikososyal yardım servisinde görevli sosyal çalışmacı tarafından yürütülür.

a) Kütüphane ve kitaplık çalışmaları: Tüm hükümlüler kütüphane ve kitaplıklardan azami ölçüde yararlanmaya ve okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edilir. (Görsel 3.14)

b) Din kültürü ve ahlak öğretimi: Hükümlülerin ahlaki gelişiminin sağlanması, yeniden suç işlemesinin önlenmesi ve topluma kazandırılması amacıyla ceza infaz kurumlarında din kültürü ve ahlak öğretimi programları uygulanır. Hükümlü ve tutukluların bu programlara katılması isteğe bağlıdır. Hükümlünün talep etmesi hâlinde, mensup olduğu dine uygun ibadetinin yerine getirilmesine yardımcı olunur. Din kültürü ve ahlak eğitimi vermek ve manevi rehberlik hizmeti sunmak üzere manevi rehberlik birimleri oluşturularak eğitim ve rehberlik programları uygulanır.

c) Sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler: Hükümlü ve tutukluların, kişisel, sosyal, kültürel, mesleki, ahlaki ve sağlık yönünden gelişmelerini sağlayacak, insan haklarına saygıyı, yurt ve ulus sevgisini geliştirecek, aile bağlarını sağlamlaştıracak nitelikte sosyal, kültürel ve sportif etkinlikler ilgili mevzuat çerçevesinde düzenlenir. (Görsel 3.15)

Dini ve milli günlerdeki tören ve anma programları, mesleki gelişime yönelik çalışmalar, kütüphane ve kitaplık çalışmaları ile manevi rehberlik kapsamındaki çalışmalar eğitim ve öğretim servisi tarafından, bunlar dışında kalan konferans, dinleti, tiyatro, drama, film gösterimi, konser gibi diğer tüm sosyal ve kültürel etkinlikler ile sportif faaliyetler ise sosyal çalışmacı tarafından düzenlenir. Ancak ceza infaz kurumunda sosyal çalışmacının bulunmaması durumunda ise eğitim ve öğretim servisi tarafından gerçekleştirilir. İyileştirme programları kapsamında spor alanları, çok amaçlı salon, kütüphane ve iş atölyelerinden yararlanma, meslek edinme kursları gibi faaliyetlere katılabilecek durumdaki hükümlüler ile kurumun iç hizmetlerinde çalıştırılacak hükümlü ve tutukluları belirleyerek idare ve gözlem kuruluna önermek ise psikososyal yardım servisinin sorumluluğundadır.



Görsel 3.15: Ceza İnfaz Kurumu Spor Salonu

Çalışma: Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükümlü olanlar hariç diğer hükümlü ve tutuklular, kurum iç hizmetlerinde veya mevcut iş kollarında çalıştırılabilir. Çalıştırmalar sırasında mesleği olmayanların meslek edinmeleri, mesleği olanların ise mevcut mesleğini geliştirmeleri ve mesleki bilgi ve becerilerini belgelendirmeler sağlanır. Ancak yaş, sağlık durumu, bedensel yetenekleri itibarıyla çalışma şartlarına uyum sağlayamayacakları kurum tabibi tarafından tespit edilen hükümlü ve tutuklular bu iyileştirme faaliyetinden yararlandırılamazlar.

3.1.6 Hükümlü veya Tutuklunun Ceza İnfaz Kurumunda Yaşayabileceği Olumsuzluklara Karşı Alınması Gereken Tedbirler

Çağdaş infaz sistemi anlayışı içerisinde ceza infaz kurumları, hem topluma kazandırma çalışmalarının yürütüldüğü hem de suçlunun cezasının infaz edildiği kurumlardır. Bu temel amacın gerçekleştirilmesinde hükümlü ve tutukluların uyması gereken kurallar olduğu gibi kurum yönetiminin alması gereken tedbirler de bulunmaktadır. Bu tedbirlerden ilki hükümlü ve tutukluların sağlığına yönelik alınması gereken tedbirlerdir. Hükümlü ve tutukluların kendi temizliklerine ve barındırıldıkları odanın temizliğine özellikle bulaşıcı hastalıkların önlenmesi için dikkat etmesi gerekmektedir. Kurum yönetimi de bu konuda, hijyen eğitimi verilmesi, bulaşıcı hastalıklara ilişkin konferans düzenlenmesi, bulaşıcı hastalığı olan hükümlü veya tutuklunun tek başına bir odaya yerleştirilmesi, tedavisinin gerçekleştirilmesi gibi uygulamalar ile tedbirler almalıdır.

Ceza infaz kurumu yönetiminin alması gereken tedbirlerden bir diğeri de hükümlü ve tutukluların can güvenliğine yönelik alınması gereken tedbirlerdir. Bu kapsamda, hükümlü ve tutukluların oda yerleştirmeleri başta olmak üzere hasımlık durumları, verilen eşya ve malzemelerin düzgün kullanılıp kullanılmadığının takibi, oda içi anlaşmazlıklar, ziyaret ve etkinliklerde dikkat edilmesi gereken hususlar gibi birçok konuda tedbirli davranılması gerekmektedir. Örneğin zekâ geriliği olan ya da maddi durumu kötü ve fiziksel olarak zayıf bir hükümlü veya tutuklu için doğru oda yerleştirmesi yapılmazsa bulunduğu odada baskı veya şiddete maruz kalabilir. Hasmı olan bir hükümlü veya tutuklu, bir etkinlik ya da ziyaret sırasında hasımlı olduğu kişi ile karşılaşırsa fiziksel olarak zarar görebilir. Özellikle kendisine verilen bir malzemeyi kötüye kullanarak kesici, delici bir alete dönüştürüp kullanıyorsa bu verilecek fiziksel şiddetin etkisini artırabilir. Bu nedenle, tüm bu risk durumlarının değerlendirilmesi ve kurum yönetimi tarafından önlem alınması büyük önem taşımaktadır.

Hükümlü ve tutukluların aile üyesinin kaza geçirmiş olması ya da vefatı, ailesinin bulunduğu şehirde deprem olması ya da sel gibi doğal afet gerçekleşmiş olması gibi aldıkları kötü bir haber de kurumda bulunan hükümlü ve tutukluların yaşayabileceği ve kurum yönetiminin tedbir alması gereken durumlardandır. Böyle bir durumun varlığı hâlinde görevli personel duruma müdahale edecek ilgili birimleri bilgilendirmeli ve kanun yönetmelikler çerçevesinde hükümlü veya tutuklunun haklarını kullanabilmesini sağlayacak adımları atmalıdır. Bu kapsamda, 5275 sayılı Kanun'da belirtildiği üzere, hükümlünün haftalık telefonla görüşme hakkını kullanıp kullanmadığına bakılmaksızın ailesi ile iletişime geçmesi sağlanır. Kötü haber alan hükümlü veya tutuklu mevcut durum ile duygusal olarak baş etmekte zorlanıyorsa psikososyal servis ve sağlık servisi ile hükümlü veya tutuklunun görüşmesi sağlanmalıdır. (Görsel 3.16) Bunun yanı sıra duruma özgü alınması gereken güvenlik önlemleri varsa güvenlik ve gözetim servisi tarafından can güvenliğine yönelik tedbirlerin alınması önem teşkil etmektedir. Tüm bu süreçte, hükümlü ve tutuklu ile iletişim hâlinde olan infaz ve koruma memurlarının da hükümlü ve tutuklunun yaşayabileceği üzüntü, kaygı, korku ya da öfke gibi duygulanımlarının farkında olup duruma özgü sakinleştirici, onu anladığını gösteren bir yaklaşım göstermesi hükümlü veya tutuklunun olumsuz durumla baş etmesine katkı sağlayacaktır.



Görsel 3.16: Ceza infaz kurumunda kötü haber alan hükümlü

3.2. YETİŞKİN HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU SİVİL HAYATA HAZIRLAMA

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. Ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin toplumsal yaşamda karşılaşabilecekleri zorluklar neler olabilir?
2. Hükümlülerin, salıverilme sonrası karşılaştıkları zorlukların üstesinden gelememeleri kendisi ve toplum için ne gibi riskler oluşturabilir?

Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlüler için salıverilme gününün yaklaşması kaygı uyandırıcı bir durum olabilmektedir. Özellikle uzun süre ceza infaz kurumunda kalan hükümlüler için bu durumun çok daha belirgin olacağı söylenebilir. Hükümlülerin ceza infaz kurumunda kaldığı süre içerisinde yaşantılarının kurum tarafından düzenleniyor olması, salıverilme sonrası için hükümlülerin özgür yaşama uyum sağlamalarını zorlaştıran etkenlerden biridir. Çünkü dışarıda sorumluluk dolu bir yaşam onları beklemektedir. Aile ilişkileri; sosyal çevre ile ilişkiler, iş yaşantısı, barınabileceği yer gibi hayatını devam ettirmeye yönelik tüm planlamaları bireysel olarak gerçekleştirmek zorundadır. Bunun üzerine eski hükümlü olma gibi bir etiketlenme ihtimali de göz önünde bulundurulduğunda salıverilmek bazı hükümlüler için çok daha belirsizlik ve kaygıyla dolu bir durum olabilmektedir.

BİLGİ KUTUSU

Salıverilme: Hükümlünün koşullu ya da bihakkın tahliyesi sonucu tutuklunun ise mahkeme kararı ile serbest bırakılması sonucu ceza infaz kurumundan ayrılmasıdır.

Tahliye: Boşaltma, salıverme, serbest bırakma.

Koşullu Salıverilme (Şartlı Tahliye): Hapis cezasının bir bölümünü iyi hâlli olarak ceza infaz kurumunda tamamlayan hükümlünün cezasının kalan kısmını kurum dışında denetim altında tutulmak suretiyle infaz etmesine olanak sağlayan infaz şeklidir.

Bihakkın (Hak ederek) Tahliye: Cezanın infazına başlandığı günden itibaren hesaplanmak üzere hükümlünün mahkeme kararında belirlenen tüm ceza süresini ceza infaz kurumunda ve koşullu salıverildiğinde dışarda geçirerek tamamlayacağı tarihtir.

Hükümlülerin bu durumla sağlıklı baş etmelerine katkı sağlamak ve salıverilme sonrası karşılaşabilecekleri olumsuz veya zorlayıcı koşullara hazır olmalarını sağlamak amacıyla psikososyal yardım servisi tarafından "Salıverilme Öncesi Mahkûm Gelişimi Programı" uygulanmaktadır. Her bir oturumu 90 dakika süren ve toplamda on oturumdan oluşan programa, koşullu salıverilme tarihine bir yıldan az kalan hükümlüler dâhil edilir. Bu program sırasıyla iletişim becerileri, sorun çözme, müzakere becerileri, karar verme, aile ve arkadaşlarla ilişki kurma, yapılandırılmış faaliyetler ve stres yönetimi, haklar, sorumluluklar ve sosyal yardımlar ile gelecek planlaması oturumlarından oluşmaktadır. Tüm oturumlar hükümlülerin yeni beceriler edinmeye başlamasına ve mevcut becerilerini geliştirmelerine olanak sağlamaktadır. Bu program içerisinde hükümlünün salıverilme sonrası iş başvurusunda bulunabileceği kurumlar, iş görüşmesine hazırlanma süreci ve yardım başvurusunda bulunabileceği kurumlar gibi konulara da yer verilmektedir. Yeniden suç işlemenin önlenmesi, hayat planlaması gibi konular ise tüm oturumların odağını oluşturmaktadır.

Hükümlünün salıverildikten sonraki geleceğini düzenlemeyi düşünmesini sağlayıcı tedbirler alınır. Hükümlünün toplumla uyumu ve ailesinin çıkarları için bu konularda

hizmet veren resmî, özel kuruluş veya kişilerle ilişki kurması doğrultusunda katkı ve yardımda bulunulur. Örneğin kurumdan salıverilmesinde can güvenliğine ilişkin endişelerini dile getiren bir hükümlüye yönelik salıverilme sonrasında güvenliğini sağlayacak çalışmalar yürütülür. Hükümlünün resmî talebinin alınması ile birlikte ilgili kuruluşlarla resmî yazışmalar gerçekleştirilerek güven içerisinde salıverilmesi sağlanır. Bu tedbirler, hem hükümlülere hem de tutuklulara yönelik uygulanır.

Hükümlü, salıverildikten sonra iş bulması yönünde teşvik edilir. Bu konuda gönüllü kurum, kuruluş ve kişilerle iş birliği de yapılır. Ayrıca hükümlülük süresinin en az altı ayını kesintisiz ceza infaz kurumunda geçirmiş ve koşullu salıverilmesine bir ay kalmış hükümlülere, olağan yaşantılarına döndüklerinde uyum sorunu ile karşılaşmamaları ve iş bulma olanakları sağlanmak üzere kurum en üst amirinin önerisi ve Cumhuriyet başsavcılığının onayı ile çalışma günleri içinde sekiz saate kadar iş araması için izin verilebilir.

3.2.1. İyileştirmek Suretiyle Topluma Kazandırma

Hükümlü ve tutuklunun ceza infaz kurumuna kabulüyle başlayan iyileştirme ve topluma kazandırma çalışmaları, hükümlünün salıverilmesi sonrasında da denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından devam ettirilen bir süreçtir. Ceza infaz kurumlarında düzenlenen sosyal ve kültürel etkinlikler, iş-meslek kursları, grup çalışmaları gibi iyileştirme faaliyetleri hükümlülerin toplumla bağlarının kopmaması ve salıverilme sonrası topluma yeniden uyum sağlamaları için gerçekleştirilen faaliyetlerdir. (Görsel 3.17) Ceza infaz kurumunda hükümlüleri toplumsal yaşama hazırlamaya yönelik faaliyetlerin gerçekleştirilmesine rağmen hükümlülerin salıverilme sonrasında da kurumsal olarak desteklenmesi yeniden suç işleme davranışına yönelmelerini engellemek için büyük önem taşır. Bu çerçevede denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından iyileştirmeyi hedefleyen çalışmaların gerçekleştirilmesi gerekmektedir.



Görsel 3.17: Denetimli Serbestlik Müdürlükleri (DSM) tarafından yürütülen iyileştirme faaliyetleri

Ceza infaz kurumunda kalmakta iken koşullu salıverilmesine belirli bir süre kalan ve denetimli serbestlik tedbiri uygulanmak suretiyle cezalarının infazına karar verilen hükümlü ceza infaz kurumunca kendisine verilen eski hükümlü belgesi ile en geç beş gün içerisinde denetimli serbestlik müdürlüğüne başvurmak zorundadır. Görsel 3.18'de eski hükümlü belgesine yer verilmiştir.

Eski hükümlünün denetimli serbestlik müdürlüğüne başvurusunda kayıt kabul bürosu tarafından eski hükümlünün kaydı gerçekleştirilir ve değerlendirme ve planlama bürosu tarafından hükümlünün

TAHLİYE EDİLEN HÜKÜMLÜYE AİT DURUM BİLDİRME FORMU (ESKİ HÜKÜMLÜ BELGESİ)	
1. Tahliye Edildiği Ceza İnfaz Kurumunun Adı	
2. Soyadı, Adı	
3. Baba Adı	
4. Ana Adı	
5. Doğum Yeri ve Tarihi	
6. Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer	
7. İkametgah Adresi (Varsa Başka Yazışma Adresi)	
8. Askerlik Durumu	
9. Tahsil Durumu	
10. Mesleği	
11. Varsa Ek Mesleği	
12. Mesleki Eğitim Düzeyi	
13. Çalışmak İstediği İş	
14. Suçu	
15. Mahkum Olduğu Kanun ve Maddeleri	
16. Karar Veren Mahkeme	
17. Kararın Tarihi, Esas ve Karar Sayısı	
18. Kararın Kesinleştiği Tarih, Esas ve Karar Sayısı (Cezanın Yargıtayca Onaylandığı Tarih ve Karar Sayısı)	
19. Aldığı Cezanın (Veya Cezaların Toplamının Süresi)	
20. Şartla Tahliye Tarihi	
21. Bihakkın Tahliye Tarihi	
22. Formun Gönderileceği İş ve İşçi Bulma Kurumu Şubesi	

Görsel 3.18: Eski Hükümlü Belgesi

risk ve ihtiyaçlarının tespit edilmesi amacıyla geliştirilmiş Denetimli Serbestlik Araştırma ve Değerlendirme Formu (DS ARDEF) doldurulur. Bu formun doldurulması ile eski hükümlünün eğitim ve iş gibi ihtiyaçlarının yanı sıra yeniden suç işlemeye yönelmesine neden olabilecek riskler de tespit edilmiş olunur. Toplanan bu bilgiler ışığında eski hükümlü için bir denetim planı oluşturulur ve bu denetim planına uyması gerektiği eski hükümlüye bildirilir. Denetim planında eski hükümlünün risk durumuna göre toplum içinde denetim ve takibinin yapılmasına yönelik tedbirlerin yanı sıra iyileştirilmesi ve toplumla bütünleşmesine katkı sağlayacak eğitim ve iyileştirme faaliyetleri gibi yükümlülükler de yer alır. Bu doğrultuda hükümlünün toplum içinde denetimine ilişkin olarak kamuya yararlı bir işte çalışma, bir bölgede gözetim ve denetim altında bulundurma ya da belirlenen yer veya bölgelere gitmekten yasaklama gibi yükümlülükler uygulanır. Hükümlünün eğitim ve iyileştirme ihtiyacını karşılamaya yönelik bireysel görüşme, grup çalışmaları, müdahale programları ve seminerlere katılım ile eğitim kurumuna devam etme gibi yükümlülükler uygulanır. Hükümlüye ilişkin bazı olumsuz koşulların bulunması hâlinde, denetimli serbestlik müdürlüğü hükümlünün koşullu salıverilme tarihine kadar olan cezasının infazı için açık ceza infaz kurumuna gönderilmesini infaz hâkiminden talep eder. Denetimli serbestlik müdürlüğünün bulunduğu yer infaz hâkimi tarafından hükümlünün cezasının infaz rejimine ilişkin yeniden karar verilir. Denetimli serbestlik müdürlüğünün hükümlünün açık ceza infaz kurumuna gönderilmesini talep edebilmesi için hükümlü de olması gereken şartlar şunlardır:

a) Ceza infaz kurumundan ayrıldıktan sonra ilgili denetimli serbestlik müdürlüğüne beş gün içinde müracaat etmemesi

b) Hakkında belirlenen yükümlülüklere, denetimli serbestlik müdürlüğünün hazırladığı denetim ve iyileştirme programına, denetimli serbestlik görevlilerinin bu kapsamdaki uyarı ve önerileriyle hakkında hazırlanan denetim planına uymamakta ısrar etmesi

c) Ceza infaz kurumuna geri dönmek istemesi

şartları aranır.

3.2.2. Koruma Kurullarının Görevleri

Koruma kurulları Cumhuriyet başsavcılığınca her yılın ocak ayı içerisinde Denetimli Serbestlik Yönetmeliği ile belirlenmiş kurumların temsilcilerinin katılımları ile oluşturulur. Koruma kurulları, hem ihtiyaç sahibi mağdurlara hem de ceza infaz kurumlarından denetimli serbestlik tedbirleri uygulanarak cezalarının infazı kararı verilen hükümlülere yönelik çalışmalar yürüten kuruldur.

BİLGİ KUTUSU

Yükümlü: Adli mercilerce haklarında yükümlülük kararı verilen, denetim altına alınan veya tedbir kararı verilen ve denetimli serbestlik müdürlüğünce toplum içinde denetim, takip ve iyileştirilmesi yapılan şüpheli, sanık veya hükümlüyü tanımlar.

Mağdur: Kendisine veya birinci dereceden aile üyelerinden birine karşı işlenen suçun fiziksel, duygusal veya maddi sonuçları sebebiyle desteğe ihtiyaç duyan kişiyi tanımlar.

Hükümlü: Mahkemede yapılan yargılama neticesinde hakkında verilen mahkûmiyet hükmü kesinleşen kişidir. Mahkûmiyet hükmü, sanığın hapis veya adli para cezasıyla cezalandırıldığı anlamına gelir.

3.2.2.1. Koruma Kurulu

Adli yargı ilk derece mahkemeleri adalet komisyonlarının bulunduğu yerlerde koruma kurulları oluşturulur. Bu kurulun sekretarya işlemleri koruma kurulu bürosu tarafından yürütülür. Koruma kurulu bürosunda denetimli serbestlik müdürlüğü personeli görev yapar. Başvuruda bulunan mağdur ve hükümlülerin talepleri bu büro tarafından

değerlendirilir. Ceza infaz kurumundan iş arama izni alarak çıkan hükümlülerin talep etmeleri hâlinde çalışabileceği işler ya da çalışacağı yerler hakkında bilgilendirilmeleri koruma kurulu bürosunun sorumluluğundadır. Ayrıca hükümlülerin koşullu salıverme sonrasında da koruma kurullarına müracaat edebileceği konusunda bilgilendirilmeleri bu büro tarafından yapılır.

3.2.2.2. Koruma Kurullarının Oluşumu

Cumhuriyet başsavcılığınca her yılın ocak ayı içerisinde koruma kurulu oluşturulur. Koruma kurulunun kimlerden oluştuğu ve çalışma usul ve esasları üyelere bildirilir. Koruma kurulu; Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısının başkanlığında aşağıdakilerin katılımı ile oluşur.

- Baro temsilcisi
- Belediye başkanı veya görevlendireceği yardımcısı
- Cumhuriyet başsavcısı tarafından belirlenecek bir ceza infaz kurumu müdürü
- Denetimli serbestlik müdürü
- Millî eğitim müdürü
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı il veya ilçe müdürü
- Sosyal yardımlaşma ve dayanışma vakfı temsilcisi
- Teşkilatı bulunan yerlerde Türkiye iş kurumu müdürü
- Ziraat ve Halk Bankası müdürleri
- Ticaret ve sanayi odaları, ziraat odaları, borsalar, esnaf ve sanatkârlar birliği yöneticileri
- Kamuya ait fabrikaların yönetici seviyesindeki temsilcileri
- Kamuya yararlı dernek veya vakıfların yönetici seviyesindeki temsilcileri
- Özel bankaların yönetici seviyesindeki temsilcileri

Kamuya yararlı dernek ve vakıflar ile özel banka yöneticilerinin koruma kuruluna katılma isteklerinin olması durumunda, bu talep Cumhuriyet başsavcısı tarafından değerlendirilir ve uygun görmesiyle katılımları mümkün olur. Koruma kurulu toplantısının gündemine göre Cumhuriyet başsavcısı; ceza infaz kurumları ve tutukevleri izleme kurulu başkanı, sağlık müdürü veya sağlık grup başkanı, özel idare müdürü, kolluk amirleri ile ilgili kişi ve kurumların temsilcilerini koruma kurulu toplantısına davet edebilir. Koruma kurulunun yetki alanı adalet komisyonunun yargı çevresi ile sınırlıdır. Koruma kurulunun yazı işleri hizmetleri, denetimli serbestlik müdürlüğünde görevli personelden oluşan koruma kurulu bürosunca yürütülür.

3.2.2.3. Koruma Kurulu Gündeminin Hazırlanması

Koruma kurulunun gündemi, koruma kurulu başkanının görüşü alındıktan sonra denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından hazırlanır. Koruma kurulunun gündeminde; mağdurların sosyal ve ekonomik talepleri ile salıverilen hükümlülerin talepleri, şüpheli, sanık ve hükümlülerin toplum içinde denetim ve takibi konusunda kurumlar arası iş birliğini gerektiren durumlar, eski hükümlülere yönelik hazırlanan projeler, hizmetler listesi ile kurumsal eğitimler ve programlar listesinin güncellenmesi, koruma kurulu kararlarına itiraz gibi konular yer alır. Oluşturulan gündem, toplantı tarihinden en geç bir hafta önce koruma kurulu üyelerine ulaştırılır. Gündemin içerisinde toplantının nerede ve ne zaman yapılacağına dair bilgilere de yer verilir. Koruma kurulu çalışmasına başlamadan önce, denetimli serbestlik müdürü veya müdür yardımcısı tarafından gündem takdim edilir. Sonrasında denetimli serbestlik müdürlüğü tarafından yürütülen infaz ve iyileştirme çalışmaları ile koruma kurulunca alınan kararlara ilişkin yapılan işlemler ve sonuçları hakkında koruma kurulu üyelerine bilgi verilir. Bu bilgilendirmelerden sonra koruma kurulu çalışmasına başlar.

3.2.2.4. Koruma Kurullarının Çalışma Usul ve Esasları

Koruma kurulu üç ayda bir toplanır. Koruma kurulu başkanın gerekli görmesi hâlinde

ise her zaman toplanabilir. Koruma kurulu; üye tam sayısının salt çoğunluğu ile toplanır, toplantıya katılanların salt çoğunluğu ile karar alır. Toplantı yeter sayısına ulaşılamazsa bu husus bir tutanakla tespit edilerek toplantı bir hafta sonra çoğunluk aranmaksızın yapılır. Koruma kurulunda alınan kararlar bir tutanakla tespit edilerek katılanlarca imzalanır ve ilgilisine bildirilir. Kararların yerine getirilmesini denetimli serbestlik müdürlüğü takip ederek sonucu hakkında koruma kuruluna bilgi verir.

3.2.2.5. Koruma Kurullarının Görevleri

Cumhuriyet başsavcısı veya görevlendireceği Cumhuriyet başsavcı vekili ya da Cumhuriyet savcısının başkanlığında toplanan koruma kurulu hem mağdurlara hem de ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülere yönelik faaliyetler yürütmektedir. Buna göre koruma kurullarının görevleri aşağıda maddeler hâlinde sıralanmıştır:

a) Mağdurların suç nedeniyle karşılaştıkları sosyal ve ekonomik sorunlarının çözümünde bu kişileri ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmek.

b) Ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlülerin meslek veya sanat edinmelerinde, iş bulmalarında, bir meslek veya sanat sahibi olanlar ile tarım işletmeciliği yapmak veya iş yeri açmak isteyenlere araç ve kredi sağlanmasında bu kişileri ilgili kurum ve kuruluşlara yönlendirmek.

c) Müdürlükçe hazırlanacak mesleki eğitim projeleri ile başvuru sahibinin kendi işini kurma projelerini karara bağlamak, yürütülen projeleri izlemek ve bitirilen projelerin sonuçlarını değerlendirmek.

ç) Mağdurlar ile ceza infaz kurumundan salıverilenlerin öğrenimlerine devam etmelerini sağlamaya yönelik her türlü tedbiri almak ve bu konuda müdürlük tarafından hazırlanan projeleri görüşmek ve karara bağlamak.

d) Ceza infaz kurumundan salıverilenlerin aileleri ve sosyal çevreleriyle oluşabilecek psikososyal sorunlarının çözümüne yardımcı olmak.

e) Müdürlük tarafından denetim ve takibi yapılan denetimli serbestlik kararlarının yerine getirilmesinde kurumlar arası iş birliği gerektiğinde müdürlüğe yardımcı olmak.

f) İş arama izni verilen hükümlüleri çalışabilecekleri işler ve yerler konusunda bilgilendirmek.

g) Hizmetler listesi ile kurumsal eğitimler ve programlar listesinin hazırlanması ve güncellenmesinde müdürlüğe görüş ve öneride bulunmak.

ğ) Alınan kararların yürütülmesini temin etmek amacıyla kamu kurum ve kuruluşları, kamu kurumu niteliğindeki meslek kuruluşları, kamu yararına çalışan vakıf ve dernekler ile uygun görülen gönüllü gerçek ve tüzel kişilerle iş birliği yapmak.

3.2.2.6. Başvuru

Ekonomik ve sosyal yönden mağdurlar ile ceza infaz kurumundan salıverilen eski hükümlüler veya denetimli serbestlik altında bulunan yükümlüler ya da kanunî temsilcileri dilekçe ile koruma kurulunun yetki alanındaki müdürlüğe başvurabilirler. Koruma kurulunun yetki alanında ikamet etmeyenlerin başvuruları müdürlük muhabere defterine kaydedildikten sonra yetkili koruma kurulunun bulunduğu müdürlüğe gönderilir ve bu durum başvuran kişiye bildirilir. Koruma kurulunun görev alanına girmeyen başvurular ise müdürlük muhabere defterine kaydedildikten sonra ilgili kuruma gönderilir ve bu durum da kişiye bildirilir. Başvuruların yazılı olarak alınması gerekmektedir. Ancak herhangi bir sebeple başvurunun sözlü olarak yapılması hâlinde, kişinin yardım talebi olduğuna ilişkin tutanak düzenlenmesi gerekir. Başvuruda bulunan kişiden başvuru dilekçesi ile birlikte başvuruyu yapan kişinin kimlik bilgilerini gösterir belge, mağdurlar bakımından kesinleşmiş mahkeme kararı, soruşturma veya kovuşturma evresinde ilgili merciin yazısı, ceza infaz kurumundan salıverilen hükümlüler için ise salıverilen hükümlüye ait durum bildirme formu istenir. Eksik belge ile yapılan müracaatlar kayıt altına alınır ve ilgiliden on beş gün içinde eksikleri tamamlaması istenir. Haklı, geçerli ve gerektiğinde belgelendirilebilen mazereti olmaksızın eksikliklerini tamamlamaması durumunda dilekçelerinin değerlendirilmeyeceği kişiye bildirilir. Başvuruda bulunan her kişi için bir dosya açılır.

Dosyanın içerisinde yapılan çalışmaların bulunduğu talep formu ile başvuru belgeleri yer alır. Dosya üzerine talep sahibinin adı soyadı, talep konusu ve koruma kurulu kayıt ekranındaki kayıt numarası yazılır. Koruma kuruluna başvuruda maddi yardım isteminde bulunma hakkı, mağdurlar için suçun işlendiği tarihten, salıverilen hükümlüler için ise ceza infaz kurumundan salıverilme tarihinden itibaren bir yıl geçmekle düşer.

3.2.2.7. Talep Formu

Başvuruda bulunan mağdurlar ile salıverilen hükümlüler hakkında kendileri ile görüşme yapan denetimli serbestlik memuru tarafından talep formu düzenlenir. Talep formu, mağdurların suç nedeniyle karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunların çözümüne yardımcı olunmasına ilişkin bilgiler ile salıverilen hükümlülerin gerekli toplumsal kaynaklardan faydalanılarak topluma yeniden kazandırılmaları ve toplumla bütünleşmelerine olanak tanınması amacıyla yürütülecek çalışmalara temel oluşturan bilgileri içerir.

Bu formda kişisel bilgiler, sağlık, aile, iş ve sosyo-ekonomik durum, sosyal çevre ve ilişkiler ile kişi hakkında görüşmelerden elde edilen izlenim ve kişinin talebine ilişkin mevcut sertifika, diploma, çalışma deneyimi ile değerlendirmeler yer alır. Talep konusu dikkate alınarak talepte bulunanın ekonomik, eğitim ve mesleki durumunu gösteren belgeler, varsa Türkiye İş Kurumu kayıt belgesi veya numarası ile müdürlükçe gerekli görülen diğer belgeler talep formuna eklenir. Talep formu, bireysel görüşmeler ve gerektiğinde ev ziyareti yapılması suretiyle düzenlenir ve kişinin dosyasında saklanır. Bu formların saklanmasında özel hayatın gizliliğine dikkat edilir. Aşağıda talep formu örneği yer almaktadır.

TALEP FORMU

Dosya Numarası	
Adı-Soyadı	
T.C. Kimlik Numara	
Başvuru Tarihi	
Hazırlayanın Adı - Soyadı	

1. Kişisel Bilgiler

Başvuru Amacı	
Başvuruyu Yapan Kişinin Statüsü	
Başvuru sahibinin Adı-Soyadı	

Önceki suç(ları)nı, suç(ların) tarihini, yargılama sonuçlarını, ceza infaz kurumunda kalma süresini, DS süresini belirtiniz.	
Cinsiyeti	
Doğum yeri ve tarihi	
Yaş aralığı	
Çocuk/ yetişkin	
Uyruğu	
Medeni durumu nedir?	
Askerlik durumu	
Ev adresi	
Ev telefonu	
Cep telefonu	

Ulaşılabilecek başka bir telefon	
Öğrenim durumu nedir?	
Sürücü belgesi var mı?	
Sürücü belgesi varsa sınıfı	
Yabancı dil biliyor mu?	
Evetse ne olduğunu ve düzeyini belirtiniz.	
Bilgisayar kullanmasını biliyor mu?	
Eveti işaretlediyseniz düzeyini belirtiniz.	

2. Sağlık Durumu

Fiziksel engeli var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Fiziksel görünüşünde dikkat çekici bir durum var mı?	

Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Devam eden fiziksel bir hastalığı var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Kişinin fiziksel bir rahatsızlığı nedeniyle düzenli olarak kullandığı bir ilaç var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Daha önce önemli bir hastalık geçirdi mi?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Daha önce ameliyat oldu mu?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Sigaa, alkol, madde gibi alışkanlıkları var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ne olduğunu ve kullanım sıklığını belirtiniz.	
Sigara, alkol, madde gibi alışkanlıkları için hiç tedavi gördü mü?	
Eveti işaretlediyseniz tedavi süresini ve nerede tedavi gördüğünü belirtiniz.	
Herhangi bir psikolojik rahatsızlığı var mı? (Geçmişi varsa onu da belirtiniz)	

Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Psikolojik rahatsızlığı için hiç tedavi gördü mü?	
Eveti işaretlediyseniz tedavi süresini ve nerede tedavi gördüğünü belirtiniz.	
Ailesinde fiziksel, zihinsel veya psikolojik rahatsızlığı olan biri var mı?	
Eveti işaretlediyseniz kime ait olduğunu belirtiniz.	
Herhangi bir sosyal, sağlık güvencesi var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ne olduğunu belirtiniz.	
Ailesinden biri(ler)inin herhangi bir sosyal, sağlık güvencesi var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ne(ler) olduğunu belirtiniz.	

3. Aile Bilgileri

Kişinin bakmakla sorumlu olduğu birisi var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Kim(ler)le yaşıyor?	
Evli ise eşinin yaşı, eğitimi ve iş durumu	
Çocukların (varsa) cinsiyetini, yaşını, eğitimini, mesleğini belirtiniz.	

4. İş Bilgileri

Mesleği var mı?	
Varsa belirtiniz.	
Şu an herhangi bir yerde çalışıyor mu?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Varsa daha önce yaptığı işler ve süreleri	
İşten ayrılma nedenlerini belirtiniz.	
Herhangi bir kursa katıldı mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Sahip olduğu sertifika(lar) var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Kendini hangi alanlarda yeterli görüyor?	

5. Ekonomik Durum Bilgileri

Gelir kaynakları (beraber yaşıyorlarsa anne, baba, eş, çocuk, kardeş gelirleri; dul, yetim, emekli, sakatlık maaşları; kira vb gibi)	
Taşınır/ taşınmaz malları (ev, arsa, araba vb. gibi)	
Birikmiş borçları (kira borcu vb. gibi)	
Ailenin temel ihtiyaç giderleri ne kadardır?	
Oturulan ev kime ait (kira,anne-babaya ait vb. gibi) kira ise miktarını belirtiniz.	
Yaşadığı konutun türü	
Evin fiziksel koşulları (oda sayısı, ısınma sistemi vb. gibi)	

6. Sosyal Çevre Bilgileri

Aile içi ilişkiler (anne-baba ile görüşmüyor ya da onlardan destek alıyor, eş ile sorunlu, çocukları ile ilişki kuramıyor gibi	
Komşular ile ilişkiler (komşuları tarafından dışlanıyor, komşu ilişkisi yok,komşuları ile sorunlu ya da desteklerini alıyor gibi)	
Akrabalar ile ilişkiler (destek alıyor, akrabaları tarafından dışlanıyor, görüşmüyor ya da görüşme sıklığı vb. gibi)	
Arkadaşları ile ilişkileri (arkadaş ortamının yeniden suç işleme üzerindeki etkisi göz önünde bulundurulmalı, olumlu arkadaş desteği, arkadaşları ile görüşme sıklığı gibi)	
Boş zamanlarındaki aktiviteleri	
Özel ilgi alanları var mı?	
Eveti işaretlediyseniz açıklayınız.	

7. Koruma Kurulları Başvuru Bilgileri

Koruma kuruluna başvurusu dışında başka kurumlara başvurusu var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	
Eveti işaretlediyseniz başka kuruma başvuru sonucu aldığı destekleri belirtiniz.	
Koruma kurullarından, başvuru amacı dışında başka beklentileri var mı?	
Eveti işaretlediyseniz ayrıntılı bilgi veriniz.	

8. CİK'ten Salıverilen Hükümlü Namına Başvuruda Bulunan Kişiye İlişkin Bilgiler

Adı-Soyadı	
Adres ve telefon bilgileri	
Yakınlık derecesi	
Diğeri işaretlediyseniz belirtiniz.	
Kanuni temsilcisi ise yakınlık derecesi	
Diğeri işaretlediyseniz belirtiniz.	
Koruma kuruluna yaptığım başvuruda belirttiğim bilgilerin aşağıda adı geçene ait ve başvuru değerlendirme formunda yer aldığı gibi olduğunu beyan ederim.	
Tarih	
İmzası	

9. Beyan Ve İmza

Koruma kurulu, başvuruma istinaden hakkımda ilgili kişi(ler), mercii, kurum veya kuruluşlardan her türlü bilgiyi gizilik prensipleri çerçevesinde alma ve değerlendirilmemde kullanma hakkına sahiptir. Ayrıca belirttiğim bilgilerin bu başvuru değerlendirme formunda yer aldığı gibi olduğun beyan ederim.	
Tarih	
İmzası	

10. Denetleme Memurunun Görüşü

Görüşmeyi Yapan Denetleme Memurunun Değerlendirmesi: (Değerlendirme genel hatlarıyla aile, sosyo-ekonomik ve sağlık(fiziksel ve psikolojik) durumu göz önünde bulundurularak, öncelikler ve aciliyet arz eden durumlar ile kişinin geleceğe yönelik beklentileri de belirtilerek ayrıntılı yapılmalıdır.)	
Varsa denetleme memurunun önerileri	
Görüşme tarihi	
Görüşmeyi yapan denetleme memurunun adı-soyadı	

Bu bölüme, ilk görüşmede kişinin evinde ziyaret edilmesi gerektiği sonucuna varılırsa ziyaret eden denetleme memurunun görüşleri yazılacaktır.	
Ziyaret tarihi	
Ziyaret eden denetleme memurunun adı-soyadı	
İmzası	

Form 3.1: Talep formu

3.2.2.8. Taleplerin Değerlendirilmesi

Koruma kurulu tarafından talepler değerlendirilirken kişinin yapması gereken çalışmalar ile katkı sağlayacağı hususlar gözden geçirilir ve kişilerin çalışmalara aktif olarak katılımı sağlanır. Salıverilen hükümlülerin talepleri değerlendirilirken hizmetler listesi ile kurumsal eğitimler ve programlar listesi göz önünde bulundurularak bu kişilerin iş bulmalarına veya kendi işlerini kurmalarına ya da bu amaçla mesleki eğitim almalarına öncelik verilir. Koruma kurulunca, dosyanın daha ayrıntılı hazırlanmasına veya başka çalışmaların yapılmasına karar verilmesi hâlinde, eksikliklerin veya yapılacak çalışmaların müdürlük tarafından yerine getirilmesi istenir.

3.2.2.9. Takip Formu

Kendi işini kuranlar veya işe yerleştirilenlerin iş yerlerindeki durumları ile eğitim kurumuna yerleştirilenlerin kurumlardaki durumları denetimli serbestlik memuru tarafından belirli aralıklarla denetlenerek takip formu düzenlenir. Kendi işini kuranlar ile işe yerleştirilenler en az bir yıl süreyle takip edilir. İşe yerleştirilenlerin iş yerlerindeki uyum süreçleri ile eğitim kurumuna devam edenlerin kurumlardaki uyum süreçleri denetimli serbestlik memurları tarafından iş yerleri veya kurumları ziyaret edilerek kontrol edilir ve işyeri ile kurum yetkililerinin görüşleri takip formunda belirtilir. Takip formu kişinin dosyasında saklanır. Bu formların saklanmasında özel hayatın gizliliğine dikkat edilir.

3.2.2.10. Projelerin Hazırlanması

Salıverilen hükümlülerin yeniden suç işlemelerinin önlenmesi ve topluma kazandırılmaları amacıyla iş ve meslek edinmelerine, mağdurların ise suç nedeniyle karşılaştıkları sosyo-ekonomik sorunlarının etki ve sonuçlarının azaltılmasına yönelik projeler hazırlanabilir. Projeler, ilgili kurum veya kuruluşlar ile sivil toplum kuruluşlarının iş birliğinde hazırlanır. Bu projelerde ilgili kurum veya kuruluş ya da sivil toplum kuruluşlarının mevzuatı dikkate alınır. İş ve meslek edindirme projelerinin, iş gücü piyasası ihtiyaç analizleri doğrultusunda en kısa sürede iş imkânı sağlayacak nitelikte olmasına dikkat edilir. Ayrıca mesleki eğitim projelerinde, katılımcılara sertifika verilmesi sağlanır. Projeler hazırlanırken o bölgede faaliyet gösteren kamu ve özel kurum veya kuruluşların hangi nitelikte personel ihtiyacı olduğu araştırılır. Bu doğrultuda mesleki eğitimler verilerek istihdam konusunda ilgili kurumlarla çalışmalar yapılır. Hazırlanan projelere ilişkin koruma kurulu onayı projeye eklenir. Ayrıca onaylı projelerin bir örneği daire başkanlığına gönderilir.

3.2.2.11. Hükümlünün Salıverildikten Sonraki Geleceğini Düzenlemeyi Düşünmesini Sağlayıcı Tedbirler

Ceza infaz kurumunda bulunan hükümlülere yönelik gerçekleştirilen tüm iyileştirme faaliyetleri, hükümlünün tahliye sonrasında toplumla uyum hâlinde yaşamasını ve suç işlemeden uzak durmasını sağlamaya yönelik faaliyetlerdir. Hükümlünün suç işlemesine neden olan faktörlerin tespit edilip suça yönelten dinamiklerin ortadan kaldırılmasının sağlanması bu açıdan önemlidir. Bu kapsamda bir taraftan hükümlülerin eğitim ve iyileştirme faaliyetleri ile suç işlemeye yönelten etkenler ortadan kaldırılmaya çalışılırken

öte yandan tahliye sonrası hayatını yeniden planlamaya ve geleceğini düzenlemeyi düşünmesini sağlayacak tedbirler almaya yöneltmek büyük önem taşır. Örneğin ceza infaz kurumunda hırsızlık suçundan bulunan ve madde bağımlılığı sorunu da olan bir hükümlü için kurumda kaldığı süre içerisinde iş-meslek kursuna katılmasının sağlanması ve bağımlılık sorununa ilişkin bir müdahale programına dâhil edilmesi, hükümlünün toplumla bütünleşmesinin sağlanması için atılabilecek adımlardandır. Ancak şartlı salıverilme sonrası da hükümlünün koşullarının denetimli serbestlik müdürlüklerince takip edilmesi büyük önem taşır. Tahliye sonrası iş bulmakta zorlanıyorsa ya da eski hükümlü yeniden madde kullanımına yöneldiyse bu sorunların çözümüne yönelik destekleyici çalışmaların denetimli serbestlik müdürlüklerince devam ettiriliyor olması, kişinin yeni yaşamını planlamasına katkı sağlayacaktır. Bu açıdan eğitim ve iyileştirme bürosu ile koruma kurullarının aktif çalışmalarının yanı sıra eski hükümlüleri çalışma hayatına dâhil etmeye yönelik yasal düzenlemeler bulunması kritik bir öneme sahiptir.

Bu kapsamda; 22 Mayıs 2003 tarihinde kabul edilen 4857 sayılı İş Kanun'u ile işverenlere eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu getirilmiştir. Bu Kanunda, 15 Mayıs 2008 tarihinde kabul edilen 5763 sayılı İş Kanunu ve Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun'la bazı değişiklikler yapılmış ve işverenlerin eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu, usul ve esasları düzenlenmiştir. Buna göre elli ya da daha fazla işçi çalıştıran kamu iş yerlerinde yüzde iki eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu vardır. Kamu iş yerleri eski hükümlü işçiyi meslek, beden ve ruhi durumlarına uygun işlerde çalıştırmakla yükümlüdürler. Kamu iş yerleri çalıştırmakla yükümlü oldukları işçileri Türkiye İş Kurumu aracılığı ile sağlarlar. Bu kapsamda çalıştırılacak işçilerin nitelikleri, hangi işlerde çalıştırılabilecekleri, bunların iş yerlerinde özel çalışma ile mesleğe yöneltilmeleri, mesleki yönden işverence nasıl işe alınacakları gibi hususlar çıkarılan iki yönetmelikle düzenlenmiştir. Bu yönetmeliklerin ilki, 25/04/2009 tarihli Yurt İçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik diğeri ise 19/09/2009 tarihli Kamu Kurum ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik'tir. İş Kanun'u ve bu yönetmeliklerde eski hükümlü tanımı yapılmıştır. Buna göre eski hükümlü; affa uğramış olsa bile devletin güvenliğine karşı suçlar, anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar, millî savunmaya karşı suçlar, devlet sırlarına karşı suçlar ve casusluk, cinsel saldırı veya çocuğun cinsel istismarı suçlarından mahkûm olmamak şartıyla; kasten işlenen bir suçtan dolayı bir yıl veya daha fazla süreyle hapis cezası alan ya da ceza süresine bakılmaksızın zimmet, irtikâp, rüşvet, hırsızlık, dolandırıcılık, sahtecilik, güveni kötüye kullanma, hileli iflas, ihaleye fesat karıştırma, edimin ifasına fesat karıştırma, suçtan kaynaklanan malvarlığı değerlerini aklama veya kaçakçılık suçlarından hüküm giyenlerden cezasını tamamlayanlar, cezası ertelenenler, koşullu salıverilenler, denetimli serbestlikten yararlananlardan eski hükümlü belgesi ile durumlarını belgelendirenler şeklinde tanımlanmıştır.

Aşağıda kamu kurum ve kuruluşlarında işçi olarak istihdam edilecek eski hükümlülerde aranacak şartlar sıralanmıştır.

a) 2527 sayılı Türk Soylu Yabancıların Türkiye'de Meslek ve Sanatlarını Serbestçe Yapabilmelerine, Kamu, Özel Kuruluş veya İşyerlerinde Çalıştırılabilmelerine İlişkin Kanun hükümleri saklı kalmak kaydıyla Türk vatandaşı olmak.

b) 18 yaşını tamamlamış olmak.

c) Kamu kurum ve kuruluşlarının özel kanunlarında yer alan özel şartları taşımak.

ç) Ortaöğretim ve üstü eğitim düzeyindeki işçi talepleri için Kamu Personeli Seçme Sınavına girmiş olmak şartları aranır.

Kamu kurum ve kuruluşları eski hükümlü işçi ihtiyaçlarını iş kolu, meslek pozisyonu, öğrenim, iş tecrübesi, ücret, sosyal yardımlar gibi ayrıntılarla yazılı veya elektronik ortamda Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) merkez veya taşra teşkilatından talep etmek ve kurum İŞKUR tarafından gönderilenler arasından karşılamak zorundadır. Kamu kurum ve kuruluşları işçi talebinde bulunurken işçinin alınacağı mesleğin niteliğine göre özel şartlar belirleyebilir. Bu şartlar belirlenirken eğitim durumu gibi mesleğe uygun şartlar olmasına özen gösterilir. Eski hükümlüler arasında cinsiyete ve suç türüne göre

ayrım yapılmamasına dikkat edilir. Eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu kapsamında işçi taleplerinin hangi düzeyde karşılanacağı kamu kurum ve kuruluşlarınca belirlenir. İş Kanunu'nun 101. maddesi uyarınca elli ve üzerinde işçi çalıştırmasına rağmen yüzde iki eski hükümlü çalıştırmayan kamu kurum ve kuruluşlarına yönelik idari para cezası uygulanır. Ancak her kamu kurumu eski hükümlü çalıştırmak zorunda değildir. Kanunlarda yer alan kamu güvenliği ile ilgili hizmet üreten kamu kurumlarının eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu bulunmamaktadır. Örneğin emniyet genel müdürlüğüne bağlı birimler ve askerî fabrikalar eski hükümlü çalıştırma zorunluluğundan muaf tutulan kurumlardandır. Tarım ve Orman Bakanlığına bağlı birimlerin ise eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu vardır. Eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu bulunmasına rağmen çalıştırmayan kurumlardan İş Kanunu'nun 101. maddesi uyarınca tahsil edilecek cezalar eski hükümlüler açısından, eski hükümlülerin kendi işini kurmaları için geliştirilen projelerde kullanılır. Bu konuya ilişkin uygulama usul ve esasları Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik ile belirlenmiştir. Ayrıca yönetmeliğin uygulanmasında ortaya çıkabilecek tereddütlere ve hazırlanacak projelere ilişkin olarak açıklamalar yapmak amacı ile Engelli ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyonun Çalışma Usul ve Esasları Hakkında Genelge (2015/1) yayımlanmıştır. Bu genelgenin söz konusu yönetmelik hükümleri dikkate alınarak uygulanması gerekmektedir. (Görsel 3.19) Buna göre kendi işini kurmak isteyen eski hükümlülerin taşıması gereken şartlar aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

a) İŞKUR'a kayıtlı olmak

b) 18 yaşını tamamlamış olmak

c) Eski hükümlü olmak

ç) Hangi sebeple olursa olsun emekli olmamak

d) Kendi üzerine aktif olarak kayıtlı işyeri/işletme olmamak, (Proje başvuru rehberi yayım tarihi itibari ile proje konusu meslekte vergi kaydı ve terk mükellefi olmamak)

e) İş yerinin kurulacağı il sınırları içinde ikamet etmek

f) Girişimcilik eğitim programı sertifikasına sahip olmak

g) Kurulacak iş ile ilgili başka mevzuatlarda aranılan diploma, sertifika, izin vb. belgelere sahip olmak ve aranılan diğer şartlara haiz olmak.

Eski hükümlülere yönelik kendi işini kurmaya yönelik hibe desteğinde eski hükümlünün projesini denetimli serbestlik müdürlükleri koruma kurulları aracılığı ile ilgili yönetmeliğe göre hazırlanan Proje Başvuru Rehberi'nde belirtilen usul ve esaslar çerçevesinde hazırlamaları ve yine ilgili birimler aracılığı ile il müdürlüğüne iletmesi gereklidir. Eski hükümlünün doğrudan kendisinin yapacağı başvurular dikkate alınmaz. Denetimli serbestlik müdürlükleri koruma kurullarına yapılan başvuru sonrasında bütçe imkanları doğrultusunda kaynak tahsis edilmesi uygun görülen projelere vergiler dâhil en fazla brüt asgari ücretin on beş katına kadar kurulacak işyeri için gerekli olan giderleri kapsayan Kuruluş Desteği verilebilir. Kuruluş desteğine başvuruda bulunabilmek için eski hükümlülerden aşağıda yer alan belgeler aşağıdaki gibi sıralanmıştır:

a) Talep dilekçesi (Denetimli serbestlik müdürlüğüne yazılacak resmî yazı)

b) Proje başvuru formu

c) Kimlik fotokopisi

ç) Kurulacak işin konusu ile ilgili mevzuatında zorunlu belge istenmesi durumunda, bu mesleki bilgiyi gösteren diploma, sertifika gibi belgenin örneği

d) Girişimcilik eğitim programı sertifikasının örneği

e) Proje kapsamında diğer kurum ve kuruluşlarla iş birliğine ilişkin belgeler (varsa)



Görsel 3.19: Hükümlünün özgür kalması temsili

f) Bütçe tablosu [Başvuru Formunun ekindeki EK-1/B doldurulacaktır. "Kuruluş Desteği" kapsamında verilen destek miktarı (brüt asgari ücretin en fazla on beş katı) ve uygun görülmeyen kalemler dikkate alınarak proje sahibinin kendi katkısı ile komisyondan talep edilen kalemlerin ayrıntılı olarak belirtilmesi gereklidir]

g) Vergi dairesinden son başvuru tarihinden önceki bir ay içinde alınmış, proje sahibinin güncel vergi mükellefiyet durumunu gösterir belge

ğ) Hayvancılık ve tarım projelerinde Gıda, Tarım ve Hayvancılık İl, İlçe Müdürlüklerinden alınacak "İşletme Belgesi" örneği. (Proje başvuru tarihinden üç ay öncesine kadar işletmede hayvan hareketliliği olup olmadığı ayrıca belirtilmelidir.)

Denetimli serbestlik müdürlüklerinin eski hükümlüyü İŞKUR'a yönlendirmesiyle başlayan süreç İŞKUR'un eski hükümlüyü kendi işini kurma konusunda desteklemesiyle devam eder. Girişimcilik eğitim programı sertifikası olmayan eski hükümlüler için İŞKUR kurs açar ve eski hükümlünün kursa katılmasını sağlar. Proje hazırlama bilgisine sahip olmayan eski hükümlüler için ise proje hazırlama eğitimi düzenler ve proje yazma konusunda danışmanlık hizmeti sağlar. Eski hükümlü, hibe desteğine başvurmak için gereken tüm çalışmaları tamamladıktan sonra denetimli serbestlik müdürlüklerine hazırladığı proje ve istenilen belgelerle birlikte başvurur. Yapılan başvuru İŞKUR tarafından değerlendirmeye alınır ve projenin uygun bulunması hâlinde hibe desteği onaylanır. Aşağıda hibe desteği alarak solucan gübresi üretimine başlayan bir eski hükümlüye dair haber metni yer almaktadır.

ESKİ HÜKÜMLÜ KADINLAR,
★ DEVLET DESTEĞİYLE İŞ SAHİBİ OLDU ★

Adalet Bakanlığının, hükümlülerin tahliyelerinden sonra topluma kazandırılmaları ve meslek sahibi olmalarına yönelik yürüttüğü projelerden yararlanarak kendi işlerini kuran eski hükümlü kadınlar, başarı hikâyeleriyle çevrelerine örnek oluyor. D....'de devlet desteği alan eski hükümlü kadın, işyeri kurarak istihdam yarattı.
Adalet Bakanlığının uygulamaya koyduğu modern infaz sisteminin vazgeçilmez unsurlarından olan eğitim ve iyileştirme faaliyetleri hükümlü ve tutukluların, suç ikliminden uzaklaşmalarının yanı sıra meslek sahibi olmalarına, tahliyelerinden sonra sosyal hayata daha hızlı uyum sağlamalarına katkı sağlıyor. Ceza İnfaz Kurumları ve Denetimli Serbestlik Müdürlüklerinin destekleriyle verilen kurs ve eğitimlerle sertifikalı meslek sahibi olan hükümlü kadın ve erkekler, Türkiye İş Kurumu (İŞKUR) aracılığıyla devletten aldıkları hibe desteği ile de kendi işlerini kuruyor.

18 BİN LİRA DEVLET DESTEĞİYLE PATRON OLDU

Ticari nedenlerle 8 yıl hapis cezası alan 50 yaşındaki M.G****, tahliyesinin ardından devlet desteğiyle kendi işini kuran eski hükümlülerden oldu. Ceza infaz kurumundaki sosyologların yönlendirmesiyle Denetimli Serbestlik uygulamaları kapsamında açılan 'Hükümlüleri Topluma Kazandırma' projesine başvuran M.G****, girişimcilik sertifikası almaya hak kazandı. Projesi kabul edilen M.G****, kadın girişimcilere verilen desteklerden faydalandı.

BAŞKANLIĞA KADAR YÜKSELDİ

Devletten aldığı 18 bin TL'lik hibe ile solucan gübresi üretimine başlayan M.G****, 100 metrekarelik tesisi kısa süre içerisinde 500 metrekare alana çıkartarak istihdam sağladı. Kendi işinin patronu olan M.G****, bu başarısı ve azmiyle de Sanayiciler İş Kadınları ve İş Adamları Konfederasyonu (SANKON) D.... İl Başkanı olarak seçildi.



ESKİ HÜKÜMLÜLERE İSTİHDAM SAĞLAMAYI HEDEFLİYOR

Solucan gübresini ilk olarak ceza infaz kurumunda duyduğunu belirten M.G****, "Hibe ile aldığım 160 bin solucan kısa sürede 20 milyonu buldu. İlk başta küçük bir yerde işimi yürütürken şu anda Konya, Antalya, D.... bölgesi ve birçok ilçede pazarım var. Tüm bu imkânlara devletimiz sayesinde kavuştum. Ne kadar eski hükümlü varsa hepsine istihdam sağlayacak şekilde işletme kurmayı hedefliyorum. Kadınlarımıza kıymasınlar, onların önünü açsınlar. Kadın bir anadır, kadın candır ve olduğu yerde her şey vardır." diye konuştu.

Görsel 3.20: Eski hükümlülere sağlanan hibe desteği

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru cevabı işaretleyiniz.

1. Aşağıdakilerden hangisi ceza infaz kurumunda bulunan hükümlü ve tutukluların uyması gereken kurallardan biri değildir?

A) Hükümlü ve tutuklular yaşamlarını tehlikeye düşürecek davranışlardan uzak durmakla yükümlüdür.

B) Hükümlü ve tutuklular diğer hükümlü ve tutukluların sağlığını tehlikeye düşürecek eylemlerden kaçınmakla yükümlüdür.

C) Hükümlü ve tutuklular uyku, uyanma, yemek, havalandırma saati gibi günlük programlarını belirlemek ve bunu yönetime bildirmekle yükümlüdür.

D) Hükümlü ve tutuklular, yönetimce kendisine bırakılan her eşyayı özenli ve düzenli bir biçimde kullanmakla yükümlüdür.

E) Hükümlü ve tutuklular infaz rejimine uygun tutum ve davranışlar içinde bulunmakla yükümlüdür.

2. Aşağıdakilerden hangisi yetişkin hükümlü ve tutuklular için uygulanabilecek disiplin cezalarından biri değildir?

A) Kınama

B) Uyarma

C) Bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma

D) Ücret karşılığı çalışılan işten yoksun bırakma

E) Hücreye koyma

3. Aşağıda hükümlü ve tutukluların yaşayabileceği sağlık sorunları ve bu duruma ilişkin kurumsal uygulamalar hakkında verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Ceza infaz kurumları toplu yaşanılan yerler olması sebebiyle salgın ve bulaşıcı hastalıkların görülme ve yayılma riskinin yüksek olduğu kurumlardır.

B) Hükümlü ve tutuklulara yılda bir kez verem taraması yapılması ceza infaz kurumlarında yürütülen koruyucu sağlık hizmetlerine örnek olarak verilebilir.

C) Felç, aşırı obezite, ileri derece kanser gibi hastalığı bulunan hükümlü ve tutuklular R tipi ceza infaz kurumlarında barındırılırlar.

D) Bir başkasının bakımına muhtaç hükümlü ve tutukluların bakımı için kurum yönetimi ücretsiz olarak diğer hükümlü ve tutuklulardan yararlanır.

E) Hükümlü ve tutuklunun sağlığını tehdit eden acil veya yaşamsal bir durum söz konusu olması hâlinde özel sağlık kuruluşlarından faydalanılabilir.

4. Aşağıda disiplin cezalarının uygulanması ve kaldırılmasına yönelik verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Hem çocuk hem de yetişkin hükümlü ve tutuklular için aynı disiplin cezaları uygulanır.

B) Hücreye koyma cezasının infazına infaz hakimliğinin onayı sonrası başlanır.

C) Kınama ve bazı etkinliklere katılmaktan alıkoyma cezaları kurum en üst amiri tarafından kaldırılır.

D) Ziyaretçi kabulünden yoksun bırakma cezası kurum en üst amirinin önerisi ve disiplin kurulu kararı ile kaldırılır.

E) Hükümlü veya tutukluya birden fazla disiplin cezası verilmiş ise, cezaların kesinleşme tarihine göre infazına başlanır.

5. Aşağıdakilerden hangisi hükümlü ve tutuklunun kurumda yaşayabileceği ruhsal sorunların sebeplerinden biri olamaz?

A) Aile ile ilişkilerinin bozulması

B) Kurumsal yaşantıya uyum sağlamakta zorlanması

C) Suça ilişkin pişmanlıkları

D) Oda arkadaşlarından baskı veya şiddet görmesi

E) İhtiyaç duyduğu desteği alması

6. Hükümlü ve tutukluların sosyalleştirme çalışmaları ile toplumla yeniden bütünleşmesinin sağlanmasına yönelik faaliyetler aşağıdaki servislerden hangisi tarafından yürütülür?

A) Güvenlik ve Gözetim Servisi

B) Psikososyal Yardım Servisi

C) Sağlık Servisi

D) Yönetim Servisi

E) Yardımcı Hizmetler Servisi

7. Aşağıda koruma kurullarına ilişkin verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Koruma kurulları hem ihtiyaç sahibi mağdurlara hem de hükümlülere hizmet veren bir kuruldur.

B) Koruma kurullarının sekretarya işlemleri denetimli serbestlik müdürlüğü personelince yürütülür.

C) Koruma kurulları, Denetimli Serbestlik Yönetmeliği ile belirlenmiş kurumların temsilcilerinin katılımları ile oluşturulur.

D) Koruma kurulları, Cumhuriyet başsavcısının görevlendirmesi ile ceza infaz kurumu müdürü başkanlığında toplanır.

E) İş arama izni verilen hükümlüleri, çalışabilecekleri işler ve yerler konusunda bilgilendirmek koruma kurullarının görevlerindendir.

8. Aşağıdakilerden hangisi ceza infaz kurumunda görevli personelin intihara müdahale konusunda dikkat etmesi gereken hususlardan biri değildir?

A) İntihar riski olan hükümlü veya tutuklunun oda arkadaşları bu konuya ilişkin bilgilendirilmelidir.

B) İntihar riski olan hükümlü veya tutuklu sportif ve kültürel faaliyetler gibi sosyalleştirme çalışmalarına katılma konusunda yönlendirilmelidir.

C) Hükümlü veya tutuklunun intihar etmeye yönelik konuşmaları, henüz davranışa dönüşmediği için göz ardı edilmelidir.

D) Hükümlü veya tutuklunun ailesi, kişinin ruh sağlığı konusunda bilgilendirilmeli ve aile desteğini güçlendirme üzerine çalışma yürütülmelidir.

E) Hükümlü veya tutuklunun intihar girişiminde bulunma sebebi, odada maruz kaldığı fiziksel şiddet olabileceği için güvenliğe ilişkin tedbirler de alınmalıdır.

9. Aşağıdakilerden hangisi hibe desteği alarak kendi işini kurmak isteyen eski hükümlülerin taşıması gereken şartlardan biri değildir?

A) İŞKUR'a kayıtlı olmak

B) 18 yaşını tamamlamış olmak

C) Proje konusu meslekte vergi kaydı ve terk mükellefi olmak

D) Girişimcilik eğitim programı sertifikasına sahip olmak

E) İşyerinin kurulacağı il sınırları içinde ikamet ediyor olmak

10. Aşağıdaki hükümlü ve tutukluların kurumda yaşayabileceği olumsuzluklar ve alınması gereken tedbirlere ilişkin verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Aile üyesinin kaza geçirmiş olması ya da vefatı, ailesinin bulunduğu şehirde deprem olması ya da sel gibi doğal afet gerçekleşmiş olması durumunda, hükümlü veya tutuklu haftalık telefonla görüşme hakkını kullanmamışsa telefonla görüşmesi sağlanır.

B) Bulaşıcı hastalığı olan bir hükümlü veya tutuklunun kuruma gelmesi hâlinde, iyileşene kadar diğer hükümlü veya tutuklular ile teması engellenecek şekilde oda yerleştirmesi yapılmalıdır.

C) Kurumda oda yerleştirmeleri, etkinlik planlamaları, ziyaretçi planlamaları gibi hususlar, hasımlı olan hükümlü ve tutukluların karşılaştırılmaması üzerine tedbirler alınarak gerçekleştirilmelidir.

D) Kötü haber alan bir hükümlü veya tutuklu bu durumla baş etmekte zorlanıyorsa kişinin risk durumu değerlendirilmeli ve psikososyal yardım servisiyle görüşmesi sağlanmalıdır.

E) İnfaz ve koruma memurlarının olumsuz bir haber alan ya da olumsuz bir durum yaşayan hükümlü ve tutukluya, sakinleştirici ve onu anladığını gösteren bir yaklaşım gösterilmesi onun bu durumla baş etmesi sağlanmalıdır.

11. Aşağıdakilerden hangisi eski hükümlü çalıştırma zorunluluğu olmayan kamu kurumlarından biridir?

A) Emniyet Genel Müdürlüğü

B) Orman Bölge Müdürlüğü

C) Karayolları Genel Müdürlüğü

D) Türkiye Şeker Fabrikaları Genel Müdürlüğü

E) Sosyal Güvenlik İl Müdürlüğü

12. Aşağıda ceza infaz kurumlarında yürütülen iyileştirme faaliyetlerine ilişkin verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A) Destek programları, eğitim ve öğretim servisi ile psikososyal yardım servisi tarafından yürütülür.

B) Din kültürü ve ahlak eğitimi vermek ve manevi rehberlik hizmeti sunmak üzere manevi rehberlik birimleri oluşturularak eğitim ve rehberlik programları uygulanır.

C) Ağırlaştırılmış müebbet hapis cezasına hükümlü olanlar hariç diğer hükümlü ve tutuklular, kurum iç hizmetlerinde veya mevcut iş kollarında çalıştırılabilir.

D) İyileştirme programları kapsamında düzenlenecek faaliyetlere katılabilecek durumdaki hükümlü ve tutuklular psikososyal yardım servisi tarafından belirlenerek idare ve gözlem kuruluna önerilir.

E) Tüm hükümlü ve tutuklular kütüphane ve kitaplıklardan azamî ölçüde yararlanmaya ve okuma alışkanlığı kazanmaya teşvik edilir.

13. Aşağıdakilerden hangisi hükümlü ve tutukluların iyileştirilmeleri için eğitim ve öğretim servisi tarafından yürütülen faaliyetlerden biri değildir?

A) Temel Eğitim Programları

B) Örgün İş-Meslek Eğitimleri

C) Tahliye Sonrasına Hazırlama Eğitimleri

D) Madde Bağımlılığı ile Mücadele Programları

E) Lisansüstü Eğitim ve Doktora Programları

14. Aşağıda ceza infaz kurumundan tahliye olacak hükümlülere iş arama izni verilmesine ilişkin verilen bilgilerden hangisi doğrudur?

A) İş arama izni, koşullu salıverilmelerine üç ay kalan hükümlülere verilebilir.

B) İş arama izni, Cumhuriyet başsavcılığının önerisi, kurum en üst amirinin onayı ile verilir.

C) İş arama izni, hükümlülük süresinin en az bir yılını kesintisiz ceza infaz kurumunda geçirmiş hükümlülere verilebilir.

D) İş arama izni, hükümlüler olağan yaşantılarına döndüklerinde uyum sorunu ile karşılaşmamaları amacıyla verilir.

E) İş arama izni, çalışma günlerinde dokuz saate kadar verilebilir.



4. ÖĞRENME BİRİMİ

HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUNUN KRİMİNOLOJİK ÖZELLİKLERİ

KONULAR

4.1. KRİMİNOLOJİ VE VİKTİMOLOJİYE İLİŞKİN KAVRAMLARI AÇIKLAMA

4.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU SUÇA İTEN NEDENLER

NELER ÖĞRENECEKSİNİZ?

- Kriminoloji ve Çalışma Alanları
- Suçun Nedenleri ve Suç Teorileri
- Viktimoloji ve Mağdur Tipler
- Ceza İnfaz Kurumlarında Tutuklu ve Hükümlünün Tehlike Hâlini Tespit Etme
- Suçludaki Tehlike Hâli
- Tehlike Hâlinin Çeşitler
- Teşhis Araçlar
- Suçluların Tasnifi

TEMEL KAVRAMLAR

- Kriminoloji
- Penoloji
- Suç Profilaksisi
- Akıl Zayıflığı
- Psikanalitik
- Şizofreni
- Psikoz
- Alt Kültür
- Viktimoloji
- Kriminalistik (İz Bilim)
- Mağdur

4.1. KRİMİNOLOJİ VE VİKTİMOLOJİYE İLİŞKİN KAVRAMLARI AÇIKLAMA

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Bireyin suç işleme nedenleri sizce neler olabilir?**
2. **Akıl hastalıkları ile suç işleme arasında sizce bir ilişki var mıdır? Sınıfta tartışınız.**

Kriminoloji ve Viktimoloji bilimleri Polisin kanunlarda kendisine verilen yetkiler doğrultusunda kimlik tespiti yapmak, suç sayılan fiil ve olayların ortaya çıkması ile başlayan adli görevlerin yerine getirilmesi, suç ve suç sanıkları ile ilgili delillerin tespiti, tescili, toplanması, muhafazası, ambalajlanması, ilgili yerlere gönderilmesi ve incelenmesi işlemlerini yerine getirirken kullandıkları en önemli bilim dallarıdır. Kriminoloji ve Viktimoloji bilimleri sayesinde olay yeri incelemesi ve kimlik tespit hizmetlerinin ülke genelinde insan haklarına saygılı, hukukun üstünlüğü esaslı yürütülmektedir.

4.1.1. Kriminoloji

Demirbaş'a göre suç İlk çağlardan günümüze kadar tüm insanlığı endişelendiren bir olgu olmuştur. Suçun işlenmesini etkileyen içsel veya dışsal çeşitli nedenler olabilir ve tam da bunun için etiyolojik çalışmalar önem arz etmektedir. Suçluluğu etkileyen faktörler çeşitli olduğu kadar farklı niteliktedir ancak birbirinden bağımsız hareket etmezler aksine birbirleriyle bağlantılıdır. Kriminoloji; suç işlemenin sebepleri, suçun neticeleri, suçu işleyen bireyin, maruz kalanların ve toplum üzerinde bıraktığı etkileri ve suçu her yönü ile inceleyen deneysel bir bilim dalıdır. (Görsel 4.1) Dolu, Sözer, Başıbüyük, Karakuş, Geleri ve Uludağ'a göre kriminoloji, bütün yönleriyle toplumdaki suçun doğasını ve kapsamını anlamak amacıyla sistematik veri toplayan, teorik-metodolojik ve ampirik kanıtları inceleyen deneysel ve sosyal bir bilimdir.

Teorik kriminoloji bünyesinde yer alan konular şunlardır:

Suç Antropolojisi: Suçlunun incelenmesi sırasında genetik, biyolojik, anatomik, gibi dışsal faktörleri değerlendiren bir alandır.



Görsel 4.1: Olay yeri inceleme

Suç Psikolojisi: Suça neden olan veya suçun gelişmesinde etkisi olan yaş, cinsiyet, karakter, huy gibi içsel faktörleri inceleyen bir alandır.

Suç Sosyolojisi: Suçun sosyal bir olgu olduğu görüşüne dayanarak yer, mekân, din gibi sosyal faktörlere odaklanan ve suç istatistiklerinden yararlanan bir alandır.

Suç Psikiyatrisi: Bir yandan anormal davranış ve tutumları olan, diğer yandan akıl hastalığı bulunan suçluları inceleyen bir alandır.

Penoloji: Artuk'a göre güvenlik tedbirlerinin ve cezaların araştırılması, geliştirilmesi ve uygulama biçimlerinin etkileri üzerinde inceleme yapan bir alandır.

Uygulamalı krimonoloji bünyesinde yer alan konular şunlardır:

Suç Siyaseti: Suçla mücadele ve suçun engellenebilmesi kapsamında devletin yapması gerekenleri içerir.

Suç Profilaksisi: Suçun oluşturduğu sosyal ve ekonomik problemleri engeleyebilmek, ortadan kaldırabilmek veya azaltabilmek adına başvurulan yöntemlerden bir tanesidir.

Kriminalistik (Bilimsel Polislik): Hancı, Tuğ ve Doğan'a göre suçun aydınlatılması ve suçlunun bulunabilmesi için bilimsel yöntemlerin kullanıldığı bir tekniktir.

4.1.2. Kriminolojinin Çalışma Alanları

Kriminoloji, suç bilimi ve içinde suç olan her türlü konu ile ilişkilendirilen bilim dalı olarak bilinmektedir.

Kriminolojinin altı farklı çalışma alanı bulunmaktadır.

1. Kanunların yapılış ve uygulanış alanları
2. Zaman ve mekâna bağlı suç işleme kalıpları
3. Suçun ve suçluluğun sebepleri
4. Suç karşısında oluşan toplumsal tepkileri
5. Ceza adalet yönetimi
6. Dolu'ya göre suçluların gözaltına alınmalarından itibaren ıslah sürecine kadar bütün evreleri kapsamaktadır. (Görsel 4.2)

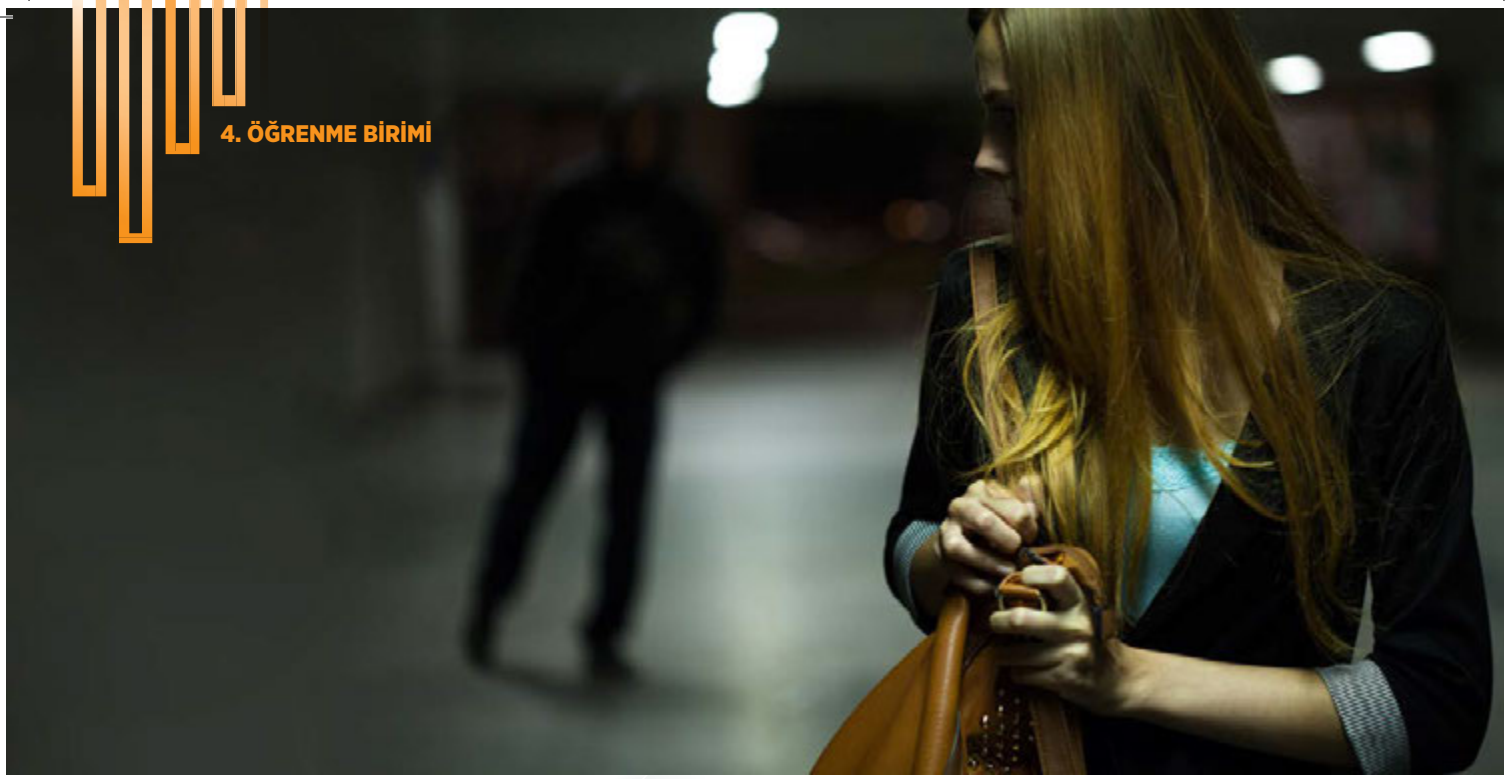
Bu ders kapsamında kriminolojinin çalışma alanları arasında en çok üzerinde durulan suç ve suç unsurları ayrıntılı bir şekilde incelenecektir.

4.1.3. Suç ve Sapma Kavramının Ortaya Çıkışı ve Gelişimi

Suç ve sapma kavramları, suç sosyolojisinin temel çıkış noktasını işaret etmektedir. Suç kavramı zamana, mekâna veya kültüre göre değişkenlik gösterebilmektedir. Yıllar önce suç olarak kabul edilmeyen bir davranış, günümüzde suç olarak kabul edilebilmektedir. Buradan yola çıkarak suçun durağan değil dinamik bir olgu olduğu söylenebilir.



Görsel 4.2: Uygulamalı kriminoloji



Görsel 4.3: Suç teorileri (temsili)

4.1.4. Suçun Nedenleri ve Suç Teorileri

Suç insanlığın var oluşundan bu yana farklı zamanlarda ve farklı şekillerde ortaya çıkmıştır. Yapılan araştırmalar suç ve suçlu davranışı üzerine yoğunlaşmış ve bu konuda pek çok farklı teoriler ortaya atılmıştır.

4.1.4.1. Biyolojik Teoriler

Dolu'ya göre biyolojik temelli teoriler suç olgusunda bireyin etkisinin olmadığı, kendi istemi ve iradesi dışında refleks olarak ortaya çıktığı görüşünü desteklemektedirler. Gökulu'ya göre genetik teoriler suçun kalıtımsal olduğunu öne sürmüşlerdir. Suçun kalıtımsal olup olmadığının anlaşılabilmesi için suçluların aileleri ile ilgili bazı çalışmalar yapılmıştır. Kısacası bu teoriler suç işleyen bireylerin ailelerinde de suça eğilim veya ailelerinde de suç işlemiş birilerinin bulunduğunu öne sürmektedir.

Suç araştırmaları suçun birçok farklı faktöre dayandığını göstermektedir. Bazı bilim adamları ise suçun kaynağını biyolojik olduğunu öne sürmüşlerdir. Biyolojik görüşe göre bireyin zekâ, hormonları ve bağımlılık hâlleri ile suç arasında güçlü bir ilişkili olduğunu savunmuşlardır.

A) Yoksunluklar ve Suç İlişkisi

Özek'e göre birçok bilim adamı özellikle zekâ geriliği ve suç arasındaki ilişkiyi incelemiştir. Yeteri kadar kanıt bulunmamasına rağmen zekâ geriliğinin bireyin suç işlemesinde çok büyük etkisi olduğunu savunan görüşler vardır. Zekâ geriliği olan bireylerde içinde yaşadığı toplumun sosyal değerlerini anlayabilme ve ona uyum sağlama yetkinliğine sahip olmadıkları ayrıca herhangi bir suça karışmış olmaları hâlinde sonuçlarını bilemedikleri ve davranışlarının neye sebebiyet vereceğini düşünemediklerini savunur. Aynı zamanda zekâ geriliği olan bireyler aile ve çevrede dışlanmış, telkine açık bireyler olduklarından suç işlemeye yatkın oldukları belirtilmektedir.

B) Salgılar-Suç İlişkisi ve Hormonlar

Yılmaz'a göre yapılan araştırmalar bireyin suç işlemesinde ve saldırgan davranışlarında tiroid, hipofiz salgısı, insülin, adrenalin, testesteron, kortizol, cinsel hormonlar gibi birçok farklı etken olduğunu ve bunlara ek olarak testesteron seviyeleri ile saldırgan davranış arasında güçlü bir etki olduğunu göstermektedir. Özellikle şiddete başvuran yetişkinler üzerinde yapılan araştırmalar, düşük kortizol seviyesinin bireyin suç işleme ile ilgili

olağan korkusunu bastırdığı, bu durumun bireyin suç işlemesine sebebiyet verdiğini göstermektedir (Hale, Hayward, Wahidin, Wincup, 2013).

C) Bağımlılık Hâlleri

Uğurlu, CB Şengül, C Şengül'e göre

- Bireyin maddeyi hizmet ettiği amacın dışında kullanması
- Madde kullanımının zararlarını biliyor ve olumsuz sonuçlarını yaşıyor olması
- Periyodik olarak ve kompulsüf bir şekilde o maddenin keyif verici etkilerinden mahrum kalmayı istememesi
- Madde yokluğundan kaynaklanan huzursuzlukları gidermek için kullanılması
- Madde alımını durdurduğu ya da azalttığı takdirde yoksunluk belirtilerinin gözlemlenmesidir.



Görsel 4.4: Alkol ve madde bağımlılığı tedavi merkezi

Uzbay'a göre bunlara ek olarak bağımlılığı olan bireyin zihinsel aktiviteleri ile ilişkili patolojik bir durumunun varlığından söz edilebilmektedir.

Demirbaş'a göre alkol bağımlısı bireylerle ilgili yapılan araştırmalar, alkol bağımlılarının genellikle kıskançlık cinayetleri işledikleri, diğerlerine ve eşyalara karşı saldırgan tutumlar sergiledikleri, cinsel teşhircilik, cinsel istismar gibi suçları işlediklerini göstermektedir.

Uzbay'a göre madde kullanan bireyler sıklıkla; maddeyi temin edebilmek adına sosyal anlamda sorumluluk gerektiren işleri azaltır veya bu işlerden kaçınır. Birey psikolojik ya da fiziksel kendisine veya başkasına zarar verme ihtimalini göz ardı ederek madde kullanımını sürdürür. (Görsel 4.4) Örneğin bireyin madde veya alkol aldıktan sonra araba sürüyor olması kendisine ve diğerlerine zarar verme ihtimalini arttıran bir davranıştır. Birey madde kullanımı veya madde etkisi altında araba kullanma sonucunda ehliyetine el konulması veya yasal olmayan maddeyi bulunduranın tutuklanması gibi yasal yaptırımlarına maruz kalır. Birey maddeyi bırakmak ister, bırakmayı dener, başarısızlıkla sonuçlanır. Zamanının büyük bir çoğunluğunu madde kullanımı ve madde arayışı gibi durumlara harcar. Sosyal çevresi ile ilişkilerinde sorunlar yaşamasına rağmen kullanmaya devam eder. Köroğlu'na göre madde kullanımına karşı tolerans geliştirir ve kullanmadığında yoksunluk yaşar.

» Uyuşturucu Madde ile İlgili Bazı Kanun Maddeleri

Madde 191- (1) uyuşturucu madde Kullanmak için uyuşturucu veya uyarıcı madde satın alan, kabul eden veya bulunduran ya da uyuşturucu veya uyarıcı madde kullanan kişi, iki yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.

"Bağımlılık yapan madde elde etmek amacıyla kenevir ekimi yapan kişi dört yıldan on iki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

(6245 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. 2014)

Madde 188- (1) Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak imal, ithal veya ihraç eden kişi, yirmi yıldan otuz yıla kadar hapis ve iki bin günden yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(2) Uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı fiilinin diğer ülke açısından ithal olarak nitelendirilmesi dolayısıyla bu ülkede yapılan yargılama sonucunda hükmolunan cezanın

infaz edilen kısmı, Türkiye'de uyuşturucu veya uyarıcı madde ihracı dolayısıyla yapılacak yargılama sonucunda hükmolunan cezadan mahsup edilir.

(3) Uyuşturucu veya uyarıcı maddeleri ruhsatsız veya ruhsata aykırı olarak ülke içinde satan, satışa arz eden, başkalarına veren, sevk eden, nakleden, depolayan, satın alan, kabul eden, bulunduran kişi, on yıldan az olmamak üzere hapis ve bin günden yirmi bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır.

(Ek cümle: 18/6/2014 - 6545/66 madde) Ancak uyuşturucu veya uyarıcı madde verilen veya satılan kişinin çocuk olması hâlinde, veren veya satan kişiye verilecek hapis cezası on beş yıldan az olamaz (5237 sayılı Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar (2004).

» Doğal ve Kısmi Sentetik Uyuşturucu Maddeler

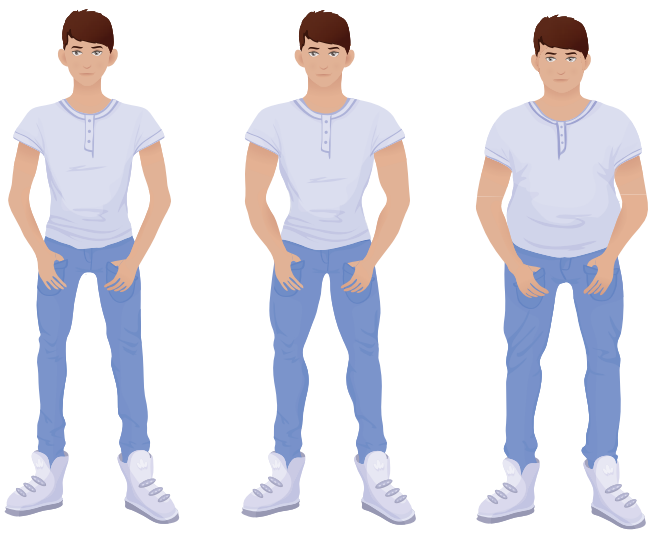
Sağlık alanında tıbbi olarak kullanılmayan her türlü uyuşturucu maddenin kullanımı, satılması ve imal edilmesi yasalar çerçevesinde suç olarak kabul edilmiştir. Yasak olması çeşitli organize suç çeteleri veya gruplarının oluşmasına yol açmıştır. Bunlara ek olarak yapılan araştırmalara göre madde kullanımı bireylerin suç işleme eğilimini arttırmıştır. Bu maddeler özellikle beyindeki merkezi sinir sistemini ve hafızayı kısa veya uzun süreli olarak etkisi altına alır. Uzun süre kullanan bireylerde kronik zehirlenme ile birlikte fiziksel ve psikolojik anlamda bağımlılığın ortaya çıkmasına sebep olur. Bazı maddelerin on beş ile yirmi gün kullanımlarının sonunda kişi bağımlı hâle gelebilir ve tek doz için dahi işlemeyecekleri suç, yapamayacakları şey yoktur.

» Tam Sentetik Uyuşturucu Maddeler

Merkezî sinir sistemini tahrip eden maddelerdir. Bazı maddeler kullanan bireyin hayaller görmesine ve hayal dünyasında yaşamasına yol açarken diğerleri koklama yolu ile bağımlılık oluşturan maddelerdir. Bu maddeler ilk kullanım zamanlarında aşırı canlılık ve enerji vermekle birlikte zaman içinde bunların yerini anormal davranışlar, bedensel ve ruhsal çöküntü alır. Bu tür belirtiler ise bireyin suça eğilimini arttırırken maddeye ulaşmak için hem kendilerine hem de çevreye zarar vermelerine neden olduğu görülmektedir.

4.1.4.2. Suçu Beden Yapılarındaki Farklılıklara Dayandıran Görüşler (Neolombrosian Teoriler)

Okumuş'a göre antik çağlarda vücut yapısı deforme olan veya çirkin oldukları düşünülen kişiler, cadı veya bela olabileceklerine dair inançlar yüzünden toplum tarafından dışlanmışlardır. 1870'li yıllarda Cesare Lombrosso (Sezar Lamburosso) suç işleyen bireylerin belli anatomik yapıya sahip olduklarını ve bireyin beden tipinin suç işleme konusunda etkili olduğunu savunmuştur. Ayrıca Lombrosso önceleri suçun kaynağının biyolojik temelli kalıtımsal olduğu görüşünü savunmuş, sonradan kendisi de suçun sadece biyolojik temellere dayandırılamayacağını kabul etmiştir. Buna rağmen cinayet işleyen bireyin ve hırsızlık yapan bireylerin biyolojik işaretler gösterdiğini iddia etmiştir.



Ektomorfik **Mezomorfik** **Endomorfik**

Görsel 4.5: Beden tipleri

Aşağıda Lombrosso'ya göre biyolojik işaretlere yer verilmiştir.

Beden Tipleri

Piknik Tip: Görsel 4.5'te görüldüğü gibi endomorph (endomorfik) tipte olan bireyler

orta boylu, yuvarlak hatlara sahip, el, ayak ve gözleri küçük, orta yaşlarda vücut yağlanma miktarlarında artış gözlenebilmektedir. Sosyal, rahat, içten, neşeli ve uyumlu tiplerdir. Bu tiplerde mani ve depresif özellikler yoğun bir şekilde görülmektedir.

Leptosom (Astenik-İnce): Ectomorph (ektomorfik) bireylerde yüz yapısı ince, sivri burunlu, kaslı, kol ve bacakları uzun ve incedir. Genel hatları ile uzun ve ince bir yapıya sahiptirler. Diğer vücut tiplerine göre daha hızlı yaşlanmaktadırlar. Toplumdan kendini soyutlamış, çekingen bireylerdir. Sıklıkla şizofreni belirtileri görülmektedir.

Atletik Tip: Mesomorph (mezomorfik) bireyler ise geniş omuzlu, ince belli, kaslı, boyları ortalamanın üzerinde sportif yapıda bireylerdir. Demirbaş'a göre ağır ve saldırgan tiplerdir. Sıklıkla şizofreni belirtilerine rastlanmaktadır.

4.1.4.3. Genetik Teoriler Suç İlişkisi

Doğa'ya göre suçun kalıtımsal olarak genler yolu ile aktarılabileceğini ya da sonradan ortaya çıkan biyokimyasal bozuklukların neticesinde oluşabileceği görüşünü desteklemektedir.

A) Beyin Anormallikleri Olanlar

Suç işleyen bireylerin EEG (elektriksel yöntemle beyin dalgaları aktivitesinin izlenmesi) kayıtları incelendiğinde, dürtülerini kontrol edemedikleri, karar verme sürecinde sıkıntı yaşadıkları görülmüştür. Ayrıca özellikle belli suç gruplarının EEG kayıtlarında bozukluğun diğer suç gruplarına göre daha fazla olduğu görülmüştür.

B) Akıl Zayıflığı ve Özel Hâller

Dönmezer'e göre akıl zayıflığı olan bireylere yapılan zekâ testleri sonucunda, akıl zayıflığı olan bireylerin suç işlemeye yatkın oldukları görülmüştür. Bireyin yapmış olduğu herhangi bir eylemin tam bir bilinç ve irade ile olması gerekmektedir. Hukuk dilinde bireyin eylemin sonuçlarını ön görebilme ve bu duruma uygun bir şekilde davranabilme kapasitesine ayırt etme gücü olarak ifade edilmekte, eylemin sonuçlarını düşünebilecek kapasitede ve anlamlandıracak seviyede olmaması ise akıl zayıflığı ile açıklanmaktadır. Erkan ve Yücer'e göre bireyin yapmış olduğu eylemlerden sorumlu olabilmeleri ve hukuki işlemlerini yerine getirebilmeleri onun ayırt etme gücünün olması ile yakından ilgilidir. Akıl zayıflığı zekâ geriliği olarak da ifade edilebilmektedir. (Görsel 4.6) Zekâ geriliği bireyin zihinsel yetilerinin kendi yaş ortalamasındakiler ile paralel düzeyde ilerlememesi, eğitimde yaşıtları gibi beklenen düzeye gelememesi ve bundan dolayı sıkıntılar yaşanması durumudur. Ayrıca bireyin motor, bilişsel, dil ve sosyal yetenekleri konusunda yaşıtları ile senkronize gitmeme ve yaşıtlarının gerisinde kalma durumudur. Özek, Başgül ve Saltık'a göre yaşıtlarından birçok konuda geride kalan bireyde saldırgan davranışlar görülmesi mümkün iken bu durumun suç işlemeye neden olduğu kanısına varılamaz. Çünkü bireyin suç işlemesi için bazen ileri düzeyde zekâya ihtiyacı olabilir. Bilişim suçları bu alan için verilebilecek örneklerdendir.

Uluşahin'e göre günümüzde zekâ ile ilgili yapılan çalışmalarda bireyin zekâ düzeyi 100 üzerinden değerlendirilmektedir. Zekâ geriliği DSM ölçütlerine göre aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

- Hafif düzey
- Orta düzey
- Ciddi düzey
- Ağır düzey



Görsel 4.6: Akıl zayıflığı ve anormallikleri

» Ceza Sorumluluğunu Kaldıran ve Azaltan Hâller

Hukuksal yönden incelendiğinde akıl sağlığı ve zayıflığına yönelik hususların özel bazı düzenlemelere tabi olduğu görülmektedir. Bu düzenlemeler aşağıdaki gibi sıralanmaktadır.

» Ceza Sorumluluğunu Kaldıran Bazı Özel Hâller

- Ağır düzey zekâ geriliği (mental retardasyon)
- Şizofreni (paronoid, katatonik vb.)
- Psikotik bozukluklar
- Nöropsikiyatrik belirtiler
- Psikiyatrik yönelimli nöbetler

» Ceza Sorumluluğunu Azaltan Bazı Özel Hâller

- Orta düzeyde mental retardasyon
- Kişilik bozuklukları
- Bipolar bozukluk (özellikle hipomanik dönem duygulanım boşlukları)
- Demans, bunama, Alzheimer (Ünver, 1989)

» Genetik Anormallikleri Bulunanlar

Yılmaz'a göre son dönemlerde yapılan araştırmalar gen ile suç arasında anlamlı bir ilişki olmadığı yönündedir. Tek yumurta ikizleri ile yapılan araştırmalar; birbirlerinden ayrı yetişen tek yumurta ikizlerinin davranış benzerliklerinin hemen hemen yok denecek kadar az olduğunu göstermektedir.

4.1.4.4. Psikanalitik Teoriler

Tuzcuoğlu'na göre psikanalitik yaklaşımın kurucusu olarak bilinen Freud bireyin davranışının basit bir şekilde açıklanamayacağı ve davranışın etkiye karşı tepki değil aynı zamanda bireyin kendi içinde çeliştiği noktalarında bulunduğu karmaşık bir yapıya sahip olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Freud insan davranışlarının bilincin yanı sıra kişilik oluşumunu etkileyen bilinç dışının da etkisiyle açıklanabileceğini savunmuştur. Freud'a göre benlik üç temel kavram; id ego süperegodan oluşmaktadır. (Şekil 4.1)



Şekil 4.1: İd, ego, süperego

Freud id'i tanımlarken bireyin güdülerinin kaynağının yine bireyin temel arzuları olduğunu ileri sürmektedir. Bu temel arzular ise saldırganlık ve cinsellik gibi içgüdülerden oluşur ve amaç dürtü boşalımıdır. Ego ise mantıklı ve rasyonel olandır, idin arzularını süperegonun kuralları çerçevesinde gerçeğe uygun olacak şekilde düzenler ve var olan çatışmaları çözer. Son olarak süperego ise daha çok ahlaki boyutla ilgilenir. Bireylerin doğru yaptıkları bir şey hakkında iyi hissetmelerine ve yanlış yaptıkları bir şey için kendilerini suçlu hissetmelerine neden olur.

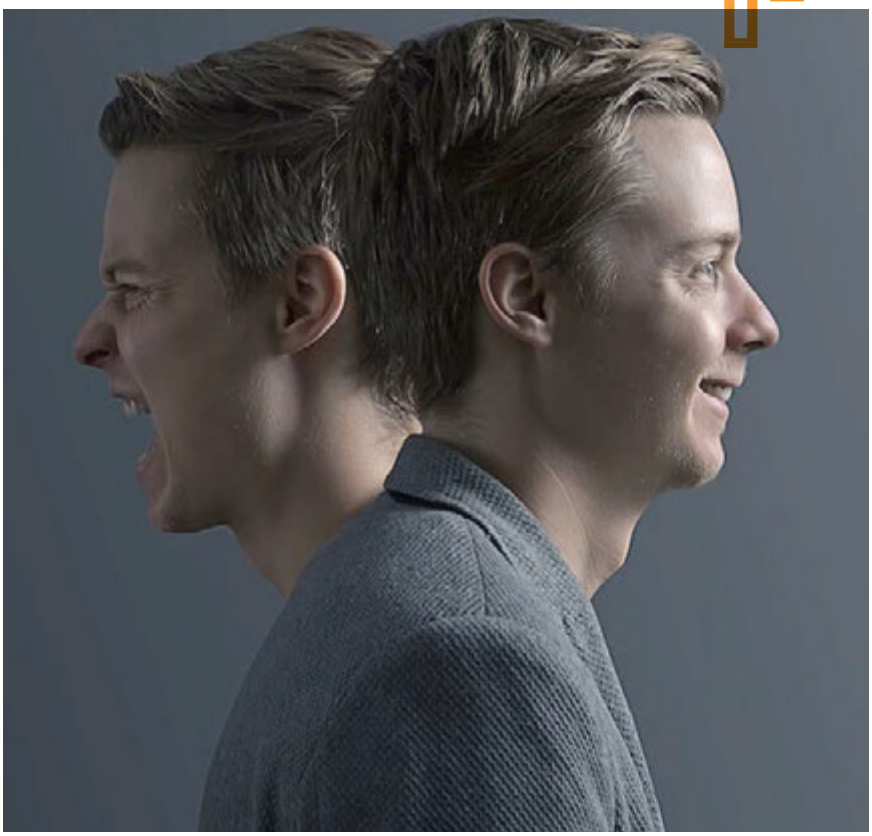
Çakır'a göre Freud teorisinde, anti-sosyal eğilimleri olan bireylerin, bilinçaltında, erken yaşamlarındaki travmatik olayları düşünme eğiliminde oldukları ve bunun da uzun vadeli psikolojik sorunlara neden olduğunu öne sürmektedir. Freud bireylerin suçlu olmasının ve suç işlemesinin nedenini kimliğin kontrolden çıkması olarak tanımlamaktadır.

A) Psikolojik Teoriler

Gökulu'ya göre suç olgusunun ortaya çıkışını psikolojik olduğunu öne süren bir birçok teorisyen bulunmaktadır. Suçun psikolojik nedenlere dayandıran görüşler; suç ile bireyin kişiliği, zekâsı, bilişsel yapıları ve davranışsal özellikleri arasındaki ilişkiye odaklanmışlardır. Suç işlemenin pek çok nedeni olmakla birlikte özellikle bu bölümde bireysel nedenlerin üzerinde durulacaktır. Psikolojik temelli teoriler toplumsal faktörlerden ziyade bireyin

kendisine odaklanmaktadırlar. Bireyin güdü ve davranışlarını açıklayabilmek için kişilik özelliklerine odaklanmak gerekmektedir. Bireyin erken çocukluk dönemlerinde oluşan öğrenme, şartlanma şekilleri, onların anormal veya patolojik zihinsel süreçlerini oluşturan en önemli etkendir. Ayrıca suçu açıklayan psikolojik yaklaşımlar içinde Psikanalitik kuramın önemli katkıları olduğu söylenebilir.

Burkay'a göre psikolojik teoriler bireyin suç işlemesinin pek çok nedeni olmakla birlikte bireysel nedenlerin ön planda olduğunu savunmaktadırlar. Bireyin hayatı kendi seçimlerinden ibarettir ve birey kendi seçimlerinden sorumludur. Bireyin suç işlemesi kendi tercihi olarak görülmekle birlikte, bireyin akıl hastalığı ve zayıflığının olması ceza ehliyetinin de sorgulanması gerekliliğini ortaya çıkarmıştır. (Görsel 4.7) Bu noktada bireyin hür, özgür iradesi ile karar verebilmesi, belli bir yaşta olması, çevresindekiler konusunda farkındalığının olması, bilincinin açık olması, iyi-kötü ayrımını yapabilecek kapasitede olması beklenen bir durumdur. Kısacası, bireyin akli durumu onun eylem ve davranışlarının sonuçlarını idrak edecek ve değerlendirebilecek seviyede olması gerekmektedir.



Görsel 4.7: Akıl hastalığı (temsili)

B) Akıl Hastalıkları

Yılmaz'a göre psikopatoloji biliminin inceleme konusu olan akıl hastalığı bireyin ayırt edicilik gücünden yoksun bulunma hâli olarak tanımlanmaktadır. Akıl hastalıklarının oluşumu ile ilgili birçok etkenden söz edilmektedir. Bunlar; yaş, cinsiyet, genetik, iklim, kültür, medeni durum, meslek, eğitim, bireyin kapasitesi, karakteri, esaret altında bulunma, savaş, doğal felaketler, hormonlar olabilir. Duran'a göre son dönemlerde yapılan araştırmalara göre akıl hastalığı sıklıkla kadınlarda, hapis yatan bireylerde, savaş veya çatışmaya girenlerde, alkollü madde kullanıcılarında, genellikle de 20-40 yaş aralığında ortaya çıkmaktadır.

Şizofreni: Genellikle gençlik yıllarında ortaya çıkan şizofreni; genetik, çevresel, psikolojik, sosyal faktörlerin etkilediği nörobiyolojik temelleri olan kronik psikiyatrik bir bozukluktur. Bireyin ruh hâlinde, duygu ve düşünce içeriğinde, algıda bozulma ve kişiler arası ilişkilerden kaçınma, kendi dünyasında yaşama gibi belirtiler görülebilmektedir. Şizofreniler, çoğunlukla hastalıklarını kabul etmeme eğilimde, şüpheci veya öfkeli davranışlar gösterebilmektedirler. Şizofreni hastalarının şikâyetlerinde sıklıkla varsanılar yani hatalı algılar bulunmaktadır. Bu hatalı algılar, beş duyu organı işitme, görme, dokunma, tat, koku ile olabilmekte, düşünce yankılanması olarak da bilinmektedir. Maalesef halk arasında şizofreni hastalığının tedavisinin olmadığı konusunda mitler bulunsa da bazı şizofreni vakaları tedavi edilebilir. Yapılan araştırmalara göre vakaların ilaç ile birlikte aldığı psikoterapiler sayesinde hastalığın seyrinin önemli ölçüde değiştiği ve şizofreni hastalarının %10 ile %60'ının iyileştiği görülmüştür. Yapılan araştırmalara göre şizofreni hastalarının %10 ile %60'ının iyileşebildiğini unutmamak gerekir. Alp, Alpata, Karakuş, Kocal, Ser ve Gülseren'e göre teşhis konulan hastaların çalışma hayatından kopmamaları, sosyal hayatın içinde olmaları semptomlarının ilerlemesini engelleyebilmektedir. Şizofreni dünya üzerinde ırk ve kültür fark etmeksizin, toplumların yaklaşık %1'inde görülmektedir.



Paranoya: Alpata'ya göre paranoyanın kaynağı bireyin diğerleri tarafından bir kötülüğe uğrayacağına dair düşünceleridir. Bu düşünceye sahip bireyler diğerlerinin kendilerini küçük düşüreceği, aşağılayacağı, birilerinin onu aldatabileceği veya saldırabileceğine dair çoğu zaman mantıksız, abartılı endişe ve korkular hissetmektedir. Genelde her şeye büyük bir şüphe ile yaklaşırlar. Bu şüphe onların sosyal hayatlarında bozulmalara yol açabilmektedir. Bireyin sahip olduğu ısrarcı şüpheleri, birilerinin onun hakkını elinden almaya çalıştığına dair olumsuz düşünceleri bulunmaktadır. Paronoid düşünce içeriğine sahip bireylerin sıklıkla savunma mekanizması olarak yansıtmayı kullandıkları görülmektedir. (Görsel 4.8) Savrun ve Atmaca'ya göre yansıtma; Kişinin kendisinde olan kusur, sorun veya sapkınlıklarını karşısındaki kişide görmesi ve eleştirmesidir. Örneğin sınavda düşük not alan bir öğrencinin başarısızlığını öğretmene yüklemesi gibi.

Psikopatlık: Psikopatlığın belirtileri: Birey yapmış olduğu olumsuz davranışlar karşısında suçluluk duygusu taşımaz. Ahlaki olarak doğru olmadığını bildiği hâlde davranışlarını değiştirmez, bencil ve aşırı özgüven sahibidirler, vicdani açıdan gelişmemiş, sorumsuz, suçu başkasına yükleme eğiliminde ve ikili ilişkilerde başarısız, duygularda sığ ve umursamaz, duygusuz, empatiden yoksundurlar. Bu belirtiler göz önünde bulundurulduğunda psikopatların rahatlıkla suç işleyebildiği, kanunları görmezden gelebildikleri ve pişman olmadıkları görülmektedir.

Görsel 4.8: Paranoya

Psikozlar: Psikoz bireyin düşünceleri ve duyularının ağır bir şekilde bozulması durumunda kullanılan psikiyatrik bir terimdir. Psikozu tanımlarken üç farklı belirtiden söz edilmektedir. Bunlar pozitif, negatif ve bilişsel belirtilerdir. Pozitif belirtiler delüzyon diye adlandırdığımız ısrarlı düşünceleri kapsamaktadır. Bu ısrarlı düşünceler gerçekliği olmayan veya bireyin kendi gerçekliği ile uyum sağlamayan düşünceleri içerir. Bunların yanı sıra birey halüsinasyonlar ile boğuşmaktadır, başkaları tarafından duyulmayan sesler duymakta, görülmeyen şeyleri görmektedir. Negatif belirtiler ise bireyin içe kapanması, başkaları ile olan iletişiminde, öz bakımında bozulma, enerji ve motivasyon düşüklüğü, başarı seviyesinde azalma ve günlük yaşama dair ilgi azlığı olarak tanımlanabilmektedir. Bilişsel belirtiler ise düşünce bozukluklarından oluşmaktadır.



Görsel 4.9: Epilepsi

Epilepsi: Hasta ve hasta yakınlarının yaşam kalitelerini olumsuz yönde etkileyen nörolojik hastalıklardandır. Bu hastalığa sahip bireylerin geçirmiş oldukları nöbetlerden kaynaklanan kazalar, yaralanmalar (trafik kazası, düşme vb.) görülmektedir. Birey sıklıkla işsizlik ve eğitim hayatında başarısızlık gibi sorunlarla yüzleşmektedir. (Görsel 4.9) Görgülü ve Fesci'ye göre hastalığının belirsiz seyri ve nöbet sürecinde bireyin şuurunun kapalı olması bireylerde epilepsi ile birlikte seyreden pek çok psikolojik kökenli sorunlar vardır: Kaygı, depresyon, benlik saygısında azalma, umutsuzluk, öfke, saldırganlık vb. ortaya çıkmasına neden olabilmektedir.

C) Nevrotik Bozukluklar

Bir çeşit duygu durum bozukluğu olmakla birlikte, güvensizlik, anksiyete (kaygı), nefret, odaklanma sorunu, alınganlık, çabuk öfkelenme ve plansızlık gibi belirtileri bulunmaktadır. (Görsel 4.10) Nevrotik bozukluğu olan bireylerin önemsiz olduğu düşünülen konularda çok fazla üzüldüğü, en ufak olayları bile büyütme eğiliminde oldukları görülmektedir. Normal ve nevrotik insan arasında belirleyici ve keskin bir çizgi bulunmamaktadır, ama küçük olaylara verilen büyük tepkiler ipucu olarak sayılabilmektedir. Örnek: Basit bir burun akıntısı nedeni ile doktora giden nevrotik bireyin, verem olduğunu ve öleceğini düşünmesi basit bir hastalığa verilen büyük bir tepkiye örnek olarak gösterilebilir.

D) Anti Sosyal Kişilik Bozukluğu

Öztürk ve Uluşahin'e göre toplumun benimsediği toplumsal kural ve kanunlara uyum sağlayamayan, toplumun genel geçer kurallarına uygun olmayan davranışları tekrarlayan bireylerin aldığı bir tanı olarak kabul edilmektedir. Bu tanıyı alanlar, aile, çevre ve toplum içinde üstlenmesi gereken sorumlulukları görmezden gelen, uyum sağlamada zorlanan, dürtüsel ve saldırgan davranışlar gösteren bireylerdir. Bu tanıyı almış bireyler genellikle kurallara uyumsuz davranışları dolayısıyla pişmanlık duymazlar. Uyumsuz ve kuralları hiçe saydıkları davranışları karşısında almış oldukları cezalar onları engelleyemez ve bu davranışları tekrar etmeleri kaçınılmazdır.



Görsel 4.10: Nevrotik bozukluklar

4.1.4.5. Suçu Psikopatiye Dayandıran Görüşler

Küt'e göre bazı görüşler suçun gençler arasında yaygınlığının en önemli sebebi olarak psikopat kişilikten söz ederler. Özellikle yine psikopat kişilik yapısının itiyadı suçlularda görülme olasılığı daha fazladır. Psikopat kişilik; bu kişilik örüntüsüne sahip bireyler empati yeteneğinden yoksundur, maceracı tiplerdir ve genel olarak kaygı ve endişe düzeyleri düşük olduğu için dürtülerini kontrol edemezler. Ayrıca bu örüntü yapısındaki bireyler soğukkanlı, diğerlerine karşı duyarsız, merhamet ve utanma duygusundan yoksun, çıkarcı, sürekli muhalefet eden, bencil, sorumsuz, benmerkezci ve özellikle ikili ilişkilerini kötüye kullanma konusunda oldukça yüksek potansiyele sahiplerdir. Kanten, Yeşiltaş ve Arslan'a göre yaptıkları kötü veya olumsuz bir davranışın suçunu başkalarına atarak, asla kendilerinin suçlanmasına izin vermezler. Bu özelliklere dayanarak psikopat kişilik örüntüsüne sahip bireylerin anti-sosyal davranışlar sergilediklerinden söz edilebilir.

4.1.4.6. Özel Düşünme Modeli Görüşü

Bu görüşe göre suçlu kişilik yapılarının kendilerine has düşünme modelleri olduğu ve bu düşünme modellerinin kendi içinde tutarlı bir düşünce yapısı olmasına karşın son derece yanlış olduğu vurgulanmaktadır. Bireyden kendi davranışlarının sonuçlarını öngörmesi, sorumluluk alması, diğerlerine empati yapması ve davranışlarını bu ölçütlere göre şekillendirmesi beklenir. Özel düşünme modeli bireyin çocukluk çağlarında oluşmaya başlar. Sokullu'ya göre çocukluk çağlarında çocuğa verilmeyen sorumluluklar, öğretilmeyen davranışlar sonucunda bireyin doğru olmayan davranışlar geliştirmesine sebep olurken diğer yandan da sorumluluk almasını engeller. Ayrıca bireyin yasalara, kanunlara ve toplum tarafından çizilen sınırlara uymasını zorlaştırır.

4.1.4.7. Sosyolojik Teoriler

Sosyolojik temelli ilk suç teorisini ortaya atan Émile Durkheim'dır. Kriminologlar suçun patolojik bir alt yapıya sahip olduğunu düşünmelerine rağmen Durkheim (Durkhayım) farklı bir görüş ortaya atarak suçun farklı toplumlarda farklı dinamiklere sahip olabileceğini savunmuştur.



Şekil 4.2: Sosyolojik teoriler

Sosyolojik teorilere göre suç bireysel farklılık değişkenlerinin değil, dışsal faktörlerin etkisi sonucu oluşur. Sosyolojik teoriler, dışsal faktörlerin (sosyal sınıflar, politik, coğrafi ve çevresel faktörler vb.) suçluluğu etkileme sürecini açıklar. Günümüze gelene kadar yapılan araştırmalara dayanarak suç olgusu her dönemde ve her yerde bütün toplumlarda ortaya çıkmıştır. Suç olgusu yine bütün toplumlarda ve zamanlarda bir yaptırımla sonuçlanmıştır. Bundan dolayı suçun ve suçluluğun türü ve kapsamı belli bir sınırı aşmadığı sürece normal olduğu, belli bir sınırı aştığı takdirde ise hastalık olduğu görüşü ortaya atılmıştır [Durkheim (Durkhayım), 1992]. Sosyolojik teoriler suç ve suçluluk olgusunu yapısal teoriler ve alt kültür teorileri olmak üzere iki bölümde inceler. (Şekil 4.2)

A) Yapısal Teoriler

» Tepki Teorisi

Bu teoriden ilk defa Albert Cohen (Albert Kohen) (1955) suçlu çocuklar kitabında söz etmiştir. Cohen (Kohen) suçun bireylerin arasında bulunan sosyal farklılıklarının ve bu farklılıkların sosyal pozisyona veya konuma etkileri sebebi ile ortaya çıktığını savunmuştur. Bu teoriye göre sosyal sınıf farklılıkları ve statü farklılıkları bunalıma, tatminsizliğe ve öz saygıda azalmaya sebep olur. Bireyde bu sınıf farklılıklarına olan karşıtlığını suç işleyerek ortaya koyduğunu düşünmektedir. İşlenen suç nitelik bakımından hainçe ve yarar sağlamayan suçlardan olduğu görülmektedir. Aslında sınıf farklılıklarına her ne kadar karşı olsalar da içten içe karşı oldukları sınıf standartlarına sahip olmayı arzu ettikleri görülmektedir. Aykırı fırsatlar teorisinde de olduğu gibi tepki teorisini tamamıyla doğrulayacak yeteri kadar araştırma mevcut değildir. Bu yüzden düşük gelir sınıfına ait olduklarını düşünülen bireylerin orta sınıf standartlarını yakalayamadıkları için suç işlediklerini düşünmek ve bütün düşük ekonomi düzeyine sahip sınıflar için geçerli olduğunu savunmak büyük bir yanılgıya düşmektir.

» Aykırı Fırsatlar Teorisi

Kahya ve Özerkmen'e göre bu teori bireyin kendisi için önceden istenen ve belirlenmiş olan fırsatları elde edebilmek amacı ile yasal olan veya yasal olmayan yöntemlerden söz etmektedir. Bireyin yasal olan fırsatları engellendiğinde yasal olmayan yollara başvurmasını içerir. Bu da suçun ortaya çıkmasına neden olur. Yasalara uydukları takdirde istediklerini elde edemeyeceğini düşünen bireyler, kendi düşünce yapısına benzer diğerleriyle bir araya gelmek sureti ile suçlu alt kültürünü oluştururlar. Birlikte işlenen suçlarda aynı veya benzer düşünce yapısına sahip olmaları, utanç, korku, kaygı veya suçluluk duygularını görmezden gelmelerine neden olur. Cengiz'e göre bu durum özellikle mafya veya örgüt gibi toplu hareket eden bireylerde görülmektedir. Yine bu kurama göre birey hak etmediği başarı, unvan, saygı görme, statü gibi olgular yüzünden illegal suçlara karışma eğilimi göstermektedir. Bu bireyler çalışarak kazanamayacaklarını, yükselemeyeceklerini, bunların ancak yasal olmayan yollar ile elde edilebileceğini düşünmektedirler. Emille Durkheim ahlaki yükümlülükler ve sosyal kuralların yaşamı yaşanılır hâle getirmek için bize yön verdiğini bu kural ve yükümlülüklerin olmadığı yerde anominin (kuralsızlık) ortaya çıktığını savunmaktadır. Durkheim ve Merton anomiyi şu şekilde

tanımlamaktadır: Kuralsızlık ve normsuzluk olarak tanımlanan anominin intihar, suç gibi davranışların ortaya çıkmasına sebep olduğu varsayılmaktadır. Karşılanmayan arzu ve isteklerin bireyin toplumda egemen olan ahlaki kural ve kanunların reddedilmiş olmasına yani anomiye sebep olduğunu savunmaktadır. Kısaca bu teori bağlamında birey adaleti sağladığına inanmakta, kendisinin haksızlığa uğradığını ve bu haksızlığı gidermek için suç işlemek zorunda kaldığını düşünmektedir.

» Çatışma Uyuşmazlık Teorisi

Jeffery'e (Cefriy) göre çatışma teorisi, organize, beyaz yakalı suçlara karşı tutuklama ve cezalandırma kalıplarını, çeşitli azınlık gruplarını ve suç örüntülerini araştırmak için ortaya atılmış bir teoridir. Çatışma teorisi uzlaşma modeline karşıt bir görüş geliştirerek uyuşmazlık modelini ortaya atmıştır. George Wold (Corç Vald) toplumda suçun ortaya çıkmasının en önemli sebeplerinden birinin politik ve sosyal anlamda eşitsizlik olduğunu savunan ilk kriminologdur. Ayrıca toplum farklı sınıf veya gruplardan oluşmaktadır. Bu grup ve sınıflar içinde çıkar ve amaçların çatışması ile birlikte uyuşmazlıklar ortaya çıkmaktadır. (Görsel 4.11) Uyuşmazlık modelinin dört temel özelliği vardır.



Görsel 4.11: Sınıf farkları

- Toplumların zamanla sosyal açıdan değişikliğe uğramaları kaçınılmazdır.
- Toplumlarda sosyal çatışma olgusu kaçınılmazdır.
- Toplumun her kesimi ve sınıfı zamanla yaşanan değişimlere etki ederler.
- Toplumun oluşumunda sınıfların diğer sınıfları sınırlandırması ilkesi hâkimdir.

B) Alt-Kültür Teorileri

Cohen'e (Kohen) göre bu teori çoğunlukla alt sınıfa ait oldukları düşünülen bireylerin suç, sapma ve suçluluk kapasitelerine odaklanmaktadır. Toplumda görülen işsizlik, yoksulluk ve maddi imkânsızlıklar bireylerin sosyal statüsünü belirlemektedir. Bu açıdan suç olgusunu ele aldığımızda düşük sosyal statüye sahip bireylerin özgüven düşüklüğü, aşağılık ve eksiklik duygusu yaşadığı, aynı zamanda bu bireylerin kendi içlerinde bulunduğu bu durumdan dolayı onları bu hâle getirdiğini düşündükleri topluma karşı nefret ve düşmanlık beslemelerine sebep olmaktadır. Yine sosyal bir varlık olarak bireyin sosyal sistemin içinde iş bölümünün net, kesin çizgilerle belirlenmiş olması kültürün eşit dağılımını engellemektedir. Sosyologlar bu çerçevede bazı meslekler ve sosyal sınıflar içinde ortaya çıkan dengesizlikler yüzünden alt kültürlerin oluştuğunu öne sürmektedir.

Fine'a (Fayn) göre alt kültürler diğer bir deyişle belli bir topluluğa ait değerler, davranış şekilleri ve anlamları içermektedir. Toplumu suça iten nedenlerin alt kültür teorisinden kaynaklandığını savunan görüşler; alt kültüre sahip bireylerin belli başlı bazı amaçlara yönelebileceği ve bu durumun kanunlara karşıtlık oluşturabileceği ve davranışlarının suç teşkil edebileceğinden söz etmektedirler. Kısacası yapısal teoriler suçun kaynağının toplumun dinamikleri ve sınıflar arasında olan farklılıklar olduğunu savunmaktadırlar. Cohen, (1955) çete alt kültürü ile ilgili yapmış olduğu araştırmalar sonucunda bu davranışların haince, negatif ve fayda sağlamayan davranış öbeklerinden oluştuğunu ileri sürmüştür. Çete alt kültüründe grupların amacı yine içinde bulunduklarını grup içinde itibar kazanmak, diğerlerine verdikleri maddi manevi zarardan zevk almak ve bir nevi orta sınıf değerlerine karşı çıkmaktır. Bu amaçları doğrultusunda çete alt kültürünün, suç işlemeyi normal ve hak olarak gördükleri söylenebilir.

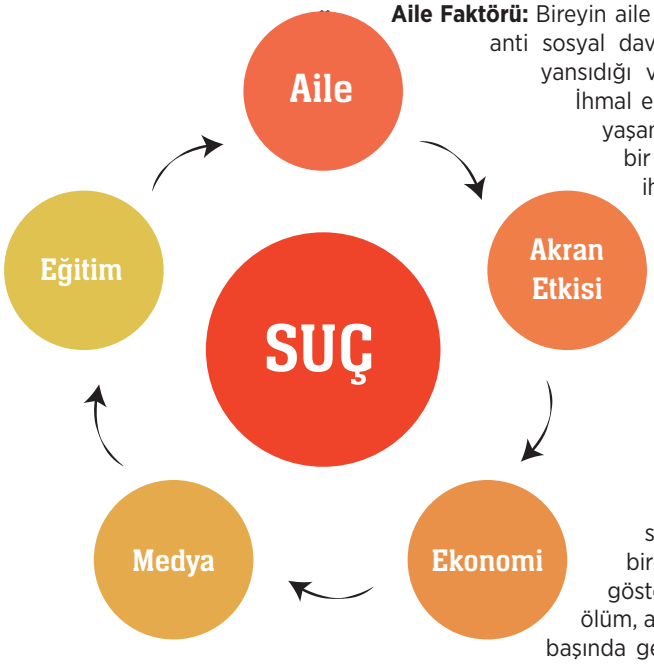
C) İlgi Odakları Teorisi

Walter Miller (Valtır Milır), suçun erişilmez ve ulaşılmaz görünene karşı oluşan tepkiden ziyade aslında öğrenilen kültürün bir parçası olduğu düşüncesini savunmaktadır. Ayrıca W. Miller bu teorinin ekonomik bağlamda düşük gelir düzeyine sahip bireylerin suçlu olmalarını açıklarken, düşük ekonomik düzeyin suçu doğurduğunu, ilgi odaklarının endişelilik, heyecan arayışı, dik başlılık, kadercilik, tetikte olma, hile, güç, hız, gizlilik, risk alma gibi olgulardan oluştuğunu savunmuştur. Bu noktada birey belli bir statü, etikete sahip olmak, başkaları tarafından kabul görmek, prestij sahibi olabilmek için bu olguları özümsemek mecburiyetindedir. Açıkgöz ve Kızmaz'a göre özümsediği ve benimsediği bu olgular ise bireyin suç işlemesinin önünü açmakta ve suç işlemesinin kendi içinde mantığını oturtmakta ve bireyi suç işleme konusunda cesaretlendirmektedir.

Her ne kadar alt kültür teorileri suçun nedeninin düşük ekonomik düzey-yoksulluk olarak gösterse de düşük gelirli olmanın tek başına suç işleme konusunda etkili bir faktör olduğunu söyleyemeyiz. Yine birçok araştırma, suç ile düşük gelirlilik arasında bir bağlantı kuruyor olsa da düşük gelir düzeyine sahip olmak suç işlemeyi, suç işlemekte düşük gelirliliği doğrudan etkiliyor dememiz mümkün değildir.

Ç) Suçun Sosyal Nedenleri

Bireyin suç işlemesinin pek çok sebebi vardır ve suç sadece tek bir nedene dayandırılamaz. Ayrıca suçun oluşum ve gelişim aşamalarında aile, akran, medya, eğitim gibi faktörlerin rolü yadsınamaz. (Şekil 4.3)



Şekil 4.3: Suçun sosyal nedenleri

Aile Faktörü: Bireyin aile ilişkilerinde bulunan şiddet, taciz veya maruz kalınan anti sosyal davranışlar bireyin ileride kendi kurduğu aile hayatına yansıdığı ve ebeveynleri ile aynı yolu izledikleri görülmüştür. İhmal edilen veya istismara uğrayan çocukların daha sonraki yaşamlarında suç işlemeleri diğerlerine göre daha büyük bir olasılıktır. Bireylerin çocukluklarında karşılaştıkları ihmal ve istismarın olumsuz etkileri devam eder. Aynı şekilde ihmal edilen ve istismara uğrayan çocukların diğer çocuklara oranla hayatlarının ilerleyen dönemlerinde önemli ölçüde daha fazla suç işledikleri kanıtlanmıştır. Bozdoğan ve Avcı^ya göre çocuklarının temel ihtiyaçlarına cevap veren destekleyici ve sevgi dolu aileler, özgüven aşılar. Bu çocuklar genellikle başkalarıyla ilişki kurma konusunda çok daha kolay uyum sağlarlar ve suç işleme olasılıkları çok daha düşüktür. Yine yapılan birçok araştırma bireyin suç işlemesinde aile faktörünün ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Aile bireylerinden anne veya babanın suç işlemiş olması veya her ikisinin de suç işlemiş olması bireyin suç işleme olasılığını arttıran nedenler arasında gösterilmektedir. Bunlara ek olarak parçalanmış aileler, ölüm, aile içi şiddet gibi durumlarda suçu etkileyen faktörlerin başında gelmektedir. Ailede yetersiz sevgi, ilgi, karşılanamayan duygusal ihtiyaçlar, ceza ve ödül sisteminin yanlış kullanımları, aşırı otoriter veya otorite boşluğu olan aile yapıları da çocuğun ilerleyen yaşlarında suça olan eğilimini ve suç işleme olasılığını arttırmaktadır.

» **Akran Etkisi:** Hale, Hayward (Heyvırt), Wahidin ve Wincup'a (Vinsup) göre bireyin arkadaş çevresi ve akran gruplarının suça eğilimi, yine bireyin suça yönlenmesinde ve teşvikinde önemli rol oynamaktadır. Birey akranları tarafından kabul görebilmek için ya da aile de bulamadığı sevgi ve şefkat arayışı için akranlarına uyum göstermeye çalışmaktadır. Bu uyum gösterme çabası, akranlarının suç işlemesi durumunda, bireyinde suç işlemesi ile sonuçlanabilmektedir. Ayrıca çete gibi gruplarda suç işleme davranışı bireye grup veya çete içerisinde statü, saygı ve güvenirlik kazandırabilmektedir.

» Medya Faktörü: Sosyal medyanın insanlar üzerindeki etkileri her geçen gün biraz daha artmaktadır. Sosyal medya bireylerin ruh hâlini, olaylara bakış açısını ve düşüncelerini olumlu veya olumsuz yönde değiştirecek güce sahiptir. (Görsel 4.12) Sosyal medyada şiddetin sürekli gündemde olması kendisini önemli hissetmek isteyen ve ispatlama çabası olan sosyo-ekonomik sıkıntılar yaşayan veya düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin üzerinde daha fazla etkili olmaktadır. Ayrıca bireyler sosyal medyada gördüklerini kendi yaşamlarına aktardıklarında kendilerinin daha önemli ve değerli olabileceğini düşünerek suça karışabilmektedirler.



Görsel 4.12: Medya faktörü

» Eğitim Faktörü: Kızmaz'a göre eğitim insanın doğduğu günden itibaren ölümüne kadar geçirdiği süreçte aile ile başlayan okul ve çevre faktörleri ile devam eden bir süreçtir. Özellikle okulda alınan eğitimlerin bireyin, karakter özellikleri, yapısını şekillendirmedeki etkisi yadsınamaz ki bu alanda yapılan araştırmalar özellikle eğitim seviyesi düşük olan bireylerin suç eğiliminin fazla olduğunu göstermektedir. Yine ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklu ile yapılan birçok çalışma yetersiz ya da hiç eğitim almayan bireylerin suç işledikleri yönündedir.

» Ekonomi: Fransız sosyolog Guerry (Geri) 1833 yılında suçun en önemli sebebinin yoksulluk olduğunu öne sürmüştür. Fakat günümüz suç ve nedenleri incelendiğinde 100 yıl önceye kıyasla her ne kadar dünyanın refah seviyesi yükselmiş olsa da suç ve suçluluk oranlarında önemli bir değişiklik olmadığı görülmüştür. Demirbaş'a göre bu da yoksulluğun ve ekonomik nedenlerin suçu direk etkilemesinin mümkün olmadığını göstermektedir.

SIRA SİZDE

Aşağıdaki bulmacada karışık harfler arasında suçu etkileyen farklı dinamikler verilmiştir. Öncelikle "_" şeklinde ifade edilen boşlukları doldurunuz. Daha sonra yukardan aşağıya, aşağıdan yukarıya, sağdan sola, soldan sağa ve çapraz olarak gizlenmiş kelimeleri bularak işaretleyiniz.

SUÇU ETKİLEYEN FAKTÖRLER

_ İ _ _ İ Y _ _	E W O Ş L P A Q U N L O S B I
_ A _	H V Z A Z V E L K H D T H E H
_ E _ _ A	D T D Y O L U K K I Y E R S O
_ İ _ _	N A D O İ C F D G V M Y T L D
_ _ L _ _ _ M	E S K A Z T R J T I I İ S E N
_ E _ _ E	E Y F T Z Y A T T G Z S F N D
B _ _ L _ _ _ E	K İ Ş İ L İ K I N R I N H M I
_ _ _ A	I D R H A V L E Ş S K İ A E F
_ _ K _ _ A _	S O W U Y A F A A N D C M R B
_ _ Ş _ _ İ _	R Y L Ç K F D H J Y D Y I M D
	G J E E B A E P H L L T E Z P
	L I L V K Q I G B Y A D I E S
	H Z Y R H Q V Z Q T Y S I K J
	N V A E X T U W F A C D K A A
	U Z A M W E W U N L A Q U W M

4.1.4.8. Sosyo-Psikolojik Teoriler

Sosyopsikolojik teoriler suç ve suç davranışlarının diğerlerini rol model alma yolu ile öğrenilebildiğini, özellikle çevresel faktörlerin suçun işlenmesinde etkili bir rol oynadığını ileri sürmektedir. Bu görüşten yola çıkarak sosyo-psikolojik teorilerin temellerini atan Gabriel Tarde (Gabriel Tard) suçun taklit edilerek öğrenildiğini, öğrenilen bir davranış biçimi olduğu görüşünü ileri sürmüştür. Ayrıca Tarde suçun öncelikle bir moda olarak başlayabileceği, sonra bir gelenek olarak devam edeceğini savunmuştur [Broch (Buroş), 2014]. Sosyo-psikolojik teorileri iki ana başlık altında incelenecektir;

a) Kontrol teorileri b) Doğrudan doğruya öğrenme teorileri



4.1.4.9. Kontrol Teorileri

Demirel'e göre kontrol teorisi bireyin neden suçlu davranışları sergilediğinden çok neden suçlu davranışları göstermediğini konu almaktadır. Ayrıca kontrol teorisindeki temel soru; bireylerin birçoğunun neden kurallara uyum sağlamayı seçtikleridir. Bu teoriye göre bireyin suç işlemesinin önüne geçen birçok faktör vardır. Bu faktörler genellikle bireyin ilişkileri, sözleşme, taahhütler, değer yargıları, kural ve bireyin inanç biçimlerinden oluşur. Bu teori diğer teorilerin aksine bireyin doğduğu andan itibaren aile, çevre gibi faktörlerin etkisi ile sosyal değerleri bir şekilde öğrendiği ve ahlaki bakımdan iyi olduğu görüşlerini reddetmek için ortaya çıkmıştır. Aslında kontrol teorisi kısaca, bireyin içinde bulunduğu toplumun önleyici ve engelleyici kural, kanun ve yaptırımların yetersiz olması ile suçun doğduğunu savunmuştur. Demirbaş'a göre kontrol teorileri, suçun önlenmesine yönelik olarak, bireye kurallara uymanın önemini kavratmak ve bu şekilde vicdan olgusunun oluşmasını sağlamanın eğitim ile mümkün olacağı görüşünü savunmaktadır. (Görsel 4.13)

Görsel 4.13: Kurallara uyan birey

4.1.4.10. Doğrudan Doğruya Öğrenme Teorileri

Bu teoriye göre suçun işlenmesinde en önemli rol kalıtımdadır, bu konuda en önemli teorisyen Eysenck'tir (Eysenk). Eysenck suçun kalıtımsal olduğunu ve bireyin suça olan meylinin mizacına bağlı olduğunu öne sürmektedir. Ayrıca Eysenck suçun işlendiği andan itibaren cezanın verilip verilmeyeceği, gecikebileceği ve suçun cezasız kalabileceği gibi ihtimallerin verilen cezanın etkisini ortadan kaldırdığını savunmaktadır. Bundan dolayı ceza yerine vicdan sahibi olmanın veya sosyal sorumluluğun bireyin suç işlemekten kaçınmasına etkisinin daha fazla olduğu düşünülmektedir. Fakat bireyin sosyalleşme süreci boyunca en önemli rol ödüllendirme ve onaylamadan geçer. Bireyin ödüllendirilmesi yapmış olduğu doğru davranışı benimsemesine sebep olurken, onaylanmama ise yanlış davranışa düşülmesi ihtimalini azaltır. Bu teori özellikle bireyin çocukluk döneminde istenmeyen veya yanlış davranışın sonuçlarının ebeveyn veya öğretmen tarafından hemen karşılık bulması, çocuğun şartlanma yolu ile doğru davranışı benimsemesine sebep olur. Demirbaş'a göre çocukluk döneminde istenmeyen davranışın akabinde verilen tepki çocuğun iç denetimini geliştirerek, dürtülerini kontrol etmesini sağlayacaktır.

4.1.4.11. Toplumsal Damgalama (Labeling) Kuramı

Kızmaz'a göre bu kuram ilk olarak 1960'lı yıllarda ortaya atılmış ve bu kurama göre bireyin damgalanması/ etiketlenmesi onun suç işleme eğilimini etkilediği varsayılmaktadır. Demirbaş'a göre damgalama kuramının çıkış noktası kanun koyucuları, hukuk sistemini, yasal veya yasal olmayanı sorgulamaktır. Bu kuram bireyin suç işlemesini değil, bireyin çevresi tarafından damgalanmasının onu suçlu kıldığını savunmaktadır. Özellikle Becker tarafından ortaya atılan damgalama kuramı, suç işleyen bireyin etiketlenmesi sonucunda bireyin bu etiketlenmeye tepki olarak diğer suçları işleme eğilimi

geliştirdiğinden söz etmektedir. Bir bireyin etiketlenmesi onun aile, çevre, içinde bulunduğu toplum tarafından dışlanmasına sebep olurken, aynı zamanda bireyin sosyal kimliğini veya mesleğini zedelemektedir. Kısacası bu kurama göre bireyin damgalanması, daha fazla suç işlemesini tetiklemekte ve suç işlemesini kolaylaştırmaktadır. Diğer yandan birey toplum içinde sadece kanunlarla etiketlenmemekte; öğretmenler, aileler veya arkadaşlar tarafından sorunlu görülen öğrenciler de olağan bir şekilde etiketlenmektedir. Kızmaz, Demirel ve Miller'e göre bu etiketleme bireyin kendini sorun çıkaran, işe yaramayan biri olarak görmesine ve suç işleme eğiliminin artmasına neden olmaktadır. Diğer yandan aynı sosyal çevrede yaşayan ve yetişmiş olan bireylerin suç işlemesi mümkün olduğu gibi suç işlemenin tek faktörünün sosyal çevre olarak görülmesi büyük bir yanılgıdır.

ÖRNEK OLAY

Örnek olayı okuyarak soruyu cevaplayınız.

E 35 yaşında lise mezunu, evli ve iki çocuk babasıdır. Bir tekstil firmasında işçi olarak çalışmaktadır. İş arkadaşı K***ye talebi üzerine bir miktar borç para vermiştir. K***nın borcu ödemek için taahhüt ettiği tarih geldiği hâlde, ödeme yapmamıştır. Sürekli E***yi farklı sebeplerle geçiştirmektedir. Durumdan rahatsız olan ve paraya ihtiyacı olan E*** bir kez daha konuşmak için K*** ile görüşmeye gider. Aralarında çıkan tartışma arbedeye dönüşür. E***, K***yi yaralar ve basit suçundan hüküm alır. Bir süre ceza infaz kurumunda kalan E*** tahliye olup hayatına devam etmek üzere yine eski iş yerine gider. İşveren onun yerine işe başka birini aldıklarını ve onu çalıştıramayacaklarını söyler. Farklı iş başvurularında bulunmaya devam eden E***nin sabıkası olduğunu öğrenen pek çok firma, başvurulara olumsuz dönüş yapar. Mahallede ve komşular tarafından da zaman zaman ''sabıkalı veya ceza evinde yattı çıktı'' gibi söylemler E***yi iyice bunaltır. Sağlıklı düşünemediği ve yeterli problem çözme becerisine sahip olmadığı için de illegal işlere bulaşır ve yeniden ceza infaz kurumuna döner.***

Soru: ***E*** sizin iş yerinize iş başvurusunda bulunursa sizin ona karşı yaklaşımınız nasıl olur?***

4.1.5. Viktimoloji ve Mağdur Tipleri

Viktimoloji ilk ortaya çıktığı dönemlerde kriminolojinin bir alt dalı olmakla birlikte latince victima [viktima (mağdur)] kelimesinden türetilmiştir. Uslu'ya göre viktimoloji 2. Dünya Savaşı sonrası özellikle hukuk alanında yazılan eserlerde ve doktrinde yer almaya başlamıştır. Viktimoloji kavramı, İngilizce de viktim (kurban) anlamına gelmekle birlikte kurbanı veya suç mağdurlarını anlayabilmek için ortaya çıkmıştır. Kurbanı veya suç mağdurunu anlamanın en temel şartları onların kişiliklerini, davranış ve tutumlarını, yaşam şekillerini, bakış açıları hususunda yeterince bilgi edinilmesidir. Sahip olunan bu bilgiler işlenmiş olan suçun araştırılması ve değerlendirilmesine büyük katkı sağlamaktadır. Burada kastedilen mağdur kavramı sadece insan değildir, insan toplulukları; milletler, uluslar, azınlıklar da mağdur olarak sayılabilirler.

4.1.5.1. Viktimolojinin Tarihçesi

Demirbaş'a göre Viktimoloji konusundaki gelişmeler şu ana kadar düzenlenen uluslararası viktimoloji kongrelerinde tartışılmıştır. Bu ülkeler; Kudüs, Boston, Münster, Tokyo, Zagrep, Rio, Adelaide (Avustralya), Amsterdam olmak üzere sekiz farklı şehirde ve toplamda dokuz defa gerçekleştirilmiştir. Ayrıca son olarak 1970'li yılların sonlarına doğru Dünya Viktimoloji Teşkilatı adı altında mağdurların haklarını korumak için uluslararası sivil toplum örgütü kurulmuştur.

4.1.5.2. Viktimolojinin Amacı ve Görevleri

Ortaya çıktığı ilk zamanlarda viktimoloji, kriminolojinin bir alt dalıyken, zaman içinde bağımsız bir disiplin hâlini almış ve uluslararası bir yenilik hareketine dönüşmüştür.

Viktimilojinin ortaya çıkış nedeni mağduru hukuki, psikolojik ve sosyolojik açılardan incelemek, mağdurluğun engellenebilmesine yönelik gerekli şartları değerlendirmek ve oluşan mağduriyetin giderilebilmesi hususuna ışık tutmaktır. Dursun'a göre özellikle viktimoloji bir disiplin olarak mağdur olmayı engellemek (deviktimizasyon), mağdur olan bireyin mağduriyet sonrası korunması, ihtiyaçları, suç işlemedeki rolü, suçun mağdur üstündeki etkileri, mağdurun hukuki konumu, hukuki hakları gibi konular üzerinde çalışmaktadır. Demirbaş'a göre bunların yanı sıra mağdurun suçlu ile olan ilişkisi, suç sonrası oluşan psikolojik etkilerin azaltılabilmesi, mağdurun korunabilmesi ve yargı sürecinin makul olan bir sürede tamamlanarak, yeniden mağdur olmanın engellenebilmesi gibi konulara odaklanmıştır. Viktimolojinin en asli görevi mağdur ile suçlu arasındaki ilişkiyi incelemektir. Sokullu, Akıncı ve Demirbaş'a göre viktimilojinin araştırma alanları; mağdur ile ilgili çeşitli düzenlemeler, suçun işlenmesi aşamasında mağdurun rolü, mağdur olan bireyin suçu ihbarı, yargılanma aşamasında mağdurun davranışları, suç sonrasında mağdur üzerindeki etkileri, mağdura destek ve rehabilite programlarını kapsamaktadır.

4.1.5.3. Viktimolojinin Kriminoloji ve Diğer Bilim Dallarıyla İlişkisi

Viktimoloji, kriminolojinin yalnızca suçu ve suçluyu ele almasının suçun açıklanmasında yetersiz olacağı görüşünden yola çıkarak bir tepki niteliğinde ortaya çıkmıştır. Artuk'a göre viktimoloji mağduriyeti açıklamak ve mağdurluktan öte mağduriyette sebepler, etki ve sonuçlar üzerinde durarak, kriminolojinin aksine çözüm yollarına odaklanmıştır. Yine viktimolojinin kriminoloji ve ceza hukuku alanları ile tamamıyla farklı disiplinler olduğunu söylemek doğru değildir. Çünkü bu disiplinler birbiri içine geçmiş ve pek çok ortak noktaya sahiptir. Ayrıca ceza hukukunda olduğu gibi viktimoloji de de suç olgusunun oluşum aşamasında mağdurun rolünü ciddiye alır. Buna ek olarak ceza muhakemesi hukuku bir yandan failin haklarına odaklanırken diğer yandan büyük bir hassasiyetle asıl mağdur olan ile ilgilenmektedir.

A) Kriminalistik (İz Bilim)



Kriminalistik Fransızca ''la crime'' (kıraym) kökünden türetilmiş bir kelimedir. Kriminalistik bilimsel polislik yöntemlerini, suç unsurlarını ve suçluları bilimsel metotlar kullanmak suretiyle tespit edilmesini ve olayların aydınlatılmasını sağlayan bir tekniktir. İlk zamanlarda Suç olaylarının aydınlatılması ve suçluların tespitinde itiraf yöntemi kullanılmıştır. İtiraf yöntemi beraberinde işkence, şiddet gibi olumsuz davranışların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Hancı'ya göre itiraf yönteminin yetersizliği ve sebep olduğu olumsuz davranışlar göz önünde bulundurularak, suç olaylarını aydınlatacak yeni arayışlar başlamıştır. 19. yy sonlarına yaklaşırken bilim ve teknoloji alanındaki ilerlemeler, bilim ve teknolojinin suç olayları ile başa çıkma esnasında da kullanılabileceği fikrini doğurmuştur. (Görsel 4.14)

Ataç'a göre kriminalistik ve kriminoloji terimleri sıklıkla karıştırılarak birbirinin yerine kullanılmaktadır. Kriminalistik suçun aydınlatılması sürecini araştırırken kullanılan teknik ve yöntemlerin üstünde dururken, kriminoloji, suçlunun suçu işleme nedenlerine, viktimoloji ise mağdur olana odaklanır. Bostan'a göre kriminalistik bir bilim değil suçun ve suçlunun araştırılması esnasında başvurulan teknik bir yöntemdir.

Görsel 4.14: Kriminalistik

Kriminalistik suçun aydınlatılmasında her ne kadar kriminolojinin bulgularından yola çıksa da nitelik ve amaçları konusundan birbirlerinden ayrılırlar. Kriminalistik tekniğinin temelinde fizik, kimya, biyoloji gibi bilimler oluşturur. Kriminalistik bir teknik olarak suçun aydınlatılması ve suçlunun tespiti üzerinde durmakta, bunun yanında masum bir bireyin suçlanmasını engellemektedir.

B) Sosyoloji

Avcı'ya göre sosyoloji toplum bilimi olarak bilinmekle birlikte sosyal hayatın içinde insanların birbirleriyle olan etkileşimlerini, ilişkilerini inceleyen bir bilim dalıdır. Sosyoloji ilgilendiği diğer sosyal ve toplumsal olayların yanı sıra suç olgusu ve suçlulukla ilgilenen, suç oluşumuna sebep olan sosyal etkenleri araştıran bilim dallarından biridir. Özellikle sosyoloji alanında Tarde'ın (Tardi) bireysel davranışın oluşumu ve suç eylemlerinin açıklanmasındaki taklit ve öğrenme teorileri çok önemsenmiştir. Sosyolojik araştırmalar bireye etki eden toplumsal faktörleri temel olarak alırken bireyin kendisi ikinci plandadır. Bu yönü ile düşünüldüğünde de kriminolojiden daha sınırlı bir alanı incelediğini söylemek mümkündür. Işıktaç ve Koloş'a göre suç ve sosyoloji ilişkisi incelendiğinde modern toplumun karmaşık yapısı içinde hayatın sürdürülebilirliğini sağlamak için bazı toplumsal kurallara ihtiyaç vardır. Hukuki yaptırım aslında bir nevi sosyal kontrol mekanizmasıdır. Bundan dolayı hukuk ve sosyolojinin iş birliği içinde olması gerekir. Miller'e göre sosyoloji de viktimolojinin konuları ile yakından ilgilidir ve sosyoloji cinayet, cinsel suçlar, uyuşturucu veya diğer suçlar konusunda mağdurun fiziksel yapısı, mesleği, yaşı, cinsiyeti, etnik kimliği gibi özelliklerinin suç üzerindeki etkisini araştırır. Bunlara ek olarak sosyologlar yeniden mağdur edilme, hâli hazırda var olan mağdur ve suçlu arasındaki ilişkileri de incelemektedir. Sonuç olarak yalnızca suçluya odaklanmak suç olayı bir resim olarak düşünüldüğünde o resim eksik kalır. Bundan dolayı sosyoloji toplumun görüş ve fikirlerinin de dikkate alınması gerektiğini savunur.

C) Psikoloji ve Psikiyatri

Miller'e göre psikoloji insan davranışlarını inceleyen bir bilim dalıdır. Bu yüzden psikoloji ve suç davranışı arasında önemli bir ilişki olduğu inkar edilemez. Psikoloji ve psikiyatri bilimi yalnızca fail ile değil, aynı zamanda mağduru da önemseyen bilim dallarıdır. Bilim adamları yüzyıllardır insanın neden suç işlediğine odaklanmıştır. Özellikle Freud suç davranışında id, ego ve süperegonun etkilerinden söz etmiştir. Psikoloji suç davranışının zekâ, kişilik ve öğrenme üzerindeki ilişkilerini de incelemektedir. Psikiyatri terimi tıbbi ruhsal tedavi anlamına gelmektedir. Psikiyatri bireyin duygu, düşünce ve davranışları konusunda sıkıntıları anlamaya çalışıp onları tanı koymak suretiyle tedavi ederek yardım eden bir tıp bilimidir. Psikiyatri bilimi özellikle zihinsel, davranışsal ve algısal bozuklukları kapsayan tüm ruhsal bozukluklar ile ilgilidir. Suçun nedenlerine yönelik yapılan araştırmalarda bazı kişilik bozukluklarıyla ilişkili olduğunu gösteren birçok bulguya rastlanmaktadır. Fakat yapılan araştırmalar kişilik bozukluğuna sahip bireylerin sayısının normal popülasyona oranla daha az olduğunu göstermektedir. Bundan dolayı suçun nedenlerine yönelik araştırmaların çoğu güdüleyici etmenlerin suç üzerindeki etkileri üzerinde durmaktadır. İçli'ye göre özellikle adli psikoloji suç, suç araştırmaları, suç önleme, suç davranışlarını en aza indirgeme gibi birçok konuyu aydınlatmaya yönelik çalışmalar yürütmektedir. Demir'e göre son dönemlerde psikoloji; bireyin saldırgan veya şiddet içeren davranışlarının nedenleri, suçlu kişilik olup olmadığı, çocuklukta edinilen deneyimlerin yetişkin suç davranışlarına olan etkisi, bireyin suç davranışının altında yatan nedenler gibi konuların üzerinde durmaktadır.

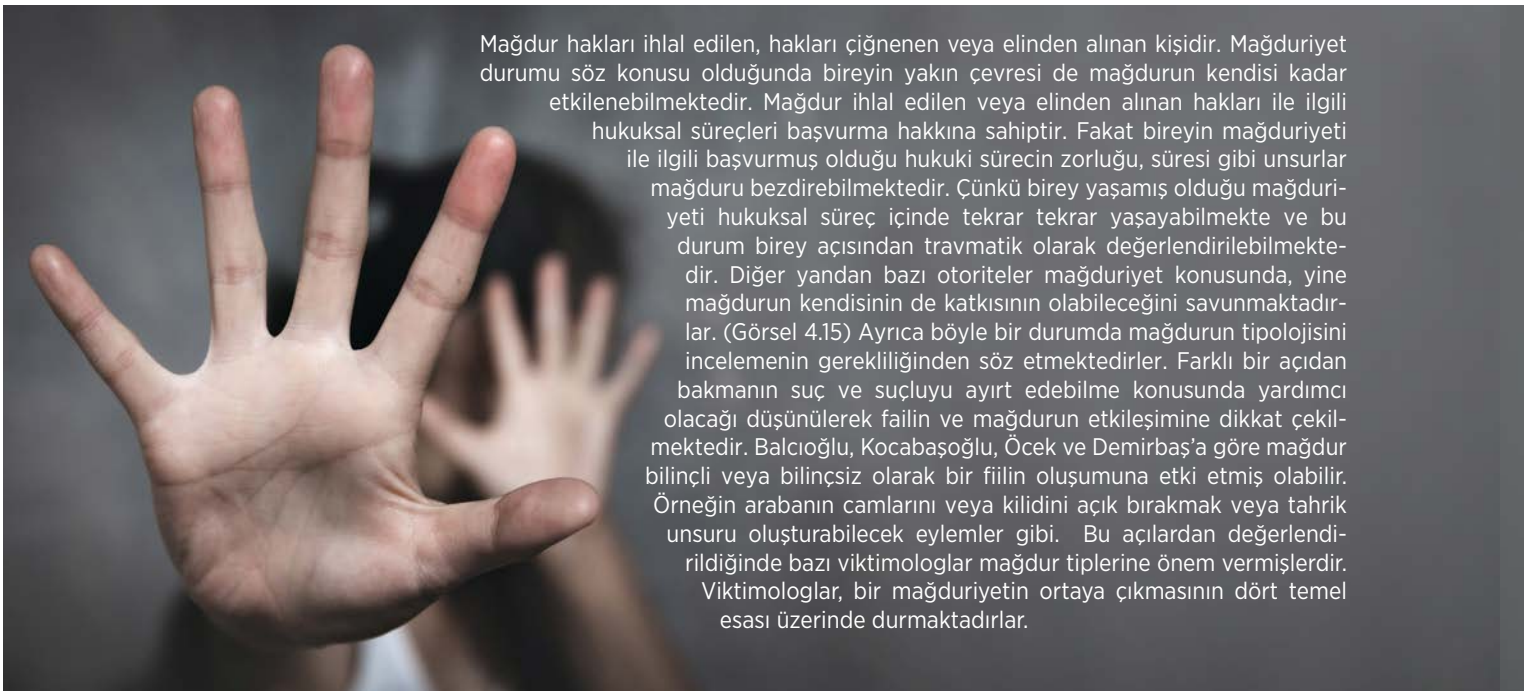
Ç) Hukuk

Ceza hukuku kurallar ve sonucunda doğacak yaptırımlar ile ilgilenirken diğer yandan sosyal yaşamın içinde ahlak, kültür, gelenek gibi toplumsal olguları da korumayı amaçlar. Ceza hukuku kesinlik ve belirliliğe göre hareket ettiği için mağdurları kapsayan birçok çalışma onlar için yetersiz ve kısıtlı olarak görülmektedir. Fakat ceza hukuku bazen mağdurun suçtan etkilenme durumu ve suçun mağdurun üstündeki etkilerini de göz önünde bulundurarak cezaların daha az mı daha çok mu olacağı belirlenebilmektedir.

Dolu'ya göre sosyolojinin daha geniş şemsiye disiplininde kök salmış olan kriminoloji, ceza adaletinin daha çok uygulamalı alanıyla ilgilidir ancak bundan farklıdır. Viktimoloji ise mağdur olan bireyi psikolojik, sosyolojik ve hukuki açılardan incelemeye tabi tutarak mağdur olanın mağduriyet durumunun giderilebilmesi için gereken şartların oluşmasına katkıda bulunur. Viktimoloji ve ceza hukuku incelendiğinde bu iki kavramı birbirinden bağımsız düşünülemez. Katoğlu'ya göre mağdurun herhangi bir etkisinin olup olmadığı sorusu her iki disiplin içinde önem arz eden bir sorudur.

Ceza hukuku failin işlediği suçun cezasını belirlerken, mağdurun da hukuki yönden korunması, oluşan mağduriyetin giderilmesi ve suçun mağdur üzerindeki etkilerini göz önünde bulundurarak düzenlenmektedir.

4.1.5.4. Mağdur Tipolojisi ve Mağdur Tipleri



Mağdur hakları ihlal edilen, hakları çiğnenen veya elinden alınan kişidir. Mağduriyet durumu söz konusu olduğunda bireyin yakın çevresi de mağdurun kendisi kadar etkilenebilmektedir. Mağdur ihlal edilen veya elinden alınan hakları ile ilgili hukuksal süreçleri başvurma hakkına sahiptir. Fakat bireyin mağduriyeti ile ilgili başvurmuş olduğu hukuki sürecin zorluğu, süresi gibi unsurlar mağduru bezdirebilmektedir. Çünkü birey yaşamış olduğu mağduriyeti hukuksal süreç içinde tekrar tekrar yaşayabilmekte ve bu durum birey açısından travmatik olarak değerlendirilebilmektedir. Diğer yandan bazı otoriteler mağduriyet konusunda, yine mağdurun kendisinin de katkısının olabileceğini savunmaktadırlar. (Görsel 4.15) Ayrıca böyle bir durumda mağdurun tipolojisini incelemenin gerekliliğinden söz etmektedirler. Farklı bir açıdan bakmanın suç ve suçluyu ayırt edebilme konusunda yardımcı olacağı düşünülerek failin ve mağdurun etkileşimine dikkat çekilmektedir. Balcıoğlu, Kocabaşoğlu, Öcek ve Demirbaş'a göre mağdur bilinçli veya bilinçsiz olarak bir fiilin oluşumuna etki etmiş olabilir. Örneğin arabanın camlarını veya kilidini açık bırakmak veya tahrik unsuru oluşturabilecek eylemler gibi. Bu açılardan değerlendirildiğinde bazı viktimologlar mağdur tiplerine önem vermişlerdir. Viktimologlar, bir mağduriyetin ortaya çıkmasının dört temel esası üzerinde durmaktadırlar.

Görsel 4.15: Gerçek mağdur

- Suç, kaza, doğal bir felaket gibi gayri tabii bir olay olması
- Bu gayri tabii olayın bir zarar ile sonuçlanması
- Zarar ile sonuçlanan olayla birlikte hak kaybı yaşayan birilerinin bulunması
- Bu zarar sonunda olayın etkisinin bir süre devam etmesi

A) Mağdur Tipolojisi

Mağdurların sınıflandırılması son dönemlerde ortaya çıkan bir konudur, Sokullu ve Akıncı'ya göre bu sınıflandırmalar çerçevesinde özellikle teorik konuları ele almadan bakıldığında mağdurları şu şekilde sıralamanın mümkün olduğunu ifade etmektedir.

- Gerçek mağdur
- Potansiyel mağdur
- Kaza mağduru
- Gerçek olmayan mağdur
- Sahte mağdur
- Teşebbüs hâlinde kalmış mağduriyet

Gerçek Mağdur: Bu mağdur tipleri incelendiğinde mağdurların uğramış oldukları zararın oldukça büyük olduğu görülmektedir. Gerçek mağdurluk çocuk istismarı, cinsel, aile içi şiddet, yaşlı ve işsiz mağdurlar ve bu mağduriyete uğrayan bireylerin yakın çevresi gibi unsurların üzerinde durmaktadır.

Potansiyel Mağdur: Bu mağduriyet bireyin kendi davranışları, tutumları, yaşam şeklini kapsamaktadır. Bağımlılıklar, göçmenlik, yaşanan bölge, cehalet, işsizlik, yoksulluk gibi unsurların varlığı potansiyel mağduriyetin ortaya çıkmasına sebep olabilir.

Kaza Mağduru: Kaza mağdurluğu daha çok doğal felaket ve savaş hâlleri gibi gayri tabii durumları ele almaktadır. Kaza mağduriyeti gibi durumlarda mağdurun çekirdek ailesi veya bakımından mesul olduğu yakınları konusunda destek tazminatından söz edilir.

Gerçek Olmayan Mağdur: Gerçek olmayan mağdurluk kumar ve uyuşturucu bağımlılığı, çocuk düşürülmesi gibi suçları kapsamaktadır. Bu suçlar kamu düzenini olumsuz yönde etkileyebilecek bir hâl aldığında üzerine gidilmektedir.

Teşebbüs Hâlinde Kalmış Mağduriyet: Bu mağdurluk türünde henüz işlenmemiş suç ile ilgili hazırlık ve icra etmeye yönelik davranışlardan söz etmek mümkündür, fakat teşebbüs amacı ne olursa olsun, yargılama gerçekleşen suç üzerinden yürütülür.

B) Mağdur Tipleri

Mağdur tiplerini incelediğimizde; cinsel suç mağdurları, çocuk cinsel istismarı, yaşlı, işsiz ve adam öldürme suçu mağdurları ve yakınları ile ilgili mağduriyet durumları en çok karşılaştığımız tipler olarak ortaya çıkmaktadır.

Cinsel Suç Mağdurları: Bu mağduriyet sonucunda mağdurun psikolojik açıdan değerlendirildiğinde çok fazla acı çektiği görülmüştür. Demirtaş (2005) cinsel suça maruz kalan mağdurların tamamlanmış olan suçların hemen hemen büyük bir çoğunluğunun evde, teşebbüsten ileri gitmeyen durumların ise sokakta olduğunu ifade etmiştir. Mağdurların birçoğu kimliklerinin açığa çıkmasını engellemek, kendilerinin suçlanmasından korktukları için veya şikâyette bulunduklarında yargı sürecinin gerek uzunluğu gerek ifade sürecinde tekrar tekrar yaşanmasının verdiği acı ile olayı gizleme eğilimindedirler.

Aile İçi Şiddet Mağdurları: Cinsel suç mağdurlarında olduğu gibi aile içi şiddet mağdurları olayı kişisel bir problem olarak gördükleri için onlarda olayı gizleme eğilimindedirler. (Görsel 4.16) Fail ile mağdurun yakınlık derecesi çok fazladır. Ülkemizde özellikle töre ve namus cinayetleri bu çerçeve içinde ele alınmaktadır.



Görsel 4.16: Mağdur birey (Temsili)

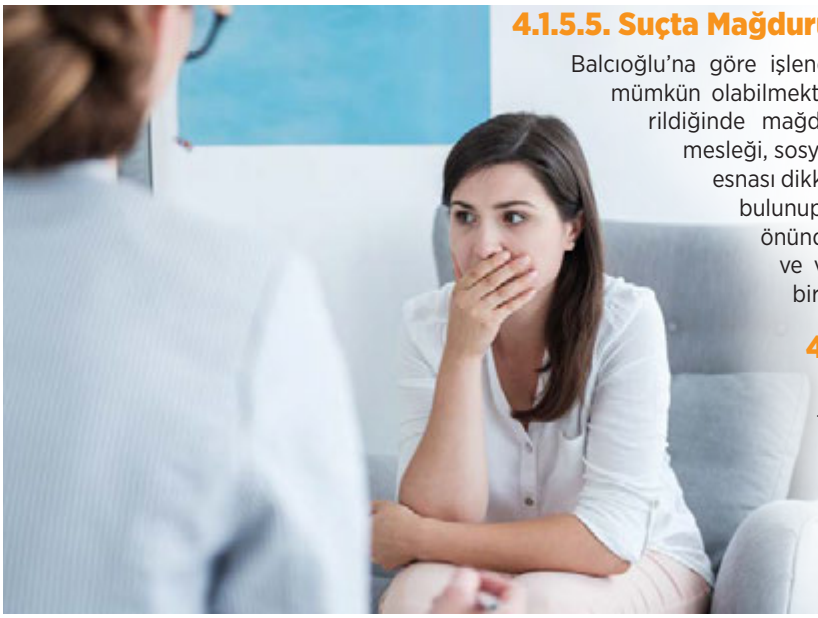
Çocuk İstismarı Mağdurları: Sokullu ve Akıncı'ya göre bu mağdur tiplerinde çocuklar özellikle aile bireyleri tarafından istismara maruz bırakılır. Çocuk istismarının bedensel, cinsel, duygusal, tıbbi, beslenme gibi türleri mevcuttur. Mağdur çocukların çoğunluğu; tehdit edildiğinden, korku, kaygı, endişe yaşarlar. Bundan dolayı, istismar mağduru çocukların olayları açığa çıkarması çoğunlukla mümkün olamamaktadır. Ayrıca kimsenin kendilerine inanmayacağı düşüncesinden kurtulamazlar. Maruz kaldıkları bedensel yaraların çoğu iyileşse de duygusal yaraları bir yetişkin olduklarında da yakalarını bırakmaz.

Yaşlı İstismarı Mağdurları: Erde ve Boz'a göre yapılan araştırmalar yaşlıların en çok istismara kendi evlerinde ve yine kendi yakın çevresi tarafından maruz kaldıklarını göstermektedir. Bu yakın çevresi kendi çocukları veya eşleri olabilmektedir. Ayrıca yaşlılar kendi fiziksel yetersizlikleri, yaralandıklarında iyileşme süreçleri gibi hususları göz önünde bulundurarak özellikle sokakta uğrayabilecekleri saldırı veya istismarlardan dolayı onların evlerinden çıkmasını engellemektedir.

İşsiz Mağdurlar: Sokullu'ya göre işsiz mağdurlar genellikle işsizlik gibi dezavantajlarının yanı sıra ekonomik yetersizlik ve suçtan korunabilmeleri açısından toplumun desteğinden mahrum kalabilmektedirler. Belli bir işleri olmadığından, düzenli bir

hayata da sahip değillerdir. Bu faktörler neticesinde bu bireylerin suça maruz kalma ve mağdur edilmeleri ihtimali yüksektir.

Adam Öldürme Suçu Mağdur Yakınları: Adam öldürme suçunda mağdur, öldürülen kişiden öte öldürülen bireyin yakınlarıdır. Çünkü geride kalanlar öldürülen bireyin maddi ve manevi yoksunluğuyla başa çıkmak zorundadırlar. Böyle bir olay karşısında mağdur yakınlarında intikam alma duygusu sıklıkla rastlanan bir durumdur.



4.1.5.5. Suçta Mağdurun Rolü ve Mağdur Riski

Balcıoğlu'na göre işlenen suçlarda mağdurun da bazı rollerinin olması mümkün olabilmektedir. Özellikle ceza hukuku açısından değerlendirildiğinde mağdurun kimliği, şahsi konumu, ikamet ettiği yer, mesleği, sosyal statüsü, yaşı temel alınarak, suç işleme öncesi ve esnası dikkate alınarak haksız tahrik unsurunun veya ihmalinin bulunup bulunmadığı önem arz etmektedir. Bu açılar göz önünde bulundurularak incelendiğinde ceza hukuku ve viktimoloji bir mağduriyet söz konusu olduğunda birbirinden bağımsız düşünülememektedir.

4.1.5.6. Mağdura Destek Olacak Kişi ve Kuruluşlar

Türkiye'de mağdur hakları ve hakların korunmasına yönelik düzenlemeler 2004 yılında ceza adalet bünyesinde yerini almıştır. Mağdur haklarının korunmasına ilişkin kanun 1 Haziran 2005 tarihinde 5271 sayılı CMK, 5237 sayılı TCK, 5275 sayılı Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun ile yürürlüğe girmiştir.

Görsel 4.17: Mağdura destek olma

Diğer Kanunlar:

- 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu
- 5402 sayılı Denetimli Serbestlik Hizmetleri Kanunu (mağdur destek hizmetleri görev olarak verilmiştir)
- 5726 sayılı Tanık Koruma Kanunu
- 5233 sayılı Terörle Mücadeleden Doğan Zararların Karşılanması Hakkındaki Kanun
- 6284 sayılı Ailenin Korunması ve Kadına Karşı Şiddetin Önlenmesine Dair Kanun

1 Numaralı Cumhurbaşkanlığı Teşkilatı hakkında Cumhurbaşkanlığı Kararnamesinin 53'üncü Maddesinde Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığının (Adm) görevleri aşağıda sıralanmıştır.

- Kırılgan grupların hak ve hizmetlerine yönelik geliştirme ve uygulama faaliyetlerini yürütmek. (Görsel 4.17)
- Mağdurların kendi hakları konusunda bilgilendirilmesine yönelik çalışmaları yürütmek.
- Adli desteğe ihtiyacı olan mağdura yönelik bireysel müdahale programlarını geliştirmek.
- Mükerrer mağduriyetin engellenebilmesi için gerekli önlemleri ve psikososyal destek hizmetlerinin uygulanması ve geliştirilmesi kapsamında çalışmalar yürütmek.
- Mağdurun adalete kolayca ulaşabilmesine yönelik çalışmaları yürütmek.
- Dava sürecinde tanıkları kapsayan hizmetlerin geliştirilme ve uygulanmasını sağlamak.
- Adliyelerde görevli bulunan uzman personellerin çalışmalarına dair usul ve esasları belirlemek.
- Adli yardımla ilgili mevzuata dayanarak gerektiği hâlde diğer kurum ve kuruluşlar ile iş birliği sağlamak.
- Mağdurun mağduriyetinin giderilmesi ve desteklenmesi için toplumsal farkındalığı artırmaya yönelik faaliyet ve çalışmaları yürütmek.

4.1.5.7. Mağdura Yaklaşımda Genel İlkeler

- Mağdurun her şeyden önce bir birey olduğu göz ardı edilmemelidir.
- Mağdurun kendini güvende hissedebilmesi için mağdurun görüntüsü, yaşam tarzı vb. konularda yargılayıcı veya suçlayıcı tutumlardan uzak durulmalıdır.
- Mağdura empatik, hassas ve özenli davranılmalıdır.
- Mağdur ile ilgili iş ve işlemeler imkân dahilinde en hızlı şekilde bitirilmelidir.
- Kurum veya kuruluşlara mağdurun sevki esnasında herhangi bir olumsuz duruma karşı önlemler alınmalıdır.
- Mağdurun yaşadığı olayın mahiyeti ve müracaat ettiği zamana göre sıralama yapılmaktadır. Aciliyet durumuna göre sıra bekleyen mağdura gereken bilgiyi verme konusunda kurum ve kuruluşlar hassasiyet göstermelidir.
- Mağdurun kadın, çocuk, engelli veya yaşlı olması durumunda öncelikli olduğu unutulmamalıdır.
- Mağdurun ivedilik gerektiren işlemi veya fiziksel, psikolojik sorunlarının olması durumunda, sorununa yönelik işlemler konusunda öncelik tanınmalıdır.
- Mağdurun rızasına yönelik kararlar ve uygulamalarda, mağdura gereken bilgilendirme yapılmalıdır.
- Mağdurun ihtiyacı olduğunun düşünülmesi durumunda gereken psikososyal destek sağlanmalıdır. (Görsel 4.18)
- Hizmet sunulurken ve iletişim esnasında ikincil bir mağduriyetin ortaya çıkmaması için gereken özen gösterilmelidir.
- İhtiyaç hasıl olduğunda mağdura destek veren kurum ve kuruluşlardan yararlanılmalıdır.
- Mağdurun hak aramasından vazgeçireceği düşünülen uzun ve gereksiz formalitelerden uzak durulmalıdır.



Görsel 4.18: Mağdura doğru yaklaşım

4.1.5.8. Yargı Sürecinde Yer Alan Görevlilerin Mağdura Yaklaşımı

Mağdur ile sanık arasında ceza adalet sisteminin içinde hassas bir dengeden bahsetmek gerekir. Ceza adalet sistemi içinde bir olay meydana geldiği andan itibaren devletin hemen hemen bütün kaynakları suçlular için kullanılmakta, mağdur taraf ise yaşadıklarıyla baş başa kalmaktadır. Bundan dolayı sosyal devletin, yaşanan olayın açığa kavuşması ve mağdurun psikolojik, fiziksel ve her açıdan sağlığına kavuşabilmesi için çalışması gerekmektedir. Ayrıca mağdur açısından yaşanan olay sonucunda adli sürecin hızlı ve etkin bir şekilde yönetilmesi, sanık-mağdur-delil dengesinin iyi kurulması gerekmektedir. Çünkü mağdur en kısa sürede failin hak etmiş olduğu cezayı alması beklentisindedir. Meydana gelen olayın açıklığa kavuşmasında; olayın gerekli mercilere bildirilmesi, delillerin toplanması, sanığın teşhisi ve son olarak adli sürecin hızlı ve etkin bir şekilde işleyebilmesi için her aşamada tanıklığın yapılması önemli unsurlardandır.

Adli yargılama sürecinin uzaması, mağdura yönelik olumsuz davranışlar, mahkemelerin işleyiş biçimi gibi etkenler mağdurun psikolojik açıdan yıpranmasına ve sıkıntıya düşmesine sebep olmaktadır. Bundan dolayı mağdurun bu süreçte yaşamış olduğu ekonomik, psikolojik olumsuzluklar, onun adli merciler ile iş birliği sürecini zedeleyebilmekte hatta bu iş birliğinin kopmasına sebebiyet vermektedir. Bu durum ise suçun aydınlatılması, suçlunun ortaya çıkmasını zorlaştırmakta veya suçun örtbas edilmesine neden olmaktadır. Mağdur bu süreçte hukuki, ekonomik, fiziksel ve psikolojik yönlerden yıpranmakta, hatta ikinci defa mağdur edilmektedir. Aslında mağdurun bu süreçte anlaşılmaya, saygı duyulmaya, anlayışa, dinlenilmeye ve süreç hakkında gereken bilgiyi edinmeye ihtiyacı vardır. Adli işlemler sürecinde psikososyal destek amacı ile mağdur ile iletişimde bulunan her bir personel mağdura karşı hassas bir tutum içinde olmalıdır. Mağdurun psikososyal

desteğinin bu süreç içinde sosyal çalışma görevlileri tarafından sağlanması gerekmektedir. Bunlara ek olarak yargılama sürecinde, mağdurun ifadesi alınmadan önce ihtiyacı olan destek sağlanmalı ve sanık ile mağdurun karşılaşması sonucunda mağdurun yaşadığı psikolojik sıkıntıların giderilmesi konusunda da hassasiyet gösterilmelidir.

A) Yargı Çalışanlarının Mağdura Yaklaşımda Uymaları Gereken Temel İlkeler



Görsel 4.19: Mağdura yaklaşımda kurallar

- Mağdurun yaşadığı olaydan dolayı, birçok farklı duyguyu bir arada hissedebileceği ve bundan dolayı ani duygusal tepkiler verebileceği unutulmamalı, mağdur ile iletişim kurarken bu durum göz önünde bulundurulmalıdır.
- Mağdur ile iletişim kurulurken mağdurun duygularını, beden dilini anlayabilecek uzmanlığa sahip adli personelin ilgilenmesi önem taşımaktadır.
- Mağdur ile iletişim kurmada görevli personelin, mağdurun duygularını ifade edebilmesi için cesaretlendirmesi, yargılamaktan kaçınması, öğüt vermemesi, yorum yapmaması anlayışlı ve sakin olması, sürecin daha iyi yönetilebilmesi açısından önem taşımaktadır.
- Eğer olay yeni ise mağdurun şokta olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır. Yaşadığı olayın etkisi üzerinde olan mağdur, aynı şeyleri defalarca tekrar edebilir veya hiç konuşmayabilir, bu anlamda susturmamak veya konuşması konusunda zorlamamak, sabırlı olmak, cesaretlendirmek, olumlu konuşmalarla güven vermek gerekmektedir. (Görsel 4.19)
- Mağdura hukuki sürecin bütün aşamaları hakkında gereken bilgi büyük sabır ve hassasiyetle verilmelidir.
- Mağdur ile görüşme mağdurun mahremiyetinin korunmasına yönelik sakin bir ortamda görevliler dışında kimsenin olmadığı uygun bir yerde yapılmalıdır.
- Mağdur ile yapılan görüşmenin sonucunda mağdurun psikolojik açıdan ciddi boyutlarda etkilendiği düşünüldüğü takdirde, mağdur bir uzmana yönlendirilmelidir.
- Cinsel suçlarda, mağdurun talebi doğrultusunda duruşma esnasında mağdurun etkilenebileceği kişilerin mahkeme salonunda olmamasına dikkat edilmelidir.
- Özellikle cinsel suçlarda mağdurun ikincil bir mağduriyetini engellemek adına, duruşmaların kapalı olarak yapılması, mağdurun güvenliğinin ön planda tutulması, gerektiğinde güvenlik tedbirlerinin de alınması hususu değerlendirilmelidir.

B) Yargı Sürecinin Yönetimi ve Bilgilendirme

- Adli süreçte görev almış personel, mağdura adli sürece katkı sağlayacak, gereken soruları sormalıdır.
- Mağdurun özel hayatına ve adli sürece etkisi olmayacak sorulardan kaçınılmalı, iradesine saygı duyulmalıdır.
- Mağdurun adli süreçte ihtiyacı olan birimlere (psikososyal servis vb.) gereken bilgiler verilerek yönlendirilmeli, mağdur yasal süreç hakkında ayrıntılı olarak bilgilendirilmelidir.
- Mağdura yargı mensuplarının bağımsız ve tarafsızlığı, tüm diğer personelin mağdurun haklarını koruyacağı konusunda güven hissettirilmelidir.
- 6284 sayılı Kanun uyarınca gizlilik ve olaylara ilişkin işlemlerin geciktirilmemesi hususunda tüm personel dikkatli olmalıdır.
- Soruşturma evresinde gizliliğin ön planda tutulması, mağdura ait bilgilerin medya organları, kitle iletişim araçları ile ifşa edilmemesine yönelik gereken önlemler alınmalı. Medya organları adli süreç boyunca haber alma özgürlüğü ile gizlilik karinesi arasındaki hassas dengeyi korumalıdır.
- Mağdura ihtiyacı olduğunda resmî makamların ulaşılabilir olduğu hissettirilmelidir.

C) Yargı Çalışanlarının Mağdurla İletişimde Dikkat Etmeleri Gereken Hususlar

- Mağdur ile iletişimde bulunacak personelin mağdura kendisini güvende hissettirecek tavır ve davranışa sahip olmasına özen gösterilmelidir.
- Çocuk veya engelli mağdur ile iletişimde gereken hassasiyet gösterilmelidir.
- Mağdur ile iletişimde mağdurun anlayabileceği bir dil kullanmaya özen gösterilmelidir.
- Mağdur ile iletişim kurarken mağdurun ismini kullanmaya ve mağdura saygılı davranmaya dikkat edilmelidir.
- Mağdurun hasta veya yaşlı olması durumunda özel durumlarına hassasiyet gösterilmelidir.
- Cinsel istismar mağdurları ile iletişimde suçlayıcı, yargılayıcı, yönlendirici sorulardan ve fiziksel temastan uzak olunmalıdır.
- Mağdura karşı sabırlı, sakin ve anlayışlı olunmalı.
- Yaşlı veya engelli mağdurlar ile iletişimde biyolojik ve psikolojik durumları hakkında bir uzmanda yardım alınmasına dikkat edilmelidir.
- Mağdurun içinde bulunduğu durumu ile ilgili gizlilik ilkelerine uygun hareket edilmelidir (Mağdura yaklaşım kılavuzu, 2016).

4.1.5.9. Mağdur Hakları

Mağdurun Soruşturma Evresinde Hakları

- Cumhuriyet savcısından delillerin toplanması ve istenmesi.
- Soruşturma evresinde gizliliği bozmamak ve amacın dışına çıkmamak suretiyle Cumhuriyet savcısından belge örneklerinin istenmesi.
- Vekilin bulunmaması durumlarında cinsel saldırı suçu ve alt sınır beş yıldan daha çok ceza gerektiren suçlar için barodan avukat istenmesi.
- Vekil vasıtasıyla el konulmuş eşya ve soruşturmaya dair belgelerin incelenmesinin istenmesi.
- Cumhuriyet savcısı tarafından kovuşturmaya yer olmadığına yönelik kararına, kanunun gerektirdiği biçimde itiraz edilmesi.

Kovuşturma Evresinde Mağdur Hakları

- Duruşma tarihinin bildirilmesi.
- Yargılama evresinde kamu davasına katılınması.
- Tutanak ve belgelerin örneklerinden istenmesi.
- Tanık davetlerinin istenmesi.
- Vekilin bulunmaması durumlarında cinsel saldırı suçu ve alt sınır beş yıldan daha çok ceza gerektiren suçlar için barodan avukat istenmesi.
- Davaya katılmış olma şartı ile dava kararlarına itirazda bulunabilme.
- 18 yaşını doldurmamış veya işitme, konuşma problemlerinin kendini ifade etmeye engel düzeyde olduğunda ve bir vekilin bulunmadığı durumlarda, bir vekil görevlendirilmesinin istenmesi.
- Mağdurun maddi ve manevi zararlarının tazmini için hukuk mahkemelerinde faile karşı tazminat davasının açılması ve dava açma sürecinde adli yardımdan faydalanması.

İhtiyaç duyan mağdura yönelik kamu kurum ve kuruluşları tarafından sunulan çeşitli barınma hizmetleri bulunmaktadır.

- Kadın konukevleri
- Çocuk evleri

4.2. HÜKÜMLÜ VE TUTUKLUYU SUÇA İTEN NEDENLER

HAZIRLIK ÇALIŞMALARI

1. **Sizce tehlikelilik hâli nedir?**
2. **Olumsuz duygularınızla baş etmek için neler yaparsınız?**

Tarih boyunca insanlar ve son olarak 21. yüzyılda kriminologlar hükümlü ve tutuklunun neden suç işlediğini açıklamak için çok çeşitli faktörlere baktılar. Bunlar biyolojik, psikolojik, sosyal ve ekonomik nedenlere dayanıyordu. Bazıları suçla dolu bir hayatı en azından yakalanana kadar normal bir işten daha iyi görüyordu. Suç işleyen kişinin arkasında genellikle bu faktörlerin bir kombinasyonu vardır. Elbette suç olgusunun birçok nedeni vardır. Çünkü suç olgusu multidisiplinerdir.

Akto'ya göre kişilik kavramı huy ve karakterin bir araya gelmesi ve dinamik olarak birbiriyle etkileşimi sonucu ortaya çıkan bir kavramdır. Bireyin kalıtım yolu ile sahip olduğu tabiatı ile birlikte sonradan deneyimsel olarak edindiklerini ve öğrendiklerini içermekte ayrıca bireyin algı, tutum, düşünme, konuşma tarzı, görünüşü, başa çıkma yöntemleri ve çevresine olan uyumu ve bütün davranış örüntülerini kapsamaktadır.

Huy, bireyin eylem ve davranışlarını etkileyen kalıtım yolu ile aktarılan biyolojik tabiatı olarak bilinmektedir. Hatta halk arasında "Bir insan yedisinde ne ise yetmişinde de odur." sözü ile huy olgusunun değişime çok fazla açık olmadığı belirtilmektedir.

Karakter, Aslan'a göre Yunanca bir kelime olmakla birlikte oyarak şekil verme, işleme anlamlarını taşımaktadır. Kısacası karakter huy olgusunu şekillendiren bir yapı olarak bilinmektedir. Bunlara ek olarak karakter bireyin sonradan öğrenilen tutumlarını kapsar ve karakter üzerinde çevresel faktörlerin etkisi yadsınamaz.

Suç, davranışın bir şekilde dışa yansımasıdır. İnsan olmanın temelinde biyolojik açıdan iki amaçtan söz edilebilir.

- Hayatta kalabilmek
- Neslini devam ettirebilmek

Sokullu, Akıncı ve Demir'e göre bu amaçlar doğrultusunda birey ya kaçmak ya da savaşmak zorunda kalacaktır. Birey savaşmak zorunda kaldığında kendini savunmak için gerektiğinde saldırganlaşacaktır. Bu açıdan değerlendirildiğinde bireyin hayatta kalabilmek adına şiddet davranışları göstermesi kaçınılmaz olmaktadır. Ancak suç ve suçlu kavramlarının açıklanmasında bireyin sadece biyolojik eğilimleri ile değil sosyal ve kültürel açılardan da değerlendirilmesi gerekmektedir. Bunların yanı sıra bireyin suç işlemesinde yaş, cinsiyet, kalıtım, aile, çevre ve sosyal destek, yetersiz beslenme, akran grupları, medya, zekâ düzeyi, kişilik ve medeni durumları önemlidir. Ayrıca benmerkezcilik, saldırganlık, şüphecilik, anti-sosyal kişilik bozukluğu, narsizm, kaygı, depresyon gibi örüntüler suç davranışı ile ilişkilidirler.

4.2.1. Ceza Infaz Kurumlarında Hükümlü ve Tutuklunun Tehlike Hâlini Tespit Etme

Ceza infaz kurumlarında hükümlü ve tutuklunun tehlikelilik hâlinin tespit edilebilmesi detaylı gözlem ve incelemelere dayanmaktadır. Özellikle hükümlü veya tutuklunun duygu, düşünce, davranış ve söylemleri konusunda dikkatli olunmalı, gözleme dayalı ipuçlarını takip etmek gerekmektedir.

4.2.1.1. Duygu ve Heyecan Kavramı

Goleman'a (Golmın) göre duygu ve heyecan kavramları bireyden bireye farklılık göstermektedir, herhangi bir olay farklı bireyler tarafından farklı şekillerde algılanabilmekte ve bu durum bireyin olay karşısında farklı duygularının ortaya çıkmasına sebep olmaktadır.

Örneğin ceza infaz kurumunda tutuklu olarak aynı koğuşta bulunan bireylerin elektrik kesintisi olduğunda farklı duygular hissedebilirler. Bir tanesi elektrikler kesildiğinde dizisini izleyemeyeceği için öfkelenirken, bir diğeri üzülebilir veya televizyonun gürültüsünden rahatsız olan bir diğeri bu duruma sevinebilir. Görüldüğü gibi olay aynı olmasına rağmen açığa çıkan duygular farklıdır. Bu olayda dizisini seyredemediği için öfkelenen veya üzülen kişinin açığa çıkan duyguları engellenmiş olma ile birlikte saldırgan davranışlara dönüşebilir. Elektrikler tekrar gelene kadar gürültüden kurtulduğu için mutlu olan kişiye sert bir ifade veya davranışla tepki verebilir. Kısacası duygu ve heyecanlar davranışların açığa çıkmasında, şekillenmesinde ve dönüşmesinde önemli rol oynamakla birlikte karışık bir süreci ifade etmektedir. Aslında kısaca ifade etmek gerekirse duygular bireyin harekete geçmesine sebep olan dürtüleri oluşturmaktadır. Goleman'a göre bu dürtüler örneğin haz ve elem duygularının ortaya çıkması sonucunda meydana gelir. Heyecan ise iç ve dış faktörlerin etkisi ile birlikte güçlü ve yoğun bir şekilde duyguların yükselmesi durumudur. (Görsel 4.20) Başal (2004) duyguları sınıflandırırken özellikle aşağıdaki üç bölüm üzerinde durmuştur.

- Saldırgan davranışları açığa çıkaran duygular: öfke, düşmanlık, kıskançlık
- Engelleyici ve savunucu davranışları açığa çıkaran duygular: korku, kaygı, üzüntü
- Sevindiren davranışları açığa çıkaran duygular: şefkat, haz, mutluluk

Heyecan: Duygusal nedenlere bağlı olarak aniden ve acil durumlarda ortaya çıkan, güçlü ve geçici duygu yoğunluğudur. Duygular fizyolojik olarak bedeni de etkilemektedir.

- Kalp atışları ve solunum sayısında artış,
- Göz bebeklerinde büyüme,
- Kan normalde mide ve bağırsaklara doğru harekete geçerken, acil durumlarda karar verme mekanizması beynimize ve oradan kaslarımıza yönlenir.
- Kan şekerinin kanda yoğunlaşması,
- Kanın pıhtılaşma hızında artış,
- Tüylerin diken diken olması vb.

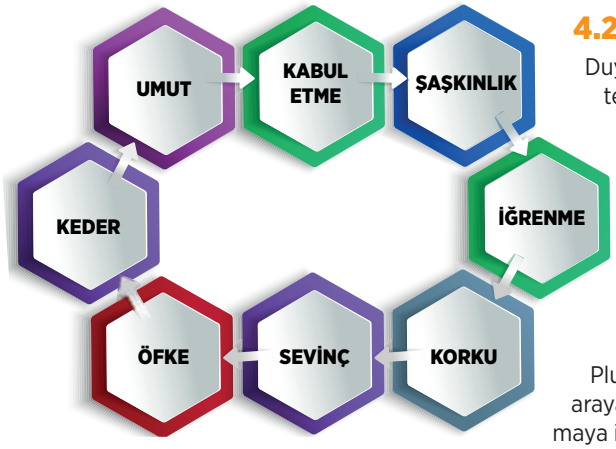
Acil durumun geçmesiyle birlikte vücutta görülen bütün bu hareketlilikler önceki hâline gelir.



Görsel 4.20: Duygular

4.2.1.2. Duygu ve Davranış İlişkisi

Duygular, davranışların temelini oluşturur ve güdüleyici güç olarak davranışların oluşumunu tetikler. Güdülerin ise hangi davranışı tetikleyeceğini tahmin etmek zor değildir. Örneğin acıkan birey açlık hissini bastırabilecek davranışlara yönelirken, susayan bireyde susuzluğunu giderecek davranışlara yönelecektir. Fakat yaşanan herhangi bir duygu veya heyecan sonunda bireyin ne yapacağını nasıl tepki vereceğini tahmin etmek güçtür. Örneğin annesi tarafından azarlanan bir çocuk, bağırıp çağırıp ortalığı birbirine katabilir veya içine kapanıp, sessiz sedasız ağlayabilir. Kısacası duygular ve heyecanlar davranışların ortaya çıkmasına sebep olur fakat bu davranışlar bireyden bireye farklılıklar gösterir. Yapılan herhangi bir iş sırasında belli düzeyde duygu yoğunluğu bireyin başarılı olmasını sağlarken, yoğun duygu durumu ise başarısızlığa neden olabilir. Örneğin sunum yapacak kişi aşırı kaygı ve endişeliyse hata yapma oranını arttırır. Hiç kaygı ve endişe hissetmemesi, sunumu önemsememesine ve yine başarısız olmasına sebep olur, fakat diğer yanda yeteri miktarda kaygı ve endişe ise onun sunum için daha iyi hazırlanmasını ve bu vesile ile başarılı olmasını sağlar.



Şekil 4.4: Plutchik çemberi

4.2.1.3. Duyguların Sınıflandırılması

Duyguların sınıflandırılması konusunda pek çok farklı teori bulunmaktadır. Bu konuda en göze çarpan çalışma Plutchik (Pulutşik) (1980) tarafından yapılmıştır. Bireyin çevresine uyum sağlaması konusunda güdüleyen duyguları 8 farklı sınıfa ayırmıştır. (Şekil 4.4)

- Korku-tasa
- Umut-ümit
- Sevinç-neşe
- Kabul etme-edilme
- Öfke/ kızgınlık
- Şaşkınlık-sürpriz
- Üzüntü-keder
- Tiksinti-iğrenme

Plutchik (Pulutşik) hangi duyguların hangi duygularla bir araya gelip hangi davranışları oluşturduğuna dair bir araştırmaya imza atmıştır. Bu araştırmasına duygu çemberi- tekerleği ismini vermiştir. Tuna'ya göre çemberde duygular belli bir sıralamaya göre konulmuş, bitişik olan duygular ile karşı ve uzak olan duygulara oranla daha fazla benzerlik göstermekte iken, karşılıklı olan duygular zıt duyguları ifade etmektedir.

neşe+beklenti=iyimserlik

öfke+beklenti=saldırganlık

Sürpriz+korku=şaşkınlık vb.

Duygular günlük hayatın içinde olumlu ve olumsuz olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşanılan bir olay karşısında ortaya çıkan hem içsel tepkiler hem de diğerleri ile var olan sürdürülmesi veya durdurulmasını sağlayan bir süreçtir. Duygular bireyin karar verme, sorunlar ile baş etme gibi süreçlerini etkileyen önemli bir araçtır. Bireyin yaşamış olduğu yoğun olumsuz duygular, bireyin yoğun olumsuz tepkilerine yol açar. Duyguların değiştirilmesi mümkün değildir lakin düşünce yani olaylara bakış açısı değiştiğinde ardından davranışlarda değişir.

Olumsuz duygular ile baş edebilmek için aşağıdaki üç aşama önemlidir:

A) Duyguyu Belirlemek

- Duygu durumumuzu belirlemek
- Kızgın mıyım?
- Üzgün müyüm?
- Mutlu muyum?
- Aşırı endişeli miyim?

B) Düşünceleri Belirlemek

- O an ne düşünüyordum?
- Yanımdakiler kimdi?
- O an tam olarak neredeydim?
- Yanımdakiler benim için tam olarak ne ifade ediyor?
- Ne yapıyordum?

C) Sorgulamak

Özcan ve Çelik'e göre

- Bu aşama düşüncelerin ne kadar gerçekçi olduğunun sorgulandığı aşamadır.
- Düşüncelerim ne kadar doğru veya gerçek,
- Böyle düşündüğümde ne elde ediyorum?
- Böyle düşünmek bana ne katıyor?
- Bu düşünceler benim için faydalı mı, faydasız mı?
- Düşüncelerim bana kendimi nasıl hissettiriyor? Olumlu/olumsuz.

ÖRNEK

Durum: Okulda samimi bir arkadaşınla karşılaştığında arkadaşının yüzünün asık olması.

Düşünce: Arkadaşım beni sevmiyor, sanırım kendine yeni arkadaşlar buldu, benim arkadaşlığımı istemiyor, bana tavır yapıyor.

Veya: Acaba ailesi ile ilgili bir sıkıntısı mı var? Yorgun mu?

Duygu: Üzüntü, mutsuzluk, merak, endişe.

Davranış: Yüzünü asıp karşı taraftan bir adım beklemek Yanına gidip sorunun ne olduğunu anlamaya çalışmak.

4.2.1.4. Yüz İfadesi

Psikologlar bireylerin yüz ifadelerinin karşılarındaki insanlar tarafından doğru anlaşılıp anlaşılmadığını araştırmak üzere yüz fotoğraflarından duygu ve heyecan hakkında bilgi edinilmesini sağlayan üç boyutlu bir mekanizma geliştirmişlerdir. Özellikle duyguları hoşluk ve nahoşluk olarak ikiye ayırmışlardır. Mutluluk sevinç, neşe hoşluk, üzüntü, keder, öfke, düşmanlık ise nahoşluk olarak değerlendirilmiştir. Nahoş duyguların ifadesi sırasında dudaklar aşağıya doğru eğilir, gözler aşağıya doğru bakar; hoş duyguların ifadesinde ise dudaklar yukarı doğru kıvrılır, gözler yukarıya doğru bakar. Hayret veya dikkat durumunda ise burun delikleri büyür, ağız hafif açılır, gözler irileşir. (Görsel 4.21)

Bireyin yüz ifadesi ve bireyin yüzündeki kas hareketleri, bireyin biliş, duygu ve fizyolojisinin dışa vurumudur. Bunların yanı sıra yapılan araştırmalara göre öfke, sevinç, üzüntü, korku ve şaşırma gibi temel duygular karşısında hemen hemen dünyanın her yerinde insanlar aynı yüz ifadesi ile tepki vermektedirler.



Görsel 4.21: Yüz ifadeleri (Mimikler)

4.2.1.5. Sesler

Ünlü ve Hakan'a göre bireyler şaşırma, sevinç, korku gibi duygularını yüz ifadelerinin yanında sesler ile de belli ederler. Sesin tonundan, şiddetinden ve yüksek veya alçak oluşuna göre duygu hakkında bilgi sahibi olunabilir.

4.2.1.6. Hareket, Beden Durumu, El Kol Davranışı

Dökmen'e göre beden dili de duyguların ifade edilmesinin önemli bir parçasıdır. Fakat beden dili dünyanın her yerinde farklı anlama gelirken, bazen aynı kültür içinde bile cinsiyete, yaşa, toplum içindeki konuma göre de değişik anlamlara gelmesi mümkündür. İletişimde beden dili önemli bir yere sahiptir. Çünkü beden dilini etkin kullanabilen insanlar kendilerini iyi ifade edebilenlerdir. Örneğin karşımızdaki biri konuşurken başımızı salladığımızda, konuşmayı onayladığımızı veya onaylamadığımızı, dostumuzun elini tuttuğumuzda ona verdiğimiz değeri gösterebiliriz. Aslında beden dili tek başına söylemek istediklerimize tercüman olurken diğer yandan sözlü iletişim ile birlikte kullanıldığında sözlerimizi destekler veya güçlendirebilir ayrıca bireylerin sözsüz iletişim kullanırken diğer insanlarla aralarındaki mesafe önem arz etmektedir. İzgören'e göre birey hiç tanımadığı biriyle yüz yüze konuşurken bıraktığı mesafe ile yakın bir arkadaşı ile yüz yüze olduğunda ki mesafede büyük fark vardır. Kişilerin yüz yüze iletişimde fiziksel mesafesi ne kadar az ise samimiyet derecesi o kadar fazla, fiziksel mesafesi ne kadar çok ise samimiyet derecesi o kadar azdır.

4.2.2. Suçludaki Tehlike Hâli

Suç işleyen bir bireye uygulanan yaptırımın veya emniyet tedbirinin yerinde olduğunu düşündürecek kavram yetenek değil tehlikeliliktir. Bu tehlikelilik kavramı ceza sisteminin temeli olarak yorumlanmaktadır. Yapılan araştırmalar tehlikeliliğin bir tür anormallik olduğu ve tehlikelilik ve anormallik arasında yakın bir ilişki olduğunu göstermektedir. Türkman'a göre emniyet tedbirleri suç teşkil ettiği düşünülen herhangi bir fiilin ağırlığına değil failin tehlikelilik hâline göre hareket edilmektedir. Çünkü suç teşkil eden davranış failin tehlikelilik hâlinin sadece basit bir belirtisidir. Alan Akcan, Artuk'a göre güvenlik tedbirleri açısından önemli rol oynayan failin tehlikelilik hâli, cezanın tayin edilmesinde de dikkate alınmaktadır.

Yıldız'a göre bir bireyin ileride şiddet veya saldırganlık davranışlarını sergileyip sergilemeyeceği, bireyin kendi saldırganlık davranışlarını düzenleme kontrol edebilme ve kendi çevresi ile uyum içinde olmasına bağlı olduğu öngörülmektedir. Burada en önemli noktalardan birisi bireyin saldırganlık, öfke gibi olumsuzluklarla başa çıkabilme ve adapte olabilmesine bağlıdır, başa çıkabilme ve adaptasyonu sağlayamadığı takdirde davranışları kontrolsüz ve zarar verici olabilmektedir.

Nergiz ve Işıklı'ya göre psikiyatristlerin geçmişte suçlular ile ilgili daha çok tanı, tedavi ve rehabilitasyon gibi taleplerin yerini son yıllarda bir de suçluların tehlikelilik hâlini tespit veya tahmin etme olgusu eklenmiştir. 20. yüzyılın başlarında tarafından tehlikelilik kavramı ceza hukuku ve psikiyatri alanında önemli bir kavram hâline gelmiş, ayrıca yasa ve kanunlar tarafından tanımlanmış bulunmaktadır. Tehlikeliliğin klinik anlamda tahmin veya tespit edebilmek için bireyin geçmişine bakmak gerekmektedir. Bireyin geçmişinde şiddet veya saldırgan davranışlarının olup olmaması bireyin tehlikelilik durumunu tespit ve tahmini kolaylaştırmaktadır. Tam da bu noktada klinik kriminolojiden söz etmek gerekir. Klinik kriminoloji; suçlunun yeniden topluma kazandırılması, topluma adaptasyonunun sağlanabilmesi ve bu alanda çalışmalar yapabilmek adına geliştirilmiş çok yeni bir kavramdır. Bireyin tehlikelilik hâlini belirlemek için üç temel belirtiden söz edilebilir.

4.2.2.1. Hukuki Belirtiler

Bireyin geçmişinde bulunan ve işlemiş olduğu suçlar tehlikelilik hâlinin hukuki emarelerinin göstergesidir.

4.2.2.2. Biyopsikolojik Belirtiler

Bu belirtiler bireyin zihin ve biliş düzeyinin davranışlara nasıl yansıdığını inceler. Bahse konu belirtiler bireyin kişilik yapısı, ruhsal hastalıkları olabilir ve sosyal hayata uyum sağlamasını engelleyebilir.

4.2.2.3. Sosyal Belirtiler

Dönmezer'e göre sosyal belirtiler bireyin içinde yaşadığı toplumda suça yöneltecek bütün olumsuz davranışları kapsamaktadır.

4.2.2.4. Belirtilerin Önemi

Tehlike hâlinin tespitinde sosyal, hukuki ve biyopsikolojik emareler büyük öneme sahiptir. Sosyal ve biyopsikolojik emareler suçtan önceki tehlike hâlini tespit için kullanılır. Ancak suç öncesi sadece emarelere bakarak tehlike hâlinin tespiti bireyi potansiyel tehlikeli olarak görmeye sebep olur. Bu durumda bireyin masumiyet karinesine zarar verir. Bu anlamda tehlikelilik hâlinin tespitinde hukuki emarelerin ancak suçun işlenmesinden sonra önemli olduğu unutulmamalıdır.

4.2.3. Tehlike Hâlinin Çeşitleri

Bireyin tehlike hâlinin tespit edilebilmesi için daha önce suç işlemesi şartı yoktur. Birey suç hiç işlememiş olması, onun asla suç işlemeyeceğinin göstergesi olamaz. Bundan dolayı tehlikelilik hâlinin tespitinde iki temel öge vardır, suç öncesi ve suç sonrası tehlikelilik hâli gibi. Ceza hukukuna göre tehlikelilik hâlinin tespitinde suç sonrası önem arz etmektedir. Ayrıca tehlike hâli kavramı kronik, yani mükerrer ve gerçekleşeceği muhakkak tehlike olarak iki gruba daha ayrılır. Kronik suçlular, suç işleme alışkanlığı olanları veya suç işlemeyi meslek olarak görenleri kapsar. Diğer yandan gerçekleşeceği muhakkak tehlike hâlinde olan bireyler ise; hâli hazırda suça karışmamış olsalar da bireyin sahip olduğu tehlike hâlinden dolayı, suç işlenene kadar ki süreci kapsar.

Tehlike hâli kavramı konusunda son yıllarda pek çok eleştiri bulunmaktadır. Tehlike hâline ilişkin teoriler tehlike ile tehlikeli bireyin farklı olabileceğini kabul etmemektedirler, bu durumda davranış tehlikeli ise birey de tehlikeli olarak kabul edilmesine yol açmaktadır. Aksine davranışın tehlikeli olması ve boyutu, illaki bireyin tehlikeli olduğunu göstermez.

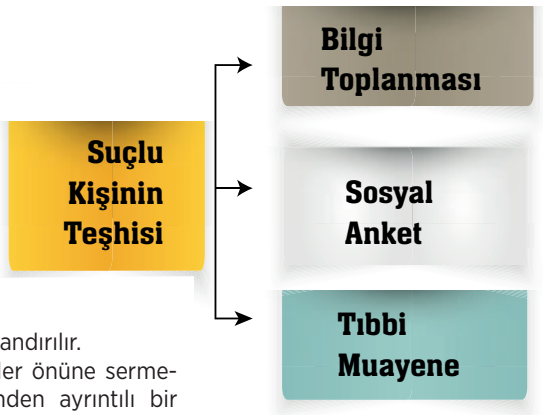
Dönmezer'e göre tehlike hâlini psikiyatrların belirlenmesi beklendiğinde ise ruhsal bozuklukları olan bütün bireylerin tehlikeli olduğuna dair bir görüş ortaya çıkması, bu teorinin de tek başına yetersiz olduğunu düşündürmektedir. Öncelikli olarak tehlike hâlinin belirlenmesinde suçlu veya tehlike hâlinin tespit edilmesi gereken bireyin biyopsikolojik emareleri yani kişiliğinin bütün özellikleri gözlem yapılarak, incelenmelidir. Kişilik yapısı belirlenen suçlunun bunların yanı sıra beden yapısın gözden geçirmek ayrıca psikolojik ve psikiyatrik bakımlardan da incelemeye tabii tutmak gerekmektedir.

4.2.4. Teşhis Araçları

Suçlu kişinin teşhis edilmesinde kullanılan bazı yöntemler vardır. Bu yöntemler Şekil 4.5'te gösterilmiştir.

4.2.4.1. Bilgi Toplanması

Bireyin tehlike hâli ile ilgili elverişli bir tanıya ulaşılabilmek için tehlike hâli emarelerini iyi gözlemlemek gerekmektedir. Bu gözlem ise ancak bireyin tıbbi ve psikolojik muayene edilmesi ile mümkün olur. Bu muayene klinik yöntem olarak adlandırılır. Klinik yöntem kullanılması birey hakkında birçok ayrıntıyı gözler önüne sermektedir. Klinik yöntem bireyin tıbbi, psikolojik ve sosyal yönden ayrıntılı bir



Şekil 4.5: Suçlu kişinin teşhisi

şekilde incelenmesi demektir. Klinik yöntem ilk önce yüz yüze yapılan bir mülakat ile başlar, bu mülakat süreci, bireyin geçmişi ile ilgili bilgilere erişim açısından önemlidir.



Görsel 4.22: Sosyal anket

4.2.4.2. Sosyal Anket

Sosyal anketi yapacak olan uzmanın tıbbi kavramlar, mevzuat, ekonomik alan, pedogoji, psikoloji ve psikiyatri gibi kavramlara hâkim düzeyde olması, ayrıca sır tutabilen ve ikili ilişkilerde başarılı biri olması beklenir, Amerika'da ''psikiyatrist sosyal çalışıcı'' unvanı ile üniversitede yetişen bireyler bu alanda çalışırlar. Sosyal anket bireyin doğup, büyüdüğü yerin tespiti ile başlar ve bireyin temaslı olduğu aile, arkadaş, komşu, patron, öğretmen gibi yakın çevresi ile yapılan görüşmelerle devam eder. Bu görüşmeler suçun oluşumunda çevre gibi faktörlerin etkisini ortaya koymak içindir. Bireyin kendisi ile de görüşme yapılır fakat yapılan görüşmenin ne kadar sağlıklı olduğu, bireyin ne kadar doğru söylediği konusunda emin olamadığımız için, farklı kaynaklar ile de söylenenleri kontrol etmemiz gerekmektedir. (Görsel 4.22)

4.2.4.3. Tıbbi Muayene

Sosyal anketin akabinde; fiziksel, psikiyatrik ve psikolojik tıbbi muayene başlar.

Fiziksel muayene sürecinde suçlunun fiziksel durumu, gelişim gerilemeleri ve herhangi bir hastalığının olup olmadığı belirlenmektedir.

Psikiyatrik muayenede ise suçlunun saldırganlık seviyesi, saldırganlığın sebepleri, sosyallik seviyesi, enerji seviyesi ve sebepleri son olarak duygusal sebat seviyesi tespit edilir.

Psikolojik muayene süreci ise suçlu hakkında önemli bulgular edinilebilecek zekâ, algı, ruhsal durum veya kişilik testleri ile başlar.

4.2.5. Tehlike Hâline Dair Sosyal Tahmin (Pronostic)

Dönmezer'e göre sosyal tahmin suçla mücadele konusunda çok faydalı bir araç olabilir. Ve bu konu ile ilgili gelecekte suç işleme ihtimallerinin azaltılmasına yönelik çalışmalar yapılabilir.

4.2.6. Suçluların Tasnifi (Düzenleme) Tipoloji

Çağdaş dönemde suçluların tasnifi aşağıdaki gibi altı farklı unsura dayandırılmış bulunmaktadır. Şekil 4.6'da bu tasnif gösterilmiştir.



Şekil 4.6: Suçluların tasnifi

1. Suça neden olan etmenler bakımından (etiyolojik) tasnif
2. Psikolojik-psikiyatrik ve karakteroloji yönünden tasnif
3. Klinik bakımdan
4. Sosyolojik bakımdan
5. Suçluluğun nitelik ve yönü bakımından
6. Ceza siyaseti, ıslah ve tedavi bakımından sıralamıştır.

A) Suça Neden Olan Etmenler Bakımından (Etiyolojik) Tasnif

Bu görüşe göre suçluları:

- Suçluluğu iç nedenlerle belirlenenler,
- Dış nedenlerle belirlenenler,
- Dönmezer'e göre suçluluğun hem iç hem de dış nedenlerle belirlenenler olarak üç gruba ayırmışlardır.

B) Psikolojik - Psikiyatrik ve Karakteroloji Yönünden Tasnif

Psikolojik açıdan suçun tasnif edilmesi ilk defa Egvind Obik (Egvayn Obik) tarafından yapılmıştır. Egvind Obik suç işleyen bireylerin iradelerinin zayıf olduğunu, vasat düzeyde irade sahibi olduklarını veya iradelerinde bu yönde özel bir güç ve direnme olduğunu savunur. Bir diğer tasnif ise Hans W. Gruhle (Hans Guruhle) tarafından yapılmıştır. Gruhle suçluların hayatını baz alarak hareket etmiş ve suçluları tasnif ederken onları beş gruba ayırmıştır.

1. Suça eğilimli olanlar
2. Ruhi zayıflığa sahip olanlar
3. İhtiras ve tutkulu olanlar
4. Şeref, onur gibi olgular için suç işleyenler
5. Yokluk veya ihtiyaç sebebi ile suç işleyenler (Özek, 2011)

Hurwitz (Hurviz) ve Centel'e göre ise psikolojik yönden suçluları tesadüfi ve duygusal suçlular olarak ikiye ayırmıştır. Hurwitz'e göre tesadüfi suçlu tipler antisosyal eğilim ve davranışlar göstermez ve dürtüleri karşısında dirençleri çok zayıftır. Kısacası, tesadüfi suçlular bir tesadüf sonucu suç işleyen bireylerdir.

Jung, Dönmezer ve Gülcan'a göre yapılan araştırmalarda psikiyatrik tasniflerin kriminolojide suç tipolojisi açısından bireyselleşmeye imkân hazırladığı görüşü savunulmaktadır. Ayrıca yapılan suç araştırmalarında belli bir suç türünün belli karakter özellikleri gösteren bireylere ait olduğu görüşü ileri sürülmektedir. Bu konuda Jung (Jang) suçluları zihinsel yönden içe dönük, dışa dönük Janesch, karakteroloji bakımından ilgili ve ilgisiz Exner ise tesadüfi, esas suçlular, aktif ve pasif suçlular olarak ayırmıştır.

1. **Klinik Bakımdan:** Seelig (Selig), Avcıkurt, Şahin'e göre suç olgusunu bireyin anti sosyal eylemleri sonucunda yasaklanan ve yasalar tarafından ceza gerektiren psikosomatik (psikolojik kökenli bedensel yakınmalar) eylemleri olduğunu ileri sürmüştür. Ayrıca Seelig suçlunun karakter özellikleri ile suçlunun diğer özelliklerinin bir ahenk içinde olduğunu ve suç olgusunun, suçlu olan bireyin birçok özelliğinin bir araya gelmesi sonucunda ortaya çıktığı savunmaktadır.
2. **Sosyolojik Bakımdan:** Suç sosyal bir olgudur, bundan dolayı suçun sosyal açıdan tesiri göz önünde bulundurularak bir tasnife tabi tutulmaktadır.
3. **Suçluluğun Nitelik ve Yönü Bakımından:** Burada suçluların tasnifi için suçluların eylem ve davranışlarının ortaya çıkması ve gelişmesinde dış kaynakların rolünden söz edilmektedir.
4. **Ceza Siyaseti, Islah ve Tedavi Bakımından:** Dönmezer'e göre bu tasnif suçlular açısından cezanın kanuni olarak bireyselleştirilmesinden söz eder. Ayrıca suçluların hukuki anlamda tasnifi olarak da geçmektedir. Bu tasnif suçluların kişilik, karakter, yaş, cinsiyet, fizik, akli/ruhi durum, ırk, eğitim, firar olasılığı, suçun niteliği gibi açılardan en elverişli ıslah kurumu en elverişli ıslah ve rehabilite yöntemlerini kullanma amaçlı ortaya çıkan tasniftir. Ayrıca bazen ıslah kurumunda belli suç gruplarının diğerlerinden ayrılması veya bir araya getirilmesi gerekebilir. Bu durum da ıslah ve rehabilitenin sağlıklı yürütülmesi açısından önem arz etmektedir. (Görsel 4.23)

Görsel 4.23: Hükümlünün ıslahı (temsili)



ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

A) Aşağıda verilen cümlelerin sonundaki boşluğa cümle doğru ise "D", yanlış ise "Y" yazınız.

1. Kriminoloji, suç işlemenin sebepleri, suçun neticeleri, suçu işleyen bireyin, maruz kalanların ve toplum üzerinde bıraktığı etkileri ve suçu her yönü ile inceleyen deneysel bir bilim dalıdır. ( )
2. Suç, toplum tarafından belirlenmiş hukuki olarak kanun ve kurallara dayandırılmış ve işlendiğinde sonucunda bir yaptırımı olmayan davranıştır. ( )
3. Suçlu bireyin tespit edilmesi aşamasında bilgi toplanması, sosyal anket ve tıbbi muayene gibi yöntemler kullanılır. ( )
4. Mağdur, hakları korunan ve savunulan kişidir. ( )

B) Aşağıdaki soruları dikkatlice okuyunuz ve doğru cevabı işaretleyiniz.

1. **Aşağıdakilerden hangisi ceza sorumluluğunu kaldıran bazı özel hâllerden değildir?**
   A) Ağır düzey zekâ geriliği
   B) Şizofreni
   C) Psikotik bozukluklar
   D) Nöropsikiyatrik belirtiler
   E) Kişilik bozuklukları

2. Olumsuz duygular ile baş edebilmek için aşamalar vardır.

   Aşağıdakilerden hangisinde bu aşamalar doğru bir şekilde sıralanmıştır?
   A) Duyguyu belirlemek, düşünceyi belirlemek, sorgulamak
   B) Düşünceyi belirlemek, duyguyu belirlemek, sorgulamak
   C) Sorgulamak, düşünceyi belirlemek, duyguyu belirlemek
   D) Sorgulamak, duyguyu belirlemek, düşünceyi belirlemek
   E) Düşünceyi belirlemek, sorgulamak, duyguyu belirlemek

3. **Aşağıdakilerden hangisi teorik kriminolojinin bünyesinde yer almaz?**
   A) Suç antropolojisi
   B) Suç teorisi
   C) Suç psikolojisi
   D) Suç psikiyatrisi
   E) Penoloji

4. **Aşağıdakilerden hangisi uygulamalı kriminoloji bünyesinde yer alan konulardan biri değildir?**
   A) Suç profilaksisi
   B) Suç psikolojisi
   C) Suç psikiyatrisi
   D) Suç antropolojisi
   E) Suç teorisi

5. Viktimologlar, bir mağduriyetin ortaya çıkmasının temel esaslarından söz etmektedirler.

   Aşağıdakilerden hangisi bu temel esaslardan biri değildir?
   A) Suç, kaza, doğal bir felaket gibi gayri tabii bir olay olması.
   B) Bu gayri tabii olayın bir zarar ile sonuçlanması.
   C) Zarar ile sonuçlanan olayla birlikte hak kaybı yaşayan birilerinin bulunması
   D) Suç, ceza gibi olayların nötr etkisinin bulunması
   E) Bu zarar sonunda olayın etkisinin bir süre devam etmesi

6. **Aşağıdakilerden hangisi mağdur tipleri incelendiğinde en sık karşılaştığımız tiplerden değildir?**
   A) Cinsel suç mağdurları
   B) Aile içi şiddet mağdurları
   C) Çocuk istismarı mağdurları
   D) Yaşlı istismarı mağdurları
   E) Gerçek olmayan mağdur

7. **Aşağıdakilerden hangisi yargı çalışanlarının mağdurla iletişimde dikkat etmeleri gereken hususlardan değildir?**
   A) Mağdur ile iletişimde bulunacak bütün personellerin güler yüzlü olmasına özen gösterilmeli.
   B) Engelli mağdurunda diğerleriyle aynı muameleyi gördükleri hissettirilmeli.
   C) Çocuk veya engelli mağdur ile iletişimde biraz daha hassasiyet gösterilmeli.
   D) Mağdur ile iletişimde özellikle hukuki kavramların kullanımına özen gösterilmeli.
   E) Mağdur ile iletişimde mağdurun anlayabileceği şekilde dil kullanımına özen gösterilmeli.

8. Aşağıdakilerden hangisi suçun sosyal nedenleri arasında gösterilemez?

A) Aile faktörü
B) Akran etkisi
C) Akıl sağlığı
D) Medya faktörü
E) Eğitim faktörü

9. Aşağıdakilerden hangisi çağdaş dönem suçlu tasniflerinden değildir?

A) Psikiyatrik tasnif
B) Toplumsal tasnif
C) Klinik bakımdan tasnif
D) Sosyolojik bakımdan tasnif
E) Suçluluğun nitelik ve yönü bakımından tasnif

10. Aşağıdakilerden hangisi mağdur sınıflandırmalarından biri değildir?

A) Kaza mağduru
B) Gerçek olmayan mağdur
C) İşsiz mağdurlar
D) Sahte mağdur
E) Teşebbüs hâlinde kalmış mağduriyet

11. Viktimolojinin ortaya çıkış amacı aşağıdakilerden hangisidir?

A) Suçluya yardımcı olmak
B) Suçun nasıl yapıldığını anlamak
C) Suç ve suçluyu anlamak
D) Suç mağdurlarını anlamak
E) Mağdurun suçunu kanıtlamak

12. Aşağıdakilerden hangisi mağdurun soruşturma evresinde hakları arasında sayılır?

A) Cumhuriyet savcısının, kovuşturmaya yer olmadığına dair kararına, kanunda yazılı usule bakmaksızın itiraz etme
B) Gizlilik ve amacını bozmamak şartıyla Cumhuriyet savcısından belge örneği isteme
C) Ceza gerektiren hâllerde barodan avukat görevlendirilmesini isteyememe
D) Gizlilik ve amacını bozmak pahasına Cumhuriyet savcısından her türlü belgeyi isteme
E) Her türlü delil ve belgeyi kendi inisiyatifinde bulundurma ve saklama

13. Aşağıdakilerden hangisi kovuşturma evresinde mağdur hakları arasında yer alır?

A) Duruşmadan haberdar edilmezler.
B) Yargılama aşamasında kamu davasına katılmazlar.
C) Tutanak ve belgelerden örnek isteyemezler.
D) Davaya katılmış olma koşuluyla davayı sonuçlandıran kararlara karşı kanun yollarına başvuramazlar.
E) 18 yaşını doldurmamış, sağır veya dilsiz ya da meramınızı ifade edemeyecek derecede malûl olmanız ve bir vekiliniz de bulunmaması hâlinde isteminiz aranmaksızın bir vekil görevlendirilmesini talep edebilirler.

CEVAP ANAHTARI

1. ÖĞRENME BİRİMİ

SIRA SİZDE KİŞİLİK BOZUKLUKLARI

KELİMELERİ BULUN



2. ÖĞRENME BİRİMİ

SIRA SİZDE

SOLDAN SAĞA

1. Ergenlik
2. Çocuk istismarı
3. Akran
4. Saldırganlık
5. Tehdit
6. Öfke
7. Riskli davranışlar

YUKARIDAN AŞAĞIYA

8. Israr
9. Kendine zarar verme
10. İntihar
11. Tahrik
12. Aile

A) 1. D / 2. D / 3. Y / 4. Y / 5. D / 6. D / 7. Y
8. D / 9. D / 10. D / 11. Y / 12. D / 13. Y
14. D / 15. D / 16. Y / 17. Y / 18. D / 19. D
20. D / 21. Y / 22. D / 23. Y / 24. D

B) 1. suça sürüklendiğini
2. 12 yıldan-15 yıla, 9 yıldan-11 yıla
3. uzlaşma
4. 6 ayı
5. kovuşturmaya yer olmadığına
6. 3 yıl
7. 5 yıl - 3 yıl

C) 1. C / 2. A / 3. D / 4. A / 5. B / 6. E
7. A / 8. C / 9. B / 10. D / 11. A / 12. B
13. C / 14. A / 15. D / 16. B / 17. D /
18. B / 19. C / 20. C / 21. A / 22. D / 23. B

A) 1. D / 2. D / 3. Y / 4. Y / 5. D / 6. Y / 7. Y
8. D / 9. D / 10. Y / 11. D / 12. D / 13. Y
14. Y / 15. D / 16. D / 17. D / 18. Y / 19. Y
20. Y / 21. D / 22. D

B) 1. Paranoid / 2. Şizoid / 3. Antisosyal
4. Sınırda-Borderline / 5. Histriyonik
6. Esnek olamama-Mükemmeliyetçilik
7. Bakılma / 8. Dürtüsellik davranışları

C) 1.E / 2.E / 3.D / 4.B / 5.E / 6.C / 7.A / 8.E
9.D / 10.A / 11.A / 12.E / 13.A / 14.E / 15.B
16.C / 17.A / 18.B / 19.A / 20.E / 21.C / 22.E
23.A

3. ÖĞRENME BİRİMİ

A) 1.C / 2.B / 3.D / 4.A / 5.E / 6.B / 7.D / 8.C
9.C / 10.A / 11.A / 12.A / 13.D / 14.D

4. ÖĞRENME BİRİMİ

SIRA SİZDE

E	W	O	Ş	L	P	A	Q	U	N	L	O	S	B	I
H	V	Z	A	Z	V	E	L	K	H	D	T	H	E	H
D	T	D	Y	O	L	U	K	K	I	Y	E	R	S	O
N	A	D	O	I	C	F	D	G	V	M	Y	T	L	D
E	S	K	A	Z	T	R	J	T	I	I	İ	S	E	N
E	Y	F	T	Z	Y	A	T	T	G	Z	S	F	N	D
K	İ	Ş	İ	L	İ	K	I	N	R	I	N	H	M	I
I	D	R	H	A	V	L	E	Ş	S	K	İ	A	E	F
S	O	W	U	Y	A	F	A	A	N	D	C	M	R	B
R	Y	L	Ç	K	F	D	H	J	Y	D	Y	I	M	D
G	J	E	E	B	A	E	P	H	L	L	T	E	Z	P
L	I	L	V	K	Q	I	G	B	Y	A	D	I	E	S
H	Z	Y	R	H	Q	V	Z	Q	T	Y	S	I	K	J
N	V	A	E	X	T	U	W	F	A	C	D	K	A	A
U	Z	A	M	W	E	W	U	N	L	A	Q	U	W	M

CİNSİYET
YAŞ
MEDYA
AİLE
KALITIM
ÇEVRE
BESLENME
ZEKA
ARKADAŞ
KİŞİLİK

A) 1. D, 2. Y, 3. D, 4. Y

B) 1.E / 2.A / 3.B / 4.E / 5.D / 6.E / 7.D
8.C / 9.B / 10. C / 11.D / 12.B / 13.E

1. ÖĞRENME BİRİMİ

- *Adasal, R. Modern Normal ve Medikal Psikolojik, A.Ü. Tıp Fakültesi Yayınları, No: 279, baskı, Ankara 1973, s. 547.*
- *Adli Kimya - AVESİS avesis.yildiz.edu.tr*
- *Adli Biyoloji, https://adlibilimler.net/2012/04/adli-biyoloji-nedir/ adresinden alınmıştır. (Erişim: 22.06.2021, 16.08)*
- *Aktif Spor Yapan ve Yapmayan Spor Bilimleri Fakültesi Öğrencilerinin Sporda Şiddet Eğilimi Ve Saldırganlık Davranışlarına İlişkin Görüşlerinin İncelenmesi, https://acikerisim.bartin.edu.tr/bitstream/handle/11772/6449/Yusuf%20Mert%20%C3%96zt%C3%BCrk.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Amerikan Psikiyatri Birliği. Mental Bozuklukların Tanısal ve Sayımsal Elkitabı. Dördüncü baskı (1994). Çev. Köroğlu E. Hekimler Yayın Birliği, Ankara, 1994.*
- *Anayasa Mahkemesinin Zor Sorusu: İşkence ve Kötü Muamele, Ama Hangisi?, https://anayasa.gov.tr/media/4437/5.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 19.45)*
- *Artuk, M. E., & Alşahin, M. E. (2015). Hapis Cezalarının ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 21(2), 297-338.*
- *Arkonaç O., Psikiyatrik Semptomlar ve Sendromlar, Nöbet Tıp Kitabevi, İstanbul (1987).*
- *Alt Kültür,https://www.felsefe.gen.tr/altkultur-alt-kultur-nedir/ adresinden alınmıştır. (Erişim: 09.04.2021, 12.08)*
- *Aslan, S. (2008). Kişilik, huy ve psikopatoloji. Rewiews, Cases and Hypotheses in Psychiatry RCHP, 2(1-2), 7-18.*
- *Ak M., Gülsün M. ve Özmenler K.N., ''Özkıyım ve Kişilik'', Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar 2009;1:45-54*
- *Aydın İl Emniyet Genel Müdürlüğü Rehberlik ve Psikolojik Danışma Büro Amirliği. (2014). Ruh Sağlığı Kavramı ve Psikolojik Bozukluklar 2014 (Broşür). Çakmak, Ç. K: Kıvılcım Ç. ÇAKMAK.*
- *Aydın, İ. (2010). Cezaevi hükümlülerinin yalnızlık düzeyleri ve ruhsal belirti düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi (Master's thesis, Maltepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü).*
- *Bağımlı Kişilik Örüntüsü ve Terapötik İşbirliği: Şema Odaklı Bilişsel Davranışçı Terapi Uygulaması,https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/553930, adresinden alınmıştır. (Erişim: 21.01.2021, 12.01)*
- *Bebek, H. (b.t). Takıntılar İçin Hasta ve Yakınları Ne Yapmalı?. 23 Mayıs 2017.*
- *Biçer, Ü., Tırtıl, L., Kurtaş, Ö., & Aker, T. (2011). Adli psikiyatri. Birinci Basamakta Adli Tıp, 2, 242-252.*
- *Borderline, https://www.iremyalugulubil.com/tr/article/desc/46768/borderline-kisilik-bozukluklari.html, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.04.2021, 22.08)*
- *Borderline, https://www.medicalpark.com.tr/borderline-kisilik-bozuklugu/hg-2485, adresinden alınmıştır. (Erişim: 31.09.2021, 11.08)*
- *Cantürk, M. (2017). Cezaevinde yatan erkek mahkumlarda şiddet eğiliminin çocukluk çağı travması ile ilişkisi (Master's thesis, İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü).*
- *Cengil, M. (2003). Depresyonu Önlemede Dini İnancın Koruyucu Rolü, Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi III (2003), Sayı: 2.*
- *Ceza Hukukuna Giriş, http://www.mku.edu.tr/files/1005-e68de94f-69d8-4169-abb7-d26195955d26.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Çaynak, S., & Kutlu, Y. (2016). Bir grup tutuklu ve hükümlünün ruhsal belirtileri, intihar olasılığı ve başa çıkma yolları. Anatolian Journal of Psychiatry/ Anadolu Psikiyatri Dergisi, 17(2).*
- *Çoban, A. İ., & Akgün, R. (2011). Ankara Kadın Kapalı Ceza İnfaz Kurumunda Kalan Kadın Hükümlülerin Psikososyal Durumlarının Saptanması Ve Sosyal Desteklerinin Belirlenmesi. Toplum ve Sosyal Hizmet, 22(2), 63-78.*
- *ÇÖPÜR, M., ELMAS, İ., & Yeşim, C. A. N. (1995). MADDE BAĞIMLILIĞI VE ANTİSOSYAL KİŞİLİK. Kriz Dergisi, 3(1), 194-196.*
- *Demir, G. & Demir, A. (1998). Hükümlülerin Psikiyatrik Belirtiler Yönünden Değerlendirilmesi, Türk Psikoloji Dergisi, 13(41), 35-44.*
- *Demirbaş, T. (2009). Kriminoloji. Ankara: Seçkin Yayınevi.*

KAYNAKÇA

- *DOĞAN, K. (2016). ALT KÜLTÜRÜN SUÇLULUĞA ETKİSİ. Legal Hukuk Dergisi, 14(159), 1131-1174.*
- *Erkan, B., Erden, B. (2016). Aramızdaki Sosyopatlar. İSMMMO Yaşam , Mart-Nisan 2016, 24-27.*
- *Erikson, E. (2003). Psikososyal Kimlik. Çev: MD Karacoşkun), Dinbilimleri Akademik Araştırma Dergisi, C, 3, 181.*
- *Erem, F. (1997). Suç Bilimi Açısından Adalet Psikolojisi. Ankara: Adil Yayınevi.*
- *E. Durkheim Ve B. Malinowski Ekseninde "Sapma" Ve "Suç"Kavramlarına Karşılaştırmalı Bir Bakış, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/798299, adresinden alınmıştır. (Erişim: 19.08.2021, 11.08)*
- *Fallon, J. (2014). İçimdeki Psikopat. Anıl Ceren Altunkanat (Çev.). İstanbul: Yabancı.*
- *Gençöz, F., & Şenol, E. (2002). 1nolu f tipinde kalan mahkumların psikolojik durumlarının değerlendirmesi.*
- *Güllü, İ., & Yıldırım, K. (2016). Alt kültür gruplarında suç ve toplumsallaşma ilişkisi: Karaman Çingeneleri örneği. Border Crossing, 6(1), 46-78.*
- *Harlak, H. (2019). Klinik sosyal psikolojiye doğru. Klinik Psikoloji Dergisi, 3(2), 104-115.*
- *Hapis Cezalarının Ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi,https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272845, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.01)*
- *Hapis Cezalarının Ve Cezaevlerinin Tarihi Gelişimi, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/272845 adresinden alınmıştır. (Erişim: 14.03.2021, 01.08)*
- *Hareket Bağlamında Suç Türleri, https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/20_21_Bahar/ceza_hukuku_genel_hukumler/8/index.html, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Hastalıklar, http://www.dpsikiyatri.com/hastaliklar1611.asp adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.07.2021, 11.08)*
- *https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/871358#:~:text=Su%C3%A7%20toplumsal%20normlarla%20birlikte%20tan%C4%B1mlanm%C4%B1%C5%9F,b%C3%B6yle%20bir%20belirlilik%20halinden%20bahsedilemez.&text=G%C3%BCndelik%20ya%C5%9Famdaki%20kullan%C4%B1mlar%C4%B1ndan%20farkl%C4%B1%20olarak,sosyoloji%20a%C3%A7%C4%B1s%C4%B-1ndan%20%C3%B6nemli%20yerlere%20sahiptirler , adresinden alınmıştır. (Erişim: 21.08.2021, 11.08)*
- *Hükümlü/tutuklu Haklarının dünya ve Ülkemizdeki Gelişim Süreci*
- *Hükümlü ve Tutukluların Ödüllendirilmesi Yönetmeliği, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130330-3.htm, adresinden alınmıştır. (Erişim: 24.05.2021, 14.14)*
- *Hukuk Suç ve Toplum, http://auzefkitap.istanbul.edu.tr/kitap/sosyoloji_lisans_ao/hukuk_suc_ve_toplum.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *İnanç, B. Y., & Yerlikaya, E. E. (2017). Kişilik kuramları. Pegem Atıf İndeksi, 1-339.*
- *(İstanbul Protokolü), https://www.ttb.org.tr/eweb/istanbul_prot/2.html#_ftnref2, adresinden alınmıştır. (Erişim: 09.09.2021, 12.56)*
- *İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani veya Küçültücü Muamele veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesine Ek İhtiyari Rapor, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2011/07/20110705M1-17-1.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 18.01.2021, 12.08)*
- *İşkenceye ve Diğer Zalimane, Gayriinsani Veya Küçültücü Muamele Veya Cezaya Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi,https://insanhaklarimerkezi.bilgi.edu.tr/tr/content/129-iskenceye-ve-diger-zalimane-gayriinsani-veya-kucultucu-muamele-veya-cezaya-kars-birlesmis-milletler-sozlesmesi/, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.08)*
- *İşkence, https://rm.coe.int/reference-guide-on-decisions-of-the-turkish-courts-effective-investiga/168096953d#:~:text=T%C3%BCrk%20Ceza%20Kanunu%20i%C5%9Fkence%20ve,ayn%C4%B1%20i%C3%A7erikte%20bir%20d%C3%BCzenlemeye%20sahiptir., adresinden alınmıştır. (Erişim: 11.05.2021, 10.08)*
- *İşkenceye Karşı Birleşmiş Milletler Sözleşmesi, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2005-60-175, adresinden alınmıştır. (Erişim: 11.11.2021, 13.43)*
- *İhtiyaçlar Hiyerarşisi, http://www.kpsskonu.com/egitim-bilimleri/rehberlik/ihtiyaclar-hiyerarsisi/ , adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*

- *İntihar Saldırısı, https://tr.wikipedia.org/wiki/%C4%B0ntihar_sald%C4%B1r%C4%B1s%C4%B1, adresinden alınmıştır. (Erişim: 10.04.2021, 00.32)*
- *İntihar Saldırıları: Terör mü Özgürlük Arayışı mı?, https://dergipark.org.tr/tr/download/article- file/17727, adresinden alınmıştır. (Erişim: 10.04.2021, 00.32)*
- *İşsizlik ve Suç Arasındaki İlişkiye Teorik Bir Bakış, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/336155, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *İşkence ve Diğer Zalimane, İnsanlık Dışı, Aşağılayıcı Muamele Veya Cezaların Etkili Biçimde Soruşturulması Ve Belgelendirilmesi İçin El Kılavuzu*
- *İşyerinde Narsisizm Ve İş Tatmini İlişkisi, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/100070, adresinden alınmıştır. (Erişim: 11.05.2021, 19.08)*
- *Karamustafaoğlu N., Karamustafaoğlu O., ''Kişilik Bozukluklarında İlaç Tedavisi'', Klinik Psikofarmokoloji Bülteni 2000;10:103-108.*
- *KARAKARTAL, D. Cezaevinde Yatan Mahkumlara Sunulan Psikososyal Destek Hizmetlerinin İncelenmesi. Uluslararası Beşeri Bilimler ve Eğitim Dergisi, 5(10), 207-222.*
- *Kaya, N., Güler, Ö., & Çilli, A. S. (2004). Konya Kapali Cezaevi'ndeki mahkumlarda psikiyatrik bozukluklarin yayginligi/Prevalence of psychiatric disorders among prisoners in Konya prison. Anadolu Psikiyatri Dergisi, 5(2), 85.*
- *KIZMAZ, Z. (2007). Cezaevinin ve hapsetmenin suçu engellemedeki etkisi. Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, (17).*
- *Kişilik Bozuklukları, https://www.gulcemyildirim.com.tr/kisilik-bozukluklari, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.10.2021, 09.08)*
- *Kişilik Bozuklukları, http://www.humanitepsikiyatri.com/images/pdf/kisislik-bozukluklari.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.08.2021, 15.08)*
- *Köroğlu, E. (Çev) Amerikan Psikiyatri Birliği: Mental bozuklukların tanısal ve sayımsal el kitabı, Gözden geçirilmiş üçüncü baskı (DSMIII-R) Hekimler Yayın Birliği, s. 182-183,1989.*
- *Kriminalistik, https://adlibilimler.net/2016/12/kriminalistik-nedir / adresinden alınmıştır. (Erişim: 22.05.2021, 16.08)*
- *Kişilik Bozuklukları, https://moodisthastanesi.com/anasayfa/eriskin-ruh-sagligi/kisilik-bozukluklari, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.08)*
- *Kamuya Karşı Suçlar, https://www.agahhukuk.com/turk-ceza-kanunu-tckda-duzenlenen-suclar/#Kamu_Guvenine_Karsi_Suclar, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Kurt, M. (2007). Cezaların İnfazı ve Ceza İnfaz Kurumlarının Sorunları. Ankara: Adalet Yayınevi.*
- *Lelord, F., Andre, C., Zor Kişilikler'le Yaşamak, İletişim Yayınları, İstanbul (2013).*
- *Maslow Teorisi, https://tr.wikipedia.org/wiki/Maslow_teorisi adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Morgan, C. T. (2010). Psikolojiye giriş. Eğitim Yayınevi.*
- *Narsisistik, Sınır ve Şizoid Kişilik Bozukluklarına Yatkınlıkta Duygusal Farkındalığın İncelenmesi, http://acikerisim.fsm.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11352/2832/AL%c4%b0O%c4%9eLU.pdf?sequence=1&isAllowed=y, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Orak, Ö. Ü. O. S. Psikososyal Kişilik Kuramı (Erikson).*
- *Obsesif Kompulsif Bozukluk Hastalar ve Yakınları İçin Rehber. Türkiye Psikiyatri Derneği Anksiyete Bozuklukları Bilimsel Çalışma Birimi.(b.t). 23 Mayıs 2017.*
- *Obsesif- Komplsif Bozukluk, https://www.psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/29/obsesif-kompulsif-bozukluk, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.15)*
- *Obsesif Kompulsif Bozukluk, http://www.psikiyatri.org.tr/halka-yonelik/29/obsesif-kompulsif-bozukluk, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.03.2021, 12.08)*
- *Onur, B. (1995). Gelişim psikolojisi. İmge Kitabevi, Ankara, 152.*
- *Öztürel, A., Adli Tıp, Olgaç Mat, s. 360-361, Ankara, 1983.*
- *Özdemir, O., Özdemir, P. G., Kadak, M. T., & NASIROĞLU, S. (2012). Kişilik gelişimi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(4), 566-589*
- *Özkan, S. ''Kişilik Bozuklukları. '' Tıp Dergisi. Web. 23 Mayıs 2017.*

KAYNAKÇA

- *Özdemir, H. (1999). Tutuklu ve Hükümlülerin Anksiyete ve Depresyon Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, İstanbul Üniversitesi Adli Tıp Enstitüsü.*
- *Psik. Buket ÜNVER1 , Dr. Özgür ÖNER, Dr. Pınar YURTBAŞI2,3*
- *Pasif agresif kişilik bozukluğu, https://www.dbe.com.tr/tr/yetiskin-ve-aile/11/pasif-agresif-kisilik-bozuklugu-nedir/, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.03.2021, 12.02)*
- *Paranoid şizofreni,https://evrimagaci.org/paranoid- sizofreni-nedir-668, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.06.2021, 19.08)*
- *Paranoid şizofreni, https://tr.wikipedia.org/wiki/Paranoid_Şizofreni, adresinden alınmıştır. (Erişim: 21.05.2021, 11.08)*
- *Psiko Sosyal Servis, https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/psikososyal-servis-genel-bilgi adresinden alınmıştır. (Erişim: 10.04.2021, 12.32)*
- *Psikiyatride Rasyonel Seçim Teorisi, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/680348, adresinden alınmıştır. (Erişim: 09.09.2021, 10.08)*
- *Ravanoğlu, A. (2018). Ceza infaz kurumlarındaki mahkumlarda algılanan sosyal desteğin kurumdaki uyum ve ruhsal durum ile ilişkisinin incelenmesi (Master's thesis, Işık Üniversitesi).*
- *Rasyonel Seçim Teorisi İle Organize Suçları Anlamak, https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/1274859, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.10.2021, 02.08)*
- *Sapma, https://www.psikolojisozlugu.com/deviation-sapma, adresinden alınmıştır. (Erişim: 21.09.2021, 12.08)*
- *Staout, M. (2009). Yanı Başınızdaki Sosyopat. İstanbul: Pegasus.*
- *Sizoid, https://yasinilker.com/sizoid-kisilik-bozuklugu-tedavi-edilmezse-ne-olur/# , adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.08)*
- *Sizotipal Kişilik Bozukluğu, https://avicennaint.com/sizotipal-kisilik-bozuklugu-nedir-nedenleri-belirtileri-ve-tedavisi/, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.08)*
- *Suç Önleme Stratejileri Ve Güvenlik Politikalarına Psikolojik Bir Bakış, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/690594, adresinden alınmıştır. (Erişim: 27.09.2021, 12.01)*
- *Sözlük, https://sozluk.adalet.gov.tr/Harf/S?Sayfa=2, adresinden alınmıştır. (Erişim: 20.08.2021, 12.09)*
- *Suç Olgusuna Teorik Ve Eleştirel Bir Yaklaşım ,https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/107206, adresinden alınmıştır. (Erişim: 17.07.2021, 12.08)*
- *Suç, http://ethosfelsefe.com/ethosdiyaloglar/mydocs/Suc-Senem%20BURKAY[1].pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 11.08)*
- *Sütçügil, L., Özmenler, K. N. (2007). Majör Depresyonda Psikososyal Müdahaleler, Dahili Tıp Bilimleri Psikiyatri Dergisi Depresyon Özel Sayısı, 3(47), 46-50.*
- *Soytürk, S. (2013). Hükümlü ve tutukluların sosyal hizmet gereksinimlerinin değerlendirilmesi: karaman m tipi kapalı-açık cezaevi örneği.*
- *Sosyo-Kültürel Yapı ve Suç Olgusu Arasındaki İlişki: Malatya İli Örneği, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107192, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.04.2021, 23.08)*
- *Suçlu Kişilik Oluşumunda Yakın Çevre Faktörü, http://acikerisimarsiv.selcuk.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/123456789/6761/274299.pdf?sequence=1&isAllowed=y, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 23.13)*
- *Suç Türleri, https://magdurbilgi.adalet.gov.tr/297/Suc-Turleri, adresinden alınmıştır. (Erişim: 22.09.2021, 22.08)*
- *Siyasal Suç Üzerine Bir İnceleme, https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/96037, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Şiddet Olgusu Üzerine,http://eskidergi.cumhuriyet.edu.tr/makale/88.pdf, adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Şahin, D (b.t), Kişilik Bozuklukları, İstanbul Üniversitesi, İstanbul Tıp Fakültesi Yayınları, İstanbul.*
- *Şizotipal Kişilik Bozukluğu ile Otizm Spektrum Bozukluklarının Ayırıcı Tanısı: Bir Olgu Sunumu*
- *Şizofreni, https://npistanbul.com/eriskin-psikiyatri/sizofreni, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.09)*

- *Şiddetin Psikolojik Kökenleri, https://www.kucukagacpsikoloji.com/siddetin-psikolojik-kokenleri, adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Şiddet Ve Düşünce, https://www.kriminoloji.com/Siddet_ve_Dusunce-Hakan_Turkcapar.htm adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Şiddet Eğilimi Ölçeği'nin Geliştirilmesi, http://eb.ted.org.tr/index.php/EB/article/view/1000/345 adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Takıntılar, http://www.hilalbebek.com.tr/takıntılar-için-hasta-ve-yakınları-için-ne-yapmalı/, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 12.12)*
- *Tatlilioğlu, K. (2013). BEŞ FAKTÖR KİŞİLİK KURAMI BAĞLAMINDA KİŞİLİK KAVRAMINA GENEL BİR BAKIŞ. Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (BUSBED), 3(6), 128-146.*
- *Taymur, İ., & Türkçapar, M. H. (2012). Kişilik: tanımı, sınıflaması ve değerlendirmesi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(2), 154-177.*
- *Toplumsal Sapma, https://tr.wikipedia.org/wiki/Toplumsal_sapma, adresinden alınmıştır. (Erişim: 27.09.2021, 22.17)*
- *Türk Ceza Hukukunda Suçların Tasnifi, http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2007-69-298, adresinden alınmıştır. (Erişim: 25.09.2021, 23.48)*
- *Türk Ceza Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5, adresinden alınmıştır. (Erişim: 17.06.2021, 13.01)*
- *Türk Ceza Kanunu, https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2004/10/20041012.htm, adresinden alınmıştır. (Erişim: 28.09.2021, 12.08)*
- *Türkçapar, H., Güriz, O., Özel, A., Işık, B., & Dönbak Örsel, S. (2004). Antisosyal kişilik bozukluğu olan hastalarda öfke ve depresyonun ilişkisi. Türk Psikiyatri Dergisi, 15(2), 119-124.*
- *TÜRKCAN, C. (2020). Adli Otopside İlaç İstismarını Belirlemek Amacıyla Kullanılan Yöntemler. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 29(2), 147-149.*
- *Terörizm, https://tr.wikipedia.org/wiki/Ter%C3%B6rizm adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Türk Ceza Kanunu, https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5, adresinden alınmıştır. (Erişim: 26.03.2021, 00.32)*
- *Yarsuvat, D. (1984). Bir Sosyolojik Ve Kültürel Alt Grup Olarak Cezaevi Toplumu. İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, (2).*
- *Yıldırım, K. (2016). Alt kültür gruplarında suç ve toplumsallaşma ilişkisi: Karaman Çingeneleri örneği.*
- *YILDIZ, M. (2011). Tutuklu ve hükümlülerde umutsuzluk, ölüme ilişkin depresyon ve ölüm kaygısı ilişkisi. Cumhuriyet Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Sosyal Bilimler Dergisi, 35(1), 1-7.*
- *Yücel, M. T. (1986). Kriminoloji Suç ve Ceza. Ankara: Adalet Teşkilatını Güçlendirme Vakfı Yayını.*

2. ÖĞRENME BİRİMİ

- *Adalet Bakanlığı CTE Genel Müdürlüğü. (2018). Personele Yönelik Genişletilmiş Ardıç Programı (Vaka Temelli). Yayınlanmamış Eğitici El Kitabı.*
- *Alikaşifoğlu, M. (Mart, 2008). Ergenlerde Davranışsal Sorunlar. İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri, 55-59.*
- *Anadolu Üniversitesi. (2019). Eğitim Psikolojisi. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayını.*
- *Apaydın, C. (2017, Nisan). Suça Sürüklenen Çocuklarda Uzlaşma. İstannbul Barosu Dergisi Çocuk Hakları Merkezi 23 Nisan Özel Yayını, s. 73-86.*
- *Atatürk Üniversitesi, Açıköğretim Fakültesi Yayını. (2020). Gelişim Psikolojisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi.*
- *Badanka Çelikten, B. (2017). İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Aile Danışmanlığı ve Eğitimi Anabilim Dalı. Suça Sürüklenmiş Çocukların Olumlu Sosyal İle Saldırgan Davranışlarının Ailesel Faktörler Bağlamında İncelenmesi. İstanbul.*
- *Ceza ve Tevkifevleri Genel Müdürlüğü. (tarih yok). cte.adalet.gov.tr. 3 21, 2021 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/Dokuman/istatistik/istatistik-3.pdf adresinden alındı*
- *Cücelolu, D. (1998). İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Kitabevi.*

KAYNAKÇA

- *Çocuk Gelişimi 1. (2019-2020). cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr: https://cdn-acikogretim.istanbul.edu.tr/auzefcontent/19_20_Guz/cocuk_gelisimi_1/1/index.html adresinden alınmıştır*
- *Dinleyici, M., & Dağlı Şahin, F. (2016). Duygusal İhmal, İstismar ve Çocuk Hekiminin Rolü. Osmangazi Tıp Dergisi, 18-27.*
- *EMDR Derneği. (tarih yok). Psikolojik Travma Nedir? 2 27, 2021 tarihinde https://www.emdr-tr.org/: https://www.emdr-tr.org/psikolojik-travma-nedir/ adresinden alındı.*
- *Ermiş, A. (2019, Ankara). Ergenlerin Deizim Algısına Dair Sosyolojik Bir Araştırma (Çankaya Örneği). Ocak 13, 2021 tarihinde http://acikerisim.ybu.edu.tr/: http://acikerisim.ybu.edu.tr/ adresinden alındı*
- *Erşan, Ş. (2020, Eylül). Okul Öncsi Çocuklarının Gelişimsel Özellikleri ve Temel İhtiyaçları. Ocak 11, 2021 tarihinde ResearchGate: www.researchgate.net adresinden alındı*
- *Gazete, R. (2006, 12 24). Çocuk Koruma Kanununun Uygulanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. 4 7, 2021 tarihinde alındı*
- *Güneş, N. (2017). 0-6 Yaş Arası Çocukların Gelişim Düzeyleri ile Annelerinin Aile İşlevleri ve Yaşam Doyumları Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Ankara: HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ.*
- *İlhan, S. (2021, Ocak 30). Çocuk Psikiyatri. Çocuklarda Çalma Davranışı (İzinsiz Eşya Alma). Ankara. Ocak 29, 2021 tarihinde www.cocukpsikiyatri.org: https://www.cocukpsikiyatri.org/cocuklarda-calma-davranisi/ adresinden alındı*
- *İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi. (2010). Fiziksel Büyüme ve Motor Gelişim. İstanbu: İstanbul Üniversitesi.*
- *Karacan, E. (2000, 3). Bebeklerde ve Çocuklarda Dil Gelişimi. Klinik Psikiyatri, 263-268.*
- *Keskin, S. (2015, Ocak). https://www.tavsiyeediyorum.com/makale. Ocak 5, 2021 tarihinde Çocuk Gelişiminin Temel İlkeleri: https://www.tavsiyeediyorum.com/makale_13982.htm adresinden alındı*
- *Koçak, O., Demirel , R., & Kırlıoğlu, M. (2019). Çocukların Boşanmaya ve Ebeveynlerine İlişkin Algıları. Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi, 857-897.*
- *Madalyon Psikiyatri Merkezi. (tarih yok). madalyonklinik.com. 2 26, 2021 tarihinde https://madalyonklinik.com/bolumlerimiz/cocuk-ergen-ve-aile-bolumu/davranis-bozukluklari adresinden alındı*
- *MAVİ AYDOĞDU, S. G., & ÖZSOY, Ü. (2017, Mayıs 15). Çocuk Hakları İhlali: Cinsel İstismar. Ocak 30, 2021 tarihinde jag.journalagent.com: https://jag.journalagent.com/jaren/pdfs/JAREN_3_SUP_1_57_60.pdf adresinden alındı*
- *ORHAN, R., & AYAN, S. (2018, Temmuz). PSİKO-MOTOR VE GELİŞİM KURAMLARI AÇISINDAN SPOR PEDAGOJİSİ. https://dergipark.org.tr/, 8(2), s. 523-540.*
- *Resmi Gazete. (2005, 7 3). 5395 Sayılı "Çocuk Koruma Kanunu.*
- *Sarıçam, H. (2011). Üniversite Öğrencilerinin Reddedilme Duyarlılıkları İle Benlik Saygıları ve Yalnızlık Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi. Atatürk Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü Eitim Bilimleri Anabilim Dalı. Erzurum.*
- *Senemoğlu, N. (2020). Gelişim, Öğreme ve Öğretim Kuramdan Uygulamaya. Ankara: Anı Yayıncılık.*
- *ŞAHİN, Ş., & ÖZÇELİK, Ç. Ç. (2016). Ergenlik Dönemi ve Sosyalleşme. Cumhuriyet Hemşirelik Dergisi, 42-49.*
- *T.C. Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı. (tarih yok). Çocuk Bakım Kuruluşlarında Çalışan Personele Yönelik İstismar ile Mücadele Rehber Kitapçığı. Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. Ankara.*
- *T.C.Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü. (tarih yok). ailevecalisma.gov.tr. Şubat 6, 2021 tarihinde Çocuk Destek Merkezleri: https://ailevecalisma.gov.tr/chgm/uygulamalar/cocuk-destek-merkezleri adresinden alındı*
- *Taşgın, A. (2020). Gelişim Psikolojisi. Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını*
- *TDK. (tarih yok). sozluk.gov.tr. Ocak 19, 2021 tarihinde Güncel Türkçe Sözlük: https://sozluk.gov.tr/ adresinden alındı*
- *Türkiye İstatistik Kurumu-Haber Bülteni. (20, Temmuz 21). Güvenlik Birimine Gelen veya Getirilen Çocuk İstatistikleri, 2015-2019. Ocak 21, 2021 tarihinde https://tuikweb.tuik.gov.tr/: https://tuikweb.tuik.gov.tr/PreHaberBultenleri.do?id=33632 adresinden alındı*

- *Ulu, Y. (2018, Ocak). Çağ Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Psikoloji Anabilim Dalı. Okul Öncesi 3-6 Yaş Grubu Çocukların Davranış Problemleri ve Anne-Baba Tutumlarının İncelenmesi. Mersin.*
- *www.mevzuat.gov.tr. (2004, 12 4). Ceza Muhakemesi Kanunu.*
- *www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin. (2001, 11 22). 5 7, 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr//MevzuatMetin/1.5.4721.pdf adresinden alındı*
- *www.cocukhaklari.barobirlik.org.tr. (1985, 11 29). Birleşmiş MilletlerÇocuk Adalet Sisteminin Uygulanması Hakkında Asgari Kurallar (Pekin (Beijng) Kuralları). 4 11, 2021 tarihinde http://cocukhaklari.barobirlik.org.tr/dokuman/mevzuat_uakararlar/cocukadaletsistemininuygulanmasi.pdf adresinden alındı.*
- *Yakalama, Gözaltına Alma ve İfade Alma Yönetmeliği. (2005, 5 1). 4 12, 2021 tarihinde https://mevzuattakip.com.tr/: https://mevzuattakip.com.tr/mevzuat/yakalama-gozaltina-alma-ve-ifade-alma-yonetmeligi adresinden alındı*
- *Yoldaş, C., & Demircioğlu, H. (2019, Eylül 30). Çocukluk ve Ergenlik Döneminde Psikososyal Risk Faktörleri ve Koruyucu Unsurlar. 1 31, 2021 tarihinde dergipark.org.tr: https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/838476 adresinden alındı*

3. ÖĞRENME BİRİMİ

- *Ceza İnfaz Kurumlarının Yönetimi İle Ceza Ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Yönetmelik . (01.25). 4 24, 2021 tarihinde wwwcte.adalet.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=2324&MevzuatTur=21&MevzuatTertip=5 adresinden alındı*
- *Ceza ve Güvenlik Tedbirlerinin İnfazı Hakkında Kanun. (saat 02.25). 4 25, 2021 tarihinde www.cte.adalet.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5275.pdf adresinden alındı*
- *Denetimli Serbestlik Hizmetleri Yönetmeliği . (saat 08.23). Mart 05, 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2013/03/20130305-7.htm. adresinden alındı*
- *Engelli Ve Eski Hükümlü Çalıştırmayan İşverenlerden Tahsil Edilen İdari Para Cezalarını Kullanmaya Yetkili Komisyona Dair Yönetmelik. (saat 09.00). Haziran 14, 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2014/01/20140109-1.htm. adresinden alındı*
- *Eski Hükümlü Kadınlar, Devlet Desteğiyle İş Sahibi Oldu. (saat 08.48). 06 22, 2021 tarihinde https://basin.adalet.gov.tr/eski-kadin-hukumluler-devlet-destegiyle-is-sahibi-oldu. adresinden alındı*
- *GÖZLEM VE SINIFLANDIRMA MERKEZLERİ İLE HÜKÜMLÜLERİNDEĞERLENDİRİLMESİNE DAİR YÖNETMELİK. (saat 02.23). 4 13, 2021 tarihinde cte.adalet.gov.tr: https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=36118&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5 adresinden alındı*
- *https://cte.adalet.gov.tr/Resimler/SayfaDokuman/17920201513592020.09.08%20Cezaevinde%20Doktora.pdf. (saat 03.13). Temmuz 14, 2021 tarihinde alındı*
- *https://sozluk.adalet.gov.tr/tahliye. (saat 07.46). Temmuz 13, 2021 tarihinde alındı*
- *https://twitter.com/AnkaraDSM/status/1407090 98229485 1584/photo/3. (saat 06.46). Ağustos 27, 2021 tarihinde alındı.*
- *https://www.psikolojisozlugu.com/guilt-sucluluk. (saat 12.45). Temmuz 01, 2021 tarihinde alındı*
- *İş Kanunu. (saat 13.48). Mayıs 22, 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.485 7.pdf. adresinden alındı.*
- *Kamu Kurum Ve Kuruluşlarına Eski Hükümlü Veya Terörle Mücadelede Malul Sayılmayacak Şekilde Yaralananların İşçi Olarak Alınmasında Uygulanacak Usul Ve Esaslar HakkındaYönetmelik(1), . (saat 16.42). Mayıs 30, 2021 tarihinde https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=13447&mevzuatTur=KurumVeKurulusYonetmeligi&mevzuatTertip=5. adresinden alındı.*
- *Resim.1 Denetimli serbestlik müdürlükleri tarafından yürütülen iyileştirme faaliyetleri. (saat 05.45). Haziran 23, 2021 tarihinde https://twitter.com/AnkaraDSM/status/1407090982294851584/photo/1. adresinden alındı.*
- *Resmi Gazete. (saat 05.43). 06 20, 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2008/05/20080526-5.htm. adresinden alındı*
- *Salıverilme Öncesi Mahkum Gelişim Programı. (saat 09.43). Nisan 01, 2021 tarihinde https://cte.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/psikososyal-servis. adresinden alındı*
- *Sincan 2 Nolu Yüksek Güvenlikli Ceza İnfaz Kurumu*

İlaçlama Çalışması. (saat 04.12). Haziran 23, 2021 tarihinde https://sincan2cik.adalet.gov.tr/ilaclama. adresinden alındı

- *Yurtiçinde İşe Yerleştirme Hizmetleri Hakkında Yönetmelik. (saat 10.05). Mayıs 16, 2021 tarihinde https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2009/04/20090425-3.htm. adresinden alındı*

4. ÖĞRENME BİRİMİ

- *Açıkgöz, R. (2015). Yoksulluk ve Suç: Doğrusal Olmayan Bir İlişki. Fırat üniveristesi /Sosyal Bilimler Dergisi, 25(1). 4 Mart 2021 tarihinde adresinden https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/157414 alındı.*
- *Ağaoğlu C., H. (2004). Kadın Suçluluğu, Feminist Bakış Açısından Kavramsal Bir İnceleme (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler). 3 Mart 2021 tarihinde https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/27826/838.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.*
- *Akto, A. (2011). Kişilik Oluşumunda Dinîn Rolü. Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi, 52 (2), 191-217. 1 ocak 2021 tarihinde DOI: 10.1501/Ilhfak_0000001085 adresinden alındı.*
- *Alan Akcan, E., & Artuk, M. E. (2016). Mukayeseli hukuk ve Türk ceza hukukunda güvenlik tedbirleri. 1 Ocak 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102223 adresinden alındı.*
- *Alp, Ü. (2003). Şizofreni hastası neden damgalanır? Klinik Psikiyatri, Ek, 1,3-8. 7 Mart 2021 tarihinde https://hipokampusakademi.com/sizofreni-hastalari-neden-damgalanir/ adresinden alındı.*
- *Alpata, Ö. Ç. (2019). İnfaz ve Koruma Memurlarında Psikopatoloji Düzeyini Etkileyen Faktörler (yayınlanmamış yüksek lisans tezi). Yakın Doğu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Lefkoşa.*
- *Artuk, M. E. (2018). Definition of Criminology. Istanbul Medipol Universitesi Hukuk Fakultesi Dergisi, 5, 5. 21 Şubat 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1102274 adresinden alındı.*
- *Aslan, S. (2008). Kişilik, huy ve psikopatoloji. Rewiews, Cases and Hypotheses in Psychiatry RCHP, 2(1-2), 7-18. 12 Şubat 2021 tarihinde http://www.rchpjournal.com/rchpdergi/RCHP_NO_4_sayi_1_2_tr_2008.pdf adresinden alındı.*
- *Ataç, Y. (2005), "Türkiye'de Üretilen Bazı Kâğıt Türlerinin Kriminalistik Yönden İncelenmesi", Bilim Uzmanlığı Tezi (Yayımlanmamış), Zonguldak Karaelmas Üniversitesi, Bartın. 1 Mart 2021 tarihinde https://docplayer.biz.tr/14959940-Adli-bilim-kriminalistik-alaninda-kagidin-incelenmesi-paper-examination-in-forensic-sciences-criminalistics.html adresinden alındı.*
- *Atmaca, S. (2016). Paranoya: Bir Vaka Değerlendirmesi ve Klinik Uygulamalardaki Farklılıklar. AYNA Klinik Psikoloji Dergisi, 3(3), 1-9. 2 Ocak 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/554094 adresinden alındı.*
- *Avcıkurt, C., Şahin, B. & Şahin, S. (2010). Turistlere Yönelik Suçlar. İçinde Çolakoğlu, O.E. (Ed.). 11. Ulusal Turizm Kongresi 02-05 Aralık 2010 (ss. 602-619). 3 Ocak 2021 tarihinde http://utk21.balikesir.edu.tr/wp-content/uploads/2021/04/UTK-11.pdf adresinden alındı.*
- *AVCI, M. G. (2018). Klasik Sosyoloji Metinlerinde Bireysel Bir Eylem Olarak Şiddet. Sosyal Bilimler Metinleri, 2018(2), 94-101. 10 Şubat 2021 tarihinde.https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/561385b adresinden alındı.*
- *Aydın, A. Ceza Hukukunda Mağdur Kavramı Ve Viktimoloji. 21 şubat 2021.tarihinde.http://www.umut.org.tr/userfiles/files/PDFler/Asl%C4%B1%20AYDIN.pdf adresinden alındı.*
- *Bahar, H.İ. (2006). Suç mağdurları. Ankara: Adalet Yayınevi.*
- *Balcıoğlu, İ., Kocabaşoğlu, N., & Öcek, T. (2011). Mağdur ve Mağdur Psikolojisi. Türkiye Klinikleri Psikiyatri-Özel Konular, 4(1), 9-14. 2 Ocak 2021 tarihinde https://www.turkiyeklinikleri.com/article/tr-magdur-ve-magdur-psikolojisi-60125.html adresinden alındı.*
- *Başgül, S., Saltık, S.(2012). Göztepe Eğitim ve Araştırma Hastanesi-Özürlü Çocuk Heyeti'nin verileri. Göztepe Tıp Dergisi, 27(2),45-49. 10 Mart 2021 tarihinde https://docplayer.biz.tr/3162517-Goztepe-egitim-ve-arastirma-hastanesi-ozurlu-cocuk-heyeti-nin-2010-yili-verileri.html adresinden alındı.*
- *Borch, C. (2014). Gabriel Tarde (1843-1904). In The Oxford handbook of process philosophy and organization studies. 13 Mart 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/672819 adresinden alındı.*

- *Bostan, E. (2018). Hilenin kriminolojik açıdan değerlendirilmesi ve çalışan hilelerinin önlenmesinde proaktif yaklaşımlar (yüksek lisans tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi). 23 Mart 2021 tarihinde http://acikerisim.ticaret.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/11467/2499/78271.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.*
- *Bozdoğan, B. Y., Avcı, M. (2020). Mükerrer Suçluluk, Davranım Bozukluğu ve Antisosyal Kişilik Bozukluğu'nun Ortak Değişkenleri Üzerine Bir Derleme. Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi-International Journal of Society Researches. Cilt:15(14). DOI: 10.26466/opus.687095*
- *Burkay, S. (2008). Teorik çerçevede suç. ETHOS: Felsefe ve Toplumsal Bilimlerde Diyaloglar, (2),4. 11 Ocak 2021 tarihinde http://ethosfelsefe.com/sites/default/files/2021-09/Suc-Senem%20BURKAY%5B1%5D.pdf adresinden alındı.*
- *Cengiz, M. (2005). Türkiye'de Mafya Tipi Organize Suçlar. Ankara: KOM Yayınları.*
- *Charles Brenner (1998) Psikanaliz - Temel Kavramlar, HYB: Ankara*
- *Cohen, A. K. (1955). Delınquent Boys: The Culture Of The Gang. London. 20 Ocak 2021 tarihinde https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/003288555703700108 adresinden alındı.*
- *Cohen, D. A. (1997). Notes on the clinical assessment of dangerousness in offender populations. Psychiatry on-line, 1-7. 15 Ocak 2021 tarihinde https://www.priory.com/psych/assessin.htm adresinden alındı.*
- *Çakır, D. (2019). Üç İstanbul Romanındaki Mekânların Adnan'ın Kisiliğine Etkisinin İd, Ego ve Süperego Bağlamında İncelenmesi. Kültür Araştırmaları Dergisi, 1 (2), 183-193. 20 Şubat 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/kulturder/issue/45850/558022 adresinden alındı.*
- *Demirbaş, T. (2005). Kriminoloji. Ankara. 2. Baskı. Seçkin yayıncılık.*
- *Demirel, P. (2017). Yetişkin Suçluluğuna Neden Olan Sosyoekonomik Faktörler. (Doktora Tezi) 21 Mart 2021 tarihinde http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/3152/10137854_Puren_Demirel_Doktora_Tezi.pdf adresinden alındı.*
- *Dolu, O., Sözer, M. A., Başıbüyük, O., Karakuş, Ö., Geleri, A., & Uludağ, Ş. (2012). Kriminoloji. Eskişehir: TC Anadolu Üniversitesi Yayını, (2736 s 3). 20 Mart 2021 tarihinde https://docplayer.biz.tr/3759167-T-c-anadolu-universitesi-yayini-no-2736-acikogretim-fakultesi-yayini-no-1697-kriminoloji.html adresinden alındı.*
- *Dökmen Ü (2005). İletişim Çalışmaları ve Empati • Baskı. Sistem Yayıncılık, İstanbul.*
- *Dönmezer, S. (1994). Kriminoloji [Criminology]. İstanbul: Beta yayıncılık.*
- *DURAN, G. Y., (2020). Ceza Kanunlarımızda Akıl Hastalığı, Ceza Hukuku Dergisi, 15(43), 355-419. 17 Mart 2021 tarihinde https://app.trdizin.gov.tr/makale/TXpjME56STRPQT09/ceza-kanunlarimizda-akil-hastaligi adresinden alındı.*
- *Durkheim, E. (1952). Suicide: A study in sociology. London: Routledge & K. Paul. Snowballpublishing.*
- *Dursun, S. (2003). Mağdurun Suça Yol Açması. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 3-33. 1 Ocak 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95933 adresinden alındı.*
- *Erden, Ş., & Boz, H. (2018). Türkiye'de Yaşlı İstismarı ve İhmali. Ankara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mecmuası, 71(3), 100-105. DOI: 10.4274/atfm.08208.*
- *Erkan, V. U., & Yücer, İ. (2011). Ayırt Etme Gücü. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 60 (3) 2011: 485-522. 03.01.2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/624387 adresinden alındı.*
- *Fine, G. A., & Kleinman, S. Rethinking Subculture: An Interactionist Analysis1. AJS, 85(1). 17 Ocak 2021 tarihinde https://www.academia.edu/19972896/Rethinking_Subculture_An_Interactionist_Analysis adresinden alındı.*
- *Freud, S. (1941). "Criminals from a Sense of Guilt" pp. 332-33 Vol. 14 The Standard Edition of the Complete Psychological Works of Sigmund Freud. London: Hogarth Press.*
- *Goleman, D. (2018). Duygusal Zekâ Neden IQ'dan Daha Önemlidir? (Çev. Banu Seçkin Yüksel), Varlık Yayınları, İstanbul.*
- *Gökulu, G. (2019). Suç Kuramları: Biyolojik ve Psikolojik Yaklaşımlar: Eleştirel Bir Değerlendirme. Social Sciences, 14(4), 1471-1488. DOI:10.29228/TurkishStudies.23004.*

KAYNAKÇA

- *Görgülü, Ü., & Fesci, H. (2011). Epilepsi ile yaşam: Epilepsinin psikososyal etkileri. Göztepe Tıp Dergisi, 26(1), 27-32. 3 Mart 2021 tarihinde https://jag.journalagent.com/medeniyet/pdfs/MEDJ_26_1_27_32.pdf adresinden alındı.*
- *Gülseren, L. (2002). Şizofreni ve aile: güçlükler, yükler, duygular, gereksinimler. Türk Psikiyatri Dergisi, 13(2), 143-151. 4 Mart 2021 tarihinde https://docplayer.biz.tr/48569968-Sizofreni-ve-aile-guclukler-yukler-duygular-gereksinimler.html adresinden alındı.*
- *Hale, C., Hayward, K., Wahidin, A., Wincup, E. (eds.2013). Crime and media. Oxford. Oxford university press. (Pg. 98-118). 29 Mart 2021 tarihinde https://www.academia.edu/23428625/_Crime_and_Media_Understanding_the_Connections_in_C._Hale_K._Hayward_A._Wahadin_and_E._Wincup_eds._Criminology_third_edition_Oxford_Oxford_University_Press adresinden alındı.*
- *Hancı, H., Tuğ, A., Doğan, Y. (2003). Kriminalistik Kriminoloji Değildir. TBBD, Dergisi, Say ı 48, Ankara. 27 Şubat 2021 tarihinde http://tbbdergisi.barobirlik.org.tr/m2003-48-769 adresinden alındı.*
- *Işıktaç, Y., & Koloş, U. (2015). Hukuk Sosyolojisi. Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.*
- *İlbars, Z. (2007). Suç antropolojisi: Kadın ve suç. Cilt-sayı 22.1-13. 26 Mart 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/646145 adresinden alındı.*
- *İşsevenler, O. V. (2011). Suç Kavram ve Teorisine Dair Bir Deneme. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 70(2). 23 Mart 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/97730 adresinden alındı.*
- *İzgören A.Ş (1999). Dikkat Vücudunuz Konuşuyor. 2.Baskı. Academy International, Ankara*
- *Jeffery, R. (1958). Review of Theoretical Criminology by George B. Vold. University of Chicago Law Review, 25(4), 8. 3 Mart 2021 tarihinde https://chicagounbound.uchicago.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=3109&context=uclrev adresinden alındı.*
- *Kahya, Y. Y., & Özerkmen, N. T. D. (2006). Hemşehrilik İlişkilerinin Organize Suç Örgütleri Üzerindeki Etkileri (Doctoral dissertation, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı). 11 Mart 2021 tarihinde https://dspace.ankara.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12575/28832/3355.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.*
- *Kanten, P., Yeşiltaş, M., & Arslan, R. (2015). Kişiliğin Karanlık Yönünün Üretkenlik Karşıtı İş Davranışlarına Etkisinde Psikolojik Sözleşmenin Düzenleyici Rolü. Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, 29(2). 3 mart 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/30606 adresinden alındı.*
- *Karakuş, G., Kocal, Y., & Sert, D. (2017). Şizofreni: Etyoloji, klinik özellikler ve tedavi. Arşiv Kaynak Tarama Dergisi, 26(2), 251-267. 22 Şubat 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/292376 adresinden alındı.*
- *Katoğlu, T. (2012). Ceza hukukunda suçun mağduru kavramının sınırları. Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 61(2), 657-694. 02 Şubat 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/624032 adresinden alındı.*
- *Kırel, Ç., Kayaoğlu, A,. Gökdağ, R,. (2004). Sosyal psikoloji. Eskişehir: Açıköğretim Fakültesi Yayınları. 8 Şubat 2021 tarihinde https://sosyolojiden.files.wordpress.com/2015/09/sosyal-psikoloji-2-ac3b6f.pdf adresinden alınmıştır.*
- *Kızmaz, Z. (2004). Öğrenim Düzeyi Ve Suç: Suç-Okul İlişkisi Üzerine Sosyolojik Bir Araştırma Fırat University Journal Of Social Science Cilt: 14, Sayı: 2, Sayfa: 291-319, ELAZIĞ-2004. 01.01.2021 tarihinde https://app.trdizin.gov.tr/makale/TXpZMU1URT0/ogrenim-duzeyi-ve-suc-suc-okul-iliskisi-uzerine-sosyolojik-bir-arastirma adresinden alındı.*
- *Kızmaz, Z. (2006). Kriminolojide Yeni Yönelimler: Bütünleşik (Integrated) Suç Kuramları-II. 21 Ocak 2021 tarihinde https://silo.tips/download/krmnolojde-yen-ynelmler-btnlek-integrated-su-kuramlari-ii adresinden alındı.*
- *KIZMAZ, Z. (2006). Şiddetin sosyo-kültürel kaynakları üzerine sosyolojik bir yaklaşım. Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 16(2), 247-267. 19 Şubat 2021 tarihinde https://app.trdizin.gov.tr/makale/TlRreE5UUTA/siddetin-sosyo-kulturel-kaynaklari-uzerine-sosyolojik-bir-yaklasim adresimden alındı.*
- *Köroğlu, E. (2009). Klinik Uygulamada Psikiyatri Tanı ve Tedavi Kılavuzları. Ankara: HYB Basım Yayın*
- *Küt, D. (2006). 1997-2004 yılları arasında güvenlik birimlerine gelen/getirilen çocukların durumlarının irdelenmesi (Master's thesis, Maltepe*

Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü). 20 Ocak 2021 tarihinde https://openaccess.maltepe.edu.tr/xmlui/bitstream/handle/20.500.12415/785/didem_k%c3%bct_tez.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alındı.

- *M. Orhan Öztürk, N. Aylin Uluşahin (2016) Ruh Sağlığı ve Bozuklukları- 14. Baskı, Kişisel Yayınlar.*
- *Merton, R. K., & Merton, R. C. (1968). Social theory and social structure. Simon and Schuster. 25 Mart 2021 tarihinde https://www.academia.edu/36009863/_Enlarged_Edition_Robert_K._Merton_Social_Theory_and_Social_Structure_Enlarged_Edition_Free_Press_1968_ adresinden alındı.*
- *Metin, A. (2019). Yüz İfadelerindeki Duygular: Derleme Çalışması. OPUS Uluslararası Toplum Araştırmaları Dergisi, 10(17), 2027-2055. 14 Aralık 2020 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/645839 adresinden alındı.*
- *Miller, J. M. (Ed.). (2009). 21st century criminology: A reference handbook (Vol. 1). Sage. 1 Mart 2021 tarihinde https://www.academia.edu/23238131/St_Century_Criminology_-_A_Reference_Handbook adresinden alındı.*
- *Nergiz, H., & Işıklı, S. (2019). Suça Yönelik Tutumlar ve İlişkiler Ölçeği Türkçe Formu'nun Geçerlik ve Güvenirlik Çalışması. Turk Psikiyatri Dergisi. 28 Aralık 2021 tarihinde https://toad.halileksi.net/sites/default/files/pdf/suca-yonelik-tutumlar-ve-iliskiler-olcegi-toad.pdf adresinden alındı.*
- *Okumuş, Ejder (2006). "Marifetnâme'de Beden". Türk-İslam Düşünce Tarihinde Erzurum Sempozyumu, 26-28 Haziran. Erzurum. 24 Aralık 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/52415 adresinden alındı.*
- *Özcan, Ö., & Çelik, G. G. (2017). Bilişsel davranışçı terapi. Türkiye Klinikleri J. Child Psychiatry-Special Topics, 3(2), 115-120. 21 Mart 2021 tarihinde https://www.researchgate.net/publication/319504067_Bilissel_Davranisci_Terapi_Cognitive_Behavior_Therapy_Turkiye_Klinikleri_J_Child_Psychiatry-Special_Topics_201732115-20 adresinden alındı.*
- *Özek, Ç. (2011). Zekâ ve Suç. Journal of Istanbul University Law Faculty ,32(1),62-78. 3 Ocak 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/pub/iuhfm/issue/9096/113647 adresinden alınmıştır.*
- *Öztürk, M. Ve Uluşahin, A. (2016). Ruh sağlığı ve bozuklukları. Ankara: Nobel Tıp Kitapevleri.*
- *Savrun, B. M. (2008). Hezeyanlı Bozukluk, Türkiye'de Sık Karşılaşılan Psikiyatrik Hastalıklar, İ.Ü. Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Sürekli Tıp Eğitimi Etkinlikleri Sempozyum Dizisi, No:62, s.111-116. 19 Aralık 2020 tarihinde saat:15:15 saatinde https://silo.tips/download/hezeyanli-bozukluk-prof-dr-b-mert-savrun adresinden alınmıştır.*
- *Sokullu-Akıncı, F. (1999). Viktimoloji. İstanbul: Beta Yayıncılık*
- *Sokullu-Akıncı, F. (2008). Viktimoloji: (mağdurbilim). Beta Basım Yayım Dağıtım.*
- *Sokullu-Akıncı, F. (2013). İstismar mağduru çocukların suç sonrası sorunları ve hukuksal korunmaları. Hukuk Araştırmaları Dergisi, 2(19), 3-15. 22 Aralık 2020 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/804112 adresinden alınmıştır.*
- *Sokullu-Akıncı, R. F. (2011). Kriminoloji. Beta Yayıncılık.*
- *Soyaslan, D. (1996). Kriminoloji (suç ve ceza bilimleri). Ankara yayınları. s.48.*
- *T.C. Adalet Bakanlığı, Adli Destek ve Mağdur Hizmetleri Dairesi Başkanlığının (ADM) görevleri https://magdur.adalet.gov.tr/Home/SayfaDetay/gorevlerimiz adresinden 1 Ocak 2021 tarihinde alınmıştır.*
- *T.C. Adalet Bakanlığı, Mağdur Hakları Daire Başkanlığı, Mağdura Yaklaşım Kılavuzu (2016). 1 Şubat 2021 tarihinde http://magdur.adalet.gov.tr/magdura-yaklasim-kilavuzu-01193 adresinden alınmıştır.*
- *Tuzcuoğlu, N. (1995). Psikanaliz kuramı ve özellikleri. M. Ü. Atatürk Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Dergisi, (7), 275-285.1 Mart 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/1726 adresinden alınmıştır.*
- *Tümerkan, S. (1982). Klasik, Pozitivist Okullarda ve Toplumsal Savunma Hareketinde Ceza Sorumluluğunun Esası. İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 48(1-4), 51-71. 5 Ocak 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/95903 adresinden alınmıştır.*
- *Uğurlu, T. T., Şengül, C. B., & Şengül, C. (2012). Bağımlılık psikofarmakolojisi. Psikiyatride Güncel Yaklaşımlar, 4(1), 37-50. Tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/115091 sayfasından alınmıştır.*

KAYNAKÇA

- *USLU, A. G. F. (2013). Çağdaş Ceza Adaleti İçinde Mağdur. Ankara Barosu Dergisi, (4). 18 Aralık 2020 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398133 adresinden alınmıştır.*
- *Uzbay, İ.T. (2009). Madde bağımlılığının tarihçesi, tanımı, genel bilgiler ve bağımlılık yapan maddeler. MİSED (Türk Eczacıları Birliği Meslek İçi Sürekli Eğitim Dergisi), Aralık (21-22): 5-15. 15 Mart 2021 tarihinde https://docplayer.biz.tr/330188-Madde-bagimliliginin-tarihcesi-tanimi-genel-bilgiler-ve-bagimlilik-yapan-maddeler.html adresinden alınmıştır.*
- *Ünver, Y. (1989). Ceza Hukukunda Akıl Hastalığı ve Ceza Sorumluluğuna Etkisi. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul. 22 Şubat 2021 tarihinde http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/18573.pdf adresinden alınmıştır.*
- *Üstünsel, G. (2011). Etkili iletişim becerileri ve beden dili (yayınlanmamış mastır tezi) Namık Kemal Üniversitesi, Tekirdağ. 01 Şubat 2021 tarihinde http://acikerisim.nku.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/20.500.11776/868/0037361.pdf?sequence=1&isAllowed=y adresinden alınmıştır.*
- *Yıldız, S. (2009). Hükümlülerde Tehlikelilik ve Tekrar Suç İşlemeye Etki Eden Faktörler (Doctoral dissertation, Doktora Tezi). 4 Nisan 2021 tarihinde http://nek.istanbul.edu.tr:4444/ekos/TEZ/44535.pdf adresinden alındı.*
- *Yılmaz, C. (2018). Kriminolojik Açıdan: Akıl Hastalığı ve Suç. Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi, 24(2), 743-765. 2 Nisan 2021 Tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/608015 adresinden alındı*
- *GÜLCAN, C. (2020). Psikolojik Tipler Ve Jung Psikolojisi Üzerine Bir Değerlendirme. Karadeniz Sosyal Bilimler Dergisi, 12(23), 284-297. 21 Aralık 2020 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/959690 adresinden alındı.*
- *Yıldırım, A. (2014). Sosyo-kültürel yapı ve suç olgusu arasındaki ilişki: Malatya ili örneği. Karamanoğlu Mehmetbey Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi, 2014(3), 1-7. 3 Şubat 2021 tarihinde https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/107192 adresinden alındı.*
- *5237 sayılı Kamunun Sağlığına Karşı Suçlar. (2004). Bölüm 3, Tertip:5, Cilt:43. T.C. Resmi Gazete, 25611, 12 Ekim 2004.*
- *6245 sayılı Türk Ceza Kanunu İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına Dair Kanun. (2014).T.C. Resmi Gazete, 29044, 28 Haziran 2014.*

GÖRSEL KAYNAKÇASI

Görsel kaynakçası için karekodu taratabilir veya aşağıdaki adresi ziyaret edebilirsiniz.

http://kitap.eba.gov.tr/karekod/Kaynak.php?KOD=1771